

MICHA·M·L·DANIEL

PHILIPPI

I 543

In profer O'Gravine

MICHA m2. DANIEL 2

Itaq. expot. Alphabeta & Zepologia
de Hieronymo

Comerarij. Mistria

Hoy Myrodoctus

Lambon

Bellorum

Pauli Copiam

Bellorum

Mumfroy

M. 2.

Orvolap i pma i

apra

Lyza

Sumaria Myri Vix

Wool. Amora.

Amoratoris i Biblijs

predic. ut lignum

Argum. omnes pphoras Ant. X.

Petrus i domo Cornely

Tesu Nazareno, omnes pphoras testimo-
niu ferunt, qd Remissione pccatorum
acceptis sit p Nomen eig. gsgs rre
adducit in eum;

Rabb. Salomo sup Zepha. Universi pphores p
lorij pncipaliter ad denotandos dies Messie
Tra Lyza i 12 Ofce.

Ro. i. Segregans i Evangelio Dni. qd ante pmi
saur p pphoras suos i scripturis Sanctis
de filio suo;

Prophete ^{ut Nis} Uideris. Spemlaure

ΠΡΟΦΗΤΗΣ. ex προ :: pre. ante, Quia duo loqi
q uen eund pncipat Tmpes et iuramentis diuine
voluntatis θεολογοι dom sapie relosus
Sal. iux. lux mundi. Oes pphete exposuimus
Deuoloz, copiose, de volut Dni q odit vna
et multum fedoris. Bapo. Ego Aug. Tu mag
vocat ad penitentia, pmissiois et minas pponit
De semine Abrahæ Dno. vixit Eutha
Gdm vocantem Iudaeum expulsione,
pphete habere q Tmpes loqis Dai et volut dme
Jo & Samaritanam. videro qd pphora es Rndr mihi
sup diffinit qthm, et solus de Adversariis. Sed no
i Samaritanam aduers. i. mdr. v. b. Judo et ppe
Iuday rdn. i. d. d. d.

Hodie oes pij pphora. p rana lux Evangelij
lest Gof i rana Mndm, missi vngos pceffer
Ex pphora Propheta qd ppe suo
Ufio. Omis. Uvra. qd rapha mntat
vixit ex vna opa. i. vna q Dni. luge ppe
ut Teimma, Saripina, ruly Ep. i. 58. Hinc a
ofce 6 et 9 Rō qd lux no pte ex vna raga
p mram oia Cordis affm,

WiMBP
Opole

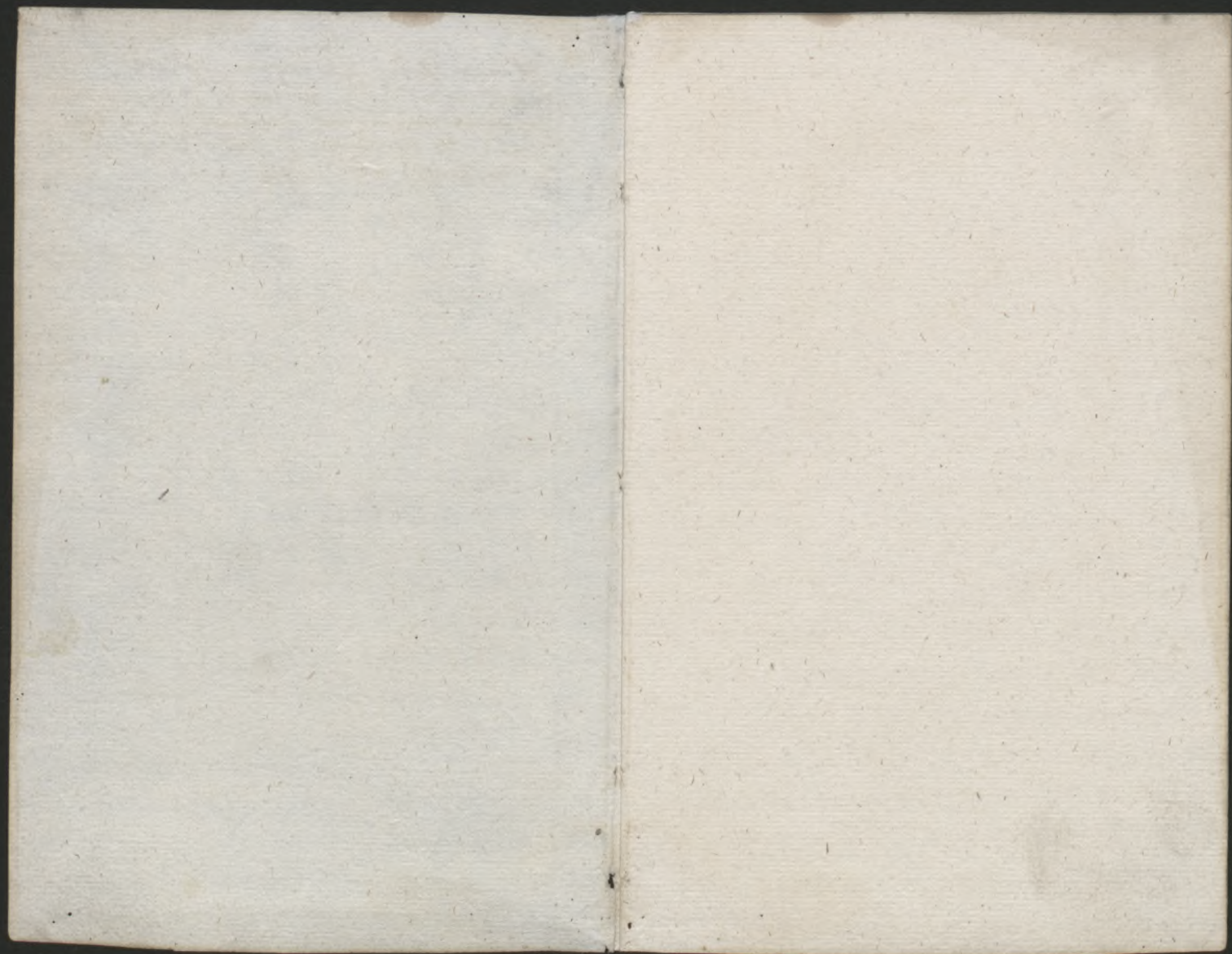

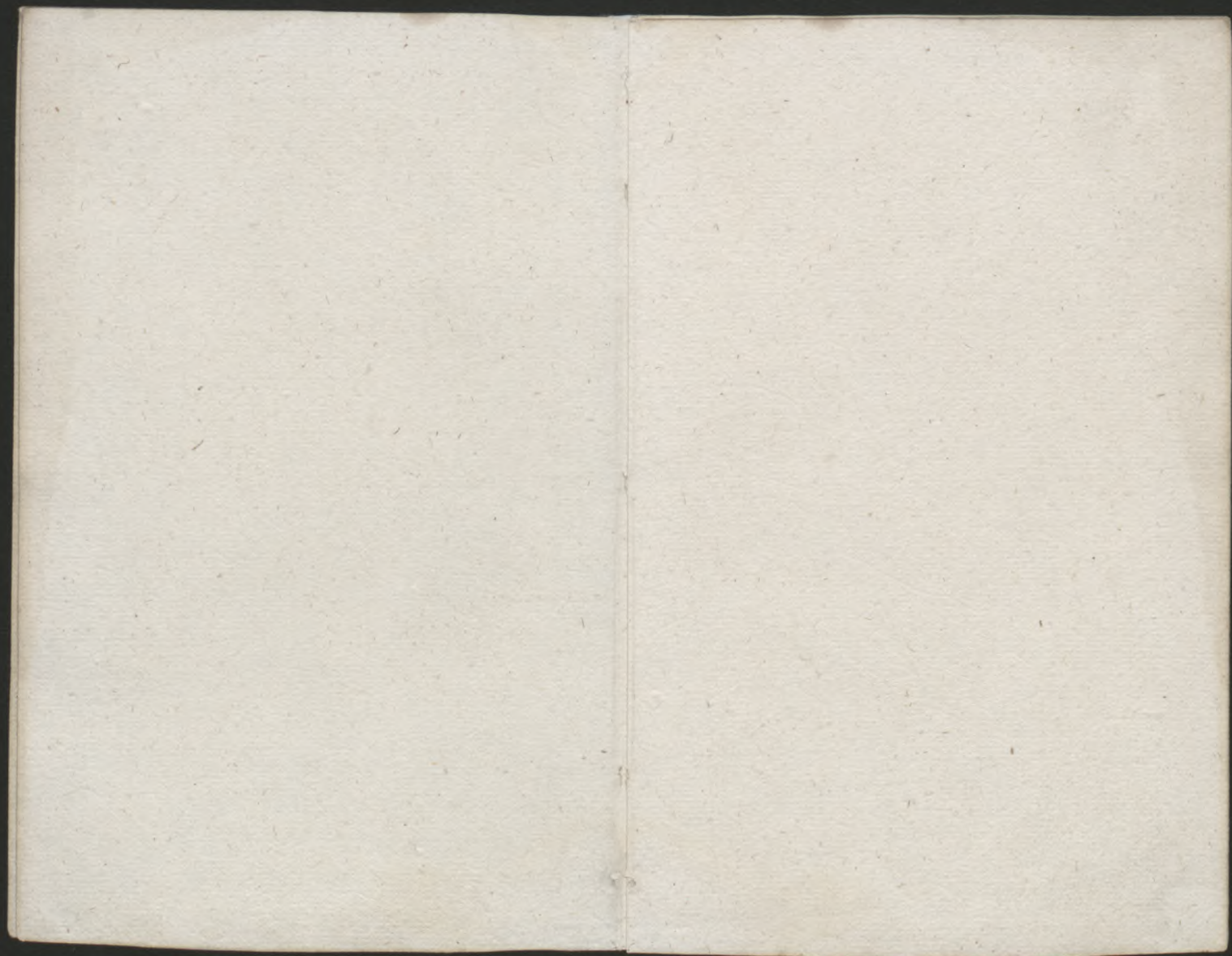
159 st.

I
a
b

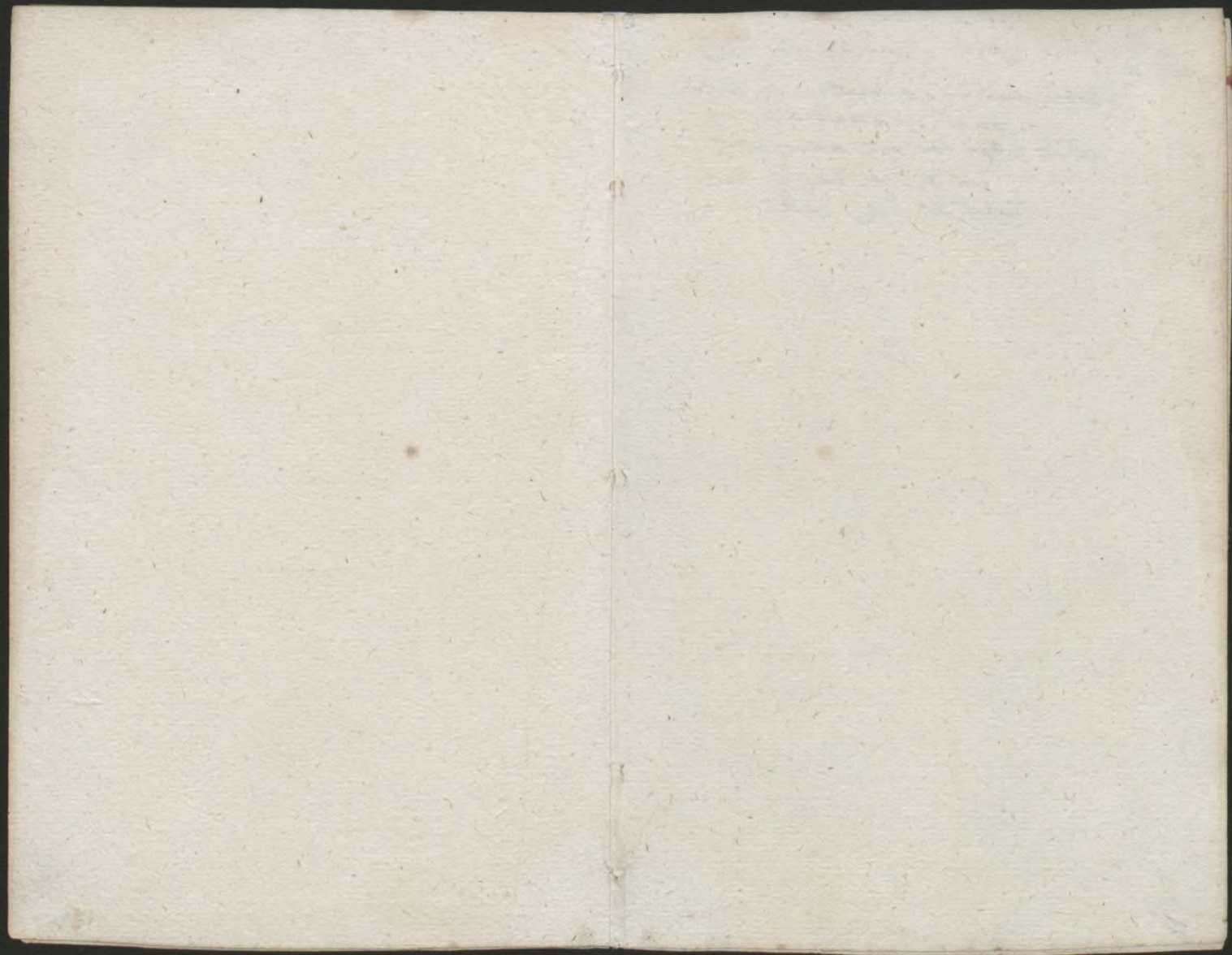
64
Kec VI. II. 11 / 65 / C

Venerabilis pater qd. loquimur pphere
per eam videri. et h. b. id. morbi go eade. Madonna
Capitulos. rursus migrare. devotio nra. et h. b. nra
Ipsa. At h. b. nra go. h. b. nra. nra.
Ja. v. b. nra. d. nra. nra.

Cure p[ro]p[ri] et Imp[er]ij in rebus v[est]ris. p[ro]mo
Hinc 30 Casusabo re i[n] m[er]ita (Judic[io])
ut n[on] videtur ibi Immo[r]s
In ut p[ro]mo D[omi]ni una cupit S[an]ctus
1. ut cognoscit et se h[ab]et p[ro]a
2. ne fideat i[n] p[ro]p[ri]a sua Inf[er]na,

Michae 12to titulus ad un
Maas 2 Ex 5 rap. Et no huius lobi.
Maas 10. 2us 12 Ex 1 rap. Vm ppari huius
Tux penna
Hab 13. Ex rap 2 No habet huius munit
2us 1. Ex rap 4 Pagnabit i domo Iacob.

Duo Misce vniuersi pphetae

1 *Michae F Jemla, 2 para. 18*
Joasaphat, R Jnda 13 pag. 22
Con illu Sedarbas m qd emendat
flus pphetae

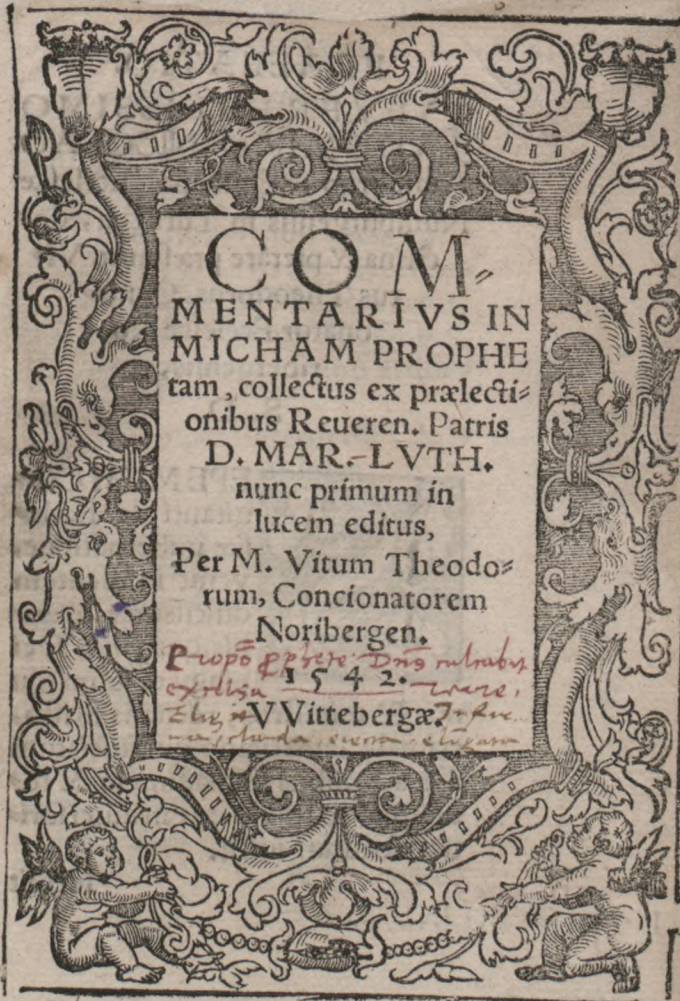
Micha. pph 95 sunt
vult huius lobi,

Cum 2us pph. pg pph Michae
 2 *Michae d Moasph. In ordine XII pph. 2m LXX*
2us 12. 2m Hab. 6us 12. Ad XL 2us pphetae

Michae 5us pph. 86
Imitator Esae. p Tumor p Amos ope. Esa
Merens Michae. q m Esae. Ezechias Rex
Michae 2us pph. In vniuersi pph. 7us rub. 11us
11us pph. In obsidion. 11us pph. 11us pph.

Michae d Moasph. Huius. 26.
No m pph. pph. vniuersi,

Vniuersi Michae. 1us pph. qd pph. 1us pph. 1us pph.
2us pph. 1us pph. 1us pph. 1us pph.

(Clarissimo et optimo viro O. Doctori Johanni Hesso patrono suo obsequando)

PRAEFATIO.

REVERENDISSIMO
RDOMINO NICOLAO
Amsdorfio, Episcopo Ecclesiae
Numburgensis in Turingia, do-
ctrina & pietate praestanti, Vis-
tus Theodorus, Conci-
onator Ecclesiae No-
ribergensis,
S. D.

EPE MIHI CO-
gitant de Eccle-
siae gubernatione,
venit in mentem
dulcissimae imagi-
nis, qua filius Dei
pingit et suum mu-
nus & ministros, recitans Histo-
riam de Samaritano, qui sauciatus
a Latronibus semianimum & fo-
uit ipse, & transiit in diuersori-
um, accurari iussit.

Incidit

PRAEFATIO.

Incidit enim natura hominis in
seuissimos Latrones, a quibus cru-
deliter & vulnerata & spoliata est.
Et iacentem in uia, hoc est, op-
pressam naturam horrendis cala-
mitatibus praeterierunt Sacerdos
& Leuita, hoc est, Mosaicae legis,
& sapientiae humanae Doctores,
nihil opis generi humano attule-
runt.

Sed Hospes interuenit Chris-
tus, is erigit semianimes, abluit
vulnera vino, & infundit saluber-
rimum oleum. Et cum sarcinam
grauem nostrorum criminum suo
corpori imposuisset, transiit æ-
gros in diuersorium, hoc est, in Ec-
clesiam, Ac praecipit familiae, hoc
est, doctoribus Euangelij, ut cu-
rationem administrent. Quid dul-
cius cogitari potest, quam si consi-
deres expressam in hac imagine be-
neuolentiam filij Dei erga genus
humanum?

A ij Sed

Hystoria de
vulnerato

et Samaritano
Lure

Org Samaritanus
nung

Lon Cocy
1. rap no Bildm. fo. 25

PRAEFATIO.

Sed rursus cum oculos ad diuersorium refero, & uideo omnia plena esse horribilium morborum, & curationem difficilem, periculosam, Medicos dissimilimos, tum vere cohorresco toto corpore, Qualem nos, qui nunc docemus Ecclesias, Germaniam accipimus curandam? seuissimis profecto morbis conflitantem.

*Aduersarij
Ertie*
Nam ut de singulorum vitijis non dicam, quanta sunt impedimenta curationis, tyrannides eorum qui Euangelio aduersantur? Epicureus contemptus verae religionis in populo, Calumniarum impiorum Doctorum, Ecclesiarum, Pygij & similium, qui deterrent animos imperitorum a pura doctrina, Perulantia ingeniorum in scolis, qui non desinunt conturbare limpidos fontes Euangelij, quod sonat in Ecclesijs nostris.

PRAEFATIO.

stris. Nos interim, uere ut Christus inquit, pusillus grex, quid proficere curando, hoc est, monendo, ac docendo possumus? Si humana iudicia consulimus, nos furoritam multorum pauculi, spreti, imbecilles obsistere non possumus.

Sed me confirmat in nostro munere filius Dei, qui hoc suum diuersorium semper eodem fere modo per imbecilles gubernauit. Eligit Deus, ut inquit S. Paulus, infirma mundi, ut pudesfaciat fortia. Non igitur deferamus stationem nostram. Nam et ipse filius Dei pollicetur se nobis adfuturum esse, Ego, inquit, uobiscum sum usque ad consummationem seculi.

Sed tamen alia tempora alijs letiora sunt & tranquilliora. Interdum habuit orbis terrarum pios
A iij Principes

Consolatio;

*Spem quā
namq. omnia,*

*Statu
uam
Ertie*

PRAEFATIO.

Principes qui veræ doctrinæ propa-
gationem adiuerunt, ut Constantinum, Theodosium. Nunc non so-
lum Turcica barbaries gerit arma
aduersus Christi nomen, sed etiam
multi Reges ac Principes titulo
Christiani, grassantur in Christi
membra, & puram Euangelij lu-
cem opprimere & extinguere co-
nantur.

Fuerunt olim Episcopi duces
reliqui cœtus Concionatorum, qui
& eruditione & autoritate consen-
sum recte docentium tuebantur.
Nunc Episcopi, qui sunt satellites
Romani Pontificis non modo non
iuuant curationem piorum in diuer-
sorio Christi, sed Latrocinium ex-
ercent ipsi, defendunt turpissimos
errores ac manifeste contumelios-
os aduersus Deum, idolomanias in
iuuocatione Diuorum, et in proph-
etia natione

PRAEFATIO.

natione cœnæ Domini, vagas libi-
dines & multa manifesta deliramen-
ta, interficiunt pios melius sentien-
tes.

Hæc neq; obscura sunt, neq; ex-
cusari a verecundis ullo modo pos-
sunt, nisi quod prætexitur inepta ra-
tio, quod sapientes & politicos vi-
ros deceat, non *συνομαχεῖν*, nec a
comuni consensu Potentiorum di-
scedere. Hæc Philosophia habeat
alibi suum locum, non stabiliat er-
rores contumeliosos aduersus De-
um. Nos enim Regulam in Ecclesia
aliam habemus, quæ sic præcipit.
Si Angelus de cœlo aliud Euange-
lium docuerit, anathema sit. Dese-
rendus & execrandus est, ac fugien-
dus tanquam *καθάρμα*, qui defendit
ειδωλομανίας, et bellum gerit cum
primo præcepto. Ego sum Domi-
nus Deus tuus, qui eduxi te de ter-
ra ægypti.

A iij Ergo

Strong me
Erlic,

Æ.

Epī olj.

Epī mīr

Pra Epōm
mōm

συνομαχεῖν *

καθάρμα
ειδωλομανίας

PRAEFATIO.]

Ergo Episcopos illos hostes Christi, non solum relinquamus, sed etiam tanquam *ἀλαστοράς*, pollutos idolomania & cedibus piorum execratur. Si qui uero sunt in eo coetu sanabiles, hos hortemur, ut se a ceterorum sententijs & consilijs seiungant, & incipiant gloriam Christi illustrare, & salutis suae ac Ecclesijs consulere. Utinam etiam *pij* Principes Collegia repurgarent, & idoneos Episcopos praeficerent. Nam hoc officium haud dubie Deo debent. Sicut scriptum est, Aperite portas Principes vestras, Et tollantur portae mundi, ut introeat Rex gloriae.

CVM igitur tibi Reuerendissime Episcopo, audissem commendatam esse hanc gubernationem, quam nunc administras, non potui non probare exemplum. Te quidem

PRAEFATIO.

quidem scio alienissimum esse ab ambitione, & cum naturae moderatione, tum vero iam senectute & laboribus confectum amare tranquillitatem, ac de tuo potius solere alijs cedere, quam cum quoquam rixari. *Intelligo* & hoc, subiisse te molestum *onus* & inuidiam. Sed animum tuum laudo, quod Ecclesiae causa potius has difficultates adeundas esse censuisti, quam locum concedendum alteri inimico *purae doctrinae* Euangelij. Si ceteri Principes uere uolent consulere suis Ecclesijs, tandem imitari eos hoc exemplum oportebit.

Nam quod disputant aduersarii tui de Canonica electione, verborum praestigijs ludunt. Tot iam seculis nulla fuit Canonica electio, Sed uel Principum ambitione, uel conspiratione aliquorum potentum, per
A v manus

*Epis unus
ordinarij
nulla debet
hinc obedi
na;*

*qd' fact
Colomen*

ps 24

*Ambrosij
Ep' Nurn
burgen*

*Not e Cam
me clary
B. p. Elmo
re Saxo
minis*

PRAEFATIO.

manus datae sunt hae Prouinciæ, uel Romæ emptæ, spretis veteribus & nouis Canonibus. Doctrinæ uero Christianæ & gubernationis eius, quæ proprie est Ecclesiastica nulla prorsus est habita ratio. Hæc quæ narro ita manifesta sunt, ut nemo quamuis impudens & effrons, negare ea possit. Utinam Ecclesijs restituant Canonicam suffragatiõem, quæ non est unius tantum ordinis, sed eruditorum, honestorum, piorum ex omnibus ordinibus.

Nunc Ecclesiæ sunt oppressæ tyrannide a Collegijs, in quibus etiam si qui sunt viri boni, tamen uincuntur numero & audacia a malis. Erant igitur boni a ceteris ordinibus adiuuandi, ut gloria Christi illustraretur & saluti hominum consuleretur. Sed pellitur e medio Sapientia, ut geritur res, in hac præsertim causa,

De

PRAEFATIO.

De electione palam uident aduersarij se nec veteribus nec nouis Legibus parere, sed uir retinendam censent possessionem potentiae & voluptatum, ex qua excuti se uiderent, si ad Leges veteres Electionis reuocarentur.

Sepe stomachor obijci nobis neglectiõem Canonum, cum veterum & utilium Canonum præcepta multo plura sequamur, quam aduersarij. Ipsi suo arbitrio figunt & refigunt diuinas & humanas leges. Imo ut de Solonis tabulis dictum est in Comœdia Attica, *περὶ γούρι καὶ χυρῶς τὰς κύβητος*, torrent farinam incensis legum tabulis. Sic aduersarij nostri ante hæc tempora ueræ antiquitatis Ecclesiastica monumeta audacissime aboleuerunt. Vbi sunt veteres Scriptores fidei Collegiorum commendati? Quid dissimilius

Canonis
veteris
non neg.
legimus

Solonis
tabule

Oia nunc
veterum
monumeta
aboliuntur

quæ est hæc
Epim

Marce ps
ordines

PRAEFATIO.

*Canonici
Ecclesie* melius quam Collegia vetera hominum doctorum & piorum, & hæc sodalicia Equitum, qui nunc perpetua orgia in Collegijs amplissimis celebrant.

*q. fanida
Ambrosius* Quod igitur istic gubernatio tibi commendata est, pie & recte factum iudico, & Deum precor, ut consilij vestris faueat in tota emendatione quam instituitis, Ecclesie vicinæ erunt inspiciendæ, Pastores pii & eruditi querendi, Iudicia constituenda, disciplina sancienda, excitanda studia literarum, & Scholastici inopes iuvandi erunt. Ad has res agendas scio tibi nec consilium nec voluntatem deesse. Quare precor, ut Deus honestissimos conatus vestros adiuuet.

PROdest autem Ecclesijs, nos qui docemus Evangelium ostendere

PRAEFATIO.

ostendere populo testimonia consensu nostri, ideo libenter nunc ad te scripsi, ut declarem me sententia, animo & voluntate cum Ecclesia tua coniunctum esse.

Deinde quia te semper propter integritatem tuam, & propter iudicij dexteritatem amaui, volui perpetuam erga te observantiam meam hac præfatione significare, ac tui nominis auspicio, viri clarissimi ac optimi D. Martini Lutheri Præceptoris nostri, quem merito ut Patrem veneror, dictata in Prophetam Micham publicare, quæ tamen ipsi recognoscenda prius misi. Iudico enim has enarrationes Ecclesie etiam ad posteritatem profuturas esse, quia tanta est eius in interpretandis Prophetis dexteritas, ut ne minem ei in hoc genere anteferre possimus.

Hanc

P. Mart.

M. 2. recognovit.

*Imp. Prophe-
tiam Pelagii
M. 2.*

PRAEFATIO.

Enromion
Lutherij

Unus
unus
in Luth.

Hanc laudem arbitror ei etiā ab
aduersarijs sanioribus concedi. Sed
quoquo modo uel aduersarij, uel
homines liuidi de eo iudicant, ego
gratias Deo ago, quod & ad Euange-
gelij agnitionem me vocauit, & fa-
cultatem mihi prebuit, non solum
audiendi uiuam Lutheri uocem,
sed etiam introspiciendi interiorem
eius uitam domestica cōsuetudine,
plenam pietatis & honestissimorū
exemplorum. Ac uere & ex
animo optarim ipsius hostibus o-
mnibus, ita penitus inspectam
Lutheri uitam, ut mihi cognita est.

BASILI

ἐν αὐτῷ

ET EGO

Basilij gratulatur sibi nutricis
suae institutionem, quae audierat
Gregorium Neocæsariensem, Ait
etiam alicubi adhuc sibi Athanasij
uocem ἐν αὐτῷ sonare in auribus.
Ita non dubito, quin & tu & multi
alij gaudeant se audiuisse Luth-
rum,

Enromion
Erasmij
de Luth.

PRAEFATIO.

rum, & agnoscant eius se doctrina
profecisse. Scio Erasmum, etsi uide-
batur ab eo alienior, tamen aliquan-
do cuidam uituperanti Lutherum
dixisse stomachabundum, Non esse
uituperandum hunc uirum, cuius
pagina una in interpretatione plus
cōtineret solidæ eruditionis, ac plus
lucis adferret doctrinæ Propheticae
& Apostolicae, quam cuiusquam
enarrationes ullius ætatis.

Quare admodum moleste fero
interdum nobis obijci a maleuolis,
nos non iudicio, aut ueris causis ad-
ductos esse ad amplectendā doctri-
nam, quam profitentur Ecclesiæ no-
stræ, sed quadam adulatione nimis
Luthero tribuentes. Satis multum
est arrogantia, si putant nos omnes
non aliter audisse Lutherum, quam
ut est in Apologo de Asino, ὅπως τις
μυθῶν ἐλεγε, ὅδε τὰ ὦτα ἐκινῆ.

Sed

PRAEFATIO.

*Summa
Schole
vult.
genuis
CATHO
LICA.*

Sed has calumnias refutabit tem-
pus ipsum. Ego hanc doctrinam,
quam Ecclesiae nostrae profitentur,
non dubito natiuam esse Euangelij
vocem, & vere ipsam catholicæ Ec-
clesiae Christi sententiam, necessari-
am ad veram Dei inuocationem, &
salutem hominum. Ideo & ipse
in hac sententia acquiesco, &
ceteros ad eam inuitare
quantum possum, pro-
pter gloriam Dei, &
hominum salu-

tem cupio.

Bene
vale, Noribergæ,

ANNO,

M. D. XLII.

*Vatrinatur non Regis Iudae, sa. IN
ordore et pphras plos in. Iudae, in
pset p dnm p dnm roin, qd vñ dñ ab
vñm 51*

IN MICHAM ROPHE- TAM PRAEFATIO.

VM iam instaret uas-
tatio duorum regnos-
rum Israel & Iuda, mul-
ti et insignes Prophete
a Domino missi sunt,
qui eam calamitatem
predicerent, & hortas-
rentur populum ad poenitentiam, ut in
ista miserabili clade populi futura sal-
tem aliqui conuerterentur & serua-
rentur. Vastatio regni Israel incidit in an-
num Iehistiae sextum, is enim nonus
est Hoseae, 2. Reg. 17. Annis post cir-
citer centum & quinquaginta regnum
Iuda per Babylonium euersum, Cuius
tas uastata & Templum incensum est.

*Argumentum
quatuor
propheta-
tarum, 2p
mos / 2p
seae / 2p
in et 2p
chae. t. habet
vñ Dei. qd
vñ suum ro-
t. Hinc po. sen-
te vñm. i.
absq. immo-
dy. null. Gor
mbr. mbr
lang. 80.*

Has calamitates primus Amos pre-
dixit, qui sub Vsia, patre Iotham, fuit.
Eum secutus Hoseas, uixit sub Vsia
Iotham & Ahas. Esaías longiore tem-
pore in ministerio fuit. Nam sub Eze-
B chía

Amos

Hosaeus

Esaías

PRAEFATIO.

Molyneux
chia quoque uixit. Sed Micha inter hos iunior, Vixit tempore nondum fuit in ministerio. Horum Prophetarum plane eadem ratio in docendo est, Nam concionantur de uastando populo, & abolendo regno corporali propter peccata, ut aliud nouum & spirituale per Christum instituat.

De Regni
Unum abolendum
aliud institutum
In eandem
Prior pars doctrinae ad poenitentiam pertinet. Posterior pertinet ad consolationem piorum, qui cum in eadem calamitate essent constituti, opus habebant illa spirituali consolatione de regno Christi, per quod in gratia se futuros credebant. Est enim regnum remissionis peccatorum, iusticiae & uitae aeternae. Atque huius spiritualis regni causa, cum ambo regna, Iuda & Israel uastata, & populus inter gentes dissipatus esset, reliquiae seruatae sunt, ut promissio de Christo maneret certa, & certus esset populus, ex quo sceretur Christus. Hoc commune Argumentum quatuor dicti Prophetae tractant,

Regnum Christi.

PRAEFATIO.

tractant, ut et populum uocent ad poenitentiam, & consolentur Pios, qui communium calamitatum erant socii.

Cum uideret
Demot. 1.
Atque hic recte admonemur de consilio Dei, qui semper solet, cum maximae mutationes & calamitosissima tempora imminet, per uerbum prius admonere homines. Sic Noe centum & uiginti annis ante diluuium concionatus est, ut emendarentur aliqui & saluarentur. Ante postremam uastationem Synagogae, amplius 40. annis, Ioannes, Christus, Apostoli concionati sunt. Nec dubium est, quin hanc lucem uerbi, quam hodie habemus, certa calamitas secutura sit. Nam ad alia peccata accedit hoc quoque, quod uerbum negligitur & contemnitur, ab iis, qui id audiunt & habent. Reliqui qui non habent, ut sunt Pontifex, Episcopi, & multi furiosi Principes, summa cum crudelitate persequuntur uerbum. Haec an putas Deum uidere & tolerare.

B. ij re posse

Dens semper antequam magnas calamitates immitteret, uerbo ad poenitentiam uocauit.

Tunc

PRAEFATIO.

re posse longius? Cum igitur Germania matura sit ad meritas poenas sustinendas, uerbo admonemur, ut saltem aliqui emendati, aut liberentur imminetibus malis, aut habeant quo se in publicis calamitatibus consolari possint.

Ac Iudaei fere causam habuisse uideri possunt, cur non crederent praedicationi Prophetarum? Extabant enim promissiones de aeterno regno Davidis. Item, quod non esset Sceptrum auferendum de tribu Iuda, donec ueniret Messias. Contra has promissiones uidebantur Prophetarum conciones pugnare. Itaque non deerant qui eos accusarent, tanquam essent mendaces spiritus. Sicut Ieremiae & aliorum exempla testantur. Ac inflati promissionibus non recte intellectis, securissimo animo ueros Prophetas ridebant & contemnebant, Sicut nunc Papistae, quia somniant se esse Ecclesiam, promissionibus Ecclesiae factis nituntur & securissime uiuunt.

Atqui

PRAEFATIO.

Atqui Deus mirabili sapientia utrumque fecit, ut & comminationes Prophetarum non essent irritae, & tamen promissiones quoque implerentur. Abducebatur populus captiuus, & tamen manebat Lucerna de domo David, captiuus Ioiachim, qui ab Eui Merodach ex carcere liberatus & regio loco habitus est. Deinde accidit ut reliquiae populi restituerentur, per quas restaurata est Ciuitas & Templum.

Hunc modum quo Deus promissiones suas implet, Ratio non intelligit. Putat enim Deum curare numerum. Et sicut ambiciosa est, putat Deum suae gloriae causa magnifice omnia gerere. Sed Deus numerum non curat, Imo ingentem multitudinem propter peccatum potius abiicit, ut paucis credentibus promissiones suas praestare possit.

Ad hunc modum disputat S. Paulus, Deum non abiicisse populum suum, Nam inquit, Ego quoque Israelita

B iij sum ex

*Germania
matura ad
penas*

*Iudaei comminationi
& .i. bus non crederent
debant,
propter promissiones non factis intellectas.*

Papistae securi promissiones Ecclesiae factas.

*Capitulum Rix
Ierusalem in
honore*

Ratio non intelligit quomodo Deus promissiones suas implet.

*per prophetas
sanctos
et laudes*

*Argum a primis
laici ad uerum
Rom. 11*

PREFATIO.

*Nō multumdo
β relege Saluē*
sum ex semine Abraham. Egregia scilicet res, gloriari de se uno, & interim totum populum fateri abiectum & reprobatum. Sed hoc modo Deus agere solet. Sicut Esaias quoque testatur, Si fuerit numerus filiorum Israel, ut arena maris, reliquiae saluae erunt. Hoc impii turba Iudaeorum non norat, Ideo securi contemnebant minas Prophetarum, & putabant Deum tantum numerum non abiecturum esse.

*Papistas
multitudo
et dignitas
secus
ros faciunt
quasi non
possint
perire.*
Papistae nullam similem promissionem habent, & tamen gloriantur, Deum Ecclesiae non defuturum esse. Id quidem uerum est, Sed quomodo probabunt se esse Ecclesiam? Num quia in suprema dignitate constituti sunt? Num quia maior multitudo ab ipsis stat? At nec dignitatem, nec numerum curat Deus, sicut testatur Iudaeorum Historia. Quare debebant securitatem hanc exuere, & humiliari coram Deo, ut qui Ecclesiam suam possit seruare, etiamsi nullus Pontifex,

PRAEFATIO.

11
fex, nullus Episcopus esset. Sicut ex tincto ferè toto regno Iuda, & quicquid in populo eximium fuit, tamen seruauit stirpem, ex qua Christus natus est, tanquam auriculam agni eremptam ex lupi faucibus, sicut Propheta Amos 3 loquitur. Solet enim Deus sic mirabiliter agere, ut impij confundantur, excaecentur & pereant.

Atque haec quoque est causa, cur Prophetae sic inuoluerint nonnunquam suspiria, ut uideantur sibi esse contrarii? Sicut insignis locus est de Zidekia Rege, De eo dicit Ieremias, Os eius loquetur cum ore illius, & oculi eius oculos illius uidebunt. Ezechiel autem Cap. 12. dicit, Quod facies eius operietur, & non uidebit terram illius. Huiusmodi contradictiones pulchre obseruauerunt impij, & eas tanquam certa argumenta mendacii obiecerunt Prophetis. Et tamen uerum est quod Ezechiel dixit, Nam cum Zidekiae oculi essent effossi, terram Babylonis non potuit uidere, B iij & tamen

PRAEFATIO.

& tamen uidit oculos Regis. Offende
runt hæc impios, ut Prophetas suspica
rentur mentitos esse, Sed sic Deus
præsumptionem solet punire cæ
citare. Hæc paucis de Argu
mento huius Pro

SAMARIA 7m q Ab-pheta. ominato Desolatus
Bethel. Dan. Gilgal. Gilead. Po noie Daj. 7m
Vn nls 1 Heth 3 Roy 12. Vn et 2m supis Ann.
Asup. Usulq E. but em ha 3 bebar Regum 77st
Dna. Samarie Usuli — Baal Moloch.
Camarum 15

Hutch Et. vici habours Surreddon. vici Juniflors
vame Paz. Jfit via ingredi. proprias et vici nro.
lyd. 4 Paz. 16. 2 parca. 28. Hos. 5. Si Formiculus
in Jfit. salve no delinquat Juda.

Supra, fane in dñi. opem Iustina
Exalta. Edas in summano mōm Deo dicare
ubi sacrificabatur, in Exortu Gibeon 3 Reg. 3
Hodie Erte pōm. Nemorib. Monasteria S.
Bading. i. mōm. Calapmōm Omni Compositum
Ad emulandū pām Jo q. pīrī mī. i. mōm
advancetur pō Lendū ortus m. i. mōm
7 in Iosaphat. hōt vni amīst. qd nō absulit, hōt
i. Ertia in Iosia *

COMMENT. IN PRO

Chald: Marcesca Cini
I. Tribu Toda:

VERBVM DOMINI QVOD
factum est ad Micham Morasth
ren, In diebus Iotham, Ahas, & Ie
his^{ie} regum Iuda, quod uidit super
Samariam & Ierusalem.

Mocuy shi
Boring No. 8
Ground Dry
Coloured Clay

OTA phrasis est in vocabulo (dabar) Recte quidem redditur uerbum, Sed Ebraeis uerbum plus significat quam nobis, significat enim totum negotiū

Dabar Sim ma
furn

de quo agitur aut dicitur, sicut nos fe-
rè utimur vocabulo, rei.

Meminit autem in Titulo tantum Regum Iuda, cum tamen etiam de uastatione concionetur regni Israel. Fortasse ideo, quia in regno Iuda tantum prophetauit. Amos & Hoseas etiam faciunt mentiōem regum Israel. Morasthites vocatur Propheta a patria Maresa ciuitate Iuda, Sicut patet ex Iosua, 15. 1. Par. 16. Meminit

Hing. pluv. Cominiis. nigra,
Morast. in ed. sonat. 2. 1883. 1884
in Eleutherop. in ed. palosine
band grandis e. v. v. v.

Em abbre
p digne

COMMENT. IN PRO

Michas
longo tem
pore in mi
nisterio
fuit.

Diuidit
i plures
sermones

Luc. 4.
Episc lto
sermonem

Contem
ptus ver
bi. ut
hodie tra
olum

Meminit autem trium Regum.
Iotham imperauit annis 16. Totidem
imperauit etiam Ahas filius. Iehis^{ia}
imperauit annis 29. Hæc supputatio
ostendit, quod non solum longo tem
pore in ministerio Micha uixerit, sed
etiam quod non uno sermone nec etiã
anno uno Prophetiam istam absolue
rit. Sicut igitur supra Prophetam A
mos & reliquos in certas Cõciones di
uisimus. Ita Micha quoq; in plures con
ciones est diuidendus. Atq; hæc quoq;
causa est, cur Lucas Prophetiam Ies
aiæ vocet librum sermonum. Osten
dit enim, non sicut nobis apparet, uno
tempore & sermone, ista omnia tra
ctata & absoluta esse, sed diuersis tem
poribus.

Pertinent autem hæc ed, ut equo
animo feramus contemptum uerbi &
persecutionem, quam hodie sentimus.
passim. Siquidem eandem calamita
tem, indefesso studio & animo, sancti
Prophetæ pluribus annis in peruitaci

No ex misit puluer
de pedib.

& duro

PHETAM MICHAM.

& duro populo pertulerunt, nec ideo
discesserunt a vocatiõe. Sicut nos, cum
animi indignitate mouentur & franguntur,
sæpe de deferendo ministerio
& sectando ocio cogitamus.

Quod autem addit, Verbum Do^{Regnum}
mini esse factum contra Samariam & ^{Samarie}
Ierusalem. Primum in eo sibi magnam ^{et Ieru}
inuidiam & odium conciliat, quod Ie^{salem con}
rusalem cum Samaria coniungit. Cum ^{ingatur}
tamen Hierosolymis esset uerus cul^{in poena}
tus & uerum ministerium, In Samaria
autem neutrum esset, Sed idolatria & ^{impia Sa}
impia doctrina omnia essent plena. Si
cut nobis indignum uideretur, si quis
dicat, Eos qui Euangelia profitentur
in eadem damnatiõe apud Deum esse
cum Papistis, & easdem poenas ac ius
diciu idem subituros esse. Indigna
hæc uiderentur, & tamen uerum est,
Deum ex æquo odisse peccata, siue a
nobis, siue ab aduersarijs admittantur.
Imò seruus qui voluntatem Dei scit &
eam non facit, magis uapulabit, sicut
Christus in Euangelio ostendit.

Luc. 12.

COMMENT. IN PRO

καρποτο

Sed Prophetam nihil mouet iudicium populi, libere dicit quod res est, nec mouetur periculo suo. Ideo seniores populi Ieremiam liberaturi ab iniusta morte, hoc exemplo Michæ con-

Iere. 36.

*Hieremias
liberatur.*

tra furiosos Sacerdotes, qui Ieremiam occisum volebant, utuntur. Ac prædicant regis Iehistia pietatem, qui Prophetam seruauerit tanto animo uaticinantiem contra Ierusalem. Satis autem ostendit Ieremias locus, si absq; bono Rege fuisset, pereundum Michæ fuisse, propter hæc uaticinia contra Ciuilitatem sanctam Ierusalem.

Prix scilicet

ppheta

o ppheta

Kmij de aut

die uacat

labz, peditore

clauicis. B.

q. uic. dicit

no audito

TRAGIC. Ex

ordin,

Exordium

duant in

Argumento

Inuincit ocs

ptos ad uic

danda pmi.

noy pparit.

O Hic

q. hodie

AVDITE populi omnes, auscultate terra & quicquid in ea est, & sit Dominus DOMINVS in testem contra vos, Dominus de Templo sancto suo.

EST exordium convenientissimū Argumento, Quia enim tam horribilem uastationem certo uidet imminere, magno spiritu, magnaq; uehementia

PHETAM MICHAM.

mentia homines, quasi sopitos in peccatis suis, conatur excitare ad suscipiendam curam emendandæ uitæ & auertendæ poenæ. Hoc enim primum est, quod Prophetæ solent agere, Et voluit

*Propheta
mult exci
tare ad
poenitentiam.*

it Christus etiam in nouo Testamento hunc in docendo ordinem seruari, ut primo traderetur doctrina poenitentia, quæ deducit hominem ad agnitionem peccati, ut non solum confiteamur nos esse peccatores, sed etiam incipiamus peccatum uere odisse propter magnitudinem iræ Dei, quam in nos deriuat.

Simili exordio quoq; Esaias utitur, Videntur autem ambo imitati Mo- Deutero. 32. Etsi enim uni populo Iudaico concionantur Prophetæ, tamen tanta uerbi maiestas est, ut quicquid in tota Creatura est, merito uerbum reuereatur. Et pertinet hoc exemplum ad nos omnes, ut discamus Deum timere & desinamus peccare, siquidem tam duriter peccatum in suo populo puniuit.

*Id. ordo Chri
sti docendo. q
ppheta*

*Esaias. 1.
Exord.
Epist.
ex Mose.*

Remissa

*pph
no ppheta*

Quod

COMMENT. IN PRO

Quod addit, Dominus DOMINVS sit contra vos in Testem. Simile est illi quod in Apostolorum literis uidemus, ubi se profitentur, Seruos Iesu Christi, per voluntatem Dei. Nam Micha non uult doctrinam suam accipi, tanquam suam, sed tanquam Dei. Ideo dicit se Dominum DOMINVM adhibere in Testem, quod nihil propria voluntate, sed omnia Deo reuelante & iubente dicat. Vt sit sententia, Audite me vos populi, Nam cum me audietis, ipsum audietis Dominum, Hunc tanquam testem Prophetiae meae profecto non sine summo uestro periculo abijceti. Sic Moses in Oratione sua propter reuerentiam uerbi se vocat uirum Dei, hoc est, a Deo iussum & missum, ut voluntatem Dei per Legem reuelaret.

Sed quid uult sibi repetitio cum mentione loci, Dominus de templo sancto suo. Hoc non solum ideo addit, ut uerum Deum, certa & uera nota descri

PHETAM MICHAM.

describat, nempe qui uerbo suo promiserat, se habitare uelle in Templo in Ierusalem. Sed etiam ut notet impiam praesumptionem, Nam Regnum Iuda retinebat uerum cultum in legitimo loco. Cum autem Propheta Ierusalem cum Samaria coniunxisset, & similem esset minatus poenam, Qui in regno Iuda erant se longe regno Israel putabant sanctiores, Nam Regnum Israel manifestam idolatriam sequebatur. Huic praesumptioni occurrit hac repetitione Propheta.

Q. d. Praesumitis vos de cultu & sacrificijs uestris, iactatis templum, iactatis templi habitatorem DOMINVM. Sed ille ipse DOMINVS de habitatione sua testabitur contra vos. Etsi enim habetis legitima sacrificia legitimo in loco, Tamen non praestatis uero modo. In eo enim erat fidendum, quod Dominus misericors est, At vos fiditis in Templo & sacrificijs uestris. Huic misericordiae & benigno Domino debebatis

Impia fiducia in Templum et sacrificia.

Dominus
contra uos
in testem

Seruos Iesu Christi

SESVS

Psal. 90.

Moses uir
Dei

Templum
habitatio
Dei.

SESVS

COMMENT. IN PRO.

debebatis ex animo parere, & facere mandata eius. At ea negligitis & uiuistis in uestris uijs, sicut Esaias dicit, Cupiditatibus uestris laxatis frena, & sine timore Dei facitis quicquid libet. Hoc testimonium impietatis uestrae ipse DOMINVS contra vos fert de templo suo, de quo ualde superbitis. Sed sicut locus uere sanctus est, propter sanctum habitatorem, Ita per vos, quia prophani estis, prophanatur.

Ad hunc modum iudico Prophetam hic obscure taxare fiducia, quam in templo, & cultibus suis uerius quam in Deo habebant positam Iudaei. Postest tamen etiam eo referri, quod sicut postea ostendemus, Templum sub Aha3 clausum, & omnes anguli pleni excelsis fuere. Q. d. Templum deseritis, quod Dominus destinauit ad cultum suum, Sed non patietur se contemni, ex ipso templo contra vos ager.

Quoniam

Dei beati uenit & loco, Prima Cons. son 16
suo ut uos uenit & manu. Sem. uenit,
hos. uenit & uenit uenit uos.

PHETAM MICH.

QUONIAM ecce DOMINVS egredietur de loco suo, & descendet ac calcabit Excelsa terrae.

HIC incipit comminari futuram calamitatem seu uastitatem potius, Q. d. Nolite esse securi, Fingitis quidem Deum vobis esse propitium, aut saltem non uidere nec punire uelle peccata uestra, putatis eum ociosum stertere &c. non animaduertere transgressiones uestras. Profecto iam commouet se, ut egrediatur & uisitet vos, ueniens ueniet, ac descendet, hoc est, effectu ostendet se esse praesentem & irasci impietati uestrae, ut eam puniat per Assyrium & Babilonium.

Uititur autem Scriptura similitudine hac egressionis & descensionis, ut ostendat Deum, etsi ad uindicandum tardus est, tamen certo uindicaturum esse quicquid est impietatis & scelerum. Sicut Poeta quoque finxerunt Deos laneis pedibus ingredi, cum supplicia irrogare

C

gare

Dei pndrs
lanei &
pplm
mellus
han pld an

COMMENT. IN PRO

Horribilia hæc sunt, & quæ meritis debebant nos reuocare in uiam, ne dum sine timore Dei, cum magno scandalo fratrum, in peccatis pergimus, exardescat ira eius, & pereamus euestigio. Sicut Psalm. 2. eadem similitudine minatur.

Sutrida cas

In Psal. 2.

Ab sit Ieraz Dag

Enigma Iudæo.

In magnis uerbis magna ppa Romæ Florentia. V. Amos.

Cā Pene

παρρησία
pphor,

papiste
nō meren-
tur confer-
ri cum Iu-
deis.

Iudæi nō sō. papiste sūc sō
rolur Dm

PROPTER peccatum Iacob totū hoc flet, & propter erratā domus Israel. Quod uero est peccatum Iacob, An non Samaria? Et quæ sunt excelsa Iudæ? An non Ierusalem?

POenam prædixit, Nunc etiam causam calamitatum istarum ostendit. Atq; hic cernitur in Propheta singularis magnitudo animi, & insignis παρρησία, qd eos homines impietatis arguit, quibus totus mundus uidebatur nihil habere sanctius. Et profecto nostros Monachos & Hypocritas, cū Iudæis nulla in parte possumus conferre. Iudæi enim uersabantur in cultibus a Deo institutis & mandatis, Sed Monachorum

PHETAM MICH.

nachorum religio nihil est quam εθελοθελοκεία, sicut S. Paulus appellat, hoc est, cultus quos ipsi sibi sine uerbo, sine mandato Dei, ex proprio arbitrio delegerunt, de quibus nunquam possunt esse certi, quod Deo placeant & probentur. Hos cultus tam ridiculos, & uerbo seu mandato Dei non suffultos, cum nostri tam agre paciantur reprehendi, Quo animo putabimus hanc Prophetæ concionem ab hominibus in speciem sanctis, & sua iusticia nitentibus, acceptam esse? Ac præsertim domus Iudæ potuit ei obijcere, Templum, Sacerdotes, & legitima sacra in loco a Deo constituto, Sed Propheta in genere pronunciat, Propter peccatū Iacob, & errata Israel (hoc est, eius populi, qui iactabat Israel seu Iacob patrē, à quo originem ducerent) istas calamitates obuenire. Ad hanc Concionem tam libere uulgandam opus fuit animo magno, & contemptore omnium periculorum, quæ ab impijs iusticiarijs imminebant.

Col. 2.

Rndm domus
Iudæ
pphor,

Cmptm om
pntm om
qd sit pphora

C ij Porro

COMMENT. IN PRO

Porro sententia hæc, pertinet ad doctrinam de pœnitentia, Et utile est eam probe considerari, propter miram securitatem animorum, quam in nobis & alijs hominibus omnib. deprehendimus, Ea etsi propria naturæ nostræ est, sic per peccatum deprauatæ, tamē accenditur & augetur per Satanam.

Cain cum de fratre occidendo cogitat, neuiquam cogitat Deum in spem futurum, & ulturum cædem tam indignam, Dauid accensus amore, neuiquam præuidet animo illam penè desperatam onem, quam sensit cum admoneretur a Propheta Nathan. Quanto minus tū cogitare potuit de horribili seditione post per filium excitata? de uiolatis ab ea Concubinīs, de cædibus, quarum seditio occasio fuit? quæ omnia Scriptura ostendit, peccati illius pœnas fuisse. Nam Satan animum occupatum cogitationibus peccati sic tenet irretitum, ut nihil præuidere, nusquam circumspicere possit.

Necessaria

PHETAM MICH.

Necessaria itaq; est hæc Concio, quæ nos admoneat, Deum simpliciter peccata uelle punire, nec uelle aut ad ea conuiuere, aut leuiter ea punire, Sed iram eius immensam esse. Vt hoc modo admoniti, uiuamus in timore Dei, & Deum serio precemur, ne nos in tentationem inducat, sed gubernet ad sui Nominis gloriam, Et a malo liberet.

Quod autem Propheta subiicit, interrogationem in persona populi, Quod est peccatum Iacob? & postea respondet, An non est Samaria? Hoc ideo facit, ut ostendat impios cultus, idolatriam, fiduciam operū mortuus ab hypocritis retentam & defensam esse. Q. d. Nemo potest vos ad confessionem peccati adigere, etiam gloriāmini in transgressionibus uestris, tanquam in iusticia. Vt igitur sciatis, quid Dominus reprehendat, & cur tantas calamitates uobis iminetur, Regnum Israel peccat in Samaria, quod

E iij

ibi la

Securitas facit
ut non credamus
Deum peccata punire uelle.

Cain

Dauid.

Absalon

Propheta
exorat
Satan

Ira Dei
pro

Populi interrogat

Esus;

COMMENT. IN PRO

ibi sacrificat & cultus instituit contra
mandatum Dei. Regnum Iuda autem
peccat in Ierusalem eo ipso quod pu
tat se Deum colere & demereri.

Porro supra dixi habuisse Prophe
tas manifestam causam, cur cultus in
regno Samariae seu Israel institutos
damnauerint. Quia enim Deus Ieru
salem delegerat, in qua sacra fierent in
templo, diuinitus iussu aedificari. Ido
latría fuit quod Hieroboam instituit,
loca cultuum in regno Israel, fecit e
nim id sine uerbo, imò contra uerbum
Dei.

Atq; hic egregie pingitur stulticia
& error sapientiae humanae. Putabat
Hieroboam, si peculiare cultus in suo
regno institueret, & prohiberet, ne
subditi Hierosolymis sacra annua face
rent, se pulchre stabiliturum regnum
suum, & fracturum uires regni Iuda.
Sed diuersum accidit, Nam hoc ipso
consilio per idolatriam euertit regnũ,
ut uastaretur a gentibus.

Non

PHETAM MICH.

Non dissimile est, quod hodie ple
risq; Principibus & Regibus accidit.
Adorant meretricem Romanam, &
impíos cultus fouent ac defendunt,
cauent ne quid uel in doctrina uel Ce
remonijs mutetur, atq; hoc modo pu
tant se in tuto fore & sua saluari posse.
Sed hae ipsa ratione se & sua euerterent.
Neq; enim Deus contemptum uerbi
sui & idolatriam perpetuo pacietur im
punem esse.

Et si igitur Regnum Israel mordis
cus retinebat cultus suos, & dicebat se
non idola, sed uerum Deum, colere.
Nec tanti esse loci ratioem, Deum cor
respicere, non locum, non Personas.
Perinde itaq; esse, siue in Ierusalem,
siue alijs in locis Deo sacra facias. Nec
maiores uno in loco sacrificasse, Hie
rosolymam gentium fuisse oppidum,
quomodo igitur praestaret alijs locis?

Hae & similia etsi à Pseudoprophe
tis, ad defensionem idolatriae, contra
Prophetas dicta sunt. Tamen idolatriae

C v am non

Durrs
Banarie

Quomodo regni
Israel ex
cusauerit
idolatriam

am.
ubiq; soli Deo
corde

Ante olim
Grm

Consilium
Hierobos
am.

Sir Canaph

Moly ut mouant ung & ppto

Mores Impuray

*Frustra me rolas
In omni mlti,
Sine VERBO*

COMMET. IN PRO

am non potuerunt negare. Neque enim nobis permissum est instituere cultus diuinos. Et si quid instituimus propria voluntate, quomodo possunt animi certi esse, quod Deo placeat? Cum itaque non solum locus, non Personae solum, sed tota ratio cultus a Deo praescripta esset, sine negotio potuerunt Prophetae regnum Israel convincere de idolatriis. Non enim quid facias, sed quomodo facias refert, cum de cultu Dei agitur. Offerebant in regno Israel statim horis & diebus, tauros, oves, oblationes, sicut usus erat in regno Iuda & Ierusalem. Et si igitur quod ad ipsum opus attinet, nulla erat differentia, Tamen in eo differentia erat, quod Deus iusserat alio in loco hoc opus fieri, & per alias personas.

Itaque cum sacrificijs regni Israel coniuncta erat negligentia mandati Dei, & inobedientia erga uerbum. Deus autem, sicut apud Samuelem est, potius uult obedientiam erga uerbum suum, quam

*No qd s?
Quomo.*

*Idolatrias est
ubi non
omnia sunt
ad
prescrip
tione verbi
bi.*

*1 Roy.
obediencia
maior q
uirtute,*

PHETAM MICH.

quam uictimas & adipem arietum. Si quis autem non obediat voci Dei, hunc dicit idolatriam esse, etiam si iacet summos & difficillimos cultus Dei. Sicut idolatrarum proprium est, non deligere leuia in speciem, sed quae ardua & difficillima sunt.

Ideo quoque Monachi nostri, Satae mancipia, fugiunt usitata illa, rationem administrandae Oeconomiae, Coniugium, & reliqua ad civilem uitam necessaria, officia, non utuntur usitato uestitu, non cibis usitatis. Sed ea deligunt quae propter raritatem plus admirationis habent. Sicut Sacerdotes Baal uulnerabant cutem & sanguinem fumabant. Ipsi Reges in populo Dei, ad exemplum Abraham, mactabant & cremabant liberos suos. Sed cum Deus ante omnia postulet, ut obediat uocis suae, manifestum est, ubi haec obedientia non est, ibi esse idolatriam.

Sed inquires, non eadem ratio fuit reusigni Iuda. Hi enim retinebant usitatos

*Idolatra qz
ut Carthago.
sunt facilius*

*Monachi
fugiant
usitata
officia etc
Oeconomiae
Maron*

*Sacerdotes
Baal
uulnerabant
se
Molochum
in molam
liberos,*

COMMENT. IN PRO.

tos cultus in loco diuinitus designato
& per Personas diuinitus ordinatas.
Cur igitur Propheta dicit Excelsa Iuda,
esse ipsam Ierusalem? quæ ob hoc
totius regni corona fuit, quod ad cul-
tum Dei ab ipso Deo constituta fuit.

*Idololatria
Regis Iuda
Assyris*

4. Reg.

16.

2. Para.

28.

Hic primum debemus meminisse
tituli. Dixit enim Propheta se uixisse
& concionatum esse sub Ahaz filio Io-
tham. Ostendunt autem Historiæ reg-
gem Ahaz, discessisse a uia Patris, &
secutū uiam regni Israel. Nam & ima-
gines Baalim sibi curauit fieri, & eas a-
dorauit, & in ualle Hinnom immola-
uit filium, deniq; in excelsis omnibus
sacrificauit. Hanc idolatriam cū Deus
uarie puniret per Regem Assyriæ, per
Regem Israel, per Edomitas, Tamen
non solum non est melior factus, sed
addidit grauiora peccata. Templum
destinatum a Deo diuinis cultib. clau-
sit, & in omnibus angulis Ierusalem e-
rexit aras, in quibus iussit sacra fieri
alienis

*Aras pu-
niri per
pau.*

*capit. ut
Tami paras
clausu*

Rom. Arba 2.

PHETAM MICH.

alienis dijs. In reliquis quodq; ciuitatis
bus Iuda iussit excelsa erigi, & alienis
dijs sacra fieri. Recte igitur secundum
literam hoc modo exponuntur excelsa
Iuda, ipsa Ierusalem, in qua impius
Rex omnis generis impietates & idos-
latrias inuituit, uade Exemplum pos-
stea in totum Regnum emanauit.

*Excelsa
Iudæ
Ierusalem.*

Sed inuenias alibi etiam ipsos cul-
tus, legitimo modo in ipso templo per
legitimas Personas factos, reprehendi.
Sicut Psal. 50. Esaia 1. ubi Deus sim-
pliciter de ipsis sacrificijs pronunciat.
Se ea neq; amare neq; exigere, etsi nō
sint facta in alieno loco, nec per illegi-
timas Personas, sicut in regno Israel.

*Ena. Sati.
fina. I. lo-
ord. manu
furn. ab
ord. manu
p. bonis nō*

Satis autem cum hoc modo repre-
henduntur sacra, ipsi Prophetae osten-
dunt quod in eis uiciosum sit. Esaia
queritur, quod illi qui plurimum sa-
crificabant, uiuant in manifestis flagi-
cijs, dum per auariciam opprimūt pau-
peres, Ius non sancte dicunt, negligunt
pupils

*Legitima pla-
sacrificia nō
non plac. Deo
cent, cum
sunt ob
impis et
profanos*

COMMENT. IN PRO

*Long
ps 50*
los & uiduas. Sicut Psal. 50. quoq; con-
queritur, Odisse eos disciplinam, pro-
ficere sermonem Domini retrorsum,
Currere eos cum Furibus, hoc est, in
contractibus defraudare alios, & adul-
teria sectari etc. Hæc qui faciunt & po-
stea per sacrificia se commendari pu-
tant, an non merito reprehenduntur?

*Opus 6.
Volo Ma-
no sacrificium*
Quare Dominus 6. Cap. apud Ho-
seam quoq; dicit, Se malle misericordi-
am, quam sacrificium. Et repetitur hæc
sententia aptissime a Christo contra
iusticiarios & Phariseos, qui minimo
loco habebant summa dilectionis o-
pera, præ iusticijs suis, Igitur sacra per
se bona & sancta uiciantur à prophanis
hominibus, qui ea præstant, nō solum
sine fide, sed etiam cum mala consci-
entia, sine timore Dei, & ex corde nō
solum non poenitente, sed etiam que-
rente & sperante per talia opera iusti-
ciam.

Secundo, sunt talia sacrificia etiam
ideo uiciosa, quia confunditur ordo,
quem

PHETAM MICH.

quem ipse Deus voluit esse in cultib.
Nam alij cultus sunt exteriores, sicut
sunt sacrificia & Ceremoniæ diuinitus
instituta, item omnia bona opera diu-
nitus mandata. Alij sunt spirituales,
qui pertinent ad primam Tabulam, si-
cut sunt fides, timor Dei, inuocatio,
spes, gratiarum actio, confessio &c.
Placent autem Deo etiam exteriores
cultus, quia sunt obediencia erga uer-
bum, si sint coniuncti cum interiori-
bus.

At Hypocritæ ueris cultibus ne-
glectis, qui in corde sunt, tantum imi-
tantur externos, & de ijs præsumunt
tanquā sint per se iusticia, etiam si corda
sint uacua fide & timore Dei. Etiam si
in periculis non inuocent Deum, sed
querant alia præsidia. Sicut Ahaz reli-
cto uero Deo & cultibus eius, se con-
ferebat ad cultum deorum Damasci,
quia uidebat Syrum meliore fortuna
uti.

Hanc peruersitatem reprehendunt
Prophetæ

*Ordo cultus
et sacrificiorum*

*Opus pme
tabule*

(5)

*Cultus ero-
tenti plas-
cent pro-
pterint ero-
nos*

*Agg. Cui v.
plu. dantur.
Sic hodie
Emere
fidei sup-
ripit. q.
in meliori
fortuna.*

COMMENT. IN PRO

Prophetæ & hortantur Hypocritas, si uelint Deo probari sua opera, ut Deum uere timeant, eius uerbum sequantur. In Deo spem omnem habeant positam. At hæc si negligant, frustra esse quicquid faciant & tentent, Deum .n. non placari, sed irritari magis.

Ad hunc modum concionatur Deus in Psalmo 50. Nunquid manduca-
bo carnes taurorum, aut sanguinem hir-
corum potabo? Immola Deo sacrifici-
um laudis, et redde Altissimo vota tua,
Inuoca me in die tribulationis, & eru-
am te, & honorificabis me. Q. d. Per-
uertitis ordinem & sinistre omnia agi-
tis. Sic urgetis sacrificia, quasi ijs ualde
opus habeam. Hoc potius præstandum
erat, ut me agnosceretis Deum uestrum,
in me haberetis positas spes uestras, &
inuocaretis me. Ita fieret ut etiam ex-
terni cultus, tanquam obedientia, mihi
probarentur. Sed cum illa omittatis ac
negligitis, Quomodo hæc placere mihi
possunt? Taceo quod additis pec-
cata illa.

PHET. MICHAM.

ta illa, impiam doctrinam, impias de-
Deo opinionones, idolatriam & spiritu-
alem fornicationem. Deinde etiam
sceleratam uitam, ac plenam omnis
generis peccatis.

Ad hunc modum nos quoque repre-
hendimus in aduersarijs cultus, quos
ipsi sine uerbo Dei instituerunt, et tan-
quam iusticias adorant. Vbi .n. vota,
ubi celibatus, ubi Missæ pro uiuis &
mortuis, ubi cultus Sanctorum, ubi
intercessionem & merita Sanctorum,
ubi peregrinationes, Monachatus,
& similes nugacissimæ nugæ, imo
nocentissimæ pestes, uerbo Dei insti-
tutæ, traditæ, aut mandatæ sunt? Si
autem sunt sine uerbo, ubi quæso est
obedientia, quam Deus magis uult,
quam uictimas? Taceo iam, qd hæc
contra uerbum defendunt impij, &
uerbum, defendendæ idolatriæ suæ
causa, crudelissime persequuntur. Si
enim cultus Dei uis iactare, ostende
uerbum Dei, non cogitationes tuas

D & idolum

Cultus
Papistæ
rum sine
uerbo.

PP

Ex uer-
ba obe-
dientia.

COMMENT. IN PRO.

Samaria in cultu Baal
Caput p[ro]ci
Samaria urbs.
Istea maxima incrementa sumpsit. Si-
quidem Samaria sedes Regum perpe-
tua posthac fuit, Et Ahab filius Amri
ibi instituit cultum Baal. Ideo Prophe-
ta, cum caput peccatorum ostendere
volunt, Samariam fere nominare so-
lent. Ac alicubi totum Regnum hoc
nomine significant, Sed hic proprie de
Ciuitate agit Propheta, quæ cum mu-
nitissima & opib. instructissima esset,
& tamen, sicut Propheta hic minatur,
datura erat supplicium pro peccatis, fa-
cile iudiciū est, eadem calamitate etiā
inuoluendas esse reliquas Ciuitates.

STE,
Florens Regni
ur h[ab]ens, fit
Aring lapid
Vtitur autem hic quoq[ue] Propheta in
signi similitudine, qua futuram uasti-
tatem graphice depingit. Florens Re-
gnum seu Ciuitas recte cōparatur cul-
to agro, seu horto, ubi non solum sin-
gularis amœnitās, sed etiam lata om-
nis generis frugum ubertas est, quam
ordo quoq[ue] commendare solet. Ingra-
ta enim est confusio, ubi non singula
suis certis locis disposita sunt.

Ad

PHET. MICHAM.

Ad hanc Similitudinem respicit
Propheta, & minatur futurum, ut alia
Samariæ sit facies, nempe talis, qualis
est acerui lapidum, qui, cum uineta cō-
serunt studiosi agricolæ, colliguntur ex
uinea in unum locum. Quomodo au-
tem, inquires, hoc fiet? Sic, ut lapides
eius, hoc est, magnifica ædificia, & ba-
silicas Hostes disijciant, & funditus e-
uertant. Hanc puto propriā esse senten-
ciam. Quidam quod de plantatione
uineæ dicit, ita exponūt, Quod sit re-
digenda in uastum agrum, in quo ui-
neas postea plantent agricolæ.

T. 5. m. 1. p.
ET omnia sculptilia eius conterens
tur, & omnia donaria eius combus-
rentur igni. Omnia deniq[ue] idola ei-
us perdam. Quoniam de mercede
meretricis ea collegit, & in merces-
dem meretricis redibunt.
Q Vid, inquis, magni est, minari
sculptiliū & idolorum perdis-
tionem? Quis opraret ista salua, ab-
ductis

Idololatria p[er]ma, una in Deo vultu S[er]u[us]
Marode Alu[us] v[er]at in v[er]is p[er]ma p[er]u[er]
F[er]u[us] p[er]u[er]

COMMENT. IN PRO

Auguste
Lignis

ductis hominibus & uastato regno?
Num delectat Deum scire in ligna &
lapides, quæ sunt Dei creaturæ, nec pos-
sunt peccare, etsi ab hominibus ad im-
pietatem & scandalum transferri poss-
sunt?

Cur idola
his muner-
tur Deus?

Sed pertinet hæc quoq; commina-
tio, sicut reliqua, ad poenitentiae conci-
onem, ut homines abijciant fiduciam
istam, quam in mortua ligna ac lapi-
des, & in cultus a se confictos, positam
habebant, Siquidem certum erat, ut
fierent præda hostibus, nec ipsa se pos-
sent liberare ab igni & hostili ui.

Pefel
Athenan

Quod ad Grammaticam attinet,
(Pefel) uocantur idola sculpta (Athe-
nan) uertimus donaria. Sed est idem
vocabulum, quod postea mercedem
uertimus, Significat autem hic que-
stum meretricium, hoc est, quem ex
idolatria capiebant impij Sacerdotes.
Sicut nos uidimus in ijs locis, ubi certa
idola

Asper, Vmbros Aurores d'p'egit
Aurum in Nimue abduxit Osee 8.
qd' Idolis sacrificant. Rursus
Idolis offerunt, qd' Iesabel uox
uox d'p'egit, i. Samaria, ab
aurum & ad alia m'orum i. Nimue

Donaria. Ipsi
Die subm' f'ci
Lige ius holis
yolans at f'
nabon' Gallia
p'uening i'uen

PHET. MICHAM.

idola colebantur, magnam donariorum
seu anathematum multitudinem quo-
tidie oblatam, Qualia fuere Mariæ
idola Aquisgrani, Regensburgi, In
Grimal. & infinita alia per totum Pa-
pæ regnum, ex quibus amplissimos rea-
ditus compararunt idolorum mandis-
pia, confictis ad id mendacibus mira-
culis.

Zaffmargano
Noua dona
d' 20000

(Ezech) idola uertimus, nam Scri-
ptura saepe ea sic appellat, à uerbo (A-
zab) quod proprie significat affligi.
Non ideo solum, quod impietatem
semper certæ calamitates sequuntur,
sicut omnia omnium seculorum ex-
empla testantur, Sed etiam quod ni-
hil laboriosius & molestius est, quam
idolatrarum uita. Sicut exemplo sunt
Monachi nostri, quibus quotidie no-
uus aliquis cultus nascebatur, quibus
quotidie novos labores imponebat
in infinitum patens supersticio.

Ezech.

Impietas
p'p'etua
idolatriæIdolatra
cum uita
miseriaL'p'etua
dux. Noui
l'p'etua

D iij Porro

COMMENT. IN PRO

*Ad omnes
imagines
tollende?*
Porro hic locus unus est ex eorum
numero qui hodie *in novis & aliis* oc-
casione dedit, ut omnes imagines sine
discrimine ex templis eijcerent. Neq;
hic novus in Ecclesia tumultus est, Ni-
cena Synodus secunda, annis retro plus
mille et centum, sub Constantio et Ire-
ne matre eius, hanc ob unam causam
coacta est, & decretum magno consen-
su est contra eos, qui statuebant nullū
in templis imaginum usum esse. Non
igitur absurdum fuerit paucis ostende-
re, quid de hoc negotio recte possit
constitui.

*Nicena
synodus
secunda.*
*pp. Ima-
gines*
Verum est quod Moses & Pro-
pheta magno studio ubiq; prohibent
& damnant imagines. Sed ineptū est,
id in genere intelligere de omnib; ima-
ginibus. Nam & Iudei imaginibus eti-
am in templo sunt usi, sicut ostendit æ-
dificium Salomonis. Et quis dubitet
in Regum et Principum domibus non
fuisse aliquas pictas tabulas? Pictura
enim, quia res representat, nunquā in-
ter pro-

PHET. MICHAM.

*qd? sub m
Jelo pign*
ter prohibitas, aut illicitas artes habita-
est. Sicut igitur sine peccato recitatur
Historia de Salomone, sapienter iudi-
cante inter duas meretrices, Ita profes-
sio sine peccato eadem Historia pin-
gitur. Neq; ego unquam Iudæos tam
barbaros fuisse iudicarim, quin etiam
in publicis locis, & non tantum inter
privatos parietes hæc monumenta rer-
um præclare gestarum habuerint pi-
cta, Sicut in ijs describendis per quam
diligentes fuerunt.

Non solum igitur barbariem, sed
insignem quoq; insciam iudicaveris
mus, quod in multis locis, etiam Chris-
ti & Apostolorum imagines, sine dis-
crimine, ex templis electæ sunt. Quis
enim non videt, quod sicut sine pecca-
to pictæ Historiæ, etiam cum fructu au-
ditorum recitantur, Ad hunc modum
propter rudes etiam pingi tales Histo-
riæ & sculpi possint, Non solum in pri-
vatis edib; sed in publicis locis, Vt si-
cut olim decreta rerum pub. in publi-
co loco

Ad Imagines + fixi
Ad Imagines + fixi. D v
Chm no ym, sed Chm credo pro ista

*Hor fari
Zung*
Imagina
porest esse
usus.

*deservit
No umbra sit pignus
Sed non. Jelo
Eraf. o. f. u.*

COMMENT. IN PRO

co loco proponebantur. Ita rudes ubiq; admoneantur salutis suæ, beneficiorum Dei, poenarum, quæ peccatoribus inflictæ sunt, & si quæ alia ad ædificationem sunt utilia.

Sed inquires, Si tanta picturarum & imaginum utilitas est, Cur tanto studio a Mose & Prophetis prohibentur & damnantur? Respondeo, Moses & Prophetæ loquuntur de imaginib; ad eum finem conditis, ut adorarentur, & per illam adorationem Deus crederetur coli. Sicut manifestum testimonium est in secundo præcepto. Non adorabis neq; coles ea. Quia EGO sum Deus tuus. Sic in Deuteronomio dicit Mose, Dominus locutus est vobis, Vocem eius audiistis, similitudinem uidistis nullã, Ne faceretis vobis imaginem, quam adoraretis. Ergo uicium omne est in adoratione et cultu, qui nõ ligno, non lapidi, non auro, non argento, sed ipsi Deo Conditori debetur.

Adoratio igitur si absit, potest imaginum,

PHET. MICHAM.

ginum, sicut literarũ, usus esse, quæ admonent nos rerum, & res quasi representant. Euangelia exponunt Historiam Christi, Lex & Prophetæ voluntatem Dei nobis exponunt. Sed quis ideo chartas exosculatur? Quis eas adorat? Quis putat Deum coli, si corã sanctis Biblijs procumbat? Alius earũ est usus, ut legantur, ut edoceamur de voluntate Dei, & faciamus eam.

Hic igitur nascitur alia imaginum differentia. Quædam enim mendaces & scandalosæ sunt, Sicut Barbaræ, Margarethæ, Georgij, Christophori, Catharinæ &c. Hæ quia mendaces sunt, (Nam quos referunt, nunquam in natura fuerunt) abijciende sunt. Sunt .n. tantum ad idolatriam confictæ. Sicut igitur mendaces libri abijciuntur, quod etiam si diu eos legas, nihil nisi mendacia legas. Ita quoq; harum imaginum plane nullus est usus.

Non autem satis est admonere, quod sint mendaces, Sed propter scandalum

Si litan
ma Imagin
us

Biblia
no adorat

Dyrrime
ma
gms

Mendaces
ces imagi
nes sim
pliciter
tollende

Si mendaces
libri in m
Imagines
abijci
pp
SCADATV

Paulus Ep; p;g; Tertius sua,

1. 5 m. f.
Lev. 26

Imagi
nes prohi
bite que
adorantur.
Alii
Gentis B
ipoten

Deut. 5

Grubi E
Leonis. Bonus. fit Salomo
Capitulis i Nam parly Ant

Imago Caput
T. d. m. C. b. y

COMMENT. IN PRO

dalum penitus tollendæ sunt. In quem
usum enim asseruantur? Quin potius
sicut nemo domi suæ scandalosas pictu-
ras ferre debet, Ita maxime ex publi-
cis Ecclesijs eiiciendæ sunt, in quibus
omnia ad ædificationem seruire debent
quicquid dicitur, scribitur, canitur, pin-
gitur, sculpsitur. In summa, quicquid
uidetur & auditur. Ac habenda est in
hac re posteritatis ratio, cui ista in scan-
dalum & ruïnā esse possunt. Sicut
exempla extant in sacris Historijs, ubi
etiam bonæ res, cum in scandalum a-
biissent, abiecte sunt. Sicut æneus Ser-
pens &c. Sed de hac re infra plura for-
tasse.

Quod addit, QVONIAM de
mercede meretricis ea collegit Sama-
ria, redibunt in mercedem meretricis,
Habet speciē proverbi hanc sententia,
Sicut nos dicimus, Male parta, male
dilabi. Vocat enim usitata figura Mes-
sagretretricem, populum fornicantem cum
idolis, deserto vero sponso Deo, Idola
ista,

PHET. MICHAM.

ista, donaria, templa magnifice ornata,
hæc omnia, inquit, sunt præmia idola-
triæ, parta per prædicationem fiduciæ
in alienos Deos. Sed hæc omnia sicut
parta sunt, ita etiam peribunt, Veniet
populus impius & sine Deo, huic ido-
la ista prædæ erunt &c.

Porro non inepte hic conquerimur
de mundi extrema cecitate & malicia.
Experimur enim hodie, cum homines
recte de Deo & cultu Dei, item de ue-
re bonis operib; docentur, immanem
quandam auariciam omnium corda
atq; animos occupasse. Nemo ea libe-
ralitate iuuat Pauperes qua debebat.
Excogitantur infinitæ uiae augendorū
preciorum etiam in minutissimis reb;
Quicquid autem in ministros Ecclesi-
arum, quicquid in Scholas, impendit-
ur, hoc omne iudicatur esse nimium.
Itaq; quod summum, non solum dede-
cus, sed quoq; peccatum huius seculi
est, uideas hominū auaricia multas Pa-
rochias aut penitus collabi, aut misere-
time negligi.

Sed

In Ertia
oia ad
EDITIO-
CACIOEJ

7 fo

male qd
male perdit

Dux Valentin F. pp Alex. vj
Amisung Alemanon pma. in perina ex Indulz
or Rome diuifa in pma
Conomj sua daz mormm b, s. morm pab
nove ei pnt. v. s. morm. Nos pferuon
vond luffv. Tdote ad S. Dm. v. s. morm

Idolans tollas
Idola.

urgel pda

Idola.

Mundus pas

ad supero

stiriones

prodigus.

Ad verbij

Dei par

cissimus.

et avaris

sumus est.

Auff l'emp.

suprem.

Turista pens C. m
pdr ray
Mdhay L et mofiet
Nimmit est.
Mifer Seclony grol ampt
S. morm pab

*Beim alten Goy
Sind es wol*

COMMENT. IN PRO

Sed respice superiora secula, cum nulla uera religionis ratio extaret, cum homines ad idolorum cultus et uanam propriorum operum fiduciam deducereentur, ibi nullus largiendi finis fuit. Omnia monasteria, omnia sacrificiorum Collegia pascebantur in summa abundancia omnium rerum, Tempia auro & argento usque ad admirationem ornabantur. In summa, dicas aurum & argentum ab hominibus tunc uilius habitum, quam nunc lapides. Merito deploranda hæc cecitas mundi uenit, quam Propheta hic ostendit, quod idolatria foelicissima fuerit, & habuerit amplissimos prouentus, ubi Leuitæ, qui in Ierusalem uero ministerio præerant, misere esuriebant.

Sed quæ poena proposita est ijs, qui sic per impietatem opes colligunt? Nimirum quam Propheta dicit, De mercede meretricis collegit ea, & reuertentur ad mercedes meretricis. Magna hodie querela est, occupari bona Ecclesiastica

Cecitas
mundi.

*Uoi Leuitæ
médin*

*Pena A.
"naume,*

PHET. MICHAM.

et a Ferd. Kage
Ecclesiastica à nostris Principibus, et poni in prophanos usus. Sed primum, si sunt bona Ecclesiastica, te quaeso, quomodo sunt parta? An non per uanas & impias prædicationes Missarum, Indulgentiarum, meritum, & similes nugas? Deinde quaeso te, quomodo ijs utuntur, qui amplissimos redditus Ecclesiasticos habent? Quotusquisque est, qui docet Euangelium? qui Pauperum curam agit, qui in aliqua parte dat talem Ecclesiæ operam? An non fere soli sunt qui Euangelium crudelissime persequuntur? qui omnis generis idolatrias mordicus retinent, & cum summa crudelitate defendunt? Qui infinitis scandalis, & turpissimam uitam Ecclesiam deformant? Quid multis? sunt uere opes meretricis, & ab illis ipsis, qui eas tenent non collocantur in alios usus quam meretricios, Aut enim foedissime eas prodigunt, aut crudeliter cōparcunt. Sed hæc nondum uera poena est, Prædaerunt alijs, qui ueram doctrinam, neque norunt nec propagare student.

*Querela
de bonis
Ecclesiasticis.*

*Uia Cano.
moran. o
qhs*

Opes meretricis.

*papista
papista
denunt*

COMMENT. IN PRO

Dixi Nam
ung Sax
Quod ad nostros Principes attinet, omni laude digni sunt, quod recta studia & religionis doctrinam egregie & cum maximis sumptibus propagant. Immerito igitur spolij & alienatarum Ecclesiasticarum opum accusantur. Hi potius accusentur, qui Ecclesiam non adiuuant, & tamen monasteria spoliant. Sed hoc quoque accidit Papistis secundum uerbum Prophetæ, Opes meretricis sunt, & in opes meretricis redibunt.

Uide i Cano
22 of Ep
38
IDEO plangam & ululabo, incedam spoliatus & nudus, planctum edam, qualis est Draconum, & sicut Struthionum pulli eiulabo.

De uas
non
opiose
Quæ sequuntur, etsi quod ad sententiã attinet, plana sunt (Nam uastationem, quam hactenus paucis non. Nam comprehensam prædixit, nunc copiosius & quasi per distributionem explicat) tamen propter uarias allusiones obscurissimam grammaticam habent.

Atque

PHET. MICHAM.

Atque hic recte admonentur sacrorum literarum studiosi, ut magno studio incumbant in Linguarum studia. Etsi enim hæc explicari audias optime, tamen impossibile est, ea plene assequi Ebraicæ linguæ prorsus rudem, propter figuras, quas nulla alia Lingua imitari potest.

Offendit Propheta hactenus uastationem regni Israel & Iuda per Assyrium futurã. Nunc quasi in rem præsentem ducit Lectorem, ac non aliter uaticinatur, quam si omnia essent posita ob oculos. Itaque potencialiter intelligenda sunt uerba hæc, quæ in futuro Ebraeus legit. Caret. n. Ebraea lingua optatiuo. Tanta, inquit, est calamitas, ut posset aliquis uel deberet lugere & eiulare, sicut Dracones &c.

Porro usitatum est in sacris literis, quociens uastitas significatur, uti similitudine Draconum & Struthionum, in desertis locis ululantium. Sicut Esaiæ 13. de uastatione Babilonis 34. de uastatione

Sine cognom
Hibere hunc
Struthionum
inquit.

quædam
adhibet

SEV

Ululatus
Draconum
et Struthionum
etc.

Ep 13

34

Hibere no habet
opration

Deponit in eis Reges, ut ubi sunt Tabernacula
in illis passis sunt. In domo Ebraica. Tunc
Musor et audient in domo Zephania, 3-34
18-40

Diffinitio. Figuræ

Tota denigratio. Ecce quod potest denigrari a
 viris. Ergo figurare dicitur. q. d. si resistas
 viris, ne in te
 Non habebat
 Me audiat et c.

COMMENT. IN PRO

IN Gath ne annuncietis, neq; exau
 diatur ploratus uester, In domo A
 phra in puluere voluta te.

Hic incipiunt figuræ, quæ difficul
 tatem pariunt, Nam in re difficul
 tas nulla est.

Quod de Gath Palestinorum dicit,
 transumptum est ex Cantico Davidis,
 2. Sam. 1. Nam Prophetæ sæpe ex his
 torijs mutuuntur aliquid, cum in re
 quædam similitudo est. David uidet
 magnum vulnus accepisse regnum ex
 tincto Saule & eius filijs. Hanc calami
 tatem optat sic posse tegi, ne incircum
 cisi Philistijm id resciscant, & ideo læ
 tentur. Idem Prophetæ hic optat, Aus
 getur enim calamitas, cum uideas in
 sultantes Hostes.

Aphra. Aphra est in tribu Beniamin, Quia
 enim dixit pertingere plagam hanc
 regni Israel usq; ad Iudam & portas Ier
 usalem, ideo in Beniamin & tribu Iu
 da positas Ciuitates commemorat.

Atq;

Gath una de quinque urbibus palæstine. virum
 Iudee. Iosaphat. vir viri maxime. un. fuit
 Goliath ille gerges. qui David. &c.

Domini sunt multi
 fuit pueri

PHET. MICHAM. ALLUSIO. I.

Atq; hic prima allusio est, In domo
 Aphra, in Aphar voluta te. Porro A
 phar significat proprie terram effosam, Aphar.
 quæ dissoluta est nec cohæret, qualis
 est quæ ex sepulchris effoditur & ferè
 solet reddi vocabulo terræ aut pulue
 ris. Sententia igitur est, Ciuitas A
 phra recte à puluere nomen habet, Ea
 enim tum eius calamitas erit, ut meri
 to, tanquam in summo luctu, cinere se
 conspergat, Id quod usitatum Iudæis
 erat in magnis periculis & magno lu
 ctu.

TRANSI Ciuitas decora, turpiter
 nudata.

Porro non est hic allusio in vocabu
 lo, sed pulchra in re antithesis (Sa
 phir) significat pulchrum & decorum Saphir.
 esse. Hoc nomen, inquit, Samaria ha
 ctenus habuit, Sed quo abiit nomen tu
 um? Quo abiit decor & pulchritudo
 tua? iaces enim vastata, ac si nunquam
 fuisses, & es tota operata confusione &

E iij ignominia,

pphria videtur hoc obseruasse. ut eam Ciuitatem
 Noia deligat qd. i. lumen. p. Allusionem. Lumen id.
 mouetur. Striga. Striga respa. Stridon,
 vombis
 Lignis. Lignis mris. allo. way

COMMENT. IN PRO

ignominia, Perinde ac si quis elegantem puellam, splendido uestitu ornata, exuat & nudam obijciat spectandam oculis hominum.

Porro hic Ebraismus est, qui latine non, nisi per circumlocutionem, reddi potest. Sic enim de uerbo ad uerbum sonat, Transi vobis Ciuitas decora, (Ibri lachem) Hoc est, abi, & fuge in alium locum, Id enim e re tua est, Id tibi proderit, Tibi fuga consule. Et figura etiam est in hisce uocabulis (Iosebeth ibri) Fuisti hactenus Iosebeth, quæ habitasti secunda, non es assueta ad migrationes, Sed nunc tibi migrandum erit (Ibri) transi, Auff vnd dauon / Da ist keins bleibens mehr.

NON expaciabitur Ciuitas zaenana præ luctu. *Domus uirine*

ZAENAN est in tribu Iuda, sicut patet ex Iosua. Habet autem nomen ab egrediendo, Q. dicas, expaciatricem.

Est autem hic iterum allusio (Zaenan non lazah

PHET. MICHAM.

lazah) hoc est, non egredietur, continebit se domi suæ. Sicut solent qui in luctu sunt positi, hi enim ultro hominum conspectum fugiunt, ut possint uacare lachrymis, Sicut Propheta causam subiungit.

DOMVS uicina accipiet a vobis substantiam uestram.

AD hunc modum ego hunc locum intelligo, propterea quod aliarum sententiarum, quæ afferuntur ab Interpretibus uidentur esse coactiones, Nam etiam si Beth Ezel proprie accipias, quid erit (Emdatho) Exponunt quidem, stationem hostis, Sed coactior sententia est, id eo transferre, quod hoc præmium hostis accepturus sit pro ea mora, quam ibi traxit. Quare cum hac sententia & propius ad rem accedat, & quoque grammaticæ non ita aduersetur, volui eam retinere, quod Beth Ezel appellatiue, uicina domus, nempe Assur, accipiet a Zaenitis substantiam

E iij ciam

COMMENT. IN PRO

ciam eorū, hoc est, etiam illa quæ ipsi putabant sibi statuta & tuta fore.

*Asine caprinam
Gamatha in
Lachis venit
ad portas,*
QVONIAM anxie expectat bonum Ciuitas Maroth, Sed descendit malum a Domino ad portam Ierusalem. *Non una uibe*

*Di.
un
sa*
Halah. **I**N hac sententia non est minor obsecritas, quam fuit in priore. Alij enim exponunt (halah) pro dolere, Quod dolebit Maroth propter amissa bona. Alij quod infirmata sit ad bonū faciendum, quod non exercuerit se in obediencia erga legem et uerbū Dei. Sicut (Maroth) significat rebellem & inobedientem.

*Ex
po
3*
Quidam hanc sententiam esse putant, quod bono seu foelicitate & successu infirmata, hoc est, dementata sit. Secundum prouerbiū, Fortuna quos fouet, stultos facit. Hoc enim commune Rerumpublicarū florencium uicium est, quod infatuantur successu, ac propter opes & potenciam, credant se ac sua

PHET. MICHAM.

ac sua tum in tuto esse, cum maxime uicina sunt periculo. Itaq; cum ad poenitentiam comminationib; futurarum calamitatum inuitantur, eas nō admittunt nec credunt, Sunt igitur fortuna & successus ipsis uere pestiferi & exitialēs morbi. Vbi enim uerbum negligitur & nulla poenitentia sequitur, ibi non potest longius abesse poena.

Sed simplicissima sententia hæc est, *SES* Siue Maroth pro proprio accipias, siue appellatiue, pro rebelli Ciuitate, Quod anxie expectat bonū, Nam homines constituti in periculis, illo ipso dolent & infirmantur, quod expectāt auxilium, & frustra expectant. Hunc affectum uerbum (halah) hoc in loco ostendit.

Roma militum inuita
ALLIGA mulum ad quadrigam Ciuitas Lachis, quæ fuisti occasio errati filia Zion, In te enim deprehensæ sunt transgressiones Israel.

*Lachis an Hierusalem
p. Sennacherib. d. populum
Lachis p. Baal robore
inrept. Israhel inuado
primū uere muros Jude
Cimmaris capta fuit,*
Ev **Lachis**

*Fortuna
p. S. muros.*

*Lachis p. Idolola.
p. in Jude
p. ea om. q.
p. porta Ier.
p. portas & m.
bun. muros.
m. i. Hierusalem.
Hunc*

COMMENT IN PRO

Lachis satis nota est, Eam quoq;
Sanherib expugauit, sicut ostendit
Historia. Hanc calamitatem prædicit
ei Propheta, & tanquam in præsentis
periculo, iubet ut quadrigam compa-
ret & se in fugam det.

Porro Propheta hic nos singularis
Historiæ admonet, cuius nulla alibi

Lachis, sunt uestigia certa, nempe, quod La-
chis prima ex regno Iuda, regni Israel
idolatriam & impios cultus amplexa
sit.

Docemur autem primo hic, Quod
idolatriam soleat Deus punire bellis et
uastitate. Deinde quod maiorem pœ-
nam merentur, qui alijs exemplo suo

Math. 18 idolatriæ occasio sunt. Sicut etiā Chris-
tus in Evangelio grauissime minatur
ijs, qui alijs sunt scandalo. Quare dece-
bat hoc studium præcipue Reges &

Principes, ne, dum ipsi religionem pa-
rum curant, alij interim idolatriam &
impios cultus propagent, Sicut hodie
fit, Existimat Magistratus non esse sui
muneris

PHET. MICHAM.

muneris curare, quid agatur in Eccle-
sia, Itaq; impij homines cum maiore
licencia abominationes Papatus ur-
gent. Sed uæ istis, qui cum hac ex man-
dato Dei debebant prohibere, & pro-
pter autoritatem etiam poterant, ta-
men id non faciunt, Nam, sicut hic lo-
cus admonet, maior pœna eos conse-
quetur, quorū exemplo alij peccant.

PROPTEREA mitte Legatos ad
Moreseth Gath, Domum Achzib,
Reges Israel fallent.

Vocabulum (Siluhim) est à Sa-
lah, misit. Itaq; liberum est, siue
donum, quod mittitur, siue Legatos
interpreteris, Manet enim eadem sen-
tencia. Hortatur enim per ironiam ad
querenda auxilia a uicinis, quos tamē
ipsos dicit cum iisdem periculis con-
fictari.

Porro in eo hic obscuritas est, quidā
coniungunt hanc sententiā cum su-
periore, ut Lachis mittat munera Mo-
raethis, uicinis Gath Palestinorū. Alij
ad Achzib referunt.

Vtitur

COMMENT. IN PRO

ALLUSIO

Vtitur autem Propheta hic quoq;
bellissima allusione, Domus Achzib
ad Achzab regibus Israel. Significat
autem Achzab mendacium, a uerbo
Cazeb. (Cazeb) mentiri, fallere, frustra esse.
Achzib Porro Iosue 15. nominatur Achzib,
Iosue 15 quod sit Ciuitas Iuda. Hæc, sicut Pro-
pheta hoc in loco uidetur ostendere,
iunxit fœdus cum regno Israel. Sed
quod ferè accidit, dicit Propheta, eo
fœdere non adiuuari eos in calamitate
per Assyrium futura. Quanquam non
inepta esset sententia, si passiue accipi-
as, Ad mendaciū regib. Israel, hoc est,
quib. reges Israel mentiti sunt, Quos
reges Israel deceperunt per idolatri-
am.

possessione
hinc possessionem
mordam

Catalogo
Ciuitatum
Iuda

ADHVC hæredem tibi adducam
Ciuitas Marefa

Exit Propheta breuem Catalogū
ciuitatum Iuda, quas Rex Sanhe-
rib erat post regnum Israel uastaturus.
Est autem hic quoq; elegans allusio.
Marescha

PHET. MICHAM.

Marescha adducam tibi Haresch, hoc
est, hæredem. Porro nomen Marefa,
significat hæreditatem seu possessio-
nem, Venit enim a uerbo larsch, Q.
d. Propheta, habes nomen ab hæredi-
tate, tu Marefa, Ecce faciā ut fias hæ-
reditas potentis hostis, qui te expug-
nabit & spoliabit. Pertinent autē hæc
omnia, sicut dixi, ad pœnitentiam do-
cendā, ut credant tales pœnas impiera-
tis certo secuturas, & ideo in tempore
abijciant impios cultus, & se conferant
ad ueram religionem.

ALLUSIO

Marefa.

SES

Ad peni-
tentiā

VSQVE ad Adullam deueniet
gloria Israel.

Nota est spelunca Adullam ex Adullā
historia Dauidis. Puto autem spelunca
hanc esse quasi conclusionem institutæ
comminationis. Q. d. magna est glo-
ria Israel, nititur opibus & potencia
sua, atq; ideo secuta est in maximis pec-
catis. Sed profecto fiet, ut ista omnis
gloria, tot magnificæ & locupletes ci-
uitates,

Conclusio

Terminatio
vnde
Deum
28

Maladumore

Capitulum 11. q. uenit larsch in Gosh
et marefa, vnde odola q. uenit

COMMENT. IN PRO

tinere eis necesse fuit, quancūq; utrunq;
Sacramentum uarie contaminauerūt,
alterum etiam impie mutilauerunt.
Hecut retinerēt necessitas coegit eos.

Sed his sepositis, nihil per omnem
uitam a Pontifice ut Pontifice, ab Epi
scopo ut episcopo, à Sacrificulo ut sa
crificulo, a Monacho, ut monacho, a
Moniali ut moniali, per tot secula fa
ctum est, quod non ex diametro cum
uerbo Dei pugnaret. Nam etiam bo
na ipsorum opera defecauit impia
pinio meriti. Hanc impietatem, cum
adhuc hodie Pontifices uelint esse sal
uam, cum eam mordicus retineant, &
cum immani crudelitate defendant.
Quomodo possibile est, ut non Deus
suo tempore, & breui quidem, cum ua
stirate totius Germania punit? Non
enim habebitur innocens, qui nomen
Dei blasphemauerit, & uerbum ac vo
luntatem eius contempserit. Sicut ex
emplum hoc regni Israel abunde osten
dit.

Exo. 20.

Sapia

II. Væ

Due Cononnes de pen
7 dolo larme et Auarice

40

PHET. MICHAM.

II.

VÆ IIS, QUI COGITANT

iniqua, & meditantur iniurias in
cubilibus suis, ut eas in lucē matutina
faciant, quia potentes sunt.

BSOLuimus unam
Prophetæ Conciōem,
in qua tum regno Isra
el, tum Iuda prädixit
calamitatem per Assy
rium futuram. Addi
dit autem causam, lon
ge aliam quam à ratione possit depre
hendi, Nam ratio ea tantum peccata
intelligit, quæ contra secundam Tabu
lam fiunt, Operum primæ tabulæ plas
ne nullam noticiam habet. Itaq; uerbo
Dei opus est ad reuelanda peccata con
tra primam Tabulam.

Iactabat uterq; populus cultum Dei
& singulare religionis studium. Sed
Propheta religionem, quam ipsi seque
bantur, dicit causam præcipuam esse

omnium

Tanq; iudicium absq;
Mia eis ei q no pht
nais nias Ex clau
Mia aduap iudicium
170.3 q no deliquit
que no uidet, deliquit
que uidet, quio Den

Oia i Noie
Nah. i Ro

Idol 99

In pmo rap Horribile iudicium Xp pph
Caj 19 rei reddet i eo, ne qz flagitioso pph
misericordie ex dicit Quare in Cudat e Dng
M pph, Ob misericordia. pph 18
de remission

Rō no dym
pna Con pri
ma Tabula

Pla volu
m oij malon

*Ura Idolatria
gogel sume 50 de
E Cultu dei 7 psum*

COMMENT. IN PRO

Cultus Dei. **Idolatria.** omnium calamitatum. Quia enim cultus Dei non potest dici, nisi quod secundum uerbum Dei instituitur, Idolatria est, quicquid homines sine uerbo, pro cultu Dei instituunt, ac meretur extremas poenas. Et si enim alia peccata, contra secundam tabulam admissa, quoque suas poenas habent, Tamen hi cultus humana opinione aut deuotione, sine manifesto uerbo, instituti, maiores poenas & ceriores merentur. Ideo Propheta primo loco idolatriam reprehendit, & ostendit, quæ eius sint futuræ poenæ, Semper .n. idolatria cum blasphemia Dei & neglectione uerbi coniuncta est.

Ubi uerbi non est, ibi non potest esse sancta uita.

Postea idolatria etiam est causa uiciosa uitæ. Quomodo enim recte institui aut geri uita potest, ubi uerbi nulla est ratio? Instituit igitur Propheta hanc Concione, in qua etiam illa peccata reprehendit, quæ ratio iudicare potest, Auariciam, iniurias, uolentiam, iniusta iudicia, & similia. Hæc non

*Præ non
uiz Zabu*

PHET. MICHAM.

non habent speciem aliquam sanctitatis, qua se tueri possint, sicut idolatria, Et tamen prætextu idolatriæ putant impj ea non posse obseruari.

*Sine Idolo
"latria"*

Sic magna sanctitas simulatur a Mo nachis & sacrificulis, quoties missandū est, quoties in publico aliquid faciendum. Sed cum postea ad uinum, ad scorta, ad exigendos numos, uentum est, ibi primum ostendunt, quam eis simulatio ista sanctitatis cordi fuerit.

*Monacho
cum sanctitas etc.*

*Hypocritis
non diu lant
porp.*

Sic Pontifices, bone Deus, quam sancti, quam mites, quā humiles sunt, cum instituuntur processiones seu supplicationes, cum indulgentiæ effunduntur in stultam multitudinem. Sed his ipsis leuissimum est, magno numero interficere pios Doctores ubique gentium, His ipsis leuissimum exoluere ab obedientia & iuramento subditos, quociens Cæsares aut Principes ipsorum cupiditati nolunt obsequi, Leuissimū est, inuoluere in bella & cades tota

Pontifices.

*Præ
psum*

F ij regna

COMMENT. IN PRO

regna. Taceo fraudem iudiciorum, inexhaustam auariciam, infandas libidines, quæ quidem omnia etiam vulgus intelligit execranda esse. Sed tamen isti qui faciunt, putant ea splendore religionis recta esse, & non ita conspici.

Pertinet itaque hæc quoque Concio Prophetæ ad poenitentiae doctrinam, ut discamus similia peccata, similes poenas consequi. Si enim Auaricia, si fraudes in iudicijs, illo tempore tantorum malorum extiterunt occasio, Quid nunc sperabimus melius, cum auaricia homines obsessos et oppressos uideas, cum summa pauperum calamitate?

Vocabulum quo Propheta hic utitur, & nos iniquitatem reddidimus, ualde usitatum est. Etsi enim sæpe pro idolatria usurpatur, propterea quod eam dolor & labor consequitur, tamen in hoc loco generaliter accipitur, pro quauis iniquitate seu iniuria, quam potentiores inferioribus asserunt.

Loquitur

Tringus

In tribul.
ipponit Cori
mediana opa
anxia solitudine

PHET. MICHAM.

Loquitur autem Propheta hic de acerrimo nocendi studio, Cum dicit eos etiam in lectis non posse quiescere, quin cogitent, quomodo noceant, insidientur, incommodent alijs. Sicut etiam 36. Psalmus hoc impiorum studium egregie & pene iisdem uerbis describit, Iniquitatem meditatus est in cubili suo, Astitit omni uia non bona, & maliciam non odiuit. Væ talibus, inquit Propheta, nam suo tempore sustinebunt intollerabile iudicium.

Huc pertinet quoque circumstantia temporis, quam addit, Vt summo mane perpetrent, quæ noctu ab eis fraudulenter in aliorum incommodum excogitata sunt, Porro non incommode hæc intelliguntur de ijs, qui in Ecclesia & Republica primo loco sunt. Quod impij Doctores summo studio exquisierant, quæ ad rem familiarem augendam & amplificandam probe faciant. Deinde quod qui in Republica & in iudicijs sunt, non ad iustum, non ad

F. iij. æquum

Ep. 5. Ve ingens domus domus in Agin Agin
Hoc. 22. Ve g. adfuit domus sua. Tringus. V. D.

Arab. Rex Agin
Nabors postmodum

vide 9. d. 10
3. d. 12
Impiorum
studium.
enā Noce

Ex ps.
30

Noce regnum
sumo mane
exequitur.

Impij Doctores

Impij Tringus

COMMENT. IN PRO

æquum & bonum, sed ad id quod ipsis
utile est, respiciant, & figant ac resis-
gant Leges pro sua commoditate.

Ac sane arbor mala quos alios po-
test producere fructus quam malos?
Itaq; insigne huius rei exemplum Pa-
patus, patus est, qui nihil egit aliud, nulli rei
aduigilauit diligentius, quam quomo-
do opes & potentiam compararent, et
non egerent. Inde illa sæua tyrannis
orta est, ut ob pauculos numos excom-
municarent publice homines. Sed erit
cum ad teruncium eis ratio omnium
factorum reddenda erit.

IN Grammatica hic obscuritas est.
Nam qd nos uertimus, Quia poten-
tes sunt. In Ebræo est, quoniam est (le-
el) manus eorum. Quia autem voca-
bulum (El) sæpe Deo tribuitur, Ideo
Hieronymus uertit, Quoniam contra
Dominum est manus eorū. Sed usur-
patur uocabulum eciam appellatiue,
pro forti, potenti, Et in abstracto, pro
potencia,

PHET. MICHAM.

potencia, uirtute. Sic Prouer. 3. Quan-
do manus tua potens est ut benefaciat,
ne neges indigenti officium (biheioth
leel iadecha) Sic Deutero. 28. Non
erit fortitudo in manu tua (ue en leel
iadecha) Ad hunc modum hic quoq;
Propheta loquitur, Sunt parati ad no-
cendum, & id agunt diu noctuq;, quia
sunt potentes, Itaq; inferiores mus-
sitare iniuriam coguntur, depellere
non possunt.

CONcupiscunt agros, & rapiunt,
auferunt domos, uiolenter occupant
domos, & possessiones quorūlibet.

ELeganter exaggerat Propheta a-
uariciam impiorū, præsertim au-
tem Doctorum. Sicut Christus quoq;
dicit, Væ vobis Scribæ & Pharisei hy-
pocritæ, quoniam comeditis domos
uiduarum.

Huius auariciæ insignia hodie ex-
empla sunt, tot collegia Sacerdotum
tot monasteria, tam ampli redditus, tan-
tus splendor ædificiorum. Quis enim
unquam fuit, aut hodie est Monarcha,

F uij qui

Longi uideras. paruo hois corpore solo Rura "bea"
urbem no suffiret;

COMMENT. IN PRO

qui has opes æquare possit: lactant
donationes Constantini & Cæsarum.
Sed si uerum consideramus, Donati-
ones istæ sic sunt accipiendæ, sicut Pro-
pheta dicit. Desiderauerunt tales o-
pes, & postea rapuerunt. Non quidem
aperta uis, sed deceptis hominibus spe-
cie religionis, et persuasis, ut hoc modo
sibi gradum facerent ad æternam uitã.
Quanquam exempla multa & nimis
nota ob oculos sunt, ubi etiam mani-
festa uis egerunt. Vnde enim Episcopis
Ciuitates & Oppida obtigerunt, quæ
non ita ante multos annos fuerunt Im-
perij:

IDEO sic dicit Dominus, Ecce ego
quoque super generationem hanc ma-
lum cogito, unde non poteritis sub-
ducere colla uestra, neque ambulabis-
tis amplius erecti. Erit enim tem-
pus calamitosum.

V Titur Propheta hic quoque ele-
ganti figura, Vos, inquit, cogita-
tis ma-

PHET. MICHAM.

tis malum contra alios. Ideo ego quoque
contra vos malum cogito, quo, ceu uin-
culo constringemini, ne possitis sub-
ducere colla uestra.

Respicit autem pulchre ad cogitaci-
ones eorum, qui iniurijs oppressi, uim
iniustam coguntur ferre. Hi sic iudi-
cant, quod ij, qui potencia & opibus
abundant, certum præsidium habeant
cõtra omnis generis pericula. In cari-
tate annonæ melior eorum condicio
est, nam abundant pane, cum alij esu-
riunt. In bello, opibus uidentur redi-
mere posse salutem. In peste mutant
loca, & fuga sibi consulunt. Hæc præ-
sidia habent Diuites & potentes para-
ta in similibus malis, quæ pauperes &
oppressi non habent. Sed Dominus
minatur futurum, ut his præsidijs non
subleuentur. Itaque consolatur Prophe-
ta pauperes & oppressos, ne dubitent,
quin Deus iniurias & fraudes potentũ
uideat, & suo tempore puniturus sit.

Vt caueant pauperes a uindicta, & se

F v alluefac

Donatio
Cosmami

quo^o rapuit
pp opus m.
dy

PURGATORIV

uolens d. p. p. p.
habere m. p. p.

Hinc
Tunc p. p. p. p.
p. p. p. p. p.
p. p. p. p. p.
p. p. p. p. p.

Situdo a bob
in p. p. p. p.
B. h. m. l. b. u.
leat. p. p. p. p.

Annosus
vos rogatus non p. p.
Ego rugio. non vos
non uocet m. p. p.
p. p. p. p. p. p.
p. p. p. p. p.

Diues
p. p. p. p.
m. p. p. p.
ar. p. p. p.

solans
p. p. p. p.

N. p. p. p. p.
p. p. p. p. p.
p. p. p. p. p.

COMMENT IN PRO

assuefaciant ad poenitentiam, siquidē suo tempore Dominus ineuitabilibus supplicijs eos subiecturus sit.

Superbia Sic superbia & fastus, qui opes se-
Superbia quitur, intollerabile quoddam onus
Superbia uidetur. Sed significat Propheta insi-
Superbia gnem commutatioem secuturam esse.
Superbia Vt sicut inferiores coguntur se humili-
Superbia are & quasi curui, iniurijs oppressi, in-
Superbia cedere. Ita quoq; suo tempore cū Do-
Superbia minus poenas expetet, illi erecti & su-
Superbia perbe incedentes, etiam humiliantur
propter calamitatem ineuitabilem.

Præclara hæc consolatio est, si eam
ad exempla & in rem præsentem trans-
feras. Aegypti fastus intollerabilis fu-
it. Ita enim opprimebatur Israel labo-
ribus, ut respirare non posset. Contra
Pharao & sui erecti in summo ocio in-
cedebant. Hic cogitare potuit Israel,
Deum ipsorum oblitū esse. Sed quam
iucunda commutatio secuta est. Israel
cum opib. Aegypti securus abijt ad ter-
ram

PHET. MICHAM.

ram promissionis, Aegyptus humili-
atur & perit. Sicut igitur antea erant
erectæ ceruices hostium, Ita postea
summa voluptas fuit uidere hostes, sic
circumseptos undiq; terroribus mor-
tis, ut nusquam pateret effugium.

Pertinet igitur hic locus ad senten-
ciam Psalmi 91. Et retributionem pec-
catorum uidebis. Quare qui oppressi
sunt & humiliantur à Tyrannis, hispe
hac se consolentur, et expectent uindi-
ctam Domini, à propria autem uindi-
cta abstineant.

IN die illa feretur de vobis Prouer-
bium, & miserabilis planctus aede-
tur, sic enim dicent. PENitus uastati
sumus. Hæreditas populi mei mise-
re tractatur, Nunquam restituentur
nobis agri nostri, quos sibi diuilit.

OPus hic est paulo liberiore trans-
latione, propterea, quod Ebræa
lingua hic suum quendam proprium
loquendi modum habet, Præter
quam
Sepe minas illud dicitur apud
Hos. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Comman
Stram

COMMENT. IN PRO

SES

Præterquam quod etiam breuitas ob-
scuritatē auget. Celebrabitur, inquit,
calamitas uestra sermonibus & carmi-
nibus publicis. Hoc autem erit Car-
men, Vastacione uastati sumus. Terra
& populus, qui hætenus habuit no-
men, quod esset populus Dei, nunc
aliū habebit Dominum, nempe As-
syrium. Is enim sic uastauit regnum
Israel, ut non iterum populo diuideret
agros, sed suis militibus, Sicut ex hi-
storia notum est.

Quia enim hic dicit de finali uasta-
cione, puto eum tantum de regno Isra-
el loqui, non de regno Iuda, quod etsi
quoque per Assyrium uastaretur, tamen
Assyrius eo non potitus est, quin pos-
tea domesticis malis conflictatus, in
Iuda nunquam rediit. Sicut patet ex
Prophecia Esaie. Cepit enim sub id
tempus Babiloniorum potencia cre-
scere, qui Assyrios tandem uicerunt
& Monarchiam transtulerunt ad se.

Ideo

PHET. MICHAM.

IDEO non erit qui mittat funiculū
in sorte in Ecclesia DOMINI.

Pertinet hoc quoque ad Canticum.
Atque hic apparet iterum loqui eū
de finali uastatione, quod sic abducen-
tur Ciues regni Israel, ut posthac non
redituri, neque partem aliquam in Ec-
clesia Domini, hoc est, in populo Isra-
el, habituri sint. Nam quod Propheta
quoque concionantur restituendum Isra-
el, id pertinet ad regnum spirituale
Christi, in quo per Euangelium ad res-
gnum Dei uocati sunt Israelitæ, qui
inter gentes exulabant, & in gentes
quoque degenerauerant, non pertinet
ad corporale regnum de quo Prophe-
ta hic loquitur.

Hæ sunt cogitationes Dei contra
impios, qui tum doctrina, tum poten-
cia abutuntur ad opprimendos alios, &
ad augendas opes suas. Idem iudicium
manebit quoque impium Papatum, quod
propter inexplabilem auariciam, &
pecuniæ

Regnum
Israel su-
naliter va-
statum.

Regnum Iſrl
ſpirituale
ſubſiſtens
ſubſiſtens

o Papa
Anas

COMMENT. IN PRO

Mentis

ignominia, hoc est, Tu Micha & alij mentimini, Prædicitis uastitatem, sed Deus promissit se stabiliturum Dauidi regnum in secula, Igitur ignominia hunc populum non apprehendet.

Vtile autem est, uidere in Prophe- tis hæc præsumptionis exempla, Sæpe enim infirmorum animos hæc securi- tas impiorum frangit. *Papistas* hodie uide, Non aliter contra nos agunt, quã si diuina voce confirmati essent, suam idolatriam Deo gratam, nostram au- tem doctrinam falsam & Deo ingra- tam esse. Hanc securitatem Christus quoque in Euangelio notat, cum de Sy- nagoga dicit, Et cum occident vos, pu- tabunt se Deo officium præstare Et lo- *Math. 3.*

Ioh. 16.

annis bap. Quis ostendit vobis, quod iram Dei effugituri sitis? Q. d. tam estis certi iudicium Dei ad uos nõ ap- propinquaturum esse, ac si diuinitus id vobis ostensum esset voce de cœlo. Eodem plane modo hic Prophetam iubent tacere, quasi certi sint eum men- tiri, &

PHET. MICHAM.

etiri, & mala quæ minabatur impijs, non esse uentura.

Mirabilis breuitas, quæ in hoc loco est, parit obscuritatem, Itaque uariant hic interpretes. Ego hanc sententiam iudico esse simplicissimam.

Emphas. q. parit fide nō refut. d. g. m. c. a. s. h.
DOMVS Iacob sic sibi pollicetur,

Num abbreviatus est spiritus Do- mini? Num hæc sunt opera eius?

*P*ertinent hæc quoque ad superiora. Accipio enim sic, quod per imita- tionem dicantur in persona impiorum, arguendum Prophetam mendacij, & consolancium se, quod mala ista non sint uentura.

Emphas. igitur est in appellatione.
Domus Iacob. Q. d. Nolite credere Propheta. Num obliti estis vos esse domum Iacob? cui tam amplas pro-

missiones fecit Dominus? Gentibus minetur Propheta, quæ talibus pro- missionibus carent, & in peccatis ui- uunt. Nos sumus populus Dei, Itaque

G retinebis

Deut. 29 Ne forte sit in vobis vir cuius milia in
signis, pax erit mihi, ambulabo in praeiudicio cordis mei.

COMMENT. IN PRO

retinebimus hanc spem, Spiritum Do-
mini non esse abbreviatum, si quid pro-
mittit, hoc etiam potest praestare. Et
nota sunt opera Dei, quibus testatus
est, semper se nobis bene uelle. Nos
ex Aegypto liberat, non demergit
nos in mare rubrum, hoc enim Pha-
raoni debetur. Nos in terram Canaan
ponit, non eicit nos, hoc enim debe-
tur impijs Gentibus. Dei igitur opera
in hoc populo sunt, saluare, liberare,
ornare, Non sunt Dei opera, perdere,
deferere, confundere, sicut Micha men-
daciter minatur.

Bona Dei
in nos. go
no pr. suo pto
trasj,

pictura
impiorum

Profecto insignis haec pictura est
impiorum, praesumentium miri-
fice de Dei favore, etiam tum, cum ca-
lamitas in propinquo est. Fit igitur, ut
doctrinam poenitentiae non accipiant.
Sicut nostri Papistae, cum audiunt da-
mnari Missas suas, & alias impias Ce-
rimonias, non solum eas non mutant
nec abijciunt, sed etiam pertinacius in
eas sperant. Vbi contra pij uerentur,
sicut

Imperius
papistarum

Es ist die Helle miff so fass
als d. P. miff miff

PHET. MICHAM.

sicut Hiob dicit, opera sua omnia, etiam
bona, nec possunt tantam fiduciam
promissionum & misericordiae sibi in-
duere, quanta in impijs est, etiam cum
pessima faciunt. Itaque Satanæ artib. oc-
currendum est, Corda timentia Dei,
erigenda consolacionib. Contra secula-
ri minis confundendi & frangendi sunt.

Job
Impijs sed
curis pa-
uor sunt.

Rem-
ferare
Sermone

Nos qui hodie sanam doctrinam se-
quimur, in tanto mundi & Satanæ fu-
rore neutiquam sic nos possumus erige-
re, sicut Papistae se erigunt illa consola-
tione, Quod Ecclesia non sit peritura,
Quoquo enim uertimus oculos terre-
mur uarie. Mundi & Satanæ furor ex-
tremus est, quo conatur hanc doctrinam
extinguere. Hi in quibus praesidij ali-
quid uidebatur esse, laborant suis quo-
que affectibus, Aut enim adulantur
Pontificib. propter lucris occasionem,
aut non habent tantum animi, ut se op-
ponant iniustae tyrannidi, Itaque uide-
mus, quam nihil in Magistratu fere
praesidij sit.

Entia no
pauca

2. M. L.
Erb. Eras.

G ij Inter

COMMENT. IN PRO

*Infirmi-
tas prioris.*
*Pauj boni
p dicitur*
Inter nos, qui habemus doctrinam,
Dei gratia, sanam, quantum infirmita-
tis & incommodorum est: Nec est ob-
scura significatio, nostras Ecclesias la-
boraturas incredibili pœnuria Docto-
rum, De alijs incômodis libens taceo.
Hæc omnia cum ante oculos sint posi-
ta, non potest non animus omnia me-
tuere. At Pontifices uide, hi in mani-
festa idolatria, in omnis generis uicijs
& peccatis, tamen hanc spem retinent
& plenjs buccis efflant, Ecclesiam non
perituram. Cur hoc nos quoq; non fa-
ciamus, qui etsi infirmi sumus, tamen
per Christum habemus remissionem
peccatorum, & sanam doctrinam pro-
fitemur.

*Namula
pari nō
p dicitur*
Sed ita sunt ista, Satanæ utile est Pa-
pistas esse quā securissimos, Sic enim
non emendantur, nec pœnitentiam a-
gunt. E contra voluptati ei est, nos
angi & pauere, ac magis moueri terri-
culamentis, quæ ipse obijcit, quam con-
solatione & promissionibus uictoris
& libera-

PHET. MICHAM.

50
& liberatoris nostri Christi. Sicut ecia-
am Prophetarum acerbissimas quere-
las, contra triumphos impiorum, qui
iam iam extremis calamitatibus subij-
ciendi erant, scriptura ubiq; nobis pro-
ponit.

Nihil uerba p dicitur
bonis et uicis
Rndet p dicitur
Domini Jacob
NONne uerba mea bona promit-
tunt, si recte ambules.

Es.
Hic respondet Propheta, & paucis
uerbis, quicquid ab impijs potest
obijci, confutat. Non quidem, inquit,
dico, spiritum Dei abbreviari, Non di-
co Dei opera esse ut perdat. Sed hæc
ad eos pertinent, qui boni sunt, Ibi nul-
la calamitas potest tanta incidere, quin
eam Dominus spiritu suo arceat, & su-
os liberet. Vbi autem homines non
recte ambulant, ibi profecto Deus pu-
nit, & omnis generis calamitates cu-
mulat.

Es
omnes legis
condicio
Nisi
Atq; hæc sententia est ceu expositio
omnium promissionum legalium. Hæc ones legis
enim condicionales sunt, Sicut illa de
regno

In Hmo in dicitur
Boon g dicitur
Bad eos. q. uero uincit gradu
Custodiens precepta mea, tunc in op b dicitur
pmisi, Nō tras uincit. L. q. uo, Nō uis
uicj filij Abrahæ. nō uicj Isaac
G iij regno

Regnum David
Sed non

Psal. 132

COMMENT. IN PRO

regno Davidi promisso ostendit Psal.

132. Promittitur Davidi posteritas, promittitur Sacerdotij confirmatio, pax, annona abundans, & omnis generis bona. Sed cum hac condicione, Si filij tui custodierint pactum meum & testimonia mea, quæ docebo eos, Hæc condicionem impij ludæi negligebant, instituebant certos cultus sine mandato Dei, indulgebant cupiditatibus suis, & uerbi nullam habebant rationem. Hæc peccata postea cum reprehenderent Prophetæ, & minarentur uastitatem, Opponebant impij promissiones. Bene, inquit Prophetæ, Promissiones ueræ sunt, non mentientur, sed ijs, qui boni sunt, Malis enim Deus nihil promittit quam indignationem & interitum.

Sic cum Papistæ iactant promissiones Ecclesiæ factas, Non quidem nego promissiones esse ueras, Hoc autem nego, ipsos Ecclesiam esse, qui Ecclesiam & eius caput, Christum, tanta crudelitate persequuntur, & pertinaciter

N. My. C. Ing
T. M. d. u.
Sine mandato
Dij.

ESTO. Dng
bang & bang
B. n. Nisi
bonis;

Papa Erthua
no est.

PHET. MICHAM.

idolatriam et impiam doctrinam suam defendunt, Sequitur igitur, Ecclesiæ bona loqui Deum, Sed ijs, qui non Ecclesiæ sunt, loquitur pessima, Sicut Propheta de suo populo iam addit.

Porro saepe admonuimus de differentia, quæ est inter promissiones Legis & Euangelij. Prophetæ hic legenter loquitur, Quod Deus sit bonus, & bona loquatur, bonis, hoc est, facientibus legem & sequentibus uerbum Dei, Hoc enim est recte ambulare, Christus autem aliter loquitur, Non ueni vocare iustos, sed peccatores. Nam remissio peccatorum & uita æterna non promittuntur nobis, propter nostram dignitatem, seu opera nostra, Sed propter filium Dei, si agnoscimus peccata, credamus ea per Christum expiata & condonata esse.

Cum igitur pauidæ mentes huiusmodi Conciones, qualis Prophetæ hic est, ad Euangelij promissiones transferre volunt, & statuere, tum demum

G iij Deum

Promissio
nes Leg
gis et E
uangelij
differunt

No ueni vocare
Iustos;

COMMENT. IN PRO

Deum condonaturum peccata, cum boni fuerimus, admonendæ sunt, Ad promissiones Euangelij nihil à nobis quam fidem afferri posse, ut quæ per Christum facta sunt, credamus pro nobis facta esse, & propter Christum speremus remissionem peccatorum & uitam æternam. Hæc spes seu fiducia retinenda est etiam tum, cum nobis peccata nostra obuersantur. Nam qui propter peccata sua, hanc spem seu fiduciam sibi patitur excuti, hic peccatis peccatum addit, quod sanguinem filij Dei non pluris facit, quam peccata sua, & contra mandatum Dei manet in incredulitate.

Porro Euangelium non solum exigit obedientiam erga Legem, Sed etiam pomittit credentibus Spiritum sanctum, quo Legem implere possint. Sed propter hanc implecionem, non remittuntur peccata, nec contingit uita æterna, Sed propter fidem in Christum, qui propter peccata nostra mortuus est

PHET. MICHAM.

tus est, & propter iusticiam nostram Rom. 4. resurrexit. Quare hic cautos esse oportet, ne ex Lege Euangelium faciamus, & Prophetam loquentem de Lege, transferamus ad promissiones Euangelij, quæ peccatoribus offeruntur & ad peccatores pertinent, Sicut Christus dicit. Non ueni vocare iustos, sed peccatores.

Populus autem meus iamdudum

hostiliter se gerit, Et spoliatur ueste & pallio eos, qui sine metu periculi prætereunt, è bello reuersi

Quia obijciebant promissiones impij, et ijs se cōsolabantur, neglecta pœnitencia, fecit Propheta distinctionem admodum necessariam, et dixit, promissiones tantum pertinere ad eos, qui recte ambulant, hoc est, ad eos, qui uerbum sequuntur & pii sunt. Ostendit autem iam populum Iacob, non esse talem, Quia, inquit, hostiliter se gerit, exercet intollerantiam

Symathia in reas h. G. v. h. b. i. l. e. m.
Ante una die p. p. t. g. m. i. n. g. q. i. m. i. n. i. n. g.
res. i. n. i. t. q. d. q. d. D. r. g. n. o. p. r. o. m. i. s. s. i. o. n. e. u. n. a.
imp. u. a. r. u. m. p. p. t. o. s. s. e. r. e. t. i. a. e. t. q. q. i.
die t. o. m. i. s. s. a. u. d. i. r. i. m. u. r. h. o. s. t. i. l. i. t. e. r.

Differt p. m. i. s. s. i. o. n. e. s. u. o. E. u. a. n. g. e. l. i. j. a. p. r. o. m. i. s. s. i. o. n. e. s. L. e. g. i. s.

N. o. n. e. d. r. u. e. E. u. a. n. g. e. l. i. j. m. a. x. p. r. o.

E. u. a. n. g. e. l. i. j. u. m.

L. e. g. e. i. m. p. l. e. r. e.

S. o. l. a. F. i. d. e. s. I. u. s. t. i. f. i. c. a. t.

pl. u. r. i. s. f. a. r. e. s. u. a. p. r. o. a. e. n. a. m. a. x. i. a.
p. s. u. g. n. i. n. e. f. i. l. i. j. D. e. i. E. t. p. e. n. a. n. s.
p. e. n. a. t. u. a. d. d. e. r. e.

CAVE

Math. 23

N. o. h. o. p. p. r. i. s. a. b. h. o. p. p. r. i. e. m. i. n. i. s.

B. o. n. i. s. o. i. a. i. b. o. n. i.

g. b. h. o. s. t. i. l. i. t. e. r. p. a. r. i. t. u. r. v. o. s. p. o. l. a. n. t. u. r. n. i. p. u. n. t. s. e. t. o. d. i. e. s. e. a. d. A. n. t. i. o. r. o. s. i. n. d. u. r. i. t. i. b. o. s. t. i. o. s.

Hans
Gronqvist

COMMENT. IN PRO

patrie orbatis obuenit, huic insidiari
ni, inquit, & damno nunquam resarci
endo afficitis miseros paruulos vidu
arum.

O vos miseros *Non erit reges*
SVRgite igitur & abite, Non enim
hic amplius manebitis, Quia enim
polluta est terra hæc, uastabitur &
quidem extrema uastatione.

Aludis ad Leu
20 *Insodur lignis*
ne vos enomaz
Deus q' testis
uero in q' nro
propheta, sensu d
reza,
q' miseria in
Hic claudit institutum sermonem
cōtra Auariciam impiorum Do
ctorum et Magistratū. Quia ita cru
deliter tractastis miseras Viduas & e
orum Paruulos, reddentur vobis pa
ria, eiciemini enim vos quoq;. Frustra
igitur speratis, vos hic habituros fixas
sedes. Non erit hæc quies uestra, emi
grandum erit in Gentes, & ibi ferenda
erunt omnia captiuitatis incommoda.

Sola Bynm
Itat uaprabm
Hanc particulam itaq; etiam ita ac
cipio, quod hæc pertineant ad regnum
Israel, quod penitus erat per Assyrium
uastandum, tum propter idolatriam,
tum propter auariciam & alia peccata,

quæ

PHET. MICHAM.

quæ Propheta recensuit, Quia autem
Auaricia passim immanis exercetur
ab omnibus ordinibus, existimabimus
has Conciones etiam ad nostri seculi
homines pertinere, Nam paria pecca
ta paribus poenis pensantur.

q' in uent' uana loquit
SI essem uir uanus & mendax, et
prophetarem tibi de uino & Siccra,
tunc essem Propheta gratus huic po
pulo.

q' in uent' uana loquit
anpro
Bibere pandere ab q' timore. Dns
dubis uot Regis in loco pro.
Breuitas semper obscuritatem pa
riorum iudicii est. Hieronymus par
ticulam (Lu) reddidit pro utinam.
Sed parum aptam sententiam inde col
ligit. Hæc nostra simplicior & institu
to aprior est. Conquestus .n. est Pro
pheta, quod non solum non potuerit
Iudæos ad poenitentiam istis futurarū
calamitatum comminationibus perdu
cere. Sed qd omnino conati sint, pro
hibere ne doceret. Ad eam querimo
niā pertinet quoq; hæc particula. Q. d.

Frustra

To. 5. Ego ueni uocare
paruos mei, non recipi
ns me. Si alius uenit
uocare suum illi recipiet

Hier. 8. Pax ubi non est pax
13. Dicit. Ne uidebitis
gladium, et faciem non uidebitis

Uobis

In lex. p. 10. tem. Jacob pons. ranc. Tubbis. Relige
prouis magna p. 5. p. 1. sua impierat. In An. p. 1. p. 1.
una dion. 3000. alia 5000 ad fide. d. d. d.

COMMENT. IN PRO

regno Christi æterno concionantur. Idcirco propter pios, non solum ut hoc modo eos consolentur, sed etiam ut spem augeant, ne metu corporalium incommodorum, de regno Christi desperent.

Dignus non
p. 1. p. 1. p. 1.
u. Trascio
p. 1. nes Pro
p. 1. phetarum
abrupte.

Sic famus
u. u. i. m.
Tua Bibl.

Regni Isti
no spali
p. 1. p. 1. p. 1.
d. d. d. d. d.

Eciat
Tudny

Multum autem refert in Prophetarum lectione, diligenter has transitiones obseruare, Sæpe enim nimis abruptæ sunt, ut uix credas Prophetas ab instituta disputatione, sine ulla occasione, tam repente digredi. Si igitur sequentem hunc locum cum prioribus connectere, & de externa seu corporali restitutione populi intelligere uelis, tota uia aberraueris. Quando enim regnum Israel restitutum est: Si autem non est restitutum, quid Propheta uult, qui dicit restituendum? Iudæi quidem his promissionibus induciti, pertinaciter sperant liberationem corporalem, sed frustra, Non enim de corporali, sed spiritali liberatione, loquitur Propheta, quæ fit per Euangelium

PHET. MICHAM.

gelium de Christo inuulgatum in toto orbe terrarum, Ibi totus Iacob & reliquiæ Israel dispersæ sunt, qui per fidem Euangelium accipiunt, & credunt per Christum remissionem peccatorum & uitam æternam. Hanc congregationem, quia Iudæi non intelligunt, fit ut quanto longius expectent & sperent, tanto minus spei relinquatur.

Totus J
Israel colli
gendus
etc.

Frustra &
p. 1. p. 1. p. 1.

Sed inquires, Cur ista non clarius a Prophetis significata sunt? Respondet deo. Filius qui in sinu Patris est, enarrauit nobis. Fuerunt enim hæc inuoluenda, ut claritas Euangelij differret a claritate Legis, & eam uinceret. Christi & Apostolorum Conciones hæc mysteria omnia clarissime interpretantur, Hos cum Iudæi nolint agnoscere, merito in cecitate ista horribili detinentur.

Sic et Martini
Lirius

Ioan. 1.
p. 1. p. 1. p. 1.
Claritas
Euangelij

u. u. u. u. u.
p. 1. p. 1. p. 1.
Non

Quod igitur ad uerba Prophetæ attinet, diserte dicit, Totum Iacob congregandum, & Israelis reliquias colligendas. Sicut etiam promissio Abra-

H ha uni

*Deo promittit vniuersaliter
No omnes credunt promissionibus*

COMMENT. IN PRO.

hæc uniuersalis est, In te benedicentur omnes gentes.

*Promissio
ones vni
uersales
non sunt
ad euentum
accommoda
dande.*

Hic incauti lectores iterum impingunt, & uniuersales promissiones referunt ad euentum, qui maxime particularis est. Neque enim omnes credunt, ideo neque saluantur omnes. Tenendum igitur discrimen est, Aliud enim est, Benedicentur in te omnes gentes, Et aliud, Omnes gentes promissionem hanc de benedictione accipient. Nam Euangelium offert quidem omnibus remissionem peccatorum & uitam æternam per Christum, Sed non omnes hanc promissionem Euangelij accipiunt, Ita hoc in loco dicit Propheta, **Vniuersum te iacob congregabo.** Et tamen euentus docet maximam partem populi Euangelio non credidisse, & ideo abiectam esse, Sicut Propheta idem ostendit, cum dicit de reliquis Israel.

*Relige
Salute,*

Venire oēs

*omnes vi
ranjß id
omnes veniunt*

Cur igitur, inquires, Sententiæ sic uniuersales sunt? Ideo scilicet, ne quis se ab Euangelij promissione excludat. **Christus**

Mulij Tmo omnes vocant

*Ad dñm pta pmtant
go no saluat omnes pmissioes*

51

PHET. MICHAM.

Christus enim non unius populi, aut temporis thesaurus est, Sed offertur per uerbum omnibus. Quod autem Christum non omnes accipiunt, ipsorum culpa fit, quod non credunt, & indulgent incredulitati suæ. Interim manet sententia Dei & promissio uniuersalis, Quod Deus omnes homines vult saluos esse.

*Cur pro
missiones
sint vniuer
sales, et
tamen in
euentus sint
particular
lares?*

*1 Tmo
vult oēs saluos*

Ad hunc modum Propheta quidem dicit, **uniuersum iacob colligendum.** Deus enim vult Christum esse cōmunem thesaurum omnium, Sicut dicit Christus, Ita dilexit Deus mundum, ut daret Filium suū, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Ecce colligendi studium, ut omnes colligat in unum ouile, ad unam gratiam per Christum. Sed huic voluntati Dei obsistunt increduli, cum uerbo parere, & id accipere nolunt. Itaque tantum reliquæ Israel colliguntur & saluantur.

*Joan. 3.1
Ois qui
i. f. a. m. g.*

*Unq pastor
in un ouile*

Relige salute

V Titur autem Propheta similiter dinesumpta à pastore & ouibus.
H. ij. quæ

Ego Pastor Bonus
Rupit. Sipe et parat suis via salutis
alias no parat via, pndit
ut ingit oues;

Eras clausus paradi
quid claus apus fuit
Vclm l'epi d'rupit
us bi. Similitud
ram do de ouib
nobi in bus
fina fima

Christus
Pastor.

Psal. 23.

VERB
pastorale
"fructu"

Ecclesia.
nomen
Gregis
renouat
Ecclesia
habet.

Isai. 53.

Oues gregis
no seio pastor
Imago Eccle Co.
roide. No sol
Imorene. Simpli
mans.

COMMENT. IN PRO

quæ non solum in Prophetis, sed in no
uo Testamento eciam saepe usurpatur,
Cõplectitur enim multa, quæ & Chris
sti officium illustrant, & nos quoq;
de Ecclesiæ fortuna docent. Nam ipse
Christus Pastoris nomen non uno in
loco usurpat, Vt ostendat regnum su
um non uiolentum nec corporale esse,
sed in eo positum, ut pascat oues uer
bo, sicut diserte dicit, Oues meæ vo
cem meam audiunt. Et in Psalmo, Vir
ga tua & baculus tuus, ipsa me conso
lata sunt. His pastoralib. instrumentis
uerbum significatur, quod & ad docen
dam Ecclesiam, & Lupos arcendos a
ptum est.

Sic Ecclesia Ouium seu Gregis no
men habet, non solum ideo, ut innocen
ciam præstet, nemini uim faciat, placis
da & mitis sit, Sed magis ut significetur
esse eam subiectam afflictionibus
et oportunitatem iniurijs. Sicut Propheta
de Christo dicit, Sicut ouis ductus est
ad mactationem. Et Psalmus, Sumus
sicut

SES. Sit Oues q. Hostia sit mag
na nro pastor. Im. Oues se d'ia
nis t'umy'or in nentij se ab Ecclia
anelli parietur;

PHET. MICHAM.

sicut oues occisionis. Atq; huc pertinet Psal. 44.
illud insigne periculum, quod ouibus
a lupo est, hoc est, Primum ab ipso Sa
tana, deinde a Satanæ ministris, hoc
est, a falsis doctoribus & tyrannis, Hi
enim coniunctis studijs hoc agunt, ut
ouiculas à pastore suo uero auellant &
præcipitent in damnationem.

His malis quia medetur ministeriũ.

Ideo eciam ipsi ministri pastorum no
men habent. Sed unus & uerus Pastor
est Dominus noster Christus Iesus, is
enim solus ponit animam pro suis ouib;
bus, Obicit enim se deuorandam &
occidendam Satanæ, ut hoc modo ou
ibus paretur securitas & uita aterna.
Hæc consolatio, quia uera & certa est,
Ideo Propheta eam pijs hic proponit,
ut captiuitatis incommoda hac spe le
nirent & uincerent. Sicut nos quoq;
consolamur homines in afflictionibus,
ut meminerint eas pensandas aternis
bonis, quæ Christus Pastor ouib. suis
promeruit, qui animam suam pro eis
posuit.

H in Quod

Lupus h'ouis
Ouis

ministri
pastores
ecc. s'm
Lupos

VNVS uerus
Pastor Xpo

Colat &
Caprius

Expositio prophetiae
Ierem. Jo. X.

COMMENT. IN PRO

UNUM
Ovile,

Jo. X.

UNUM

Quod de uno ovili dicit, eandem rationem habet cum eo, quod Christus in Evangelio dicit Ioan. 10. Qui enim in Christum credunt, sunt collecti in idem verbum, in eundem spiritum, in eandem spem, in eandem remissionem peccatorum & vitam, siue sint Iudaei siue Gentes.

Unum ovile
Duo diuisa
Regna Iudae
et Iudae. In
vno pas
vire

Ideo autem uniendi verbo Prophetia utitur, quia regnum Israel totum a regno Iudae alienum erat. Haec inimici eia, inquit, cessabunt, cum Evangelium inuulgabitur, Erunt enim omnes, sicut oves conclusae in unum ovile, quae simul pascentur, sub eodem Pastore.

Ad Abraam, Eri
Semi me ut ovile
Celij et Aene
maris,
Tumultus

Apo. A. V. di
Turba mag
qua diuina
re Memo por
ur

FREmitus erit pra multitudine hominum.

E Braica sic est (Thehimenah Mes adam) Tumultuabuntur pra hominibus. Sed nos fere tumultum intelligimus de motu, qualis est in seditione. Vocabulum autem (Hom) proprie significat fremere, Sicut Vergilius hoc

PHET. MICHAM.

us hoc vocabulo ubique fere utitur, cum in magna concione, confusae voces, in gentem sonum adunt. Sicut etiam vocat fremitu maris, sonum quem allisae undae scopulis adunt. Sic in Prouerb. Cap. 1. (Berosch homijoth) in capite coetu, hoc est, in concionibus, ubi magna multitudo hominum est, & fremitum adit.

De sententia igitur non dubium est, uelle Prophetam hoc, Quod Evangelium per totum mundum sit vulgandum, & quod tanta sit futura multitudo credentium & copia, ut sit ceu species tumultus. Nam ubi magna hominum frequentia est, ibi confusae voces, tumultum quendam referunt. Pertinet itaque haec particula, ad conuersionem Gentium, & ad ipsum ministerium uerbi, quod ideo etiam tumultuantium vocibus comparatur, quia commouet mundum, & mundus se ei opponit.

Ascendet autem ante eos Petrus
Fianor Sepu pre
eos pmpet,
Capitula diuina
Capitulari

H iij der pto

pmpet
ejrros,

Col. 1.
Marrone
diuina
ex vtroq
ppto vno
fanno,

Prm Colom
vno parit

Caraphas
ciabijz vno
dy p p p

per perrumpit, Et deinceps per duxit.

Porep - COMMENT. IN PRO

32 via possit. E. dux
posna dux ptor, ac perrumpent ipsi quoq; &
et duxit ingredientur [ac egredientur per
Resurrexerunt portam. Rex eorum praebit eis, &
Nemo d' manu **DOMINVS** erit Dux eorum.
mea secuti, po 8. ga. parabit. Heb. in rapine eorum.

Quod Hieronymus uertit Pan-
dens iter, est (chaporez) **diru**
ptor, dissipator, qui perrumpit ui-

Christus
uocatur
perrumpitor
kiam et
obsistitur
eis et tas
men per
rumpit.

*Signum in
con dunt*

SES

*Angusta
via ad uiam*

V

Ego in uia

Est autem hic locus mire elegans &
plenissimus consolationis. Primum. n.
vocabulum dissipatoris continet signi-
ficationem Crucis & obstaculorum,
Deinde etiam certae liberationis. Q.
d. Do ouibus meis uitam aeternam, &
duco eas ad uera pascua, Sed hoc ma-
gno constar. Neq; enim trita aut expe-
dita uia est, multa obstant, quae ele-
ctos morari conantur, nempe Satan,
mors, peccatum, Lex. Quid multis?
rotus uetus Adam obstat. Faxo autem
ut etsi obstacula sint, tamen vos non
morentur. Praemittam **Diruptorem**
Christum, qui perrumpet & tollet o-
mne offendiculum, is parabit uobis
uiam

PHET. MICHAM.

uiam, fracta Satanae & mortis poten-
cia, ut facilis postea sit transitus adiutis
spiritui meo.

Ceterum, ut dixi, haec uia carni a-
sperrima uidetur, Ideo Christus in Eu-
angelio de regno Dei dicit, quod **sa**
asai .1. uiolenti rapiunt illud, Sicut Pro-
pheta hic dicit (Parezu) perrumpent
ipsi quoq; uirtute ducis sui. Oportet. n.
carnem mortificari & se opponere to-
ti mundo et Satanae, conanti nos impe-
dire & morari, ne hunc Dissipatorem
sequamur.

Sed consolatur nos in his difficulta-
tibus Christus dicens, Confidite, Ego Ioan. 16.
uici mundum, hoc est, ego perrupi.
Vos etiam me duce perrumpetis ad
regnum Dei, ut illud uobis pateat, ut
egrediamini & ingrediamini per por-
tam, hoc est, ut per ministerium Euan-
gelij etiam alios ad regnum Dei per-
ducatis. Porro non est obscurum, quana-
ta ui Satana se ministerio Euangelij op-
ponat, Itaq; necesse est, ut qui in mi-

H v nisterio

*Math. 11.
uolenti rapiunt illud
perrumpent*

*All miz
nash,*

*Supps anst
in omni
mash,*

*Sic Jo. 10
de omib;
Ego in os
f me si qd
moratur
seruabimur
et ingrediamini
in egressum*

COMMENT. IN PRO

1458, Frij by durs
nisterio sunt, uere sint Perruptores,
qui nullam iniustam uim, pericula nul
la formident. Sed magna animi con
stantia perrumpant.

*Christus
verus ho
mo et Dei
us.*
Dixi supra uerbum perrumpendi,
significare crucem, quod per mille pe
ricula rerum perrumpendū est. Quas
re cum cōstituat Christus esse (Porez)
seu Perruptorem, ostendit eum esse
uere hominem, & luctari cum pericu
lis tanquam hominem, Sicut testantur
agoniæ illæ in morte & cruce. Quia
autem uincit in periculis illis, & per e
am uictoriam sibi parat populum & re
gnum, Ideo dicitur Rex noster.

*Agome by
i. Hous m*
XOO REX
Sed idem eciam hic appellatur (Ies
houah) qd nomen soli Deo tribuitur.
Itaq; hoc testimoniū obseruent sacra
rum rerū studiosi, quo Christi diuini
tas certo affirmatur. Sicut infra quoq;
cap. 5. Propheta idem claris & minis
me dubijs uerbis ostendet.

*Agome by
i. Hous m*
Hanc breuem Concionem de Li
beratore nostro Christo & regno eius
Propheta

PHE T. MICHAM.

Propheta intertexuit, tanquam insiga
nem gemmam, Nunc redit ad frum
Populum.

III. Deut. 12. ps. 2

*Emphazo
by m. ro.*
ET DIXI, AVDITE QVAE
so capita Iacob, & Principes do
mus Israel, An non uestrum erat ius
nosse?

*Epa. i. uerbi uera qd Rex perrumpit
qd. An nō refert ut parris. qd uerbum perrumpit
nō ampro mura it uerbi p. bna ut paup
Tolamur. i.
Auaricia i.
Regni dñi 3*
Vdiuimus tres Pro
phetae Conciones,
Duæ priores concio
nantur de poenis idos
latræ & Auariciæ.
Tertia est consolatio
de regno Christi, qui
tanquam Pastor ouium, Ecclesie suæ
curam habiturus & eam gubernatur
rus sit.

*4 de tyra
mbr*
In hoc Capite proponitur quarta
Concio, cuius idem Argumentum est
cum duabus prioribus. Quia autem
tota posita est in reprehensione exter
norum

COMMENT. IN PRO

norum uiciorum, Auariciae, crudelitatis, iniuriarum, quibus Principes & Sacerdotes populum onerabant, praeter grammaticam, quae ipsa tamen facilis est, nihil est, quod Lectorem morari possit.

Est autem haec illa uehemens Con-
clo, de qua Ieremias loquitur Cap. 26.

Iere. 26. ac scribit eam a Micha tempore Ezechiae habitam, nec tamen ab Ezechia propterea occisum esse, Cum impius Rex, ob repetitam hanc comminationem, Ieremiam occidisset, nisi a Senioribus defensus esset. Satis autem patet ex eo loco, neque Micham caruisse periculis, sed boni Regis ope fuisse tutum.

Non solum enim tyrannis ueritatis impatientissima est, sed causas fingit, cur haec Doctorum libertas coherceri debeat. Sicut nostro tempore pro dolor nimis multa exempla extant, quae alioqui tolerabiles Magistratus, ueritate offensos esse ostendunt. Fit enim quod Aristoteles bellissima fabula os-

Epyramma qd uidet p. no libellus

*Tyrannis
ueritatis
impatientis-
sima.*

PHET. MICHAM.

stendit, Vt Leones agre patiantur sibi a Leporib. quasi leges praefigi, ad quas consilia & facta sua dirigant. Dum igitur Lepores pio studio concionantur Leonibus, aut Leonum ungulas, cum discrimine experiri, aut uitam fuga tu-
eri coguntur.

Visitatum autem est hodie in aulis, ut liberiores Conciones, in quib. Magistratum uicia notantur, sediciosas esse dicant. Sed si sediciosum est, Magistratum uicia notare, quaeso te, quid de Micha discemus, qui non dixit, sed scripsit quoque haec? Ac palam ostendit se non cum rusticis, sed cum ipsis Principibus & Capitibus domus Iacob & Israel agere. Sed impudentissima oratio est, Micham, & alios idem cum Micha facientes, sediciosos vocare. Num enim ueritas sediciois causa est, quae & Deo grata est, & peculiariter ministris uerbi commendata? Sacrae litterae & experientia quoque prolixè testantur, sediciones esse poenas diuinitus im-

*Aristo. fab
bula de le-
porib. etc.
In palam*

Con Edue

*Vicia Ma-
gistratus
etc.*

Sediciosus

Voluntatis

*Ueritas
no e sedi-
ciosis*

tus immixtas, non propter veritatem
Doctoribus mandata, sed propter
peccata Magistratum, quæ ob certas
causas notanda sunt, non dissimulanda
aut tacenda, Nam dissimulatio Deum
ultorem & traductorem talium pecca-
torum excitat.

Primum enim cum Magistratus in republica sit, quasi Caput in corpore humano, non potest cum fructu medicina adhiberi reliquo Corpori, nisi prius Caput sanatum sit. Sicut enim ferè frustra hortamur vulgus ad pietatem, ubi ipse Magistratus nullam religionis curam habet. Ita si Magistratus recte institutus sit, sua sponte vulgus severitate poenarum, ad moderationem & studium uirtutis reuocat. Quare pio Doctori prima cura debet esse, de Magistratu, ut admoneat officij, ut reuocet eum ab usitata licentia, quam propter potentiam sibi sumit. Hoc autem quæso quo modo poterit fieri, si Doctor ad omnia peccata cōiueat & dissimulet omnia? Deinde

Military -
Capit. & Reg.

Extr. ab
 Lysano dpo
 mirandot

Magistratus
admo-
nendus su-
officij.

Cornis
Ming

Deinde uerum est, quod **Satyricus** dixit, Omne animi uitium tanto conspectius in se, crimen habet, quanto qui peccat maior habetur, Sicut enim persona publica est, ita etiam peccata Magistratus publica sunt, & latius patent quam priuatorum. Non solum ratione scandalī, quod vulgus procliue est ad Principum uitia imitanda, / Sed quod Magistratus postea languidior redditur ad ea reprehendenda & castiganda in subditis, quæ ipse in se agnoscit. Hoc uero illud est ingens malum, cui omni studio pij Doctores cum Micha debent occurrere, Quoties, n. testatur Dominus, se quasi placatum esse, se uera animaduersione in flagiciosos. Ergo ubi Magistratus in hac parte suū officium nō facit, ipse Dominus, cuius iudicium est, iudicium cogitur exercere. Sed id nunquam fere fit sine publicis calamitatibus, Sicut hoc in loco Propheta testatur, Propter huiusmodi Principum peccata, Zion ut agrum arandam,

Sanyung

Magistra
tus peccat
ta etc. Rub.
lira,

q f m p r
p r p r p r

SCO RVs. Ne qd dubium de Fia Dei
qz pūpūz oduz bonū. i. dūm u. supra
diligēt uatū

COMMENT. IN PRO

arandum, & Ierusalem funditus delenda, ut nihil sit nisi aceruus lapidum.

Propheta
rum vocatio
tio singu
laris.

Tercio, Prophetarum hæc singula-
ris vocatio erat, ut quæ Dominus per
uisiones aut alio modo reuelarat, fide-
liter nunciarent. Etsi autem hæc hodie
ferè desierit, tamen exemplum ostens-
dit, Deum uelle, ne dissimulentur Prin-
cipum peccata. Et in nouo Testamen-
to generale mandatum est, Prædicandam
esse poenitentiam. At hanc Prin-
cipibus quomodo prædicabis, nisi ma-
nifesta ipsorum peccata, quæ cum in-
genti subditorum scandalo cōmittunt,
arguas? Hæ & similes rationes Pro-
phetam uindicant à crimine sediciōis.

Caris
mūty

Pdūm pōmōm

pphōm iūdr
ibi ad mōm
ganōj

CRUDE
LITAS

P Vlchra figura exp̄s̄it crudelitas
tem, quā in subditos exercebant,
Ac Germani eadem figura utuntur,

cum exo

A Ex pot qd sit sine iudic. Rep̄bare qd ē
reprobāz, et approbare qd ē approbāz

PHET. MICHAM.

cum extremam uolentiam significare
volunt, Sic enim dicunt, Er schindet
seine arme Lente bis auff den Grad.

Sitūdo a se
narōm m Co.
quis y pōm
dōmōm Car.
ne fēpōm d.
ridmōm

Hæc tragica figura ostendit, quan-
tum peccatum in oculis Dei sit Auaricia.
Magistratus sæpe cogitat, Etsi ini-
urius sit in subditos, tamen non esse
magnum peccatum, si unum & alterū
aureum præter ordinaria onera exi-
gat. Sed Prophetam hic audi tragice
exaggerantem peccatum hoc, Dicit
enim idem esse, ac si pellem detrahas,
ac si ossa nudes carne, ac si nudata ossa
tandem immaniter conteras ac con-
fringas. Hæc quis quæso parua dicet?
Quis non hanc summam existima-
bit esse tyrannidem & immanitatem?
Itaq; hic locus, ut si quis alius in tota
scriptura, grauissimam reprehensio-
nem Auariciæ habet, non solum quod
poenam grauissimam proponit, sicut
sequetur, Sed quod ipsam peccati ma-
gnitudinem sic tragice amplificat.

Auariciā

Iniusta
exactio

Deo p̄f̄missi
A nōmōm
lanis d

I QVI

curios p̄p̄ullos an p̄f̄mōm
laborāz & p̄f̄mōm
Monopolu

Mimpro
 y no poffe
 e Aueros
 Man luffe
 dare fue
 miff. Rour

COMMENT. IN PRO.

*Papatus
auaricia.*

Ceterum Papæ turba hic suum lo-
cum habet, Qui uere uiuunt ex rapi-
nis, Etsi enim nunc de iusto titulo pos-
sessionis gloriantur, tamen initia uide,
quibus rationibus ceperint crescere.
Nisi homines impia & euentita do-
ctrina dementassent, nunquam ad tan-
tas opes peruenissent. Et ne ipsi qui-
dem negare possunt, quod in nulla par-
te sint Ecclesie utiles. Nisi fortasse Ec-
clesiæ putamus prodesse, alere scorta,
equos, commessari, ludere, crapulari,
& similia. Sed relinquamus eos suo
magistro, qui animam occidere & cor-
pus in Gehennam potest proijcere.
Nos enim non audiunt. Si qua tamen
moderatiore ingenia sunt, hæc mirum
est, si non perturbantur animo, cum
tantas opes, ad ortum concedi uideant,
ac fruuntur beneficio, nullum præstan-
tes Ecclesiæ officium. Sed iam poenam
audiamus.

TVnc clamabunt ad DOMINVM
& non respondebit eis, & abscondet
faciem

PHET. MICHAM.

faciem suam ab eis in tempore illo,
quia male egerunt operibus suis.

Solent Prophetæ, cum opportunum
est, imitari Moysen, Sicut & hæc
phrasis Mosaisca est, desumpta ex Can-
tico Mosi. Significat autem absconde-
re seu auertere faciem, irasci. Sicut &
contra ostendere faciem, illuminare
vultum, est clementer aspicere, faue-
re, & bene uelle. Sicut Psalmo. 79.
Ostende faciem tuam & salui erimus.
Salus enim uera est, cum Deus fauet,
cum diligit & clementer nos respicit.
Secundum notam sententiam Pauli,
Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Rom. 8.

Porro diligenter notabis hunc tex-
tum. Minatus supra est, tam iniustis &
auaris hominibus captiuitatem & exi-
cium. Id cum per se graue sit, Hic ge-
minat poenam, cum etiam auxilium
omne negat in calamitate. Atq; hæc
poena proprie pertinet ad impoeniten-
tes, qui admoniti uerbo Dei, tamen nō

I iij desistunt

*Drq. vto audis
g. ym. noluit
audire,*

*Pœna tñ
poenitens
tūm etc.*

COMMENT. IN PRO-
desistunt male agere. His ad poenas
corporales etiam hæc accedit, quod
Deus orantes nō vult audire, quia ipsi
quoq; Deum, vocantem ad poenitentia
am, audire noluerunt. Ita non solum
fortunas per auariciam & impietatem
partas amittunt & implicantur calamita
tibus. sed amittunt simul promissioem
liberationis. Non ideo solum, quod
Deus audire eos nolit, qui tam diu De
um frustra concionantem et admonen
tem noluerunt audire, Sed quod ipsi
etiam cum orant, tamen, per consciens
tiam suam confusi, salutem sperare nō
audent.

*Cosna phibet
iuramentum*

*Auari
Magistra
tus.*

Hæc crux fixa est auaris Magistratibus, ut in calamitatibus, nihil habeant
quod sperent. Grauis .n. sententia est,
Clamabunt ad D Ominum, & non res
spondebit eis. Vnde igitur auxilium
petere aut sperare poterunt, si Domi
nus in calamitate eos non respiciat?
Sed tanquam iratus hostis oppressos
magis opprimat?

*opp. sos
opp. ant.*

Hæc cogitare debebamus, & his cō
minationibus, credere, tunc minus esse

PHET. MICHAM.

mus ad peccandum prompti, & timor
Domini expelleret ex animis nostris
securitatem. Ac sane sunt aliqui, quos
hæc uaticinia & cōminationes mouent
Quanc; maior pars, opib. potentia, vo
luptatibus suis capti & dementati, hæc
non prius credunt, quam experiantur.

Dixi autem impoenitentibus, hæc Pro
phetam cōminari, hoc est, ijs, qui uer
bum audiunt, sed ei non obtemperant,
quic; tam diu secure peccant, donec a
pœna apprehenduntur. Hoc enim est,
quod addit, Auertet in illo tempore
faciem suam, tanq; ab his, qui male es
gerunt operibus suis. Hoc est, qui nō
desierunt ante peccare, quam ab irato
Deo pœnis essent circumuenti.

*Impoeni
tentes.*

*Dim
mana
occ.
als dan
auffo man
in pflanz*

Monet itaq; locus hic omnes magi
stratus, ne indulgeant cupiditatibus suis
& oneri sint subditis, sed ut custodi
ant iudicium, Alioqui futurum, ut sine
omni auxilij spe extremis malis circū
uenti pereant.

Porro, ut hoc quoq; admoneam
Hæc Legis sententia est, quæ concio

I iij natur

Pax. In ppe Indulgentijs & fructibus pnia
Ada Sueng Laro. absoluit. p9 mouit reſer
uam. An. am. an.

COMMENT. IN PRO

Manasse
no exan
dimu
natur impœnitentibus certas & ineuia
tabiles calamitates. Sic Manasse nulla
ratione potuit deprecari exilium & ca
ptiuitatem. Et tamen cū postea agno
ſceret peccatum, & rogaret ueniam,
non repellitur a Deo. Ita statuamus,
eſſi pœna euitari non poteſt, tamen
per pœnitentiam & fidem patere o
mnibus reditum ad gratiam, Sicut E
uangelium docet.

Pro
Phete
Tomarhan
Qui adfert eis
Cibos et rane
hinc uanitate
part: et qui
nihil eis offert
nō hōt exi
rant bellu
SIC dicit DOMINVS contra Pro
phetas, qui ſeducunt populum me
um, eumq; lacerant dentibus ſuis &
clamant, Pax. Si quis autem nō de
derit eis quod uolent, parant con
tra eum bellum.

Actenus de Magistratu politico.
Nunc de Prophetis & Doctorib.
concionatur, conferentibus miniſteris
um suum, non ad hominum salutem,
nec ad gloriam Dei, sed ad suum que
ſtum.
H Actenus de Magistratu politico.
Nunc de Prophetis & Doctorib.
concionatur, conferentibus miniſteris
um ſuum, non ad hominum ſalutem,
nec ad gloriam Dei, ſed ad ſuum que
ſtum.

Vtitur autem hic quoq; tragicis ſis
guris,

Kumbri regit p moſu Denim. Adulatore
Aut qd p pphre fuerat deſib. pphras
Drj. in clamore adreſſo vltimj Drj

PHET. MICHAM.

TRAGICA

guris, cum impios Doctores dicit la
cerare populum dentibus. Non autem
ſolum referendum hoc eſt ad incom
modum fortunarum, quod patiuntur
auditores propter Doctorum auarici
am, ſed magis ad incommodum ani
marum & ſalutis. Quare tum a Pro
phetis, tum ab ipſo Chriſto & Apoſto
lis Lupi vocantur, qui lacerent ac lani
ent fidei ſuæ commiſſas ouiculas, ſedu
cendo eas.

Porro elegans figura eſt in eo quod
additur, Clamant pax, Si quis autem
ori eorum non dederit, aduerſus hunc
parant bellum. Vocabulum pacis no
tum eſt, Significat enim quod Pſeudo
propheta conſolabantur populum, cō
tra illas ſanctorum Prophetarum com
minationes, ac promittebant omnia
fauſta & felicia. Hoc autē, inquit Pro
pheta, faciebant ideo, quia uidebant
populum & Principes talibus Concio
nibus delectari. Sicut igitur Michæ &
Collegis eius ueritas odium concilia
bat.

Summa ſunt obedi
Sacerdotes.
Mos nemo audis, uocet et deſignat
nōſa pphre, ſo ſim nemo uocet deſignat
Cōſuetudo de pphre eſt pphre. Nōſa ſancto
3ho pphre.

COMMENT. IN PRO

bat, Ita hi propter mendaciū in precio erant & laute habebantur. Semper .n. ita factum est, ut mendaces Prophetæ cum voluptate audirentur, & hominibus grati essent. Contra, ut pii & ueri negligerentur, esurirent, & essent in odio, præcipue Magistratus et Principū.

Porro notanda hoc in loco Prophetæ phrasis est, Non enim ut transulimus, dicit, quod parent bellum, sed dicit eos sanctificare bellum (Kid schu alaf Milhamah) Ac si dicas, non quidem gladio contra eos pugnant, qui nihil volunt dare (sicut ciuiliſ Magiſtratus qui gerit gladium) habent suum peculiare bellum, quod excommunicant, quod excludunt tales ab Ecclesia, quod damnant tanquam Hæreticos etc. Atq; hoc faciunt eo titulo qd sint Sancti, quod sint Ecclesia, quod sint Sacerdotes, Leuitæ etc. Hæc phrasis latine non potest satis perspicue reddi.

Conuenit autem hoc pulchre, cum Papistarum artibus, Sicut enim Pseu

PHET. MICHAM.

doprophetæ Iudæos hortabantur ad frequentanda sacrificia, & dissimulatis reliquis peccatis, promittebant omnia rectissime habitura esse, si liberaliter & sæpe sacrificarent. Ita nondum ex memoria hominum abiit, quo conatu, quibus artibus Papistæ homines induxerint ad redimendas indulgentias, ad ornanda Tempia, ad Missas, ut vocant, vouendas. In his omnibus erat questus longe maximus.

Si qui autem uel contra dicerent, uel hæc sibi persuaderi non paterentur, Dic mihi, An non, ut Propheta hic dicit, erant ei paratæ lites, & certa pericula subeunda? Adhuc hodie, si quis in ijs locis, ubi Euangelium nostrum à Magistratu damnatur, non subeat defuncto Parenti exequias, ipsorum more fieri, si non Missas, si non alia uisitata in Papatu, certa pecunia redimat, statim Lutheranus habetur, & habet paratas lites a Monachis, tyrannorum lictoribus. Adeo nunquam sui dissimilis est.

Canonizari, qd tunc daturus Monachis, qd tunc

Artes Papistarum

Malorum

Exege p defunctis

Monachis

Pax

COMMENT. IN PRO

ome not observed matn

Anno 18. madi
 ei 504, in adhm
 Dies 10ma
 Suffrag. & vob
 Tinniffren ray
 In pcurm
 Poenamo
 piorum
 doctorum

Hasan
Vifio.

Videntes.
170x.

ANTITHESIS opponit

Visions Noire, confusion
 Divinatoire, ténébreux, et abstrait
 ppherie oracul. **Sole**
 Des ralyons,
 libranj loquedj. Tancor abstrusorj

- 141 -

4. Jan 6
a 5 a 1/2

H. ponent
velant

Poena
pseudodo
ctorum, *Et*
recitas et
confusio.

consolare

In Signum magnificens, qz sic p' Pont.
de felici fide. dux omni pax. Adopt hostis

COMMENT. IN PRO

consolari suos. Sed cum iam Assyrius
Israelem uastasset, & exercitum admo-
uisset ad portas Ierusalem, res argue-
bat Micham uera, illos autem falsa, do-
cuisse. Ibi coacti sunt, sicut Micha ele-
ganti figura loquitur. Velare labium,
hoc est, ne mutire quidem ausi sunt,
qui antea Templum & plateas omnes
clamoribus suis impleuerant.

Est autem etiam hæc figura ex Mo-
se desumpta, ubi Leuitici 13. de lepro-
so loquitur, ut habeat os ueste conte-
ctum. Et nos Germanice non dissimili
figura notamus confusionem, cum dis-
cimus, Non audere hominem, de men-
dacio conuictum, os aperire, aut se da-
re in conspectum hominum. Et Ro-
mana consuetudine obuoluebant ca-
put, iudicio damnati.

Porro imprimis memorabilis est ul-
tima particula, in qua Propheta, caus-
sam tum cæcitatis tum confusionis os-
tendit,

PHET. MICHAM.

stendit. Vtitur autem eleganti breui-
tate (Ki en maaneh Elohim) quoni-
am non responsum Domini, hoc est,
quia hoc quod docuerunt & promise-
runt, non fuit uerbum Domini.

De officio & vocatione nihil dicit,
Hanc concedit eis. Sicut etiam hodie
non ideo recusamus obedire Pontifi-
cibus & Episcopis, quasi non habeant
vocationem & officium legitimum,
Cum S. Paulus diserte dicat, Anti-
Christum habiturum sedem suam in
Ecclesia. Et Christus de sui temporis
Pseudopphetis dicit. Super cathedram
Mosi sedent. Relinquit igitur
Propheta Pseudopphetis officium
& vocationem, eaq; non accusat, nec
damnat, Hoc autem damnat, quod cū
in officio sint, non tamen officio uere
utantur, cum docent, sed non uerbum
Domini, cum promittunt & consolan-
tur, sed non ex responso Domini.

Iam hæc peruersitas omnibus secu-
lis in

Seder sup Cathedra Mosi. 1. offm
et habet legationem uocantem et

Sanguis pro Cuius sanguine, Nemo, dicitur
Cui. 5. ppa, die 40.

COMMENT. IN PRO

Officio nō lis in Pseudoprophetis fuit, ut accusati
excusentur de officio non recte administrato, ta-
men se officij autoritate tuerentur.

Ego in
Papa
fuit in
hunc,
Quid enim hodie aliud habent Ponti-
fices & Episcopi, quod nobis oppo-
nant, quam quod sint in vocatione &
officio? Hanc causam putant se habere,
cur & nobis leges ferant, & nos eas
accipiamus. Sed nunquam nobis de
officio disputatio fuit. Abusum officij
taxamus, quem abusum ipsi autorita-
te officij defendere volunt.

Ex in a
pūpe
Quis autem est, qui non rideat imō
execretur Principem, in politia multa
nefarie & scelerate peccantem, & ta-
men postea excusantē peccata ratione
officij? An nō, quia Princeps est, ideo
cauere debebat, quæ praua cupiditas
suadet? Nam Princeps est ut admini-
stret iusticiam, Hoc si non facit, aut
etiam aduersum facit, ipse suo testimo-
nio conuincitur, quod faciat præter
officiū, nec potest se ratione officij
tueri. Ita plane ineptum et cōtra com-
munem

PHET. MICHAM.

munem sensum est, quod stolidi Papi-
stæ faciunt, Quia enim in officio sunt,
volunt sibi licere quiduis.

Sed nos cum Propheta controuersiam
de officio nullam mouemus, de
ratione administrati officij nobis lis
est, Quia enim responsum Domini nō
habent, hoc est, sine uerbo Dei præ-
unte docent, instituunt, mandant om-
nia, merito à nobis reprehendun-
tur, merito detrectamus auctoritatem
eorum, quam ueneraremur, si uerbum
retinerent, & non contra uerbum se
tueri vellent.

Quod igitur apud Esaïam affirma-
tiue est, Verbum Domini manet in æ-
ternum, Id Propheta hic negatiue po-
nit, Nempe quod ubi responsum seu
uerbum Domini non est, Ibi non est
durabile aut æternum aliquid, Sed o-
portet sequi cecitatem & confusiōem.
Sicut Christus eleganti similitudine
de domo super arenam ædificata os-
tendit. Habet quidem impietas sape
K insignem

Cui nō
obediū
ppc

Esa. 40.

Matth.

Eclipsare
sup Arenam

COMMENT. IN PRO

insignem speciem, ut nulla ui uideatur
posse conuelli. Sicut cum cogitatione
respicimus ad illam Ecclesie formam,
quæ ante Euangelij lucem in Papatu
fuit, Ibi tanta Missæ & aliarum impia-
rum Ceremoniarum dignitas esse uisa
est, ut hanc mutationem nemo potue-
rit sperare. Sed quia Ceremoniæ illæ
fuerunt sine uerbo, imò cōtra uerbum
institutæ, accidit, ut domus illa, ingru-
ente tempestate uerbi & vento spiri-
tus, conuelleretur, & ex imis funda-
mentis inciperet corruere. Verum .n.
est, Verbum Domini manet in æter-
num. Ergo ubi uerbum non est, ibi ni-
hil durable potest esse, etiamsi in spe-
cie adamantinum esse uideatur.

Em Ecclesie
forma ante
lucem
Euangelij.

Mat. 7.

Esa. 40.

V. D. M. T. E.

EGO VERO PLENVS SVM
uirtute spiritus DOMINI, & iudi-
cio & fortitudine, ut annunciem Ia-
cob transgressionem suam, & Isra-
eli erratum suum.

R. K. m. b. i.

1. Ueritate indicando peccata
2. Iudicio peccando iura dei
3. Fortitudine, nullo nemine,

Opponit p. 2. p. uerit. q. uita fientis missi
culorum. tamen p. m. t. u. op. p. m. Fortitudinis

PHET. MICHAM.

HÆc est egregia Antithesis, in
qua Propheta, non solum officij
uiri & uocationem suam, sed etiam ad-
ministratorem officij iactat contra
Pseudoprophetas, & egregie ornat
uerum uerbi ministerium. Id cur insti-
tutum sit, patet ex illa nota sententia
Christi, ubi dicit, Spiritum sanctum
arguiturum mundum de peccato, de
iusticia, et de iudicio. Vt homines non
solum discant agnoscere peccatum, sed
ut etiam consequantur remissionem
peccati ac iusticiam per Christum, &
magno animo contemnant minas &
furorem, tum Satanae tum mundi.

Ostendit autem Propheta supra,
quam non possit mundus ferre uerita-
tem & reprehensionem peccati. Ideo
contra pios Doctores sauit omnis ge-
neris supplicij. Sicut omniū Propheta-
rum, Apostolorum & Doctorum ex-
empla ostendunt. Qui autem conu-
tere solent, & blandiuntur mundo, hi
in pretio sunt et laute habentur. Ac eo

Ministerij
finis.
55 arguitur Mn.
3 de p. m.
Ioan. 16.

S. S. f. 3. uir
mundus
non potest
ferre res
prehensio-
nem pec-
cati.

placenta

Matth. 22. K ij maior
Spiritus qd uerit. et uia dei. uerit dicit
no mris quibz qd no supponit p. m.

COMMENT. IN PRO

Hesce p dura
mator omnibus temporibus talium
prouentus est, quod non omnes eo a-
nimi robore sunt, ut odium & furo-
rem mundi contemnere possint. De-
inde fere uincuntur, etiam splendore
uitae ac cupiditate opum.

*plang uenire
Sp9 Dni*
Hæc uicia in Pseudoprophetis,
Micha eruditissime perstringit, cum
suum exemplum opponit & dicit, Ego
uero sum plenus uirtute spiritus Do-
mini, hoc est, Non affero meam sapi-
entiam, non nitor uiribus meis, Alio-
qui uestri similis essem, qui humano
spiritu, pleni estis, & succumbitis in
tentatione, dum, propter opes & di-
gnitatem parandam, ac fauorem ho-
minum colligendum, conniuetis ad pec-
cata populi.

*Judicium
Virtus Sp9
induro
Formidone*
Exerit autem se uirtus spiritus Dei
inhabitantis in me duobus modis, in
iudicio & in fortitudine. Iudicium si-
gnificat hic usitato scripturæ more, cū
quæ praua sunt, reprehenduntur &
damnantur, Sicut Propheta ipse se ex-
ponit,

PHET. MICHAM.

ponit, cum addit, Sic sum iudicio ple-
nus, ut annunciem Iacob peccatum su-
um, & Israel erratum suum.

*Hic 6. pba
non dicit re
in pto meo
robustum*
Sed cum iudicium hoc non careat
periculo, quod mundus nihil minus
quam reprehensionem peccatorum
ferre possit, Etiam in eo se ostendit
spiritus Dei, quod sum fortitudine ple-
nus, & pericula illa contemnere pos-
sum. Hoc uero illud insigne donum
est, quod Christus toties promittit,
quoties consolatur Discipulos, cum
iubet, Ne sint solliciti quid dicant, etia-
am tum cum ad supplicia rapiuntur.
Propterea quod non soli simus, sed
habeamus additum Paracletum, qui
corda tanto certiore spe impleat, quan-
to pericula omnia uidentur præsentio-
ra & grauiora esse.

*Donum
spiritus
arguere
mundum
et contem-
nere peri-
cula. Dabo os
Matth. 10.
Luc. 12.*
Hoc dono Propheta se dicit plenū,
ut etsi minentur omnia, tamen ipse in
nulla parte à mandato Domini sit dis-
cessurus. Hoc dono Apostoli, etiam
post plagas acceptas, ibant gauden-
tes, Act. 5.

K iij tes,

COMMENT. IN PRO,

Act. 5. tes, quod digni essent habiti, qui pro
nomine Christi contumelia affecti es-
sent. Qui autem hoc donum non ha-
bent, hi etsi extra pericula ferotiores
sint, tamen ad primum congressum
cedunt, ac loquuntur & faciunt omnia
ad gratiam, potius, quam ut propter
veritatem in periculo esse, & odium
hominum sustinere velint. Sed quis
horum finis sit, supra ostensum est, qd
scilicet sol super eos occidet, hoc est,
quod in extremā cecitatem prolaben-
tur, & tandem etiam confundentur.

AYdite quæſo hoc Capita domus
Iacob? & Principes domus Israel,
qui abominabile faciunt iudicium,
& quicquid rectum eſt peruertunt.

*Impij
Principes
Avarij* **R**edit ad obiurgandos Principes
in republica, qui cum iusticiæ cus-
todes esse debebant, omissa cura Rei
pub. & subditorum, sua tantum cura
bant commoda. Sicut supra quoq; di-
ximus, avariciam esse peculiarem la-
queum

:- hab ich schon und
grüße am besten
Nicht bei mir & sonst
Es geht in die Länge zum Lachen

111. *Anacardium Radix* 15
 com malom Amer
 faria famos gine mb:
 MICHAM.

PHET. MICHAM.

queum Satanæ, quo Magistratibus insidiatur, ut suis comodis inuitati, Reipublicæ curam abijciant, ius negligent, & iniusta administratione premant ciues, qui iniuriam ferre & mulsitare coguntur propter potentiam Principū.

Vfus autem est Propheta uerbis
ualde significantibus. Vocat (Hame-
thaeſim) Contemptores iudicij, qui
quidem uident quid æquum & iuſtum
ſit, ſed indulgent cupiditati, &, quod
norunt, facere nolunt. Sicut apud Po-
etam eſt, Sit pro ratione voluntas.

Deinde elegans etiam est Antithesis, quod rectum est, peruertunt seu deprauant. Significat enim studio eos hoc agere, ne recte agant, tantum ut dicentur.

AEdificant Zion in sanguinibus, & ^{bas domus} Jerusalem in iniquitate. ^{Ina, mi & 3° p^o hunc, Sab.}
6° ad 7° Coronae.

M Vtatio personæ Ebraeis usitata
est. Hic autem participiū (Bo
neh) singulare, habet quasi uim colle
K iij cūi

K iij ctius

Hora. quida penna p^{ra} E. Urey Ross.
 Oculo. Supp^{ra}. 1. Amos 2. v^{er}borum
 3. v^{er}borum hic fit m^{er}ito, v^{er}o non ut g^{er}it

COMMENT. IN PRO

Est autem hæc insignis perversitas,
anquam in omnibus iudicijs sit usæ

Dei

Dei antefuerunt munera, Hunc cōtem-
ptum an putabitis impune fore? redun-
dabit itaq; ista iniquitas in vos, ut ui-
cissim contemnāmini & abijciāmini,
sicut contemnitis & abijcitis Dei opus
& mandatum.

Porro hæc non tantum ad ipsos lu-
dices seu Magistratus referenda
sunt, sed etiam ad illos, quorum opera
Magistratus in administrando iure uti-
tur, vt sunt *Iurisconsulci*, *Aduocati*,
Procuratores, & id genus alij, *Quorū*
cum esset ius & æquum defendere, sæ-
pe lucro uberiore inuitati, iniquas cau-
sas defendunt. Sæpe bonas causas in-
uoluunt & implicant magis, quod in
mora eis questus sit. Sæpe pauperibus
negant operam suam etiam in iustis
causis, quando contra potentiores as-
gendum est, Magis enim hominum
favorem & gratiam, quam Domini
mandatum & functionem suam respi-
ciunt.

Sed

COMMENT. IN PRO

Sint ministri
ministri. sterij esse, ut seruiatur gloria Dei, & hominū saluti. Nam propter hæc duo ministerium uerbi præcipue institutū est in mundo. Sed ex hoc nō sequitur, quod impium sit, ut Ecclesia alat ministros suos. Hoc impium esset, si ministri finem ministerij negligere, & tantum ad mercedem respicere, seu propter mercedem docendi munus non recte administrare, vellent.

Ministri
verbi alen
di. Sicut igitur minister mandato Dei cogitur, ut & gloria Dei & saluti hominum seruiat. Ita uicissim Ecclesiæ mandatum habent, ut ministros alant. Sic enim dicit Christus, Mercenarius dignus est mercede sua. Si dignus est, nemo igitur mercedem exprobrare Doctori debet. Sicut S. Paulus hanc sententiam clarius explicat. 1. Cor. 9. Dominus, inquit, constituit seu ordinauit, ut qui Euangelium annunciant, etiam ex Euangelio uiuant. Allegat autem ministeriū Legis, Qui, inquit, sacra

PHET. MICHAM.

sacra faciunt, an non ex sacrificio uiuunt? Qui assident sacrario, an non cum sacrario participant? Vtitur alijs similitudinibus ad hoc negotium aptissimis. Quis inquit, est, qui proprijs stipendijs militet? An qui vineam plantat, eam sic plantat, ut de fructibus eius non comedat? Præcipue autem digna obseruatione est insignis illa collatio, qua etiam in Galatis utitur, Seminamus uobis spiritualia, magnum uero est, quod nobis carnalia suppedietatis.

Quod igitur ad exemplum Pauli attinet, ipse palam testatur, se hoc nō facere, quasi iniquum sit ab Ecclesijs accipere uictum, sed ut adiuet hoc modo cursum uerbi, & præcidet occasiones calumniandi, quas in re noua homines indigni poterant comminisci.

Debet quidem, sicut ab omnibus Christianis, ita maxime ministris uerbi omnia

Cum Paulus
grang do.
erat;

etiam
quod

COMMENT. IN PRO

bi omnis auaricia & cupiditatis suspicio abesse. Non tamen ideo statuentum est, quod iniquum sit accipere ab Ecclesijs, quæ ad commodum victum sunt necessaria. Sicut quidam hisce prodigiosis opinionibus, propter speciem singularis sanctitatis, delectantur. Quidam ex certa maleuolentia & Satani co odio ministerij, in calumniam rapiunt, quod ministris alibi pro facultatibus Ecclesiarum, liberaliora stipendia constituta sunt.

Si enim Ecclesiarum utilitatem spectamus, An non in eam potius partem pronuntiabimus, ut ministri Ecclesiarum habeantur liberaliter, quam quod multis in locis uix à fame se & suos tueri possunt. Nam hæc illiberalitas meliora ingenia à cura Ecclesiarum absterret. Non enim omnium est illud robur animi & ea constantia, ut pro difficillimis laboribus odium & famem reportare uelint. Ac præcipue marito nihil potest grauius accidere, quam si uideat

PEHT. MICHAM.

uideat uxorem & liberos egere, quos, si aliam rationem uitæ sequatur, etiam cum splendore alere possit. Nam etsi Legum aut Medicinæ studium, propter magnos sumptus non omnibus pateat, Tamen quot in Repub. munia honeste administrari possunt, ab homine etiam mediocriter erudito, quæ omnia ad splendorem uitæ & ad opes aditum patefaciunt? Hæc profecto luentus magis sectari uolet, etiam suorum causa, quam ut uxorem & liberos in certam mendicitatem sciens & prudens protrudat.

An non igitur Ecclesiæ ex ista illiberalitate, qua erga ministros utitur, certum periculum erit? si quidem & eruditis hominibus carebit, & indoctorum hominum, qui non possunt ad altiora contendere, inepta ac periculosa gubernatione opprimetur? Sicut ante oculos exempla sunt, quæ ostendunt non solum quanta caligine res sacræ indoctorum gubernatione inuoluta,

L lura,

Sur nob.

Rari uolunt
q. cur.

Parochus
maritus

Encl. m.
m. 7m.
dom.

COMMENT. IN PRO

luta, sed etiam quanta barbarie omnes bonæ artes oppressæ fuerint.

Atto. Martini
poenitentia
Nemo igitur offendatur, quod alibi bonorum Principum pio studio, Ecclesiarum ministri paulo liberalius habentur. Hoc potius queramus omnes, non haberi à maxima parte Principum & Rerumpub. posteritatis curam, quæ in tanta illiberalitate, aut nullos aut indoctissimos gubernatores habitura est. Inprimis graue & intolerabile illorum, tum peccatum tum iudicium erit, qui Ecclesias spoliant, & ministrorum facultates inuadunt. Sicut in agro ferox Nobilitas, & in Rebuspublicis potentiores familiæ preuincunt solent. Vtrique enim parui lucrispe inuitati, in certum exicium Ecclesias adducunt, quas maiorum exemplo, etiam sua liberalitate adiuuare, & ornare debebant.

Sed ad Micham redeo. Is non damnat Sacerdotes & Prophetas, quod mercedem

PHET. MICHAM.

mercedem & argentum accipiant. debetur enim merces sua pijs Doctorib. Hoc autem damnat, quod ministerio ad questum abutebantur. Quod propter lucrum conuieiebant ad peccata populi, quæ reprehendere debebāt. Sicut Bileam conduci se patitur, ut maledicat, quibus Dominus, ut benediceret, mandarat. Ad hunc modum, inquit Propheta, debebat reprehendi impietas huius populi. Sed propter questum Pseudopropheta etiam assentantur peccatoribus, & bona promittunt.

ET tamen super DOMINVM nuntiantur, & dicunt, Nonne Dominus in medio nostri est? Non igitur veniet super nos malum.

Hic est insignis locus, qui non solum ad explicationem aliorum Prophetarum utilis est, sed etiam insignem quasi picturam habet nostrorum aduersariorum. Nemo est, qui si dilige

Voxx Sermones L ij genter

Deq. & Misericordis, si p. d. p. m. q. d. n. m. A. m. m. S. o. m. p. a. m. b. d. o. E. l. r. v. a. d. o. a. d. C. o. r. o. E. n. f. & d. m. p. p. m. s. i. s. m. i. l. i. s. s. j. u. b. i. N. O. V. A. V. I. T. A.

BALAM

Long. Con. ad. m. e. r. b. a. l. i. o. s. p. p. m. a. s.

COMMENT. IN PRO

Securis
tas false
Ecclesie.

530 from 9
re mof
Bapt mof

78. Nam pto
78. regu
pale

genter omnia inspiciat, non vehemen-
ter miretur, unde ista in Pontifice &
eius affectis tum securitas, tum perti-
nacia possit esse. Doctrinae genus pro-
fitentur ex diametro pugnans cum do-
ctrina Euangelij. Cere monias ab ipso
Christo institutas aut corruperunt, aut
ineptis additamentis conspurcarunt,
et substituerunt nouas sine uerbo Dei.
De uita autem, nihil necesse est dice-
re, quanto enim in altiore fastigio re-
rum consistunt, tanto peccant licentius.
Ita ut iam olim prouerbio factus sis
locus, Quod quanto Roma propior,
tanto Christianismus sit longinquior.
Et tamen in tanta impietate longe mi-
nus metuunt, quam quorum doctrina
& uita sanctior ac melior est. Hæc se-
curitas quis non miretur unde existat?

Causa se-
curitatis
in impijs,

Sic satis ostendit Propheta, quantum
ab officio discedant sui Sacerdotes &
Prophetæ, cum magis questum spe-
ctant quam ministerium suum. Cumq;
pecuniæ

PHET. MICHAM.

pecuniæ causa ea dissimulant, quæ mi-
nisterij ratione grauius reprehenden-
da erant. Et tamen, inquit, tales cum
sint, nituntur super Dominum, & fi-
dunt eius benignitate. Nonne Domi-
nus in medio nostri est? Nihil enim pa-
tiemur mali &c.

Porro utrinq; eadem præsumpti-
onis causa est. Quod impij dece-
pti hypocrisis sua, arripiunt promissio-
nes, & fiducia illarum, omnes conte-
mnunt minas. Sic magnificas promissio-
nes habuerunt Iudæi, de conseruan-
do populo & regno usq; ad Christum.
Cum igitur Prophetæ peccata populi
reprehenderent, & minarentur exci-
um, opponebant promissiones illas.
Iactabant patrem Abraham, Ministe-
rium seu vocationem, Cultus, & sacri-
ficia diuinitus instituta. His freti, tan-
quam certis præsidij, securi erant de
pœna.

Impij ar-
ripiunt
promissio-
nes eccle-
siæ, et
minas
non met-
tuntur

Sic magnificas promissiones habet

L iij Ecclesia

COMMENT. IN PRO

*in 15. Rom
17. bar. 10.*
Ecclesia noui Testamenti. Quia autē Pontifices summum in Ecclesia locum ui sibi usurparunt, fit, ut quicquid Ecclesiae promissum est, hoc putent sibi & statui suo esse promissum. Igitur etiam in extremis periculis illud eis in ore est. Quod cymba Petri fluctibus iactari, sed non mergi possit.

*cyba petri
fluctibus*
Falluntur autem pariter tum impij Iudaei, tum Papistae. Non quod Deus promissa non seruare, aut populum & Ecclesiam suā abijcere uelit, sed quod Hypocritae, etsi officium habent, tamen officio abutuntur, atq; ideo tum populus Dei tum Ecclesia esse desinūt. Manet enim sententia supra posita. Sermones mei boni sunt, sed ambulantes integre. Qui igitur non integre ambulant, his non promissiones, sed comminationes propositae sunt, ut aut emendentur, aut pereant in peccatis suis. Nam apud Deum non est personarum acceptio. Vocantur Pontifices &

PHET. MICHAM.

*Drig. 15
17. bar. 10.*
& Episcopi ad iustam administrationem Ecclesiarum, Sed cum officium non faciunt, non tantum momenti coram Deo est in dignitate ipsorum & loco quem tenent, ut propterea eis imputetur sit peccare. Quin valet sententia Euangelij, Deposuit potentes de sede, Et, Quicquid coram hominibus sublimis est, abominatio est apud Deum.

*Primogeniti
Cain
Ishmael
Esau
Polyd.
Salus.*
Huc faciunt exempla, quod primo geniti ferē sunt reprobi, ut Cain, Ismael, Esau, Sic incredula Synagoga, cum sacris, & ipso templo abiecta est, reliquiae autem saluatae sunt. Ad hunc modum abiectis & reprobatis Pontificibus, Episcopis, & toto illo Antichristi satellicio, constat sua Ecclesia Christo, etiamsi exigua, in mundo cōtempta, oppressa, pauper, & ignominiosa est.

Ses.
Sententia igitur Prophetę est, Quod securi Hypocritae insulantur officio suo,
L. iij

COMMENT. IN PRO

fuo, & arripiunt promiffiones, quæ non simpliciter, fed cum conditione datæ funt ijs, qui uere funt populus Dei feu Ecclefia, Non ijs qui uiuunt fine timore Dei, etfi in magnis dignitatibus uiuunt. Erat Dominus tempore Michæ in medio populi fui, fed ideo non erat parciturus impijs præuaricatoribus. Non ideo erat toleraturus, qd impij abutebantur fancto minifterio ad queftum, & uana promittebant ijs, qui comminationibus iræ Dei ad pœnitentiam erant conuertendi. Sathanæ, cum fe per superbiam opponeret filio Dei, non profuit, quod Angelus efferet conditus. Iudam nihil fubleuauit cum peccaret, quod efferet Apoftolus. Et fcilicet Papiftæ noſtri ideo impune peccabunt, quod Pontifices & Epifcopi funt? Quin potius dabunt dignas impietatis pœnas, & Ecclefia etiam fine iſtis Pontificibus & Epifcopis conſeruabitur, ſicut Prophecia iam addit.

Ideo

Promissio
ones cum
conditio
ne date.

Drog. 5. media
pph.

Lunfor
 radis
 Lion-Amyty
 Tudas
 Lion-Aptg

Lxx. Ἰσραὴλ ὁ πᾶς οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ
PHET. MICHAM.

IDEO Sion propter vos sicut ager
arabitur & Ierusalem redigetur in
aceruum lapidum, & mons Domus
erit sicut excelsa sylvarum.

HAEC est Prophetia illa, quam cū
Jeremias repeteret, occisus esset
Iere. 26.

Iere. 25.

Suina blus
pharmia
Tetrasolyma
in 2 plo
dysneda

Midyras
Dinar
Subjodum
pplo.

L v bus

COMMENT. IN PRO

bus esset occisus, Quod minatur non amplius ipsis peccatoribus, ut antea, sed etiam ipsi Templo, quod ab ipso Deo ad usum sacrorum delectū erat.

Quod autem ad Grammaticam attinet, facilis est sententia, Significat enim extremam vastitatem & desolationem, cum ipsam urbem dicit tanquam agrum arandum, & montem Domini, qui tum sacrificijs & cultibus a Deo institutis splendebat, similem fore montibus, qui in desertis & nemorosis locis sunt.

Sed sententia magnum pondus grauiissimarum rerum secum trahit. Hic enim uidemus seueritatem iudicij, & magnitudinem iræ Dei erga peccatū. Quod qui sine timore Dei viuunt in peccatis, hos non potentia, non dignitas officij, non ulla etiam spiritualium rerum prerogatiua subleuare poterit. Si enim Dominus propter peccatum non suo populo, non Templo, denique

Doctrina
poenitent
tie.

S. Dng non
paruit suo ppto
go nro Not

non

PHET. MICHAM.

non cultui suo pepercit, Quid tandem erit, quod iræ Dei opponi posse speremus?

Exuenda igitur omnis præsumptio est, & ne quidem de eo præsumendum est, quod Christiani & baptisati sumus, ut ideo magis securi peccemus. Hæc non modo non mitigabunt peccatas, sed augebunt in impenitentibus. Sicut Christus dicit, Sodomorum tolerabilius iudicium fore, quam illorum qui audiuerunt Euangelium & uiderunt miracula. Habebant Iudæi quoque Circumcisionem signum foederis, & iusticiæ signaculum, habebant magnificas promissiones de Christo, de conseruatione regni & Sacerdotij. Credita eis erant oracula Dei etc. Sed postquam a timore Dei discesserunt, & his prerogatiuis abusi sunt, ut eo licentius peccarent, non solum amiserunt hæc dona, & glorias has, sed perierunt ipsi quoque.

Quare

Sodomæ
p'mm p'te
notat

po 3

Aut Iudeo nr Cyano
portand sup Dm Mta

COMMENT. IN PRO.

Coro. de
penitencia

Quare pertinet hæc Concio ad doctrinam poenitentiae, ut singuli uiuamus in timore Dei & obediamus uerbo, alioqui futurum est ut pereamus. Non enim uult Deus ut securi simus, aut præsumamus, Timeri uult à nobis ne peccemus, & uult quoque ut per Christum in sua misericordia, non in nostra dignitate, sapientia, aut iusticia spem habeamus. Hoc qui non faciunt quanto in altiore gradu dignitatis consistunt, tanto ruent grauius, & tanto atrocioribus poenis subiicientur. Sicut horrendum hoc Iudæorum exemplum satis ostendit.

III.

Consolam
proum
de Regum
chy

VNC iterum transit Prophetia à regno corporali ad spirituale, hoc est, a reprehensione impiorum ad consolationem Sanctorum, ut in publica calamitate haberent, quo se consolarentur, & mala

Pastor ppheta m'minans, extrema deuotio,
nonc pph p'm p'mp'm Sarru pph. q' pph
abdu' r'm a D'ro. N'it r'p'lar' p'os

PHET. MICHAM.

Lxx Ann.

mala illa uincerent spe liberationis per Christum futura. Et si enim consolatio erat, quod captiuitas ista certo anno rû numero finienda esset. Tamen pauci fuerunt, qui usque ad exhibitionem eius promissionis uixerunt, Durauit .n. captiuitas septuaginta annis. Hæc autem solida consolatio fuit omnium, certo scire, quod Christi regnum esset reuelandum, per quem remissio peccatorum, & uita aterna credentibus obuentura erat. Ac priorem partem de uerbo ad uerbum Esaias transferrip sit in suam Prophetiam, qui, ut initio dixi coetaneus Michæ fuit, quanquam Michas senior esset.

Ex p'm
Concl'm

Epa. ampt
a Michas
d' uo ad u'm

Monendus autem initio est Lector, ut fugiat somnia Iudaica, qui has spirituales promissiones, ad regnum corporale transferunt, atque ita in duplicem errorem incidunt. Nam & Christum, cuius regnum spirituale est, hoc modo amittunt nec agnoscunt, & frustra expectant corporale regnum.

Rabbini
de Regno
no r'm
B r'p'aly
o'ns p'mf.
fugit m.

Sicut

- Simone Caprinus
1. Epistola d' Eutha uo D'ri
2. postea d' r'p'aly uo D'ri
3. Consolatio. COSILARIO 50
ni uelut uo ad u'm
4. postea d' r'p'aly uo D'ri

Michas Senior q' Epa.

COMENT. IN PRO

Supra Iudm
7 p m m s
Sicut enim res ostendit, de die in diem
altius immerguntur calamitatibus, &
de spe sua coguntur desperare.

Carf. 1: 8:
Secundo obseruanda etiam hic est
discrepancia Prophetiarum, qua im-
pij offensi, veris Prophetis non pote-
rant credere. Sicut enim Zachariæ 7.
& 8. primum miserabilis vastitas tum
ciuitatis, tum populi prædicitur. Sic
enim dicit, Dispersi eos per omnia re-
gna, quæ nesciunt, & terra ab eis de-
solata est, Deinde additur. Adhuc ha-
bitabunt senes & anus in plateis Ieru-
salem, & uiri baculus in manu eius
præ multitudine dierum, & plateæ ci-
uitatis complebuntur infantibus & pu-
ellis ludentibus in plateis eius. Ita pla-
ne ad eundem modum Michas uide-
tur secum pugnare, qui Templum di-
cit simile fore excelsis sylvarum, & po-
stea addit, Montem Domini eleuatū
iri super omnes colles, Gentes ad eum
decursuras, & nouum uerbum de Zi-
on promulgandum esse.

Sic

Conditio
2 p m m s
mons dñi eleuatur

PHET. MICHAM.

Sic Ieremias missus erat ut certam
vastitatem prædiceret, Ac eo redierat
iam res, ut occupata a Chaldaïs urbe,
maxima ciuium pars captiua abduce-
retur, Et tamen in tanta desperatione
rerum, iubetur salutem promittere,
Et in signum restorationis omnium,
dat ei Dominus mandatum, ut emat
agrum, qui iam ab ipsis hostibus tene-
batur. Hæc diuersitas etiam a pijs non
semper potuit intelligi, Sicut in Iere-
mia uidemus, qui consilium Domini
admiratur, & dicit. Ecce munitiones
extructæ sunt aduersus urbem, ut ca-
piatur, & urbs data est in manus
Chaldaeorum, Et tu Domine dicis mi-
hi, Eme agrum argento & adhibe tes-
tes, cum urbs data sit in manus Chal-
daeorum.

Hæc diuersitas hominibus impijs
fatis digna causa est uisa, cur Prophe-
tis non crederent, Et tamen euentus
ostendit, Deum utrunq; fecisse. Nam
& impios propter peccatum dedit in
captiuitatem

1. pty abducing. Caprim
2. Relys Salus, era i pa Caprim

4 m m
32

Emm agrum
1. ysa dñm
2. non

14. *transfron* *scripsit*, oportet, *messia* *venire*
 pg *Capitulum* *Babylon*. in *an* *Capitulum* *Ro.* *to* *lato*
 11. *er.* 23

COMMENT. IN PRO

captiuitatem Gentium, Et tamen in
 ter medias gentes reliquias & sanctū
 Semen seruauit, donec nasceretur Ch
 ristus, qui nouum regnum institueret,
 & has promissiones non corporales,
 sed spirituales, per uerbum Euangelij
 exhiberet. Ac tum dissipatum regnū
 Israel, vna cum alijs gentibus, ad Re
 gem suum Christum, reuersum est &
 saluatum.

ET FIET IN NOVISSIMIS
 diebus, Erit mons domus DO
 MINI firmatus in capite montium,
 & erit eleuatus præ collibus, & con
 fluent populi ad eum.

QUIA dixi Prophetam
 loqui de regno spiritua
 ali, propter quod etis
 am corporale regnū,
 ab Asirijs & Chaldea
 is vastatum, restauran
 dum erat, nō ad opes,

non ad potentiam, nō ad eminentiam
 corporalem

PHET. MICHAM.

corporealem respicere debent, qui hoc
 regnum inuenire volunt, sed ad uerū
 bum Euangelij, Vbi enim Euangeliz
 um est, ibi quoq; infallibiliter est Chri
 stus, & regnum Christi, seu Ecclesia.
 Hæc quia in mundo est, oportuit esse
 aliquem locum in quo inciperet. Itaq;
 Propheta nominat montem Zion, Si
 cut David quoq; cum dicit, Virgam
 uirtutis tuæ emittet Dominus ex Zi
 on.

Promittit autem montem Zion sic
 firmatum iri, ut extet super omnes
 montes, & sit ceu caput omnium col
 lium. Hæc iam non ad corporalem lo
 cum referenda sunt, sicut Iudæi inepte
 faciunt, Nam Templum reedificatum,
 post captiuitatem neuitquā tam splen
 didum fuit, quam illud prius, Adeo
 ut quidam fierent, qui prius illud Sa
 lomonis uiderant, sicut testatur Histo
 ria .1. Esd. 3. Sed etsi corporalem lo
 cum nominat, tamen sunt hæc transfe
 renda ad ipsum regnum spirituale, ad

M Ecclesiam

tu a
pma ante lora
metum p lora

Monifi. p lora, qz Enayon lora, na
alia domina samura,

q domus de Zion
in gda d' Enayon

Indo m2
Indos fo:59
q axatio in
fulros vryg mas
pparum sma
bt imony Lxx
em Qaveo

ppr cū
Rozm. Nre
um m ppy
Coyr
ca reury
Asymum Cap
et. Mag.

Entha
Mont ppr pmi
Domg, qz Drg fidelis

Er. qo Cū s Noua Hich
Damr, Lapis sint mamb. p. Mont

COMMENT. IN PRO

In Zion. Pinn.
Entra, Ecclesiam & verbum Euangelij, quod cepit doceri in Zion, ubi prima fuit Ecclesia.

Quod igitur de eleuatione & stabilitone montis dicit, proprie ad ipsum regnum Christi, non ad corporalem locum referendum est, qui propter peccata populi vastatus, & in excelsa sylvarū mutatus est. Regnum autem Christi seu ipsum Euangelium sic firmatum est, ut nullis uiribus possit opprimiaut eueri, Sicut Christus dicit, Portæ inferorum non præualebunt. Non quod semper clareat miraculis, quib. duplicem ob causam initio opus erat, Quod & in Prophetis promissa essent, & noua doctrina hoc quasi testimonio diuinitus hominibus comendanda esset, ut agnosceretur Christus, Sed quod semper uincat, & triumphet contra omnes hostes suos. Ideo Prophetæ uerbo (Nachon) usus est, quod non solum præparare, sed etiam confirmare & stabilire significat. Vt sicut est

Regnum
Christi fir-
matum.

oly opy Mura
mhs. Nur No

Herb. Nachon
pparare
oprimare
subleuare

PHET. MICHAM.

est Regnum Christi super omnia regna, ita etiam maneat, secundum sententiam, Verbum autem Domini manet in æternum. *V. D. M. I. E.*

Quod autem additum est, Et populi confluent ad eum, In eo pulchre ostenditur diuersitas huius regni ab alijs corporalibus regnis. Ibi enim uinculis legum & coactione est opus, ut homines maneant in officio, & nihil turbent. Ideo etiam armis ad imperia retinenda & defendendam autoritatem Principum opus est, Sed in Christi regno hac cura non opus est, Non indiget armis, quibus homines cogat, statim cum verbum in auribus & cordibus hominum sonare ceperit, ipsi homines sua sponte, uel potius sua uoluntate, ut ille dicit, coacti accurrunt & in parte huius regni harere uolunt. Sicut Christus dicit, Regnum Dei nunc uim patitur, & uolenti rapiunt illud. Quid enim potest latius audiri, quam quod per Christum Pater reconciliatus

798. mhs.
Regnum Christi di-
uersum a
regnis
mundi,
habet. ne
populum
spontane-
um.
Psal. 110.

Rog. C. vi. p. 111
in fin. Sp. 111

M ij tus

presumptis gens fidei. ut Aq. Aqua. donat plen.
ind. fidei. Pontianus. Et ut plura oia in
manu. f. r. x
rurs. fidei. COMMENT. IN PRO

*reddens ad
tertium respon-* tus, peccata remissa, & uita aeterna no-
bis donata sit: Tantarum opum quis
non optaret se quoq; participem fieri?

Србтанс
Еуропс
Србану

Itaq; cum primum uerbum hoc uol-
gatur, sicut flumina, nemine cogente,
sed sua ui, per praeipitia decurrunt, Ita
populi ad hunc montem, hoc est, ad
Ecclesiam confluunt, in qua per Euan-
gelium thesauri misericordiae Dei osten-
duntur, & credentibus distribuuntur.
Nam uerbum (Naharu) similitudi-
nem fluminis, magna ui per decliua
loca decurrentis, complectitur. Sicut
etiam ideo (Nahar) fluuium vocant,
a cursu seu defluxu.

Naharin
 2 flours
 ut aq aq, flung
 flung, sir ges
 Nahar. fl

Regnum
Christi di-
uersum a
regno
Mosis, &
uolentes
nō ppter
os fari

Præsertim autem voluit Propheta ostendere diuersitatem huius regni a regno legis seu Moſis, Is enim uiolentus Doctor est, & uix minis & plagis multis aliquam umbram obedientiæ exculpere potest, Videmus enim quid Lex faciat, cum maxime cogit, & urget, aut desperatos, aut præsumptores seu Hypocritas facit.

Sed

Hab plumos omes pty. i. in more plumos
tunc imabiles d'ingibunt. Hinc
Ara z pennosus, parvius, Modi,
pony ad q's scribit. sua tota
Ro. XV. paulo f'dior ad Illuzm Tuluu Hippo.

PHET. MICHAM.

Sed regnum Christi habet, sicut
Psalmus 110. eleganter dicit, spontaneū
 populum, qui ultro, sicut oues Pasto- *ps 110*
rem suum sequitur. Trahunt enim eos *ps 110*
 beneficia, non cogunt minæ, aut irata
 verba. Deus enim per Christum non
 iratus, sed summe clemens & miseris
 cors est, Quare omnes cum tam mi-
 sericordi Deo se coniungi optant, nec
 differunt rem, usq; dum cogantur, Co-
 git eos voluntas & desyderium ipso- *Compelle*
 rum. Sicut in Euangelio quoq; Chris- *intrare.*
 tus pulcherrime dicit, Cum enim li-
 beralitatem suauissimi hospitis, homi-
 nes suis studijs & cupiditatib; immersi
 aspernarentur, iubet ut serui, claudos
 & cæcos ad nuptiarum pompam co-
 gant, & compellant intrare.

Compelle
intrare.

Mira uero coactio seu compulsio, *Em 3m ingt*
 cum homo calamitosus & famelicus *3m ingt 3m*
 ad lautissimas epulas cogitur: *esset* Annō
 enim hoc unum in votis habet, ut cum
 calamitoso Lazaro, de micis & reli
 M in quīs

Ein Zuerst
Zuerst Zu
erster

VENITE. *pe familias 3ur pdr. ad Emfay*
Auidesmy p reditros salubis alom
Doorbis p. Nos so ambulabig. iys nig
Bn g audis. m
COMMENT. IN PRO

Em lubs
3uimge
ore app. q
U longe
 quijs saturari possit? Si igitur coactio-
 nem volumus dicere, coactio est, qd
 ipsi aliud non optant, quod non acqui-
 escere possunt, nisi ad tam laute instru-
 ctas epulas vocentur. Adest. n. sum-
 ma voluntas consequendi huius bene-
 ficij. Vbi contra Moses, omnis gene-
 ris minis aliud nihil potest conficere,
 quam ut homines in speciem aliquid
 faciant, Cor autem ab eo quod faciunt
 longissime abest, Sic uno verbo Pro-
 phetæ grauissimas & longissimas con-
 ciones complectuntur.

ps 2 popula, solo Ex pmo germ
To se. mo lnd.
populosa har Dei
Ciuis ruit m p
Amaduc huy. Ra
Charia mpe abg
minis habuabunt
Nor qm rorans
fua salub. Berig
alio. iurabon is
har pmpis dicit
7 bunt / boni
mans
IBVNT autem Gentes multæ, &
 dicent, Venite & ascendemus ad
 montem DOMINI, & ad domum
 Dei Iacob, & docebit nos de uijs
 suis, & ibimus in semitis eius,
 Quoniam de Zion egredietur Lex
 & verbum DOMINI de Ierusa-
 lem.

Reddit tot, que s. r. rang
pph. comit. 7 his missas
VERBUM, ibunt, etiam significat
 summam voluntatem, sine cuius

VENITE
obdrina
pagr v. m. g audis
or mpro d. n.
DEI JACOB, pph. fedg,
 ppxi, dany vniuersi puz,
 e manb. Timirom cupit

III. Vnde Apom. 21 91
 Vnde Cuius froy H. H. H.
PHET. MICHAM. *populosa fua*
Apom. A.

iufquam coactione. Sicut etiam, quod
 se inuicem cohortantur, & dicunt, ve-
 nite ascendemus. Ostendunt autem
 hæc, quod regnum Christi sit regnum
 gratiæ, quam optant & cum summa
 voluptate & voluntate accipiunt om-
 nes, qui sentiunt onus peccatorum su-
 orum.

Regnum
Christi ha
bet nouos
cultus.
 Imprimis autem dignum observa-
 tiõe est, quod dicunt se ituros ad mon-
 tem Domus Domini, & ad Domum
 Dei Iacob, Et addunt causam cur ituri
 sint, scilicet, ut ipse Dominus eos do-
 ceat de uijs suis. Hic sicut uno digito,
 Propheta ostendit regnum Christi in
 nouissimis diebus reuelandum, Ita eti-
 am retro nos vult respicere, & uidere,
 quale regnum Legis fuerit. Q. d. Ho-
 die ex omnibus Iudeæ angulis conflu-
 unt omnes certis temporibus ad mon-
 tem Domini, & ad Ierusalem, ut ibi
 sacra faciant, ut coram Propiciatorio
 M iij adorent,

Epa. 11 In ipso Gms pparabm
Malas. 1. magni ruz no min. Gmb.
Zach. 8 Gms appi dnt Fimbria vni Judoy
Hay. 2 venit adfubriary ruz Gmb.

COMMENT. IN PRO

adorent, ut pascha ibi comedant &c.
Nam totus cultus erat ad unam Ierusa-
lem & tabernaculi locum destinatus.
Sed in nouissimis diebus, cum Chris-
tus reuelabitur, Ibi populi & Gentes
current ad montem Domini & ciuita-
tem Ierusalem, Verum longe alias ob-
causas. Non enim sacrificabunt, non
ibi adorabunt, sed ibi audient & doce-
ri se sinent de uijs Domini, ab ipso Do-
mino.

Ad hunc modum, non solum abo-
litionem cultuum legis, & sacrificio-
rum Propheta significat, Sed etiam
docet de nouo verbo, cuius, non ut le-
gis, aliquā noticiam homines habent,
sed quæ mere cœlestis & ab omnium
hominum cordibus abscondita est. In
cuius, n. cor unquam descendit, quod
simus salui merito Christi Iesu, qui pro
nobis mortuus est: Filius qui in sinu
Patris est, iste enarrauit nobis hæc, de
quo Pater de cœlo mandat. Hic est Fi-
lius meus dilectus, Hunc audite.

Lex

PHET. MICHAM.

Lex preterquam quod in ipsam na-
turam implantata est diuinitus, sicut
Paulus erudite disputat, etiam in Gen-
tium cordibus esse cogitationes, quis
bus aut accusantur male facta, aut des-
fenduntur bene facta, Etiam per Mos-
sen antea tradita, & Iudæis offensa est.
Itaq; Christus in nouo Testamento
nouum doctrinæ genus affert, quo de
remissione peccatorum docemur, &
donamur spiritu sancto, ut ambule-
mus in uijs Domini, dum & credimus
promissionibus de Christo, & spiritu
sancto adiuti resistimus peccato, & ex-
citamur ad obedientiam Deo in omni-
bus prestandam.

Ad hunc modum docet Propheta
hic de Ecclesia noui Testamenti, quod
sit habitura Doctorem ipsum Domi-
num, qui eam doceat de suis uijs. Sicut
etiam in 2. Psalmo dicitur, Ego con-
stitui Regem meū, super Zion mon-
tem sanctum meum. Hic Rex annun-
ciabit præceptum, dicens, Dominus

M v dixit

Lex nra
Cordib
Gentiu
implantata
Ro. 1.

in h. Euang.

Ecce Vltim
Domini Erth

ps i
Ips dicitur
Nus, p. n. m.
e. v. m. h. m.

in. voluit dñi regnare
Ad hoc T missy. I. m.

Hic. l. m.
ordmari

7 bus nō ad
sanctum d. i.
audire d. v. m.
nō ad audire
missy

Abrogant
Cultus Mos

p
Nouū vñ
abrogant
a Cordib. vñ
hom.

Jo. 1.

COMMENT. IN PRO

dixit ad me, Filius meus es tu etc.
Hæc est clara sententiâ, Regnum Christi positum esse in docendo, Sicut Prophetæ ideo ipsum Euangelium vocant Sceptrum, ut Psalmus no. & Psalm. 45. Sceptrum æquitatis est sceptrum regni tui, Nam de verbo loquitur, quod certum ac firmum est, & fallere non potest.

Sicut autem Rex est Doctor, ita sequitur, quod huius Regis subditi, sint auditores & discipuli, qui audire Regem suum debent, nec unquam audiendo fatigantur. Est enim Euangelii doctrina plane inexhausta, quam nunquam audimus sine singulari fructu. Ac nobis quoque expedit, ut simus assidui in audiendo hoc Rege nostro, propterea quod nullum tempus abit, quo non aut doctrina, aut consolatio, ne, aut admonitione, aut etiam confirmatione nobis opus sit, tum propter Sathæ hostis nostri assiduos insultus, tum etiam propter imbecillitatem carnis nostræ

DOCEBIT qz fit ex audien-
ps 12 pñas Huc 31 Straba loqz mñ
cordat. Tord 2 effida d' spm mro
Epa 54, ors threduliam / Sug. eby
Dorob. domma de purgation pñm I

PHET. MICHAM.

nis nostræ, & uaria scandala, quibus in mundo exercemur ac irritamur. Nulla autem potest esse firma consolatio animorum contra peccatum, Satanam & mortem, quam quæ ex verbo petitur.

Merito igitur hoc primum beneficium huius regni comemorat, & prædicat Propheta, quod ipse Dominus docebit suos de uis suis, Et quod post hanc doctrinam futurum est, ut ambulemus in semitis eius. Nam Christus per Euangelium, in nos effundit spiritum suum, & est in nobis efficax, Ut sicut Satan in suis operatur mortem & peccata. Ita Christus per spiritum suum in nobis excitat et operatur fidem, caritatem, patientiam, & quicquid est aliarum uirtutum, quas obedientia erga legem Dei requirit.

Notanda autem hic quoque exclusiua est, Sicut .n. qui hunc Doctorem

DOCEBIT vias suas,
in uisum suum carnis, & in uisum suum sps

Rex Coronat

Euar. 20

ps 45. 110

Domine in
suos etc.

Qui in re-
gno Chris-
ti sunt,
sunt audis-
tores.

Sus nra mñ
in am Euar

Sp opy
50

COMMENT. IN PRO

ctorem audiunt, ambulant in semitis Domini, hoc est, regenerati per spiritum sanctum, propter fidem Deo placent, & grata est ipsorum obedientia. Ita si hunc Doctorem non audias, impossibile est, quod gloriari possis te ambulare in semitis Domini. Possunt esse semitæ tuæ, Francisci, Dominici, Benedicti, hoc est, humanæ uiae, sed non Domini uiae.

Tanto debet maior reuerencia, studium & cura uerbi in nobis esse, Hoc enim cum retinemus, habemus Domini uias, & quanquam infirmitas nostra magna est, tamen primiciæ spiritus non erunt sine omni fructu, Exercent se resistendo carni & cupiditatibus eius. Excitabunt ad fiduciam auxilij Dei in malis. Excitabunt ad timorem Dei, ne in secundis rebus securi simus. Accendent animos ad studium concordiae, ad caritatem, ad patientiam, ad ignoscentiam &c. Hæc omnia enim Propheta complectitur, cum uias Domini

Qui Christus non audiunt, non possunt scire semitas Domini.

Cyprianus 51.

Spiritus primiciæ
ad fructum & gloriam

In uia domini
ambulare

PHET. MICHAM.

mini vocat. Etsi ut dixi, in tanta animorum imbecillitate, hæc quoque infirma sunt, & sæpe obruuntur uiciosis affectibus.

Sed ubi verbum non est, ibi etsi disciplina aliqua esse potest, tamen non possunt ibi esse semitæ Domini. Et Satan contrarios motus in impijs excitat, implet animos securitate & fiducia propriorum donorum, Itaque etiam si calamitas ingruit, tamen nulla fit seria inuocatio, sed queruntur humana præsidia, feruent alij motus tali autore digni, contemptus fratrum, Auaricia, luxus, ambitio etc. Quanquam hæc plerumque ab hypocritis singulari pietatis specie, & fucosis operibus teguntur. Hæc sunt Satanæ & hominum proprie uiae, in quibus necesse est omnes ambulare, qui hoc Doctore aut destituti sunt, aut eum audire nolunt.

Via Satanæ.
non est uia

Sed quid sibi vult ratio addita, Quoniam niam de Zion egredietur Lex, & verbum

Raro
i. Messias
cui semen
David,
Iuxta Messias Regem
sunt approbat
parus voluit in uis amirator
Cordebat in p. 53. in uis
Celsus H. H. q. maior e uis
rudim, Exordium sumer,

*Epistolae ad Elzabith Reg. 4 Reg. 19 De Hitz exordium
utige an qd saluati de more Sion Zelg dñy exordium
fauor hor.*

*Supplicium Capimor
ad Hitz ps 130
S. oblong furo
cine dñm
gms ad Zion*

COMMENT. IN PRO
verbum Domini de Ierusalem: Hoc
nimirum, ut & propriam causam co-
gnoscamus, cur tanto numero Gentes
ad montem Domini confluant, & di-
scamus hoc verbum à verbo Legis di-
scernere. Hic enim iterum omnes huius
regni thesauros in verbum trans-
fert.

Dicit autem aliud verbum fore,
quam de Sinai exiuit per Moysen, Lex
inquit, de Zion exiit, & verbum de
Ierusalem. Hic nisi percussi amentia
& cæcitate Iudæi essent, an non clare
ostendit Propheta, hoc regnum non
fore corporale? Siquidem post illam
magnificam prædicationem de conflu-
entibus Gentibus nihil aliud dicit,
quam quod Dominus docebit, & ver-
bum, inquit, egredietur de Zion.

Cur autem promittit nouum ver-
bum, si illud a Mose datum ualere de-
bet? Valet quidem Lex, & debet va-
lere ad nos docendos de obedientia
erga Deum in hac uita. Sed de posses-
sione

(ori) Iudry

*Lex Moysi
ad yd.*

Sinai *Sion*
Exord. inuocant Moysi 2 cor 3.
pph pph

PHET. MICHAM.

fione futurae uitæ, nō solum nihil pro-
mittit, verumetiam spem eius adimit,
dum nos conuincit, quod voluntati
Dei non satisfecerimus. Hinc oritur
illud animorum horribile periculum,
ut cognita voluntate Dei ex lege, ni-
hil quam mortem & damnationem
nostram sentiamus. Implentur igitur
animi desperatione, & ira contra iudi-
cium Dei.

Summa igitur Dei bonitas est, quod
per Euangelium aliter nos de sua vo-
luntate docet, in eo annunciatur re-
missio peccatorum per Christum,
Hanc animi, lege perterrefacti, acci-
piunt summa cum voluptate, Deum
prædicant, eius bonitatem admiran-
tur, Misericordia eius fidunt, in nomi-
ne Christi inuocant, & læti promissio-
nem futurae uitæ expectant, Satanae &
carni suæ resistunt. Atq; hæc omnia fa-
ciunt per Doctorem huius uerbi, quod
de Zion egreditur, Sic enim docetur
verbum hoc, ut simul Dominus addat
Spiritum.

Horum

*Um dñy dñy, promissio uita eterne,
Zion ut. in pph a Hitz.
To 4. saly ex Iudæis*

*In laye Moysi
nihil de furo
za uim*

*In solo Eury
um uim
promissa*

*domine addit
Spem*

COMMENT. IN PRO

Horum nihil Moses per Legem, in Sinai vulgata facit. Ostendit quidam quid faciendum sit, sed quia non simul dat spiritum sanctum, non solum frustra id docet, sed etiam dubitatione, desperatione et blasphemia implet animos, cum vident aliam legem in suis membris, repugnantem legi Dei, & accusantem ipsos. Ideo Moses est formidabilis Doctor, quem fugiunt homines. Sicut ad montem Sinai pauebat multitudo, in ista horribili specie. Sed ad hoc verbum, quod in Zion egreditur, accurrunt Gentes magno numero etc.

Est autem emphasis in appellationibus Legis, & verbi Domini. Semper enim Prophetæ cum hoc nouum regnum prædicant, oblique respiciunt ad regnum Legis. At Iudæi impense gloriabantur, quod haberent legem Dei, & verbum Dei. Sicut etiam hanc prærogatiuam Psalmus commendat, Non fecit taliter omni nationi. Et Paulus.

PHET. MICHAÏ.

lus, His sunt concredita Oracula Dei.

Hanc gloriationem & prærogatiuam, qua Iudæi tempore Euangelij ad Euangelium aspernandum abufuri erant, Propheta hic notat. Q. d. Magnifice vos effertis, quod habetis Legem & verbum Dei. Sed de hac lege, de hoc Dei verbo potius gaudete & gloriamini, quod non exiit de Sinai, sed quod de Zion egredietur. Ibi. n. non docebimini, quid debeat facere, sed & remittentur vobis peccata, & dabitur vobis Spiritus sanctus, ut quæ Deus præcepit possitis facere. Quod si etiam illa satisfactio seu obedientia non plena, sed uitiosa est, remissione peccatorum, quod uitiosum est, tollatur, & tamen ipsa obedientia propter fidem in Christum placebit.

Hæc Lex (quam propter antithesin sic appellat, sicut Paulus & appellat legem spiritus, ipsam doctrinam Euangelij, seu fidem apprehendentem remissionem

propheta ad
Iudæos,
et ad omnes

uitiosa
obediencia
placet dno

Lex a propheta
non obligat
propheta

Lex spiritus
Romana

Lex Mos.
q. d. ostendit

Moses formidabilis
dabit Dominus

Lex
vni domini

ps

Gloriam
Iudæorum
de lege

Proph. 14. l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. l. 6. l. 7. l. 8. l. 9. l. 10. l. 11. l. 12. l. 13. l. 14. l. 15. l. 16. l. 17. l. 18. l. 19. l. 20. l. 21. l. 22. l. 23. l. 24. l. 25. l. 26. l. 27. l. 28. l. 29. l. 30. l. 31. l. 32. l. 33. l. 34. l. 35. l. 36. l. 37. l. 38. l. 39. l. 40. l. 41. l. 42. l. 43. l. 44. l. 45. l. 46. l. 47. l. 48. l. 49. l. 50. l. 51. l. 52. l. 53. l. 54. l. 55. l. 56. l. 57. l. 58. l. 59. l. 60. l. 61. l. 62. l. 63. l. 64. l. 65. l. 66. l. 67. l. 68. l. 69. l. 70. l. 71. l. 72. l. 73. l. 74. l. 75. l. 76. l. 77. l. 78. l. 79. l. 80. l. 81. l. 82. l. 83. l. 84. l. 85. l. 86. l. 87. l. 88. l. 89. l. 90. l. 91. l. 92. l. 93. l. 94. l. 95. l. 96. l. 97. l. 98. l. 99. l. 100.

Ipsē arguit Re-

ges fortes

i. semla i. Pide

bit orb pot ho

Lex Mosi qd

ppar nob

in Mudi i. p. ad

fuit Mudi

omē indm pē feto dicit

Regm i. et

Grin

Regnabit i. orb

Ex pō i. pō

Grin variat

ad rēpē

Naama

Regina Sabē

Unm Regis

Judrabit regm

ppti sum. malis pēp.

vorb. deicmē

pennā aq. m.

indpnt. vūm pnt

COMMENT. IN PRO

missionem peccatorum) hoc verbum inquit, consolabitur corda, Vbi Lex Mosi, dum docet quid faciamus, non autem facultatem faciendi præstat, terret, conscientias exercet, & occidit. Si igitur legem, si verbum Dei vultis iactare, hoc quod de Zion exhibit, iactate &c. Nunc de fructu doctrinæ, quam Dominus in Zion docebit, dicet.

ET iudicabit inter populos multos, & arguet Gentes fortes procul distas.

hic addit Propheta quasi expositio nem superiorum, ut clare doceat, quod hoc regnum, non in externa ui, aut armis, sed in verbo sit positum, & quod Gentes ad id pertineant. Non erat rarum etiam in lege, ut conuenirent Gentes Hierosolymam, sicut Naaman, Regina Sabæ, & sine dubio aliqui vicini reges, ut Rex Tyri & alij. Sed Propheta hic dicit futurū, ut Rex qui in Ierusalem suos ciues docebit,

etiam

utros in fortis

Net utrum do. m.

formido reg. pnt

pē dō dō

PHET. MICHAM.

etiam doceat magnos populos & arguat gentes fortes, longe a Hierosolymis disitas. Hoc est, quod Luca ultimo dicitur, Poenitentia & remissio peccatorum prædicabitur, & c. in omnes gentes, sic tamen ut incipiat a Ierusalem.

In ors qmē
in pnt dō a Jm

Porro cum Scriptura etiam Gentes ad regnum Christi accessuras dicit, Non solum abiicit Mosen cum Politia sua, tanquam inutilem Doctorem ad æternam uitam. Sed simul ostendit, Regnum Christi esse regnum gratiæ & remissionis peccatorū. Quid enim est esse Gentilem, quam non pertineat ad populum Dei, esse sine lege, vi uere in peccatis, in idolatria, in impietate? Quod igitur tales ad regnum Christi vocantur, an non regnum Christi uere tale regnum est, in quo non iudicatur secundum opera, sed annuntiatur gratuita remissio peccatorum per Christum?

Vocatio gentium probat hoc regm esse regm gratie

Esse Grmē

N ij Sicut

Jo 12 Sermo indmbr
- 3 Hor e Judm. lux vlt

COMMENT. IN PRO

Sicut Paulus quoque dicit, iusticiam Dei reuelari in Euangelio sine lege, hoc est, In regno Christi iustos haberi eos, qui carent iusticia legis, & qui peccatores sunt, Si scilicet credant, per Christum peccata sua sublata esse.

Atque hoc est mysterium illud, sicut Paulus appellat, Nam corda nostra cum uident indignitatem suam, dubitant de gratia Dei, si enim peccata, quorum nobis conscius sumus, abessent, confideremus Deum nobis propitium esse. Sed huic dubitationi opponenda sententia haec est, Quod Christus Euangelium, hoc est, remissionem peccatorum, non solis Iudaeis, qui legis iusticiam habent & populus Dei sunt, annunciat, sed Gentibus quoque, hoc est, iis qui non sunt populus Dei, sed miseri peccatores.

Utitur autem Propheta significatibus uocabulis, cum vocat populos multos seu magnos, est enim vox (Rabbim) & gentes fortes. Comendat

PHET. MICHAM.

dat enim hoc modo potentiam uerbi, quo non alia res in mundo contemptior est. Et tamen huic contempto uerbo, nisi credant gentes & populi, quantumuis magni ac fortes, pessum ibunt, secundum sententiam, Qui non crediderit, condemnabitur. Hoc periculo mouentur populi & gentes, ac submitunt colla Euangelio, patiuntur se iudicari, hoc est, ostendi & argui peccata, Ea agnoscunt, & credunt remissionem per Christum.

Nam Propheta hoc in loco uerbo iudicandi & arguendi utitur, sicut Christus Ioan. 16. Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, de iusticia, & de iudicio, Hoc est, in Euangelio arguentur homines, ut agnoscant incredulitatem esse summum peccatum, & docebuntur, ut remissionem peccatorum credant per Christum donari, & ut statuatur tyrannidem Satanæ fractam esse, ne possit iis nocere, qui in Christum credunt. Sicut Propheta hic quoque ad-

N iiij dit de

Roma,
Iustitia reuelatur
in sine lege,
Iustitia reuelatur
Iustitia legis

Mysterium
Pauli

Euangelium
Gentium

Rabbim

Verbi pot
tentia
Mundo nihil
resumptio

Iudicari
Gentium

Ioan. 16.
55 Arguit
I quo

COMMENT. IN PRO

*pax in res
quo Chri
sti. Bnd
Mndy*
Vera igitur huius loci sententia est,
quod Propheta figurate loquitur de
fuctu, qui Euangelium in Gentes vul
gatum sequitur. Postquam enim ho
mines de peccatis suis, item de ira &
iudicio Dei sunt admoniti, (hoc enim
est quod Propheta de iudicandis po
pulis dixit, & arguendis gentibus)
Etiam de remedio, quo huic malo oc
curri potest, docentur. Nempe de re
missione peccatorum, per filium Dei
partu, qui se dedit uictimam, seu, ut
Paulus elegantissime dicit, *ἀντὶς*, hoc
est, precium, quo peccata nostra redi
merentur.

*ἡ γὰρ χάρις
ἐν ᾧ
ἡμῶν*

Hac Euangelij promissio terrores
illos peccati & legis tollit, ac corda
reddit quiescentia, Vident. n. Deum pro
pter filij sui mortem non amplius irasci
nobis, Vicissim igitur amant Deum,
fidunt eius benignitate, agunt ei gra
tias, quod per Filium suum a morte &
peccatis liberauerit. Sic Paulus hoc
ipsum sine figura dicit, quod Propheta
hic

*Figuram qd
dixit propheta
Sine figura
est Paulus*

PHET. MICHAM.

hic figurate voluit dicere, Iustificati,
inquit, fide pacem habemus apud De
um. Hoc est, postquam corda persuas
a sunt, peccata nostra a filio Dei sub
lata, & Deum nobis per filium recon
ciliatum esse (nam hoc vocat Paulus
fidem) fit ut homines nihil metuant
a Deo, quem placatum norunt, sed co
solantur se misericordia eius, & sunt
bono animo etiam in cruce & pericu
lis. De tali pace Propheta hic loqui
tur, qua corda liberantur metu mortis
& iudicii Dei, per Euangelium de filio
Dei tradito, propter peccata nostra.

*Locus
Roma. 5*

Est i. paulo

*et Pax
Rom. 5*

Quia autem per Euangelium exae
quantur omnes (Sicut enim Deus sub
peccatum omnia conclusit, Ita etiam
omnium vult misereri) Sequitur ex
hac exaquantione etiam pax externa in
ter Ecclesiae membra, nec manet am
plius acerrimum illud odium, quod
fuit inter Iudaeos & Gentes, stance ad
huc maceria legis, Quid enim aut Iu
dæus

*Pax inter
confortes
fidel.*

*Hodie in
papyrus ut
Euangelio*

N v

COMMENT. IN PRO.

daus se praeferat gentili, aut gentilis
Iudaeo, cum Iesus Christus filius Dei
aqua & communis omnium possessio
sit? Cū omnes simus baptisati in mor-
tem Christi, & viuamus in spe aeternae
uitae, per Christum consequenda.

Firs. Conu.
VNUM
Fit igitur, ut qui ante cognitum
Euangelium, odio isto, tanquam acu-
tis gladijs & venenatis telis, usi sunt,
Hi nunc inter se concordēs uiuant, &
utantur illa sancta concordia, tanquam
vomeribus & falcibus, ad secandos &
metendos nobiles illos fructus fidei,
erudiendo alios quoque ad iusticiam, &
inuitando eos pietate & inculpatis mo-
ribus, ad cognoscenda & consequen-
da beneficia, quae Euangelium nobis
per filium Dei ostendit exhibita esse.

I Deo addit Propheta, Non eleuabit
Gens gladium contra gentem, nec
erit amplius studiū belli, hoc est, Erit
summa animorum inter se coniunctio,
postquam

PHET. MICHAM.

postquam homines hoc modo agno-
scunt Christum, & per remissionem
peccatorum corda pacata sunt. Non
studebunt amplius bello. Hoc est, non
solum non nocebunt alijs, sed omni ge-
nere officiorum inter se utentur, re &
opera iuuabunt fratres, ac praecipue il-
la eximia praestabunt, ut doceant ru-
des, ut admoneant incautos, ut casti-
gent ignauos, ut consolentur pauidos,
ut exhortentur periclitantes, ut con-
firmant infirmos &c. Haec enim offi-
cia in Ecclesia debent esse perpetua.

Etsi autem propter carnis molestas
ac uiciosas cupiditates, deinde etiam
propter Satanæ insidias, non ab om-
nibus haec ita fiunt, sed etiam Sancti
saepe labuntur et peccant, tamen verbū
tanquam lucerna, semper praestit mo-
nendo, & docendo haec, ut saltem agno-
scant credentes infirmitatem suam, &
ei nō indulgeant, sed resistent malis cu-
piditatib, et mortificent carnem suam.
Haec

101

COMMENT. IN PRO

Hæc uerbi assidua quasi exhortatio non est sine fructibus in Ecclesia, etsi fructus isti, propter infirmitatem, minus sunt conspicui.

ET sedebit unusquisque sub vite sua, & sub ficu sua, nec erit qui eos terreat. Quoniam os DOMINI Zebaoth locutum est.

Significant hæc quoque summam tranquillitatem, qua animi fruuntur, qui in ista Euangelij prædicatione acquiescunt. Et tamen uidetur Prophetæ singulari consilio primum voluisse uti non una tantum specie arborum, deinde talibus arboribus, quæ & fecundissimæ sunt, & propter fructum solum, non propter umbram aut speciem coluntur. Nam & in Ecclesia uariæ sunt functiones & officia uaria, & nullus Christianus est, quin in suo genere sit tanquam secunda uitis seu ficus.

Diuersa officia sunt, docere Ecclesias,

102

PHET. MICHAM.

fiat, & administrare gladium, sicut diuersæ species sunt, vitis & ficus. Et tamen utraq; habent suos pulcherrimos fructus.

Doctor sua diligentia ostendit uoluntatem Dei & salutem. Magistratus civilis, est custos pacis, defendit bonos, malos punit. Quanta diuersitas est inter Oeconomos? Sed si Christiani sint, singuli suos nobiles fructus habent, quibus alios iuuant. Deinde illa omnium & singulorum cura est, ut propagent notitiam Dei, ut in periculis se & alios erigant fiducia auxilij diuini, ut inuocent Deum, ut uincant mala præsentia spe futuræ immortalitatis, ut sint patientes, non cupidi uindictæ &c. Ad hunc modum singuli in suo uitæ genere habent uitam & ficum suam, plenam suauissimis fructibus.

Nec est qui eos terreat. Non quasi aut Mundus aut Satan non plurimum periculorum contra eos excitaturi sint.

Sed

COMMENT. IN PRO

Sed primum ista fiducia misericordiae
& verus eius fructus, nempe aeterna
uita eis non excutitur. Deinde quanto
tentationes ingruunt validius, tanto
uberius occasio adest, exercendae fidei
per inuocationem, quae certam promissio-
nem habet liberationis, & securitatis,
de qua Propheta hic loquitur.

Partícula quae additur, QVONIAM
os Domini Zebaoth locu-
tum est. Est confirmatio tam magnificae
promissionis de regno Christi, quae
opus erat, propter illud ingens scandalum
vastationis & captiuitatis regni Iuda-
da. Videbatur enim non solum exici-
um toti populo et religioni imminere,
sed etiam in dubium reuocari promissio
de regno Christi. Consolatur igitur
Propheta pios, ut in illa publica calamitate
magno sint animo, & se consolentur
certa spe regni Christi futuri, in quo
& remissionem peccatorum & uitam

PHET. MICHAM.

uitam aeternam, hoc est, summam pacem
& securitatem omnes consecuturi sint,
qui in Iesum Christum credunt, Nam os
Domini Zebaoth haec locutum est.

post amptm bnficiu. Deo gr agide.

QVONIAM omnes populi ibunt,
singuli in nomine Dei sui, Nos autem
tem ibimus in nomine DOMINI
Dei nostri in seculum, & in perpetuum.

HAEC particula uidetur pugnare
cum superioribus, Quo modo enim
conuenit, quod supra dixit, Gentes
& populos multos uenturos, cum
eo quod nunc addit. Singulos populos
ambulatu-
ros in nomine sui Dei. Sed respicit
Propheta ad Satanam & mundi maliciam.
Sicut enim cum Christus huius regni
preco esset, impij Iudaei, Pharisei,
Sacerdotes, Reges a Satana concitabantur
contra Christum, & Apostolos, Ita semper
in mundo accidit.

Nunquam

Ne in noue Dm, e no de. Planne ad Dnos alienos ps 23 No expadung
manus uias ad Deu alienu, Ad 5 Fecit. uolunt

COMMENT. IN PRO.

Nunquam hoc verbum regni Christi
prædicatum est, quin alij se oppone-
rent, quin alij alios Deos & religio-
nem aliam sequerentur. Sicut Chri-
stus quoq; ostendit, cum dicit, Paupe-
res euangelisantur. Item, Si meum
verbum seruauerunt, etiam uestrum
seruabunt.

Pertinet igitur particula hæc, ad do-
cendam Ecclesiam & præmonendā de
scandalo, Quod ubicunq; hoc regnum
in mundo est, ibi etiam erunt, qui hūc
Deum nolint sequi, & glorientur de
alijs dijs, de alia religione, & cultibus
alijs, Imo quod semper erunt, qui ue-
ram Ecclesiam damnabunt, tanquam
quæ non habeat Deum. Sic enim sin-
gula gentes ambulant in nomine Dei
sui, ut diuersa sequentes iudicent esse
impios. Sicut hodie aduersarij nostri
nos tanquā Hæreticos damnant, Ap-
pellant membra ab Ecclesiæ corpore
resecta &c. Quia persuasi sunt, nos a
Deo abiectos, se autem solos verum
Deum

PHET. MICHAM.

Deum habere & esse veram Ecclesi-
am, Hoc scandalum magnū est, Nam
primū vehementer dolet pijs animis,
veram doctrinam sic blasphemari a
mundo. Deinde nonnunquam ista se-
curitate aduersariorum sollicitantur
ad dubitationem.

Propheta igitur postquam de pe-
riculo hoc admonuit, Nunc etiam
consolationem addit, Nos autē, inquit,
ibimus in nomine Dei nostri. Hoc
est, Si gloriantur aduersarij de suis dijs,
si damnant, contemnunt & blasphe-
mant Deum & verbum nostrum, Vi-
cissim nos gloriemur de Deo nostro,
damnemus vicissim ipsos, Scimus .n.
nos habere Dominū, qui est (Iehoua)
hoc est, scimus nos habere verum De-
um, Ipsos autem esse idolatras.

Tribuit itaq; hoc in loco Propheta
Ecclesiæ liberam confessionem, ut nō
patiat se terreri iudicijs falsæ Eccle-
siæ, sed ut primum magno animo per-
gat in

Supra ff. 13
aduersarios

Sp. Scandalo
in Ecclesia

Lutherum
p. Haurum

Nō omnes rectius Enig.
Nō omnes rectius
Nō omnes rectius
Nō omnes rectius
Nō omnes rectius

Diuisio aduersarij
Haurij, omnes

Sp. Solus
non scandalus

COMMENT. IN PRO

Ecclesia
patiens et
animosa
est etc.

gat in uis Domini Dei sui, Deinde ut
libere damnet diuersa sequentes. De-
bet quidem Ecclesia esse patiens, hu-
milis & officiosa, sed cum uersatur in
suis rebus. At cum de doctrina, de cul-
tu Dei, de ipso Deo agitur, ibi debet
superba ac animosa esse, ac libere sine
dissimulatione damnare omnes erro-
res, & sua defendere. Hoc enim non
solum ad Christi gloriam, sed etiam ad
animatorum salutem pertinet.

Si enim Aduersarij dogmata sua li-
bere, & nemine damnante, in publico
spargerent, multo plures seduceren-
tur. Nunc, cum & damnamus eos, &
nostra defendimus, cum gloriamur et-
iam de lumine uerbi, quod apud nos
est, ac Pauli exemplo etiam Angelos
anathematizamus, si diuersum doce-
ant, saluatur Christo honos suus, &
Satanae conatus franguntur, non va-
lentis tam multos in fraudem induce-
re.

Ad hanc

PHET. MICHAM.

Ad hanc superbiam & obstinati-
am vocat Propheta hic Ecclesiam, &
promittit quod illi, qui hunc DOMI-
num habent, & in uis eius ambulant,
hoc est, qui uerbum eius sequuntur &
retinent, erunt in seculum & inperpe-
tuum, hoc est, quod manebunt popu-
lus Dei, etiam post hanc uitam in sem-
piternum. Hoc testimonium de resur-
rectione & uita aeterna dignum est no-
tatu. Agnoscamus igitur thesaurum,
quem nobis Dominus dedit, reuelato
regno Christi, et patientes in aduersis,
gloriationem hanc uerae doctrinae ac
spem uitae aeternae retineamus, negle-
ctis illis, qui alios cultus & Deos alios
sequuntur, ac nostram doctrinam da-
mnant.

IN die illa dicit DOMINUS, Colligam
claudicantem, & congregabo
eiectam, quam affixi.

Dixit haec de regno Christi,
quod per doctrinam Euangelij

O ij incipit

Tarab p. 111.
claudicat uno
prode Grm 32

Elus 3 p. 18
v. 119 claudicans

Muliere
p ppto

Ses, qd' e standu, abieru, et opatu
hor nro exorabo i Regnu

COMMET. IN PRO

incipiet in Ierusalem, Ac etiam de Gen-
tibus addidit, quod sint se regi Christo
adiuncturæ. Eo tempore, inquit, cum
ista sic fient, erit alicubi claudicans &
in longinquas terras proiecta mulier,
Eam etiam adducam ad hoc regnum,
& amplectar.

Clandis
cans voca
tur regnu
Israhel.

$$\sum_{i=1}^n x_i = \bar{x}$$

Porro usitatum est in Prophetis
mulieris nomine appellare Gentem
uel populum. Hęc igitur claudicans &
proiecta mulier est domus Israel, quā
Propheta supra cap. 2. sic dicit projec-
endam & dissipandam in gentes, ut &
amplius non sit pars in sorte Domini.
hoc est, ut stante illa republica & cultu
Mosaico, non sit reditura in terram
suam.

Harobach

Clandi-
cans.
faut le pau

Vocat autem (Hazoleah) claudicantem, siue obsterilitatem, quod quibus os fœmoris loco motum est, parum sint aptæ ad partum, siue, quod domus Israel (sicut Eliás quoq; loquitur) postquam se a regno Iudæ auulsit, in perpetua idolatriâ uixerit, nec recte incepserit

Clandrous, p. frem^x. luboub, mousub.
ex dūma Capri^{tr},

PHET. MICHAM.

incederit in cultu Dei diuinitus insti- *In mltis Doy*
tuto. Et hæc appellatio ostendit cau- *claudius Ruy*
sam calamitatis, quod propter idolatri- *Tat*
am regnum Israel vastatum sit.

Necessaria itaq; hæc consolatio fuit. Quod etsi spes, redeundi ad populum Iudæorum, præcisa esset, tamen audiunt se non ideo excludendos esse a regno Christi. Vult itaq; Propheta, ut non solum respiciant in præsentem vastationem, quam Assyrius erat allaturus, Sed ut magis respiciant ad futuram collectionem, quam ipse Dominus erat factururus, vt collecti ad Ecclesiam promisso semine fruerentur, & æternis bonis per semen Ecclesiæ fidelium partis.

Hæc tanta sunt, ut facile fuerit bonis, incommoda præsentis captiuitatis & vastationis ferre. Quis enim in certa spe æternorum bonorum, non facile patiat^{ur} temporalia sibi adimi? Sed hæc tantum fidelium consolatio fuit.

O in Maior

In outline Dry
Standard Ray
7/2

7/1st uprising
no redoubt
- from beyond
Adm a long
city no of
chidomni,

7 ft ampit
of water. or na

COMMENT. IN PRO

Maiores autem pars fuerunt impij, qui et promissiones spiritualis liberationis neglexerunt, & cupiditate corporalis commodorum, non inuiti se adiunxerunt gentibus, sicq; in impietate perierunt.

Porro hic locus clare explicat aliorum Prophetarum obscuriores sententias de restitutione decem tribuum Israel. Quia enim diserte dicit restituendas esse, postquam regnum Christi in Ierusalem cepit, & Gentes Euangelium amplexae sunt, sine dubio restitutio talis erit, quale hoc regnum est, nempe non corporalis, qualem somniant adhuc Iudaei, sed spiritualis. Quod Euangelio inter Gentes praedicato, etiam ipsi credent, & participes efficiuntur beneficiorum Christi, per fidem in Christum. Ac secundum hanc sententiam etiam intelligenda sunt, quae sequuntur.

ET faciam ut claudicans habeat potestatem, & ut infirma crescat in gentem

Restitutio Regni Israhel spiritualis.

Deus 30 promissio prima reddita quatuor spiritualibus in dispensatione videtur.

Summa Summae

X trib. Sicut in ps. no. 137. Sicut in ps. 137. Captiui in Babilonia.

Regnum Israhel. 20. 101. w. b. b. l. Esra. Math. 23. habens. Fm. S. d. S. Chro

PHET. MICHAM.

gentem robustam. Et regnabit DOMINUS super eos in monte Zion, a modo usque in seculum.

NON hoc vult, quod potentiam & opes assequenter, Sicut enim Rex huius regni pauper & calamitosus in hac uita fuit, Ita etiam pauperes & calamitosi erunt in hac uita, quot in eum credunt. Frustra igitur Iudaei expectant corporalem dominationem, Omnis gloria huius Regis & subditorum in eo erit, quod cum rege suo in aeternum uiuent.

Est enim hoc in loco primum infirmum testimonium, Quod caput huius regni, Christus, sit verus Deus. tribuit enim ei nomen veri Dei (Iehoua)

Deinde etiam est testimonium clarum de Resurrectione mortuorum, & alia uita post hanc uitam. Si enim Dominus regnabit super eos, non solum in hac uita, sed in aeternum, Profecto necesse est, eos in aeternum uiuere.

O iij Deus

Testimoniū in diuinitatis Christi et resurrectionis mortuorum.

Diuine eternae in fine Regis in eternum uiuere,

COMMENT. IN PRO

Deus non
Mortuus

Deus enim est Deus non mortuorum,
sed viventium. Et cur predicaretur hic
tam magnifice regnum in mortuos,
qui nihil sunt? Si regnum est, est vi-
uorum regnum. Sicut igitur necesse
est homines omnes semel mori, Ita
huius regni ea vis est, ut in eo mortui,
vivant iterum, & non moriantur. Si-
cut hæc in nouo Testamento clarius di-
cuntur. Qui credit in me, etiam si mor-
tuus fuerit, viuet. Item, Vt omnis qui
credit in filium Dei, non pereat, sed
habeat vitam æternam. Hanc conso-
lationem desertæ & abiectæ domui
Israel proponit, ut spe horum æterno-
rum bonorum, se erigant & vincant
corporalia incommoda, quæ peccatis
suis meruerunt.

Ita pro
nomine
spiritu
da. Capri

Cum
Nominat
le lom.
spiritu

Sed quid est quod dicit, Regnabit
super eos in monte Zion? Cur no-
minat corporalem locum, si restitutio
hæc spiritualis solum & non etiam cor-
poralis est? Hæc causa est, cur Iudæi
adhuc

PHET. MICHAM.

adhuc corporalem restitutionem ex-
pectent, Siquidem Prophetæ corpo-
ralium locorum meminerunt. Et Do-
ctores alicubi etiam in has carnales o-
piniones delabuntur. Sed si quis Pro-
phetæ verba uideat, pulchre cum ex-
perientia conuenit, Res enim ostens-
dit Zion euerfam & funditus vastatā
esse, Frustra igitur expectatur corpo-
ralis loci & populi restitutio.

Terre
Palmorum

Zion euerfa

Nec Prophetæ de corporali Zion
loquitur, Loquitur enim de tali Zion,
quæ duret in æternum. Non igitur de
lapidibus & lignis loquitur, Sed de
Zion, hoc est, de illo populo, qui ver-
bo, quod in Zion primum spargi ce-
pit, credit, & sic saluatur. Hic popu-
lus, hæc Ecclesia credentium in Chris-
tum, est illa æterna Zion, super quam
regnabit Dominus. Sicut etiam Pro-
phetæ alicubi in hanc ipsam sententi-
am utuntur nomine Ierusalem, pro eo
populo, qui verbo, quod in Ierusalem

Zion signi-
ficat Ec-
clesiam.

eterna Zion

et. Hic

O v primum

COMMENT. IN PRO

primum prædicatum est, credit. Ad hunc modum Prophetæ, omnes absurdas opiniones Iudæorum cautissime quidem præcidunt. Sed cæci homines etiam quæ uident, non uident. Christus dicit, Coelum & terra transibunt, & tamen cæci homines somniant locum in terra æternum.

ATque hic etiam non inconueniens est, arguere blasphemam impudentiam Papistarum, in tanta uerbi luce nondum cessantium a defensione Primatus Pontificij, quod Pontifex Romanus sit caput Ecclesiæ in terris. Sed Prophetæ disertè dicit, Dominus regnabit super eos in monte Zion, à nunc usque in seculum. Montis Zion meminit, ut significet populum seu Ecclesiam in terris. Hæc aliud caput non habebit, quam Dominiuum Christum. Non enim is sic deseruit Ecclesiam suam, ut alio vicario opus sit. Ministros habet in Ecclesia sua, Dominos & Reges non

PHET. MICHAM.

ges non habet. Ideo Antichristicum est, quod Papa hanc dignitatem affectat, ac plane impium, quod etiam eam defendit. Nam pii sequuntur Christi regulam, Reges gentium dominantur gentibus, vos autem non sic.

ET TV EDER TVRRIS FILIA Zion caliginosa, Decor tuus ueniet, & ueniet dominium primum, regnum filia Jerusalem.

Hic credit ad Regnum Iuda, Id quod iniam per Babilonios uastandum, & populus captiuus abducendus erat, etiam consolatur, ne desperet de tam præclaro regno Christi.

Vocat autem Regnum Iuda turrim Eder, per synecdochen. Quia turris Eder fuit in tribu Iuda, sicut apparet ex cap. Gen. 35. Visitatum autem est, totum denominare a parte, Sicut placentia a paruis opidulis magnæ Regionis nomen sortiuntur. Porro Eder significat gregem. Quare etiam per allegoriam

Vos non sit

q. d. Redibit Dns ad sedem suam & habuistis iudicium

De Regno

Iuda

Epa 5. Zurich

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Gen 35

Notum in
mens bonis
mring,

Pontifex
cem Rom.
non esse
caput Ec
clesie est.

Gen 35
upg. Zurich

com denotare
a pr,

Eder
i. greg.
+ Gader
Gen 35.

901
1003
COMMENT. IN PRO

legoriam regno Iudæ hoc nomen conuenit, in quo fuit Templum & cultus Dei, ad quem populus, tanquam greges, ad certum locum colligebatur.

Atq; ob hanc causam etiam Epitheton ei tribuit (Ophel Bath Zion)
Ophel: significat autem (Ophel) proprie, quod quasi intra nubila conditum, non facile conspici potest, Ac si dicas, caliginosum, seu inuolutum nubibus. Hæc appellatio pulcherrime conuenit ad Ecclesiam, cuius dona summa sunt, Sed sunt abscondita infirmitate & scandalis, ut oculis carnis non possint cerni. Ideo Ecclesia recte dicitur Alma, uelata & abscondita.

Fortia Almai
1. Abscondita
Alij per metalepsin vocabulum (Ophel) accipiunt pro munitiōe seu propugnaculo. Neq; id ineptum est. Nam quod ad Prophetam attinet, non de lapidibus loquitur, ex quibus turris hæc constructa fuit, Sed de summo dono huius populi loquitur, quod habebant

PHET. MICHAM.

110
bant verbum & cultum Dei, & locum cultus ab ipso Domino destinatum. Aliæ munitiones, potentia, opes, quantumvis magnæ, pereunt, & sepe nocēt possessoribus. At noticia Dei, verbum, verus cultus Dei, hæc ubi sunt, ibi sunt homines tuti a spiritualibus nequitijs. Contra ubi non sunt, ibi omnia sunt plenissima maximorum periculorum. Hæc de Grammatica, nunc sententiam uideamus.

Instabat populo horribilis vastitas, Itaq; ne omnino desperarent, consolatur eos, ne aestiment rem ex presenti facie. Nam vastitate illa tolli decorem omnem, qui tum in Politia, tum in sacerdotio erat, Sed hic, inquit, est decor temporalis, quem aliqui oportet cessare. Itaq; nolite de eo valde esse solliciti. Est alius decor spiritualis et æternus, ille debetur huic regno, in hunc respicite, & spe huius, obliuiscimini temporalium incommodorum.

Est autem ille decor primum domini-
nium,

*opis nostri
populi
suo vni dei*

*vastitas
hollis dante*

*Spiritualis
lis decor
regni Christi
stis. dicit
pat. prout*

COMMENT. IN PRO

nium, seu primum regnum filiae Ierusa-
lem. Q. d. Hactenus nullum verum
regnum habuistis. Si opes, potentiam
& alia respiciatis, floruit regnum sub
Dauid, Salomone, & quibusdam al-
ijs Regibus. Sed quale regnum fuit,
cum omnia morte constricta, peccatis
polluta, & ira Dei oppressa essent?
Sed cum Christus veniet, ibi demum
verus decor & principale Dominium,
cuius antea nihil simile fuit, ueniet. Nō
n. dominabitur vobis amplius mors,
non peccatum accusabit vos, nō Satan
tyrannide sua infestabit vos, sed liberi
eritis, quia Filius vos liberabit. Addit
igitur.

NVNC quare ita misere vocifera-
ris? Num Rex tuus non est tecum,
aut Consiliarius tuus perijt? Siqui-
dem te apprehendit dolor tanquam
parturientem?

HAec est exhortatio, addita pro-
missioni. Videt populum ita
metu

PHET. MICHAM.

metu captiuitatis & calamitatis esse
oppressum, ut omnium Promissio-
num obliuiscatur, Itaq; hortatur, ne
id faciat. Apprehendit, inquit, vos do-
lor tanquam parturientem, Itaq; voci-
feramini, quasi ille Rex, de quo dico,
non sit inter vos, & quasi Consiliarius
ille vobis perierit. Sed male facitis,
Profecto ueniet, Itaq; ne patiamini vo-
bis spem istam excuti.

Pertinet autem haec particula ad nos
docendos de infirmitate nostra in pe-
riculis. Sicut enim extra periculum in
rebus latis animi labuntur in securitas-
tem, Ita cum primum ingruunt pericu-
la, pauemus & desperamus, ludicamus
Deum nobis irasci, nos abijcere, nos
non velle curare amplius. Verum, n.
est quod David dicit, Omnis homo mendax.
Nam in tentatione ita obrui-
mur cogitationibus irae Dei, ut obliui-
scamur omnium ferē promissionum
Dei.

Ad Historiam
Nōdū Regem
Sēnē mīrīp
de domo rē
pōde Dauid;

Christus
vocatur
Consiliarius
vobis.

In die matrem
memor p. 6.

Psal. 116.
Ois hō mendax

De paritūte. Videri Tribuit
populū de Iudā p. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

De paritūte. Videri Tribuit
populū de Iudā p. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Ses,

No. 1. 2.

Ex. 1. 2.

Ad. 1. 2.

Dei.

Spe. 1. 2.

NVNC.

Capitū. 1. 2.

nosre. 1. 2.

Amra. 1. 2.

Red. 1. 2.

Memor. 1. 2.

COMMENT. IN PRO

uerfus te, Gentes validæ & multæ, nec
tum est, ut expectes ab eis opem. Hoc
potius fiet, gaudebunt de incommo-
dis tuis, iudicabunt, id quod res est, te
dare poenam peccatorum, te pollutâ,
a Deo proiectam et desertam esse,
Ideo parabunt se, ut te possint delere,
Sed tu expectabis meliora.

De hoc affectu etiam concionatur
Psalmus. 137. Nam & uicinis gentibus
voluptati fuit, deleri hunc populum,
& ipsi hostes miseris captiuis insulta-
bant, sicut dicunt. Cantate nobis can-
ticum Sion, Hæc enim semper populi
Dei fortuna est, ut Satan odium cum
nō possit explere, nisi etiā insultet eis
in summis calamitatib. Sicut impij Iu-
dæi Christo pendentem et clamitanti Eli,
illudunt, Veniat Elias & liberet eum.
Mundus enim sic solet, cum tempus
postulat misericordiam, consolatio-
nem, opem, addit crudelitatem, ludis-
bria, insultationes. Hæc inquit Pro-
pheta

PHET. MICHAM.

pheta vobis quoq; tum accident, Sed
nolite offendi.

Ebraismus est in verbo, Videbit os
culus noster, significat enim cum gau-
dio aspicere & delectari uidendo.

SED hæ Gentes nesciunt cogitati-
ones DOMINI, neq; intelligunt cō-
siliū eius, Quoniam congregauit
eas, sicut manipulos in aream.

Hic incipit contra insultationes &
maligna studia Gentium consola-
ri populum suum. Non affligemini
casu, nec euenient omnia, sicut Gen-
tes impiæ nunc cogitant. Nam etiam
Dominus habet suas cogitationes, &
consilia sua. Ad ea oportebat vos rea-
spicere, Non ad uestra aut Gentium
impiarum iudicia. Videmini vobis &
Gentibus colligi nunc, ceu manipuli,
ut in area Babilonis trituremini. Sed
mihi credite, Domini cōsilia alia sunt,
nempe, ut Gentes tanquam manipuli
colligantur, & vos eas trituretis.

P iij

Atq;

Heb. Amiz : feno,
Amor : manipuli

54 Lodovica
+ 187

Ps. 137 Sup
flumina

Sortuna
populi dei
non possit explere,
nisi etiā insultet eis
in summis calamitatib.
Sicut impij Iudæi
Christo pendentem et
clamitanti Eli,
illudunt, Veniat
Elias & liberet eum.

Sicut videtur
in versu Elias

Coland. Con
Tulnars
Vinnin

Alg. Reg
de pte ex
cursu ab Angelo
Sensibus

Elor. Raye
4 Reg. 19.
Epa. 31
185 milia

Si vultis
ruffi, Abul
de vultu
ruffi

Ps. 136. Memor sis Edo Euge enyal

COMMENT. IN PRO

Atq; hæc ceu generalis doctrina est, quam diligenter in omnibus tentationib. & periculis debemus sequi. Nam in omni tentatione hoc primum est, quod cogitamus, nos a Deo abiectos, aut desertos esse, ac Deum permissurum esse omnia libidini hostium nostrorum & Satanæ. Contra has cogitationes consolatur nos Propheta, & docet, quod nulla tentatio, calamitas nulla incidat, nisi certo Dei consilio.

Capuli rursus
nimis

Quo consilio Deus

nos affligit

gat. ut

remittat ad penam

Joel

Non enim affligit Deus nos, ut reddat nobis secundum peccata nostra, alioqui non corporales, sed æternas pœnas & calamitates immitteret, Nam peccata nostra vere æternas pœnas merentur. Sed ut consulat nobis. Est enim sicut Propheta eum supra appellauit, (Ioez) seu Consiliarius.

Quod autem hoc consilium est? Nimirum, ut hoc modo nos Deus reuocet ad poenitentiam, ut agnoscentes peccata nostra, conuertamur & emendemur, & Deus iterum nos liberet, ac sic glorificetur Nomen eius.

Quare

Emendemus
i. melius

PHET. MICHAM.

Quare in omni tentatione respiciendum erat primum ad uitam & mores nostros. Emendanda erant, quæ uitiosa sunt, de quibus nos Deus per calamitates admonet, ut ea emendemus. Sed homines ferè contrarium faciunt, Primum enim secure pergunt in peccatis, ita fit, ut calamitates quotidie crescant. Deinde quærunt aliam uiam salutis, nempe auxilia hominum, cum Deus hoc consilio calamitates immittat, ut agnoscentes peccata, emendemur, & liberati a Domino, gratias agamus nomini eius &c.

In Epistolam
Cognoscitur per
scriptum

Porro solet hæc Prophetia plerumque exponi de regno Christi, quod per Apostolos Gentes triturrata, hoc est, ad obedientiam Euangelij & fidei traducta sint. Sed quia hæc Prophetia infra suum locum habet, cum de capite regni huius in Bethlehem nascendo uaticinatur, rectius uidentur hæc trans-

Gentes per Apostolos
trinitate

P iij ferri

COMMENT. IN PRO

Babyl' tunc
2a dñy Eſa. 21
Hanc.
ferri ad hiftoriam, quod ſcilicet captiui
Iudæi in Babilone per verbum, ad ve-
ram Dei noticiã & veros cultus, Gen-
tes transferent.

Babiloni
venerunt
ad agniti-
onem Dei.

Captivus Rex
Jſrl. in B.
non apud
Babilonios

Cyrus
pius Rex
in Dariu

Cyrus captivos
Iudeos dimittit

Sic Daniel per mirabilem occasio-
nem innotescit in aula Regis Nebu-
cadnezar, ac per eum, aliosq; pios co-
gnitio Dei in totum Regnum spargi-
tur. Sicut extant Edicta, quibus Rex
ille omnes subditos hortatur ad cultu
veri Dei. Idem accidit cum filio eius
Euilmerodach, Is enim nisi Deum lu-
daorum habuisset pro vero Deo, neu-
tiquam Regem eorum liberasset ex
carcere, & regio loco habuisset.

Interim Daniel cum in Medis est,
Darium & Cyrus instituit ad pietas-
tem. Et extat insigne Darij Edictum
de Deo Danielis. Cyrus autem ma-
gnifica testimonia pietatis, tum in Esa-
ia, tum Ieremia habet. Et est insigne
eius opus, quod captivos Iudeos dimit-
tit, & sumptus addit ad ædificationem
Templi

PHET. MICHA.

Templi, Esra 5. Sic Artaxerxis pietas
egregie prædicatur, qui vult pro se, &
regno orari in Templo, & magnifi-
cos sumptus ponit, tum in ædificatio-
nem tum in sacra, Esra. 7.

Esra. 5.

Est. 1

Hæc est illa trituration, de qua dicit
Dominum cogitare, ad quam nunc
Iudæi venissent, nisi hoc modo in Gen-
tes essent sparsi. Fit igitur hic insignis
commutatio, Domi ubi habuerant
Templum, peccauerant uarie, Ideo
dant pœnas impietatis, & abducuntur
in exilium. In exilio autem colunt De-
um, & sanctissima opera faciunt, Non
quidem sacrificando, nam id extra
Templum non licebat, Sed sanctifican-
do nomen Dei, & propagando regnũ
eius, dum alios ad pietatem & iustici-
am erudiunt. Hanc consolationem
vult, ut tum cogitent, cum captivi ab-
ducentur, & iubet ut magno sint ani-
mo, sicut sequitur.

ultimas Exilij
Judam
una m. hanc
rat apud Iudeos

M. d. 1
Judij Captivum
Libertatem

Ex repl. J. J.
nm Sanctorum

SVRge & tritura filia Zion, Quos
P v niam

Esa. XIII

Eius captivos
eos q. se repant

Surge tritura
collata e messis, manipuli rollam
tritura de est. adst. m. g. v. m. m. s.
tritura

Edward E. m. l.
de tritura
vindicta

Musam sitiendo a vinctis omnia
 q. preda or. Timorosi Aena. i. vinctis
 Synti inveni, Anarhomena suppedi
 q. d. Cu. Dry vinctis mihi indolis. Nihil
 mi formabo. oia spolia dedurabo Sepulchro
 Hoc pueris Amator. Oro senex

COMMET. IN PRO

omnia abirent in gentilitatem. At pro-
mittit Dominus, futurum, ut etiam
Gentes ad cognitionem Dei venient.
Metuebant etiam, ne direptis faculta-
tibus unquam Templum & Ciuita-
tem possent restaurare, Sed inquit Do-
minus, hic quoq; prospiciam vobis. Si-
nite ut Gentes pro arbitrio nunc rapi-
ant vestra, Sinite ut ex rapina cumu-
lent sibi opes. Nam istas opes multi
cumulant, ut suo tempore habeant po-
steri vestri unde Templū reedificent.
Sic citatur Esra. 5. decretum Cyri, Et
supra quoq; diximus de liberalitate
Artaxerxis longimani. Iosephus q; aliorum
Regum meminit, qui libera-
liter Iudæos adiuerunt, ut suppete-
rent sumptus annuorum sacrificiorū.

S. vanden
dz snou. vol
no d. yban,

Esra. 5.

Iosephus
de libris
regis. Iudæis

Admonentur autem hic Principes
Principes officij sui, ut ipsi quoq; pro facultatib.
debent Ec adiuuent laborantes Ecclesias. Ac te-
clesias ad- statur hic locus Prophetæ, qui hoc fa-
tuare, su- ciunt, hos diuinitus sic moueri. Quia
Ab. Naucho- enim
in pomsia

PHET. MICHAM.

enim dicit Dominus, Anathematiza-
ui Domino opes eorum, Profecto di-
uinum opus est, quod Cyrus, Darius
& alij cultum Dei adiuuant. Contra- R. Frid
quod hodie maxima pars Principum
in facultates Ecclesijs donatas inuolāt,
ijs ad ædificationes, ad stipendia latrun-
culis constituenda, & alias res profa-
nas abutuntur. Hos quis dubitet a Sa-
tana regi & impelli? Cui utile est, aut
vastas iacere Parochias, aut a talibus
administrari, qui officium suum non
intelligunt, atq; ideo qualicunq; condi-
tione contenti viuunt. vagabundis q; es reedificanda
a Chaldeis

V.

NUNC ACCINGERE FILIA
bellatrix. Tenemur enim obses-
si, & virga percutient maxillam Iu-
dicis Israel. Duo Reges, in multis principib. a Chaldeis
duci in Babilonem,
MAGNIFICE condonatus est Pro-
pheta de ijs, quæ post captiuitas-
tem euentura erant. Nunc redit ad
sup maxilla prin Prophe- pparati ad
q; un q; speramus cupimus sequena

Larom
p. re vera
p. re vera

Of. dicis Israel. Duo Reges, in multis principib. a Chaldeis
duci in Babilonem,

MAGNIFICE condonatus est Pro-
pheta de ijs, quæ post captiuitas-
tem euentura erant. Nunc redit ad
sup maxilla prin Prophe- pparati ad
q; un q; speramus cupimus sequena

COMMET. IN PRO

pg Samu
regit Susse

Prophetiam de incommotis, quæ priusquam hæc commoda contingent, euentura sint. Q. d. Dixi vos Domini nos Gentium fore, et captiuaturos eas, ut desertis idolis unum & verum Deum vobiscum adorent. Sed priusquam hæc fient, pugnandum vobis erit. Veniet enim hostis & obsidione cinget Hierosolymam, ac futurum est, ut Iudex Israel percutiatur super maxillam, hoc est, contumeliose tractetur. Respuenda enim est sententia, quasi hic vaticinetur de Christo, cæso colaphis à militibus Pilati, Sicut Hieronymus et Lyra exponunt.

Hic iterum Propheta tanquam calamitate captiuitatis consternatus, per transitionem, se vertit ad letiorem Commotionem de regno Christi. Magnum, inquit, est, quod captiuitas erit occasio futura, ut Gentes conuertantur ab idolis ad verum Deum, & facultatibus suis cultum veri Dei adiungent. Sed hoc diuinæ bonitati nondum satis est, cum mulabit

Ultima Calamitas. Reg.
Dae Ruthen. / non fore
misa fuisse.

PHET. MICHAM.

mulabit vos adhuc maioribus bonis. ^{popula in} Vt enim certum signum habeatis Deum non deserturum vos, sed restitutum vobis Patriam vestram, Audite quid decreuerit. Illa contempra & parua Bethlehem, quæ respectu Hierosolymorum nihil est, non peribit. Ex ea enim mihi nascetur Dux mei populi, qui erit Dux in aeternum.

ET tu Bethlehem Ephrata, etsi parua es inter milia Iuda, tamen ex te mihi egredietur, qui sit Dominator Israel, Cuius egressiones ab antiquo, & diebus seculi.

Q. V. ad grammaticam attinet, non displicet quod vocabulum (Zair) exponitur aduerbialiter pro parum, ut conueniat sententia cum Euangelista, qui dicit, Neutiquam es minima inter Principes Iuda. Erit autem tum sacerdos textus, Tu Bethlehem Ephrata, parum est, ut sis inter milles Iuda,

Loquitur

Dux Egressus

Con Iudam. P. 15
Salua magna Urbe. W
ispaniam profus
parua oppidula

lab. r. p. no
T. 1. 1.
T. 1. 1. 1.

Zair.

Matt. 2.

Gubrenarius pph. Expressit officium suum
no op stup rurs, hanc pastor.

COMMENT. IN PRO

Loquitur enim phrasi Mosaica, Sicut enim Romani Centurias habuerunt, in quas diuiserunt populum. Ita Ebraei diuiserunt in millenarios. Nec pugnat quod septuaginta verterunt εν τοις ἡγεμόσιν inter Principes. Nam Ebraei quosque (Alphe Iehuda) Principes milenarios, sicut latini Centuriones a Centurijs, vocant.

Sed nec hoc ineptum est, si (Zair) accipias adiectiue, Non enim in eo violatur Euangelistae autoritas, qui septuaginta translationem, non Ebraicum textum sequi voluit. Sicut quoque ceteri Apostoli faciunt, certo suo consilio per totum ferè nouum Testamentum.

Habet autem Ebraeus textus hoc in loco antithesin, si respicias cogitationes captiuorum, Norant Hierosolymam iacere vastatam & in cinere. Itaque nihil habebant, quod sperarent de reliqua terra. Nam regnum Samaritaniam antea a Gentibus occupatum erat,

PHET. MICHAM.

erat, Idem de regno Iuda cogebantur metuere. Sed Propheta contra has cogitationes eos consolatur. Bethlehem, inquit, est ignobilis vicus, si comparas ad Ierusalem, & tamen non finiam, ut aut pereat, aut a Gentibus occupetur. Manebit possessio populi, & manebit tamdiu, dum mihi ex ea nascatur, qui sit Dux populi mei.

Hæc sententia etiam valet ad typum Ecclesiae, Christus non nascitur Hierosolimis, sed in parua & humili Bethlehem. Ad hunc modum Ecclesia uera, non magnos titulos, non opes, non dignitates amplas tenet (Non multi, inquit Paulus, secundum carnem nobiles aut sapientes vocati sunt, Stulta mundi elegit Deus) sed potius contempta, pauper, abiecta, imo cruce & scandalis oppressa est, ut verum esse statuamus illud Christi, Regnum meum non est de hoc mundo.

Quod autem Christo tribuit nouum Nomen

Modo pph. dicit. Ierusalem
Tempus a pph. v. 2. Ierusalem
dicitur d. vna Nat. h.

V. Deg ut exprimitur
affirm. exultans
animi. Allegor. Ierusalem
Et TV. Bngl.

Bethles
hinc

LXX. Mass
OS TIO POI-
MAVET. 2
pastor, alludens
ad pph. de
pastore, n.

Ecclesia
vera. c. Bngl
no Hicly

1. Cor. 1.

Dicitur pph.
Ceminas

Millenarios

LXX. v. 20

HYEMOOSIV.

Mass. v. 20

LXX. pph.

in f. p. 20

No. 20

vix millenarij

prius capax

q. populi n.

is. in Hicly.

Ann. 1st

d. Not.

b. p. 20

b. p. 20

Requ. gubrenarius

Samaritan. Saluti fuit a pph.

Dominus
MOSCHEL

COMMENT. IN PRO

Christus
Dominus.

Nomen, & vocat (*Moschel* *hebraei*)
Id imitatus uidetur Angelus *Luce 2.*
cum ad Pastores dicit, Vobis natus
est hodie Christus Dominus. Et A-
postoli quoque eadem ratione Christum
ubique appellant Dominum, seu Domi-
natorem. Ipse enim est, qui solus do-
minatur morti, peccato & Satanæ, si-
cut Ioannis 8. concionatur, Liberi eri-
tis, si Filius vos liberauerit.

Cy. cyz. ab ang.
ps 12. in H.
Anne sole erit
genit. no. eij

Christus
natura
Deus.

Ioan. 1.
8.
Col. 1

Particula sequens, Cuius egressio-
nes ab antiquo, precipue notanda
est, Sicut enim cætera, quæ sequuntur,
officiū Christi ostendunt. Ita hæc par-
ticula Personam pingit, ut intelliga-
mus de quali Domino loquatur. Quod
igitur ad sententiam attinet, conuenit
plane cum illo Ioannis, In principio
erat verbum, Item Ioan. 8. Antequam
Abraham esset, ego sum. Col. 1. Ipse
est primogenitus omnis Creaturæ.
Neque enim vocabulum (*Mozaothas*)
quod nos egressiones vertimus, lu-
daico

PHET. MICHAM.

daico more deprauandum est, quod
significet ab æterno seu ab antiquo pro-
missum. Substantiam & ipsum esse si-
gnificat, quod extiterit a diebus seculi,
antequam tempus aut ulla alia Creatu-
ra esset. Sicut Paulus ideo significan-
ter dicit, In tempore natus de muliere Gal. 4.
re, ut ostendat cum ante tempus fu-
isse. Item secundum carnem filius Da-
uid, ut ostendat eum, antequam car-
nem hanc indueret, extitisse.

Hic igitur primum discernit hunc
(*Moschel*) seu Dominum, non so-
lum ab omnibus hominibus, sed etiam
ab Angelis omnibus. Est enim tem-
pus, quo neque homo nec Angeli fue-
runt, sed tum habuit ille Dominus e-
gressiones suas, nec coepit tum primus
esse, cum in carne coepit esse.

Pertinet autem hoc ad stabiliendam
fidem nostram, Quis enim non stupe-

Q. ii. scit ad
pp. cyz. x. B. p. l. h. + f. p. m.
pp. cyz. ab Ang. d. m. r. f. m. g. n.

COMMENT. IN PRO:

Quo quoque oia
pg 111
scit ad illas maximas res, quas Christus solo verbo gessisse Evangelista commemorant: Homini igitur seu creatura ista impossibilia sunt, Sed ei cuius exitus ab aeterno est, non sunt impossibilia. Huic enim (licet secundum carnem sit Creatura) omnis tamen Creatura seruit, tanquam Domino suo.

Sursum rordat
Pertinent autem haec ad nos quoque de vita nostra docendos. Quia enim caput huius regni aeternum est, debemus nos quoque ad aeterna aspirare, non adhaerere mundo, sed vivere ac si essemus extra hunc mundum. Sicut Paulus egregie adhortatur ad Coloss. Si cum Christo consurrexistis, querite quae sursum sunt. Haec contendebant subditis huius Regis, nam certum est,

Col. 3.

Ad 12. quia
Arthup 3

qui studiis mundi & temporalium rerum occupati sunt, hos Christi servos non esse.

129 Magis pmi
but. No Anfrun
PROpterea dabit eos usque ad tempus, quo parturiens pariet, & relinquetur quia

Ca angustis plana
oia fuerit ut ex
re. exibat in dny

PHET. MICHA.

habu m alias ois. Jo. X.
quia Fratrum eius reuertentur ad filios Israel. *hoc Ezech. ca. 31. p. monophora dnois*
hymon dnois dnois

Ere ab omnibus exponitur haec sententia de spirituali partu, quod per Euangelium in gentibus ab Apostolis praedicatum, parva sit Deo Ecclesia nova ex gentibus, Sed nihil prohibet, quam simplicissime intelligere parturientem, beatam Virginem, quae per spiritum sanctum concepit, & peperit Christum in hunc mundum. Ostendit enim Propheta emphasin, & significat singularem partum, cuius simile in mundo nihil neque fuerit nec futurum sit. Sicut Esaias quoque cap. 7. eodem vocabulo utitur, Conciipiet virgo & pariet filium, & vocabitur nomen eius Immanuel.

Parturiens, Maria
virgo

Esa. 1.
Ere virgo.

Sententia igitur est. Antequam forlaxille partus edatur, varie affligetur populus per posteros Alexandri, per Romanos, per Herodem. Sed haec

Ses

Q iij corpolalia

COMMENT. IN PRO

corporalia incommoda pensabuntur, cum ea, quæ paritur, hoc est, ea, de cuius partu spiritus Sanctus vaticinatur, pepererit. Ibi enim fiet, ut etiam reliquæ fratrum eius, hoc est, reliquæ decem tribuum Israel, reuertantur ad filios Israel, hoc est, ut amplectantur Euangelium, credant ac saluentur. Hæc uidetur simplicissima & genuina sententia esse, quæ illam alteram inducit de spirituali partu.

Admonet autem Propheta hietate de ordine operum Dei, quod scilicet prius affligere solet, quam consoleretur, prius sinit opprimi, quam liberet. Ac qui calamitatibus exerceantur, his hac admonitione opus est, ut non solum non desperent, cum sentiunt incommoda. Sed tum se erigant ac certam spem concipiant, Deum affuturum ac ostensurum, tum potentiam tum bonitatem suam in summis periculis. Caro autem diuersum solet, bene sperat, cum

Reliquie
fratru etc.

Deus prius
mum affli-
git: post
liber. gr.

Deduxit ad fr.
fatos in redempti-

PHET. MICHAM.

cum omnia cadunt ex sententia, Contra, ubi paulo iniquior fortuna esse uis detur, somniat iram Dei & interitum suum.

Ideo Propheta populum suum clare admonet, futurum, ut priusquam illa promissio contingat, varie affligatur, ne in afflictionib. desperent, quasi promissiones de Christo non sint implendæ. Opus autem habet hæc natura tali ordine operum Dei, ne securi reddamur, ne inflemur successu, sed ut in timore Dei uiuamus, & exerceamus tum fidem tum inuocationem etc.

ET stabit & pascet in fortitudine EDOMINI, in magnificentia No- minis DOMINI Dei sui, & habitabunt secure, Quoniam tunc magnificabitur usque ad fines terræ.

Hactenus Personam pinxit, Nunc etiam de officio huius Domini docet. Ac initio dicit, Stabit, ut significet non otiosum fore, sicut qui soluti

Q. iij iacent

ORDO

1. Ch. Natus
2. Ch. p. d. g.
3. Ch. p. d. g.

In die malorum
memor.

Vinc. in more
E. 34

Stabis de p.
for oia p.
arum
Symon

Indica
Dry
N. d. off.

Stare.
anc. Synph.
frans. Jofu

COMMENT. IN PRO

Pascere.

iacent & stertunt. Quid igitur faciet & Pascet. Hoc quid sit ex nouo Testamento facile intelligi potest, cum Christus dicit. Ego sum Pastor bonus. Item Pasce oues meas. Habet enim mirabilem similitudinem Pastoris officium, cum officio Christi.

Pastoris officium.

Pastor duo agit, ut etiam supra ostendimus. Pascit & defendit. Sic Christus pascit per verbū, cum docet Deum nobis fauere, peccata remittere, vitam aeternam donare velle per filiū. Defensio autem vere mirabilis est, cum se obijcit Satanæ, & sicut ipse dicit, ponit vitam suam pro ouibus suis.

Christus pascit et defendit etc.

Facit autē hoc in virtute seu fortitudine DOMINI, hoc est, potentia diuina. Itaq; occisus Christus, viuit, victus vincit, oppressus opprimit, captiuus captiuat. Non enim potuit teneri, sicut Petrus inquit, in doloribus mortis.

capitum captiuat mortuus viuit

Act. 2.

Sed non solum in fortitudine Domini pascet, sed in magnifico & triumphali

PHET. MICHAM.

phali nomine Domini Dei sui. Mira profecto ratio, qua Dominus hic regnum suum administrat. Pascit in fortitudine Domini, & tamen non armis, sed simpliciter in nomine Dei sui vincit. Hoc vero illud est, quod in hoc regno summum est. Quid autem dicemus esse nomē Dei, quam verbum eius, hoc enim est verum pabulum, quod non Moses, sed Christus reuelauit, secundum sententiam, Deum nemo vidit unquam, Filius, qui in sinu Patris est, enarrauit nobis. Est autem hoc Nomen magnificum, hoc est, triumphat & vincit, sicut Christus dicit. Portæ inferorum nō praualebunt. Et Esai. Verbum autem Domini manet in aeternum.

Nomen Dei.

Ioan. 1.

V. D. M. I. F.

Matt. 16

Et si igitur admonemur periculi in eo, dum hic Rex nobis proponitur, quod sit Pastor noster. Quis enim nō videt, periculum, quod ouibus a lupis & alijs feris est? Sic habet infirma hac natura hostem Satanam, qui circumit,

1. Pet. 5.

Leo noster

Q v sicut

COMMET. IN PRO.

sicut Leo rugiens, & est intentus in omnes occasiones nocendi. Tamen autem nihil praesidij in nobis contra hunc hostem est, ut ovis videatur multo esse tutior in medio luporum, quam nos sumus.

Quid igitur faciendum est, ne hostis vincat? Hoc nimirum, Arripendum est nomen Domini. Hoc est, fide apprehendendum est verbum Christi, & sic vincemus. Siurgent peccata. Audi Christum iubentem, ut praedicetur in nomine suo poenitentia & remissio peccatorum. Si impendet mors & terret, Christum audi, Ego sum resurrectio & vita, qui in me credit, non morietur in aeternum. Terret te iudicium & ira Dei, Christum audi dicentem, Sic Deus dilexit mundum, ut miserit unigenitum Filium suum. Num igitur ab eo metues, quem te tantopere audis diligere, ut Filium des? Ad hunc modum Pastor noster Christus nobis praeit,

PHET. MICHAN.

praeit, pascens & seruans in nomine Dei sui. Sicut etiam in Ioanne loquitur cap. 17. Quando eram cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo, quos des disti mihi &c.

Ideo Propheta quoque hic addit, Et habitabunt (Iaschebu) hoc est, securi sedebunt, Sicut Paulus quoque Rom. 5. Iustificati fide pacem habebunt. Est enim non solum nihil praesidij in nobis est, sed hostis quoque noster in eo vincit, quod cum accusat nos, nunquam frustra accusat, Cogimur. n. nos quoque confiteri peccata et corruptam extremam naturam nostram. Tamen ideo securi habitamus, quia habemus talem Pastorem, tanto studio, diligentia, & cura, denique tanta cum potentia pascen-tem. Merito igitur & Prophetae tantopere hoc regnum praedicant, & nos omnia postponimus verbo. Sicut Petrus dicit, Domine quo ibimus? Tu verba vitae habes. Non enim mortis, non peccati victoria est, nisi in nomine

Dei

Seruare
habere

Pax vna

Ioan. 8.

Pax vna

Pax vna ut vni.

Pax vna ut vni.

251
COMMENT. IN PRO.

In me pax
Dei, in quo ille Pastor pascit, hoc est, in verbo Christi, in quo solo acquiescunt animi, sicut dicit. In me pacem habebitis. Item, Inuenietis requiem animabus vestris &c.

Ex vñ, ut pax & bellum not,
In mudo die pax
Quia autem securitas tantum in nomine seu verbo Dei promittitur, sequitur, quod, cum a verbo discesseris, erunt omnia plena turbationib. & periculis. Sicut Christus dicit. In mundo pressuram habebitis, in me autem pacem, Coniuncta enim hæc sunt, Pax & securitas in verbo, quod fides apprehendit, & spes retinet. Et in carne pericula, Crux, peccatum, pauores, &c. contra quæ fides assiduo pugnat in Sanctis.

Tempus legis, & Euang.
Nong. IUDEA
Deus,
Quod additum est, Et ipse magnificabitur tunc, usq; ad fines terræ. Primo facit insignem antithesin temporū Legis & Euangelij. Nam Legis tempore magnificatus est Dominus, tantū in suo populo & intra Iudeæ fines, Tota reliqua gentilitas ignorabat Deum, non

PHET. MICHAM.

126
um, non habebat verbum, non cultum Dei. Magnificabar itaq; non verum Deum, sed idola sua, & impietatem suam. Hoc, inquit Propheta, cessabit, Nam gloria Domini propagabitur in uniuersum mundum. Per Euangelium enim agnoscitur Deus, Id Euangelium dicit hic in totum orbem terrarū propagandum.

Ergo sequitur primum, Gentes ad regnum Christi esse vocandas. Secundo sequitur hoc regnum, esse regnum gratiæ, non meriti aut operum. Quo modo enim alioqui ad id vocarentur Gentes, non solum carentes merito omni, sed etiam grauissimis peccatis pollutæ? Atq; hoc est, quod Paulus dicit, Reuelari iusticiam Dei sine Lege per fidem in Christum.

Gentium vocatio ad Euang. gelium.
Regnum Christi etc
Rom.
Sed quomodo magnificabitur? cum non solum hoc constet, ipsum Christum indignissimis modis a suis esse tractatum, sed etiam eandem fortunā esse

in die sequenti qd fit appropinquat
spes remittit

COMMENT. IN PRO

Entha
Spimis

esse omnium credentium, Omnes. n. qui in Christo volunt pie viuere, persecutionem patientur. Hoc autem nō est magnificari. Magnificantur igitur verius hostes Christi & Euangelij. Christus autem & Euangelium eius, blasphemantur, damnantur, supplicijs subiiciuntur.

Regnum
Christi
etsi in mun
do sit con
tempum:
tamen est
magnifi
cum.

Respondeo, Nota est sententia Christi, Regnum meum non est de hoc mundo. Ergo sequitur magnificentiam huius regni aliam esse, quam quæ sit regnorum mundi. In mundo magnificentia vocatur, quæ est in opibus, dignitate, potentia &c. Sed Christi regnum habet aliam magnificentiam, nempe quod non est unius loci, aut temporis, sed ubiq; et semper. Nec fuit ulla tanta potentia in mundo, quæ Euangelio non sit coacta locum dare, pō. Secundo Psalms. Non sunt loque, la neq; sermones, ubi nō audiat vox eorum. In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Porro

PHET. MICHAM.

Porro sicut pluuia nunquam absit sine fructu, præsertim si agri sitiant. Ita perpetua hæc verbi fortuna est, ut nunquam sine fructu doceatur. Hi autem qui verbum fide accipiunt, apud hos etiam magnificatur Dominus. Maluit enim opes, vitam, & totum hunc mundum, sibi perire, quam ut Christum negent, aut sibi eripi sinant. Notæ sunt Pauli voces, notæ Prophetarum conciones, quibus huius regni bona ornant & prædicant.

Sed, inquires, Non omnes credunt, Maior pars impia est, blasphematur Euangelium & persequitur, Vbi igitur est magnificentia quam prædicat? Hic vero magnificentia hæc maxime conspicua est, Nulla enim tanta potentia est, quæ non cogatur cedere huic regno. Manifestæ sunt opes, potentia, & furor mundi, Sed finem considera, & apparebit verbum Domini manere in æternum, & esse tanquam petram, in quam

Esau
Verbum
sine fructu
non docet
tur. 5. p.
Agi
ppare

s. hnt plar

Lupile
Gux

v. p. m. i. e.

COMMET. IN PRO

San Roma

Muspe

Dan. 2.

Lap fac

Q

in quam si quis cadat, alliditur. Super quem autem ceciderit, conteritur. Sicut Daniel quoque vaticinatur cap. 2. Nam lapidem de coelo sine manibus hominum, cadentem, & conterentem aurum, argentum, aes, ferrum & lutum, dicit esse regnum Christi, quod omnia mundi regna contritum sit.

invalq

Scand Medu

Remypm

porann

Rizny

Dan. 2.

Cepit autem hac magnificentia statim tum, cum promissum est Semen contritum caput serpentis. Nam ab eo die, quicquid se Christo & verbo Dei opposuit, periit. Sic paulatim una Monarchia post aliam extincta est. Ac fiet tandem, ut illae miserae reliquiae, quas Daniel pedibus, ex terra, aere & ferro mixtis coparat, penitus per Regem nostrum Christum conterantur.

Ante hanc uniuersalem contritionem, fiunt illae particulares contritiones furiosorum Principum, quos longa pax, opes, & fortuna dementat. Sicut uidimus corruisse aliquos, qui soli putabant

Dux Gory

Saxonie

Oia Rayna

Byneme

Regi Chro,

PHET. MICHAM.

putabant se ad doctrinam nostram delendam suffecturos esse. Sed sicut Psalmus dicit de Ierusalem, Viderunt eam Reges, & transierunt, Ita perierunt hostes Ecclesiae & peribunt, Ecclesia autem seruabitur. Hanc magnificentiam Domini in toto orbe terrarum, in fidelibus, & etiam in hostibus Evangelij Propheta praedicat hoc in loco.

Mosthel Beshlesening

Quat Pax

futura

Hum. 30.

ET hicerit pax. Assur cum veniet in terram nostram, & cum concubabit palatia nostra, tum suscitabimus contra eum septem Pastores & octo ex plebe constitutos, Et depascunt terram Assur gladio, et terram Nimrod lanceis suis, Et fiet liberatio ab Assur, quando veniet in terram nostram, & quando concubabit confinia nostra.

Heb. Nefichin

Hum. prima

no bonis, 52.

malis, 50, 5000

bois. Aquila

graves ut rostr.

nois bonis. id r

et cao ca

mevous

ono x plebe

Hum. orno Lxx

mois bonis

g monordm

Assum ex suis

distib. larrans

imr,

NON necesse est, ut pronomen masculinum vertamus in neutrum. Si enim de Christo intelligas, quod iste sit pax, est eadem sententia,

Gru m

Lxx k ok cu

R

qua

dyata avpo xuv

f moys vnuu dirm

malloxu,

A m. 8. sur Cyz Darig

Esa. 45. Esdr. 1

COMMENT. IN PRO

par quam quæ in Euangelio est, In me habebitis
Christus pacem, sed non quam mundus dat.
largitur. Hæc enim pax est, quod scimus nobis
no Mndy peccata nostra cōdonata, & nos a mor
te æterna liberatos esse, per hunc Re
gem Christum. Hæc pax mitigat mo
lestias, pericula, turbas, & incommo
da omnia carnis.

Quod ad reliqua in textu attinet,
Assyria nota est. Terra autē Nimrod
est regnum Babilonium. Hæc enim
duo regna plurimum Iudeis nocue
runt. Salmanesser Assyrius abduxit
decem tribus Israel. NebucadNezar
Babilonius abduxit tribum Iudam.

Etsi autem Lyra & alij, hæc ad Hi
storiam referunt, Quod tum Assyri
orum tum Babiloniorum potentia ad
Medos & Persas translata sit. Tamen
cum etiam sequentia de regno Christi
necessario intelligere cogamur, cur fa
ceremus hic non necessariam transiti
onem? Sentio igitur per Assyrios &
Babilonios

PHET. MICHAM.

Babilonios in genere intelligi hostes, Hostes
quos Ecclesia omnibus temporib ha Ecclesie.
bit. Sicut enim populus Israel hosce Assue Bubylo,
hostes passus est. Ita etiam Ecclesia pa
titur suos hostes.

Contra hos promittit futurum, ut
suscitentur septem Pastores, & octo
Principes ex plebe, hoc est, magna co
pia Doctorum. Est enim hæc Ebraica
phrasis, qua magna copia & magnus
numerus significatur. Sicut etiam Ec
clesiastæ. ii. Salomo loquitur, Da pare
tes septem & octo, hoc est, da libera
liter, non parce. Ita hic dicit, Habebit
Ecclesia magnam copiam Euangelista
rum, qui inter Gentes docebunt, &
aut humiliabunt eos, ut obediant præ
dicationi Euangelij, aut euerrent eos.
Non armis (Nam sunt Pastores tan
tum, & constituti homines, non mili
tes) sed tantum verbo. Necesse est e
nim perire armis, qui verbo resistunt,
Sicut supra quoq; diximus.

R ij Vocabus

Assyria
Babylō,

Terra
Gen. 10.
Nimrod.
Babylō

Lyra.

Lxx & v. cu. ca. q. w. au. cho. In
fouea eius TRONIA pastores quos sustine
bunt. Assyrios pastores gladio, hoc est, sustinent
et Nimrod. Babilō, cui fouea eius. i. suo pri
bit gladio in domo;

A. 1. 8.
De potest. in
Assyria
Eccles. ii

Septem
et octo, copia
1. 18.

Eccl. 4. 17.
Eccl. 1. 18.
gradus. apud d. 17.

y ampt. of
gladio p. 17.

p. 1. 18. plamido
copiam. p. 17. 18.

COMMENT. IN PRO.

Nasach. Vocabulū (nesiche) Est a (nasach) quod significat constituere in Principem, ordinare &c. ideo fecimus constitutos, ut significantur Apostoli, ex infimo genere hominum delecti, ad docendum et gubernandum mundū verbo. Eodem verbo utitur Dauid Psalm. 2. Ego autem (nasachti) constitui Regem meum, Habet enim vocabulum peculiarem uim, ut ostendat ministerij demandationem.

ET erunt reliquiae Iacob in medio populorum multorum, sicut ros a DOMINO, sicut pluuia super herbam, quae non expectat virum, nec sperat in filios hominum.

EST eadem sententia cum superioribus, quanquā figurae sunt aliae. Dixit de septem Pastoribus & octo Principibus vastaturis per Euangelistū Assur & Nimrod, hoc est, omnes Ecclesiae hostes.

Hic alia similitudine utitur, quae

PHET. MICHAM.

tum dignitatem, tum etiam fructus ministerij in nouo Testamento ostendit. Comparat enim reliquias Iacob inter Gentes, hoc est, Apostolos & eorum in ministerio succellores, rori coelesti & pluuię. Hoc primum ad dignitatem ministerij referri debet, Est .n. Euangelium coeleste donum, omnia alia dona longe antecellens, Sicut Baptista dicit, Deum nemo vidit unquā, Filius Ioan. 1. qui in sinu Patris est, enarrauit nobis. Merito igitur omnibus rebus debet anteferri.

Deinde referri etiam similitudo debet ad fructus huius ministerij. Sicut enim rore coelesti & pluuiā recreatur terra, virescunt & augentur omnia, Ita certus fructus sequitur verbū. Sicut in hanc sententiam hac ipsa similitudine quoque Esaias utitur. Fructus autem huius coelestis doni sunt, spiritus Sanctus, qui per verbum Euangelij descendit in corda hominum, & excitat in eis fidem. Per fidem autem accipitur

R. ij. cipitur

Dignitas ministerij.

Fructus ministerij.

55. pluuia non fructus

Fructus Euangelij 55

Adrobatur Iemins Diaboli iacobis corda ppter uirgines a dno radis sang e samas premou

Eius m. 5.

Hic adfrat. dr. Penasina x. aq. m. spm. Jo. 3. x. m. Nimrodano

COMMENT. IN PRO

capitur remissio peccatorum & uita
aeterna. Sicut Christus dicit, Qui cre-
dit in Me, non morietur in aeternum.

Spiritus
sanctus
efficax etc.

Porro spiritus Sanctus non est otio-
sus in cordibus credentium, Pugnat
enim contra carnem, mortificando car-
nem & eius desideria. & excitat ad o-
bedientiam erga Deum. Hæc autem
cum nunq̃ possit esse in hac carnis im-
becillitate perfecta. corda per spiritum
sanctum, et cōtra imbecillitatem hanc.
& alia peccata, quotidie se erigunt fi-
de, hoc est, fiducia misericordie per
Christum exhibitæ.

Hinc in
mattheo 9
sp̃s. h̃m̃

Ros et
pluuia.

Sicut autem Propheta dicit, Her-
bam, quæ rore cœlesti & fecunda plu-
uia reficitur, non expectare virum, nec
habere fiduciam in homine. (Non in
hominis, sed Dei & vere cœlestia do-
na sunt ros & pluuia.) Ita frustra que-
runtur hi fructus exercitijs, studio &
operibus hominum. Vna ratio perue-
niendi ad eos est, attendere verbo. &
ei obedire. Nota sunt studia monacho-
rum

PHET. MICHAM

rum in Papatu, quib. homines simpli-
ces credebant se ad hos fructus posse
peruenire, Sed frustra tentata omnia
sunt. Hoc enim erat, quod Propheta
hic dicit, Expectare uirum, & spem
habere in homine. Et Christus, Fru-
stra colunt me mandatis hominum.
Rore de cœlo & pluuia cœlesti opus
est, hoc est, Bonis & pijs ministris,
qui uerbum Christi pure doceant.

Studia
monachorū
rum. pp̃

Matt. 15.
Tempo
Sme vō

Insignem itaq̃ commendationem
ministerij præsens locus habet. Sed
meminerimus spiritum Sanctum ad
hunc modum de verbo & uerbi mini-
stris loqui, Hic solus eos ornat pul-
cherrimis his appellationib. ut vocet
eos rorem a Domino, & pluiam.
Mundi vero aliud iudicium est, Nam
Papam et totam Antichristi Ecclesiam
vide, Hæc pios Doctores comparat
veneno ex inferno immisso in mundū,
Doctrinam tanquam nocentissimam
pestem damnat & execratur. Hinc

Comenda-
tio mini-
strorum
verbi

Harum
robura

R iij anathema

In Canis
Caput meū
plenū Rore
Et ob quidam
michas tubulatores
Eleni dicit. Quicq̃ p̃t. uera
michas uera spe a dno. sic
Hocba ne somnias. uerum in
signat a Rore, ut fiducia
nulla in h̃m̃. β. C. carore
ab eo, et in
more ip̃a. repugant habet

COMMENT. IN PRO

anathemata, persecutiones, & tot supplicia existunt piorum. Necessarium itaq; est, ut nos contra illa mundi iudicia confirmemus, & gratulemur nobis hoc spiritus Sancti elogium, qui pios Euangelij ministros comparat rori coelesti & foecundae pluuiæ. Huius unius iudicium anteferamus toti mundo.

Exalabitur manus mea super tribulatores meos.

Iu. 10. Nemo rapit et de manu mea.

Con. Car. M. M. D. Diabolus.

Udr. p. 30.

Leo uoluit m. m. udr. i. pli. & lib.

Stimulo alia p. ministrum uerb.

San. ministrum.

Significat hoc salu. Nisi d. g. manu sua p. m. g. suos, ab Imp. d. m. p. et tollit eos ex m. d. Graus om. s. i. i. i. Imp. m. m. p.

ET erunt reliquiae Iacob in Gentib. in medio populorum multorum, sicut Leo inter animalia siluæ, Sicut Catulus leonis inter greges ouium, qui postquam in eas irruit, conculat & arripit, nec est qui eripere possit.

HAEC alia similitudo est, quæ etiam pertinet ad ministerij cõmendationem, Est quidem hoc ministerium totum comparatum ad sanandum, sicut Christus dicit, Venit filius hominis, ut ministraret alijs, & daret animam suam precium pro multis, Rescete itaq; ministri Euangelij comparantur pla-

PHET. MICHAM.

tur placidæ & foecundæ pluuiæ. Quid igitur, inquires, Propheta in mentem venit, quod reliquias Iacob comparat Leoni grassanti in silua inter feras, & Catulo leonis ferocienti propter aetatem, & imbelles oues immaniter prosternenti, Hæc an non inter se contraria sunt?

CONDICTO,

Ita sane. Sed etiam contraria obiecta sunt verbi, Qui enim verbum fide accipiunt, his vere est coelestis ros & pluuiæ, sicut Christus dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, Ego reficiam vos. Sed qui verbo se opponunt, id non solum fide non accipiunt, sed persequuntur & extinctum volunt. Sicut impia Sinagoga, sicut regnum Romanum fecit, His verbum & totum ministerium fit Leo rapiens & dissipans.

Matt. 11.

Est igitur eadem huius similitudinis sententia, quæ Christi Matth. 16. Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, Et portæ inferorum non

Verbum dum persequuntur ipsos euer-

Matth. 16 R v
Sup. porta

præuas tunc. Exm Sinagoga

Contra ob. m. i. f. m. d. g. s. s. m. d. m. s.

COMMENT. IN PRO

praualebunt. Ante oculos exempla sunt, Synagoga tota uise opponit Apostolis, sed Apostoli seruantur, Synagoga funditus eueritur.

TITVS
Romana
vastatio.

Luce
19

Sed inquires, Romani euerterunt eam, hi fuerunt ille Leo rapiens et conculcans, non Apostoli. Sed tu Christum audi, Non manebit, inquit Luca 19. lapis super lapidem, Quia non cognouisti tempus uisitationis tue. Nonne igitur hoc ipso ministerio Euangelij, quo credentes saluari sunt, Synagoga funditus euersa est? Similis euentus omnes Euangelij hostes ab initio predicati Euangelij, secutus est.

Entra

Satanæ
doli.

Pertinet igitur hæc similitudo ad consolandam Ecclesiam in mundo, tanquam nauim in vasto pelago, & sauis, firma tempestate, iactatam. Non enim otiosus est Satan, nouit quos fructus hæc fecundissima pluuia afferat. Itaque aut pluiam, quod tamen non potest prohibere, aut segetem strangulare conatur.

PHET. MICHAM.

natur. Armatur homines potentia, opibus, sapientia, dignitate, ac impellit, ut his donis ad opprimendum uerbum utantur. Contra, Ecclesia fere his donis destituta est, iacet enim tanquam pauper Lazarus ante pedes diuitis, in summo contemptu, odio, miseria, in summis periculis & calamitatibus. Hæc cum æstimant pii, suo, hoc est, humano iudicio, iudicant Ecclesiam perituram. Quomodo enim una tot hostibus, Mundo & Dæmonibus par esse potest?

Sed Propheta consolatur nos, futurum, ut Ecclesia vincat, sicut Leo, inter reliquas feras, & sicut catulus Leonis inter oues. Paratur victoria hæc non humano modo, ibi enim vincit, qui uiribus potior est, & aduersarium profligit. Ecclesia autem dum vincitur, non armis aut humana uia, sed in magnificentia nominis Dei sui, hoc est, in verbo, quod omnipotens est & manet in æternum, sicut Propheta hic concludit.

Extolletur

Ecclesia
cōsumpta

Spuria

Lazarus

Entra

a. Camb. lig. ut
a. h. ut. r. r. m. m.

Victoria
Ecclesie.

u. m. m. m. m.
f. m. m. m. m.

COMMENT. IN PRO

Dominare in
medio inimicorum
meorum. ps 110

EXtolletur manus tua super omnes qui tribulant te, & omnes inimici tui exterminabuntur.

Ecclesia
quantūvis
afflicta:
triūphat.

03 Entlang der
Hosiusi

VIDES clare Ecclesiam triumphantem sic esse in mundo, ut tribuletur, ut inimicos, eosq; multos habeat. Quid igitur stulti satagimus, ut Ecclesia nullos hostes habeat, & ubiq; constituatur concordia? Tolerabile autem esset, si tantum hostes haberet Ecclesia, & non hostes etiam essent tribulatores, uarie exercentes Ecclesiam. Ferre itaq; oportet tribulationes & angustias, & tamen speranda simul est victoria, speranda est hostium verbi, non ruina solum, sed exterminatio.

Ratio iudicat, imminere exitium
his, qui cum potentiore hoste manus
conserunt. Sed spiritus Sanctus illam
unam & certissimam exitij ineuitabi-
lis viam esse dicit, si sis inter hostes Ec-
clesiae. Quid igitur commouemur, cum
videmus

PHET. MICHAM.

uidemus Reges & Principes conspi-
rare in Ecclesiæ perniciem? Quid eis
mala imprecamur? An nō enim com-
miseratione digni sunt, qui ipsi suo gla-
dio se confodiunt? Ecclesiæ enim noc-
cere non possunt, Et habent hic defini-
tam sententiam, futurum ut exter-
minentur. Tanto maior debebat ver-
bi reuerentia & studium esse in Regi-
bus et Principibus, qui tamen fere hoc
coniunctis uiribus agunt, ut Euangeliū
nusquam possit libere prædicari. Itaq;
certa vastitas Germaniæ impendet,
Da pacem Domine in diebus nostris.
Amen.

Rox F.

Ne proppaia
bure.

Sing. Rex polo.

Pax To Russia

ET erit in die illa dicit DOMInus,
exterminabo equos tuos de medio
tui, & perdam quadrigas tuas, Et
exterminabo Ciuitates de terra tua,
& destruam munitiones tuas.

Phetom Elouina
dialomng redomas
ralem inno nide.
omnes bas. Hing

SVpra posuit Propheta generalem
Prophetiam, futurum ut omnes
Ecclesie & verbi hostes exterminentur.

Summer

CLIF.

In nra re alia queda salu^r (y) p^{ro}no
nra alia n^{ro} p^{ro}no

COMMENT. IN PRO

spat pphona

Vastitas
Synago-
ge etc.

Cac ex puy
nare Hndy
p Roma

6
Linc 19

tur, Iam addit specialem Prophetiam de Iudæis & Synagoga, quod penitus vastanda sit, quia Euangelio se opposuit. Et si igitur Romani suas politicas rationes habuerunt, cur obsiderent & expugnarent Hierosolymam, Tamen vera & unica eius calamitatis causa fuit, quod Synagoga Apostolis & Euangelio se opposuit. Sicut Christus quoque dicit, Non relinquetur lapis super lapidem, Quia non cognouisti tempus uisitationis tuæ, hoc est, quia non cre- didisti Euangelio. Per Romanos igitur equi perdit, & quadrigæ fractæ sunt, hoc est, regnum & omnis huius populi potentia fracta est.

Sicut autem hæc in populo Iudaico ceperunt, ita postea usque in hunc diem etiam in Gentibus factum est. Vbiunque enim verbum prædicatum & non acceptum est, ibi certa secuta est vastitas. Exemplo est regnum Romanum, postea tota ferè Asia, Porro Græciæ, Thraciæ, & confinium gentium, quibus nunc immanes

Calamitas
p. p. p. p.

PHET. MICHAII.

immanes Turci dominantur, calamitas ante oculos est.

Necessaria itaque hæc cohortatio est, vbiunque Euangelium prædicatur, ut id cum reuerentia accipiant & amplectantur omnes. Videmus autem non voluisse Deum, ut Euangelium per Angelos prædicaretur, Homines sunt quibus eam functionem mandat. Sicut autem his serio interdictum est, ne ministerio abutantur ad potentiam & opes parandas. Ita uicissim mandatum est Ecclesiæ, ut hos ministros verbi in honore habeat, liberaliter alatur & reueretur. Atque hanc ob causam tam magnifice prædicat Scriptura ministerium verbi, Quam speciosi sunt pedes inquit cap. 52. Esaias, annuntiantium pacem. Micha noster elegantissima figuram comparat eos rori cœlesti & fontibus pluuiæ, Alicubi angeli appellantur. His commendationibus Spiritus Sanctus certo consilio utitur, ut nos quoque ad reuerentiâ ministrorum verbi excitet.

Et extant

Turca

Euangelio
Angeli
p. d. m. y.

Minister
um verbi
in ore

Esai. 52.

p. d. m. y.
Angeli

COMMENT. IN PRO

Et extant exempla quoque, ubi Deus poenas gravissimas exegit a contemptoribus, ministrorum verbi. Taceo diluvium. Sodomorum interitum, terram Core & socijs dehiscentem. Eliseus cum a pueris ridetur, vrsi veniunt & quadraginta duos perdunt. Atqui hi caluiciem tantum seni exprobrabant, & merebatur excusationem aetas. Quanto grauius puniet Deus contemptum ministerij in adultis, qui hoc modo se suis sceleribus patrocinari posse credunt, si in contemptum confictis criminibus ministerium adducant. Iudaei varie exercebant Apostolos, caedebant eos virgis, interminabantur eis, coniciebant in vincula, occidebant. Hac tyrannide autem effecerunt, sicut Propheta hic dicit, ut & equos & quadrigas perderent, ut & munitiones & Ciuitates vastarentur.

EXterminabo Incantatores de manu tua, & Diuinatores non erunt apud te.

Sicut

Contemptum ministerij puniet Deus.

Eliseus a pueris deridetur.

Quanto grauius puniet Deus contemptum ministerij in adultis.

Alijs fignis et miraculis. Ipsi suis facinorosis subiciantur, quae sunt,

PHET. MICHAM.

Sicut regno seu politia minatus est vastitatem, Ita quoque hic minatur Sacerdotio, quod certam ob causam comparat augurijs & diuinationibus, sicut post dicemus. Porro habent Ebraei multa diuinorum nomina, quae ferme omnia congesit Moyses Deut. 18. Hoc in loco positum est (Keschaphim) quod fere redditur nomine Incantatoris, Significat enim eos, qui maleficij seu magia utuntur. Alterum vocabulum est (Myonenim) quo significantur diuinatores, qui uel ex augurijs diuinant, uel astrologicas observationes sequuntur.

Sed quae est similitudo horum cum Sacerdotio? Nam etiam reliquis Prophetis usitatum est, comparare impios Doctores, Incantatoribus. Huiusmodi loca fere omnia respiciunt ad concionem Samuelis, quam habuit ad Saulem. 1. Sam. 15. ubi dicit, Quoniam uelut peccatum magiae, ita etiam est rebellio, & inobedientia est sicut idolastria.

S Magia

Ablatio polium auferunt in Ebraei.

Diuinorum nomina. Dan. 18

Cur Prophetas Sacerdotes vocet incantatores.

1. Sam. 15.

Zanobraz

COMMENT. IN PRO.

Magia

Magia est manifesta discessio a Deo, Nam fiducia auxilij, quod solum a Deo expectandum erat, transfertur ad creaturas & ad Dei aduersarium, Satanam. Cum hoc peccato comparat Propheta hoc in loco sacerdotium Iudaicum, Quia enim mandatum de coelo est, Hunc audite, Sacerdotes autem nolunt audire, & Euangelium persequuntur, iudicat Deus omnia eorum sacrificia, omnes cultus, orationes, & studia, tanquam abominabilem magiam & discessionem a Deo. Melius enim est, sicut Samuel dicit, obedire quam sacrificare, & auscultare, quam adipem arietum offerre.

Ad hunc modum Aduersarij nostri extreme oderunt Euangelium, id tanquam haeresin damnant & abolere nituntur. Virgent autem interim, vota, missas, ieiunia, peregrinationes & alias nugas. Sed recte comparamus hac magiam, quod Deus, tam abominetur

PHET. MICHAM.

netur ista omnia studia, quam magiam abominatur, in qua manifesta est impietas, & discessio a Deo. Nam summum Dei cultum, nempe, obedientiam erga verbum, abijciunt & interim putant se suis traditionibus sanctos esse.

Ergo & Politia & sacerdotium Iudaicum vastatum & abolitum est, quia Iudaei Legem pertinaciter retinuerunt, & Euangelium aspernati, ac hostili odio sunt persecuti.

ET exterminabo sculptilia tua & statuas tuas e medio tui, & non adorabis amplius opus manuum tuarum. Et euellam lucos tuos de medio tui, & delebo Ciuitates tuas.

Similis locus est supra .i. cap. Dixi autem eo in loco has minas eo pertinere, ut intelligat populus illum idolorum cultum non solum frustra esse, sed etiam Deum summe offendere. Quid enim attinet, minari lapidib. & lignis

COMMENT. IN PRO

lignis? Cum igitur dicit, hæc peritura, docet homines, ne quam in eorum cultu spem ponant, Sed ut ex pœna colligant & discant, Deum grauiter offensum esse ista idolatria.

Que imagines tollende etc.
Disputatum autem supra est, quæ imagines tolerandæ, & quæ tollendæ sint. Nam & Propheta hic idem diserte ostendit, cum dicit, Non adorabis opus manuum tuarum. Adoratio igitur & cultus damnatur, imagines non simpliciter damnantur, si modo veræ & non scandalosæ sint. Nam scandalis quoq; ratio habenda est. Sicut Ezechias fecit, qui æneum serpentem confregit, postquam ei incensa fiebant 2. Reg. 18.

Ostendit autem textus non obscure, inuito populo & sacerdotibus pium Regem id fecisse, Ideo enim additur, Sperabat Rex in Domino Deo Israel Et serpentem vocabat (Nehustan) hoc est, æs, Norat enim, etsi Deo mandante erat factus, non tamen esse factum

Serpens
Æneus
fractus ab
Ezechia.

Nehustan

PHET. MICHAM.

cum ad adorationem, sed ut qui læsi erant a serpentibus sanarentur. Extra hunc usum, inquit, æs est æs. Itaq; impietas fuit, fieri ei diuinos honores, & optimo consilio ab Ezechia est fractus & contritus. Ad hunc modum pius Magistratus ubiq; quæ scandalosa sunt, debebat abicere, ne posteris aliquando ex illis Papæ reliquijs noua enascentur incommoda.

ET faciam in furore & indignatione ultionem Gentium, quæ non audiunt

Imprimis respondet Burger ena in dno.
obediunt. diploma leges no / proprias
Jonathas Chaldeus bz q no angul. tunc in dor. veme 2 regis
Insignis hæc est sententia, quæ in uoluit ultimum iudicium. Sicut in Iudæis exitio fuit, qd se opposuerunt Euangelio, Ita quoq; reliquis gentib. idem accidet, Donec tandem in nouissimo die generalis ultio exercebitur in omnes, qui Euangelio non obediuerunt.

Imprimis autem obseruandum est, quod nullius peccati meminit, quam
S iij quod

*Uxor uxor p[ro]p[ri]a Exo[ph]arao
i. f[ut]uro Iudae Rex Balassar Dan 5*

Hic no[n] audire COMMENT. IN PRO

quod non audierunt. Fit autem hoc ideo, quia mandatum de coelo est, Huncaudite. Huic mandato qui non obtemperant, sibi ipsis exitio sunt.

Ep[istola] 89

Hac est illa insignis Prophetia de re-
gno Christi, In qua primo loco ipsum
Regem describit, quod sit Deus.
Item officium eius, quod pascet in ma-
gnificentia nominis Dei sui. Tertio
etiam ministerij Euangelij uim & di-
gnitatem ostendit. Ac vaticinatur tan-
dem, quod siue Iudaei, siue Gentes
huic doctrinae non obediētes sint pe-
rituri. Huius comminationis memi-
nisse debemus, & cum omni reue-
rentia verbum amplecti. Nunc sequi-
tur alia Concio.

CAPVT SEXTVM.

Hoc

PHET. MICHAM.

OC caput habet insi-
gnem Cōcionem p[er]s-
nitentia. Inſitio enim
commemorat benefi-
cia, quæ Deus huic po-
pulo multa & magna
conceſſit. Quia autē

Cono p[ro]p[ri]a

*Summa
ſexti cap[itu-]
lis.*

non reddiderunt parem gratiam Con-
ditori ſuo, obiurgat eos, & damnat in
gratitudinem.

Hoc peccatum cum negare non
poſſet populus, vertitur ad uſitata ſtu-
dia, & querit præſidium contra iram
Dei in ſacrificijs & alijs legalibus. Sed
Deus aliam rationem, qua placari poſ-
ſit & velit, oſtendit. Itaq; hic locus in-
ſignem doctrinam, & egregiam anti-
theſin verorum & falſorum cultuum
oſtendit. Poſtrema pars eſt commina-
tio, Quia enim Deo veros cultus do-
centi, non obſequuntur, ſed pergunt
in peccatis ſuis, minatur vaſtitationem.
Hic enim inobediētia ſeu peccati ſi-
nis eſt.

S iiii

Audite

COMMENT. IN PRO.

vox prophete
 AVdite obsecro ea, quæ DOMI-
 NVS dicit.

*Contemp-
 tus Dei
 et verbi
 eius.*

HÆc est usitata Prophetis præfas-
 tio, qua uti solent, non solum ut
 sibi auctoritatem & fidem concilient,
 sed magis ut populum moneant, ne in
 horribile illud peccatum ruat, scilicet
 in contemptū Dei & verbi eius. Nam
 hoc homines plerumque solent, præser-
 tim cum audiūt de ira Dei, ut credant
 mitius secum actum iri. Itaque etiam in
 ipsis peccatis spem veniæ sibi fingunt,
 & aut rident Prophetarum minas, aut
 negligunt tanquam hominum com-
 menta. Huic malo Propheta hic me-
 deri vult, cum dicit, Dominiū esse
audiendum, non se, Dominum dice-
re, non se.

*Deus loquitur ad
 populum*
 SVrge, obiurga montes, & colles
 audiant vocem tuam.

Ineptia Hieronimi
Hieronymi ineptias omittamus.
 qui montes & colles interpreta-
 tur Angelos, Hi enim quia sunt ad-
 ministræ
Hier 26 Noli p̄nalit̄ v̄m. s. forte audiat,

PHET. MICHAN.

ministratorij spiritus, si, inquit, non fe-
 cerunt voluntatem Domini (nam in
 Apocalypsi Ecclesiarum angeli accu-
 santur) recte accusantur. Contra, si fe-
 cerunt, culpa incumbit populo. Postea
 suo more querit aliam sententiam æ-
 quæ ineptam, Vel, inquit, montes &
 fundamenta terræ, sunt Abraham, Isa-
 ac, Iacob. Hæc a Prophetæ sententia
 alienissima sunt.

Veniā autem merebatur, si hoc
 uno in loco hæc figura esset. Sed cum
 passim in Prophetis, montium & col-
 lium appellatione veniant, Principes, *Montes.*
 & qui ratione officij super reliquam *Colles.*
 multitudinem eminent, quid opus fuit
 tam absurda fingere? Præsertim cum
 Propheta ipse, sine figura dicat quid
 velit, cum subiicit, Dominus litigabit
 cum populo suo, & cōtendet cum Isra-
 el, Recte enim hic populus compa-
 ratur montibus, propter insignia do-
 na, quibus excelluit omnes populos
 terræ, Sicut Psalmus dicit, Non fecit
 S V taliter

COMMENT. IN PRO.

Montes, Colles. taliter omni nationi. Deinde in ipso populo sancto, colles & montes sunt, Reges & Principes. Hi enim eminent super reliquum populum. Sicut etiam in Ecclesia, colles & montes sunt Sacerdotes & Prophetæ.

Quod autem Dominus iubet, ut cum populo sancto contendat, & ut Principes in utroque regno obiurget, ob male administratum officium, Id dupliciter periculosum est. Nam qui in

Noli me tangere. imperio sunt, & omnium minime patiuntur se reprehendi, & omnium maxime nocere possunt. Itaque hæc ipsa Contio, non odium solum, sed pericula quoque certa, Prophetæ concitauit.

Propheta Magistra tus vitia libere reprehendit Audiuit enim sine dubio, quæ nos hodie, cum vitia Principum notamus, Diminui hoc modo auctoritatem Magistratus, ab alienari animos subditorum a Magistratu, & tanquam semina seditionum talibus concionibus in vulgus spargi. In genere notanda vitia, non diserte Magistratus incessendos

PHET. MICHAM.

dos esse. Id enim non solum nihil ædificare, sed etiam nocere posse. Quisdam etiam hoc addunt, Affectare hoc modo Concionatores viam ad gubernacula reumpublicarum &c. Ac tyranni non solent ad hunc modum rationibus se tueri, sed ui in Prophetas grafsantur, Sicut alterius Michæ, Ieremiæ 3. Reg. 22. & aliorum exempla testantur.

2. Reg. 22. Sed Prophetam nihil horum mouet, non parcat dignitati montium, non mouetur suo periculo, Mandatum Domini respicit, huic statuit parendum esse, etiam si mille seditiones inde oriuntur.

Sed frustra nobis seditiones obijciunt, sunt hæc semper poenæ peccatorum, non ministerij dextre administrati. Igitur qui seditiones cauere aut prohibere volunt, non hoc agant, ut hi, quibus docendi munus mandatum est, peccata Magistratum dissimulent, Hac. n. uia prouocatur Dominus ad faciendam ultionem,

Seditiones pene peccatorum.

COMMENT. IN PRO

ultionem. Peccata igitur sinant repres
hendi libere, id enim mandatum Dei
est, ipsi autem desinant. Nam cum Ma
gistratus ideo sit gladius diuinitus tra
ditus, ut facinorosos coherceat, Impe
ditur eius officium, cum ipse ijs peccas
tis obnoxius est, quæ in subditis puni
re debebat. Quomodo enim adulter
rium punire audet, qui ipse adulterij
sui passim multos testes habet? Satis
autem testantur sacræ literæ, si Magi
stratus in puniendis facinorosis non sa
tis aut diligens, aut seuerus sit, Deum
prouocari ad publicas poenas infligen
das. Vbi contra gladius Pinehas in
scortatorem strictus, mitigat iram Dei
& cessare facit publicam plagam. Si
cut etiam Psalm. 106. testatur. Acces
sit Pinehas & placauit, & cessauit pla
ga. Hæc primum magna causa est, cur
Magistratus diserte admonendus sit
officij, & reprehendendus sicubi pec
cat.

Deinde etiam hoc considerari de
bet,

PHET. MICHAM.

bet, quod Magistratus exemplo, quasi
inuitati subditi, putant se tuto peccare
posse, Quæ enim uident in Magistrat
tu, sine periculo se imitari posse putat.
Recte igitur Propheta facit, qui non
dissimulat gubernatorum uitia, sed ea
ratione ministerij sui libere reprehens
dit. Ac debent exemplum eius sequi
omnes, qui Ecclesias vere docere vo
lunt.

AVdite montes iudicium DOMI
NI, & fortia fundamenta terræ,
Quoniam condendit DOMINUS
cum populo suo, & arguet Israel.

FVndamenta terræ vocat idem
quod montes. Sicut Psalmus 47.
pari ratione vocat scuta terræ, Nisi, n.
essent Magistratus & Leges, non pos
set in tanta hominum improbitate con
sistere pax, necessaria ad alendos, edu
candos, docendos liberos, tum in reli
gione, tum in oeconomia.

Singularis autem emphasis est in
vocalibus,

Magistra
tus admo
nendus
officij.

Adulter

Pinehas.

ps 106.

ven d' Apol
du romain
anflay

Gubernas
torum vi
tia nō dis
simulanda
Mx nars

pphria. f. r
ei f. r. m. m.
perat. m. m.
logre

fundam
menta terræ
re. p. m. p. m.
ps 41

COMMENT. IN PRO

POPVL^{us} meus quid feci tibi, aut
ubi molestus tibi fui? responde mi-
hi. Nam eduxi te de terra Aegypti,
& de domo grau^{is} seruitutis rede-
mi te. Et misi ante faciem tuam Mo-
sen, Aaron & Miriam.

POPVLE meus, recordare quæ
so, quale consilium fuerit Balac Re
gis Moab, & quid responderit ei
Bileam filius Peor, a Sittim usque ad
Gilgal, ut disceres DOMINVM
esse beneficvm.

Drog. rubris
ppto Liriod.
dyspnoe di con

7th, hab die aus
todes morgen ye.
solffe. qd vms
zu. m. zu. Hor
mili debans,

S. Aug. Xp. 17. Bile
 Luv. El. 20. Gils
 2 per 2 d. Balua elle

143

Symma est, Dominus omni genere
beneficiorum cumulauit vos, tan-
to vestrum peccatum maius est, quod
sic uiuitis, ac si esset hostis & summus
inimicus vester, ac si omnia hostilia in
vos tentasset.

Commemorat autem tria benefi-
cia. Primum, quod a violentia Tyranni eos liberauerit, & sibi afferuerit in
populum / Sicut in primo præcepto
quoq; est, Ego sum Deus tuus, qui es-
duxi te de terra Aegypti.

Secundum, quod dedit Mosen
ductorem & rectorem, Aaron Sacer
dotem, & Miriam Prophetissam. Vi
demus autē hoc in loco, qđ Deus sum
mi beneficij loco commemorat pium
Magistratum, tum in Republica, tum
Ecclesia. Pluris igitur aestimatur in con
spectu Dei, tum Mose, tum Aaron,
quam increduli Iudei eos aestimabant,
qui etiam lapidibus eos non semel co
nabantur obruere.

Pius Mag
gistratus.

Tertium

Malachias illi
in benedictis
ps. 109.

COMMENT. IN PRO.

3 Bileam conductus per Balac etc.
Hic. com. expositio
est vultus
hystoris, et
minis lora,
Zidkos

Tertium est, Cum Balac conduxisset Prophetam Bileam, ut malediceret populo, coegit eum Dominus ut benediceret ei. Hoc enim potissimum hoc in loco Propheta prædicat. Quod autem commemorat de toto itinere de Sittim usque ad Gilgal, includit simul miraculū de populo, sicco pede transiente per Iordanem. Omnia hæc, inquit, eō tendunt, ut discas Deum esse beneficium. Est enim hic vocabulum (Zidkos) quod, sicut in Concione Danielis, non iusticiam, sed potius beneficentiam significat.

Hic. 20
Hæc cum ad Iudæos pertineant, Hieronymus allegoriam affert, ne scilicet hæc Prophetæ Concio sine omni fructu a nobis legeretur. Sed nos aliam similitudinem, eamque maiorem beneficiorum habemus, quæ nos ad poenitentiam debebat extimulare. Habuimus nostrū Pharaonem & Aegyptum nostram, tyrannidem scilicet Satanæ

Pharao
nostræ.

PHET. MICHAM.

Satanæ & mortis propter peccatum. Sumus autem ex hac captiuitate liberati, per sanguinem filij Dei. Hoc in gens beneficium est & longe præclarior liberatio, quam illa Aegyptiaca. Nec deest nobis Moses noster, Aaron, & Miriam. Habemus enim Dei beneficio bonos & pios Doctores verbi. Sicut Paulus quoque hoc beneficium magnifice prædicat, cum dicit, Dona ascensionis Christi esse, quod alij in Ecclesia sunt, Prophetæ, alij Apostoli, alij Euangelistæ, alij Doctores & Pastores.

Quod autem Balac, conduit Prophetam Bileam, ad maledicendum populo, id an non belle cum eo conuenit. Quod impij Principes coniungunt se cum Pontificib. ut maledicant & malefaciant veræ Ecclesiæ. Sed Dominus vertit ipsorum maledictiones in benedictionem. Nam quicquid hæcenus contra sanam doctrinam machinati sunt, id omne Deus eo conuertit, ut & gloria

Similitudo
do temporis
novi
Testamen
ti.

Eph. 4.

Ek
Bileam
conductus
a Balac
ad maledi
cendum
Israel. Cesar
se pp 3

fuebat Sarrifim
Minha, hic e
farinacea obla-
no: Mump

gloria verbi amplificaretur, & tum
doli tum impietas aduersariæ partis,
magis patefieret.

Decebat itaq; nos in tanta multitu-
dine beneficiorum Dei, non ingratos
esse, sed testari obedientiam & grati-
tudinem nostram, sancta uita, Dece-
bat nos fugere & detestari scandala.
Sed quia hoc non facimus, etiam gra-
uius iudicium, quam Iudæis nobis ex-
pectandum est.

Hub 10 Säms
Hvorn,

IN quo praeueniam DOMinum?
Incuruabor ne coram Deo. excel-
so? An vero praeueniam eum holo-
caustis & vitulis anniculis? Non pla-
cebit DOMINO, etiamsi mille arie-
res, aut multa ^{uallus} milia fluminum Olei
offeras, Num igitur dabo Primoge-
nitum meum pro transgressione
mea? & fructum ventris mei pro
peccato animae meae?

Mass 23 ve not
of darning 3

Ora p Not

5a 1

vide B. E. m.
Tunc sacra-
ficia dam-
net Deus?

HIC igitur nascitur quaestio digna,
quæ tractetur, Cur Deus sacrificia
respuat, quæ tamen tanquam cul-
tus mandarat Iudeis: Reprehendi ita-
que poterant Iudæi si non sacrificassent,
Sed quod sacrificant, profecto non de-
bet reprehendi.

Ad hanc quæstionem sic respon-
deo, Verum est, quod Deus sacrificia
præcepit tanquam cultus. Sed ea non

T ij sola
Cōn sanxyma
Hucus. 1.
Esa. 1.
Matth. 1.

COMMENT. IN PRO

sola praecepit, dedit enim mandata etiam de alijs cultibus interioribus, & ut Paulus vocat, rationalibus. Deinde praeceperat Deus sacrificia, nō in eum finem, ut essent satisfactio pro peccatis.

Rom. 12
Cul. h. 20 l. 5

2^a dupl. h. a
Sacrificij

Rationalis
cultus

Duplex igitur uicium hærebat in sacrificijs Iudeorum, seu legalibus cultibus. Primum uicium erat, quod hoc scē αλόγως seu irracionales cultus præstabant, ommissis alijs cultibus λογικῶς, quales sunt, sicut Propheta post commemorat. Facere iudicium, amare beneficentiam, & humilem ambulare coram Deo suo. Sicut Osee quoque dicit, Non vult Deus sacrificium, sed misericordiam, nō holocaustum, sed agnitionem Dei. Et Psal. 50. Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua, Inuoca me in die tribulationis, & ego eripiam te, & honorificabis me.

Nō uic
post un
proptus nō aduocis,

Hos cultus impij non præstant, Nam in rebus latis securi sunt, non agnoscunt

scunt

PHET. MICHAM.

scunt Deum autorem, nec utuntur pro Dei voluntate donis Dei. Et in aduersis, non confugiunt ad Deum, sed querunt humana præsidia. Hæc igitur quæ potissima & summa sunt, cum omitant, quomodo potest Deus inferiori, & illo quasi brutali cultu, delectari?

Sic Esaias concionatur, Quo mihi - Esa. 1. multitudo uestrarum uictimarū? hoc locusta arietum, & adipem pinguium & sanguinem vitulorum, nolo. Laua uere bo mini, mundi estote, auferte malum contra opera. gitationum uestrarum ab oculis meis, Desinite agere peruerse, & discite bene facere, querite iudicium, subuenite oppresso &c. Hæc sunt uere bona opera, nec possunt simulari ab impijs. Ideo omittunt ea impij, indulgent auariciæ, libidini, iræ &c. Sicut Psalmus Psal. 50. dicit, Videbas furem & currebas cum eo &c. Hanc impietatem conantur Hypocritæ postea tegere & obrutere ista simulatione externorum cultuum, Merito igitur Deus eos cultus damnat & reijcit. T ij In

COMMENT. IN PRO.

5th 1
03 hancs. Pro

In Oeconomia herus a seruo exi-
git, ut domum purget scopis. Sed ad
hanc solam operam non conduxit ser-
uum. Habet enim opus seruo ad alia
maiora officia, ut fideliter tractet pecu-
niam, ut in labore assiduus & diligens
sit &c. Si igitur seruus maiora illa negli-
gat, nonne paruum gratiam merebitur
illa verrendi diligentia? maxime si in-
telligat Herus seruum hoc modo que-
rere pretextum maliciae & ignaviae.
Ita damnat Deus sacrificia Iudeorum,
quod maiores & rationales cultus pla-
ne negligebant, & impietatem suam
palliabant ista sacrificiorum pompa.

Sacrificia
Iudeorum
a Deo das
muta.

2.
Secundum vitium in eo erat, quod
Iudaei sacrificijs non solum tegebant
impietatem cordium, sed etiam vole-
bant ea esse precium pro peccatis. At
sacrificia in hunc finem non instituerat
nec mandarat Deus. Volebat hoc
modo prospectum Sacerdotibus. Et
erant sacrificia typus summi sacrificij,
quod

PHET. MICHAM.

quod per mortem filij Dei peccata
mundi essent expianda. Hoc sacrifici-
um filij Dei, impij non considerabant,
& tribuebant remissionem peccatorum
sacrificijs suis. An non autem extrema
impietas & blasphemia est, sanguini
hircorum & taurorum tribuere eum
honorem, qui solius sanguinis Christi
est?

Uni sacrifi-
cio Chris-
ti compe-
rit honor
remissio
peccatorum

Itaq; passim in Prophetis dicit
Deus, se etiam abominari sacrificia,
se non precepisse ea &c. Nam prece-
perat quidem, sed non in hunc finem.
Erat quoq; ea accepturus tanquam o-
bedientiae erga Deum testimonia, si
non in maioribus & grauioribus reb.
essent inobedientes. Sed cum & ma-
iores cultus intermittant, & hos infe-
riores & vere ad id quod cultus, cum tam
impia opinione praesent, abominatur
sacrificia Deus, & ridet quoq;. Sicut
in Psalmo 50. Nunquid manducabo
carnes taurorum, aut sanguinem hirco-
rum potabo?

In Sacrificijs
Respice Finem

ps 50

T iij Acuis

COMMENT. IN PRO.

Ac viderunt Iudei quoque non esse istos summos cultus, si vaccam, aut arietem immolarent, Itaque ad sumptuosiora sacrificia versi sunt. Sicut Propheta hic testatur, Etiā si mille arietes & tota flumina olei offeras, ingratum erit id officium Domino, Quia, sicut in Psalmo 50. est, Omnia animalia silvarum sunt Domini, & uniuersa quae in agris sunt, ipsius sunt.

Aliud igitur consilium instituebant, & immolabant in honorem & cultum Dei filios & filias. Huius crudelitatis occasionem sumpserunt ex facto Abrahamae, Quia enim Deus tantopere praedicat eius obedientiam, quod filium voluerit immolare, putabant Deum quoque eo officio placari, si liberos suos ei obtulissent. Ac si opus ipsum spectes, magnum & arduum fuit. Quis. n. non libentius opes & uitam etiam suam in discrimen ponat, quam ut liberos suos det mactandos alijs, aut mactet ipse? Itaque postea Gentes quoque hunc

PHET. MICHAM.

hunc cultum imitatae sunt. Sed incoelices Hypocritae, non videbant Abrahamum iussu, ut offerret filium. Ipsi autem tale nihil mandatum erat. Itaque non solum cultus nullus fuit, sed etiam grauissimum peccatum fuit, contra quintum praecceptum, quo prohibentur caedes.

SIC Monachi iactant suos cultus, praedicant sua bona opera, Quod abstinēt a civilibus negocijs, certis operam horis orant, a certis cibis cauent &c. Sed quia haec omnia suscipiunt sine mandato Dei, nihil deo gratiores sunt ipsorum cultus, quam erant illa parricidalia sacrificia, in quibus Parentes liberos suos offerebant Deo. Cultus enim non potest esse, ubi non est mandatum Dei expressum, secundum sententiam Christi, Frustra me colunt mandatis hominum.

Docet itaque hic locus de Hypocritis, quod conantur suis operibus placare Deum, quae tamen eiusmodi sunt,

T v ut per

Em pios
offer

ps 50

Mos immolando
rum liberorum.

Moloch
offerunt

Abas 2 pa
22: 28. m
nupte 4 fig.
21

Exo 13 pmo genm
pro redmēda.

Saturno

Cultus et
opera mor
nachorum

Matt. 15

Hypocri
te.

Inueniunt autem Sir. q. Sarafino Dng placere.
Rndr pph. Hec exigit a te Dng

COMMENT. IN PRO

ut per se non sint bona. Hæc autem non est vera ratio placandi Dei. Itaq; Propheta nunc docet, quomodo Deus placari velit.

3. m. 2. Noui
vā mea boni
pmittit. bene
abulab.
Vnde Deut. 6. a
15. d.
Vnde Esa. 1.
58
Hinc. 1.
Malach. 1.
ope 6

Vbi m. no
datū Dei
non est tibi
non potest
esse cultus
Dei.

Opa pa.
pypna

INDICAVIT tibi DOMINVS o ho-
mo, quid sit bonum, & quid a te po-
stulet, nempe, Vt facias iudicium,
ut ames beneficentiam, & ut humi-
liter ambules coram Deo tuo.

PRIMUM insignis commendatio in
Deo est, quod dicit, Se traditurum,
quæ bona sint, & quæ exigit Deus.
Igitur certi esse possumus, cum ea faci-
mus, Deo nos placituros esse. Nam
non nisi bona exigit Deus, & ea quæ
exigit, placent ei. Vbi è contra alij cul-
tus, quos ipsi delegimus, non possunt
Deo placere, Sicut sunt vota Mona-
chorum, impurus coelibatus, sacrifici-
um missæ pro viuis & mortuis, cultus
Sanctorum, Peregrinationes, certarū
horarum preces, abstinencia à certis
cibis &c.

Habent

PHET. MICHAM.

Habent hæc magnam speciem, &
sunt q; laboriosa satis, Itaq; mundus
iudicat ea bona esse, & placere Deo.
Sed deest his omnibus illa insignis
cōmendatio, quæ Propheta suam do-
ctrinam commendat, cum dicit, se tra-
diturum, quæ bona sint & DOMINUS
exigat, Sunt enim omnia instituta, hu-
mana voluntate, non autoritate diui-
na, Itaq; habent mercedem ab homi-
nibus, non a Deo, sicut Christus dicit,
Frustra me colunt mandatis hominum
&c.

VERI igitur & boni cultus, quos
Deus exigit, hi sunt, Facere ius-
ticiam. Hoc fere exponunt pro iusta
agere, hoc est, ut puniantur nocentes,
& defendantur innocentes. Nam hoc
loco Propheta cū montibus agit, hoc
est, cum Regibus & Principibus, qui-
bus Deus gladium commendauit, Hi
cum gladio utuntur ad coercendos
malos, certi sunt se facere bonū opus,
quod Deus exigit. Cum è contra qui

segniter

Veri cultus.

Facere ius-
ticiam. ut H. 7
ante m. 10
induct. qd
facere ius-
ticiam. qd
ut p. 10. ope
compleat.
Vnde m. 10. 1.
rubricæ,

Uide Mass 23
ve g dominans 6

COMMENT. IN PRO

segniter administrant officium suum,
& aut negligentia peccant, aut pericu-
lis suis mouentur, ne animaduertant
seuerius in facinorosos, faciunt rem
malam, & omittunt quod Deus exi-
git.

In hanc sententiam fere accipitur
formula hæc in Scripturis, Nam Hie-
ronymi sententiam non probo, Expo-
nit enim iudicium facere pro eo, ut
nihil absq[ue] ratione & cōsilio faciamus,
ut ante mens iudicet, quid factura sit,
& postea opere compleat. Hoc est Phi-
losophicum iudicium, Sed Scriptura,
ut dixi, iudicium aliud quiddam vo-
cat.

Hæc igitur sententia non inepta est,
ut hortetur Magistratum ad faciendū
officiū. Sicut in hanc sententiam Esa-
ias. i. cap. iubet, ut querant iudicium,
Et subiungit quasi expositionem, Sub-
uenite oppresso &c.

Sed quia hoc in loco Propheta ge-
neralem Concionem de pœnitentiā
instituit,

PHET. MICHAM.

instituit, vocabulum iudiciij paulo la-
tius accipiendum est, Notū enim est,
quod sæpe usurpetur pro verbo Dei,
Sicut probat Psalmus 119. Idq[ue] eam ob
causam, quod verbum iudicat homi-
nes, dum damnat mala, & docet sancta
& vera. Ergo hoc in loco iudicium fa-
cere, est verbo attendere, id sequi, ei
obedire, non repugnare verbo, non
odisse verbum, sed id cum gratiarum
actione accipere, ei parere, sine verbo
nihil suscipere, quæ verbum mandat
sedulo facere &c.

Non solum autem includuntur in
hoc mandatum externa uitæ officia,
seu bona opera, sed motus illi spiritua-
les, de quib. docet prima tabula. Nam
verbi Dei hæc duo præcipua sunt, ut
doceat fidere Deo, & timere Deum.
Fiducia autem in Deum, requirit no-
ticiam Christi.

Itaq[ue] hoc primum conandum est,
ut attendamus verbo Dei, ut fidamus
misericordiæ per Christum exhibitæ,
& timeas

1. Godes gutte raron. 150
2. Den nerssen liden.
3. Im + Indulng stin

Uide 7. fms by
Simarum

Judicium
significat
verbum. dy
ps 119

Judicium
facere.

Verbum
docet timo-
rem et fi-
dem.

Uide
Judicium
facere.

Esa. 1.

COMMENT. IN PRO

& timeamus eum. Eiusmodi autem hic cultus est, ut possit ab omnib. præstari. Nam si sacrificia requirerentur, melior esset diuitum conditio, pauperum deterior. Sed non requirit Deus sumptus magnificos, Animum requirit trementem ad sermones suos, & fidem misericordia eius.

Iesa. 66.

Secundum est, Diligere misericordiam seu beneficentiam. Ac diserte utitur verbo diligendi, Vider enim omnium hominum animis inditum esse studium singulare, ut sibi beneficiant, & negligant alios. Hunc affectum vult eximi ex nostris animis, & vult in nobis singulare studium esse beneficentiae erga omnes.

Hic quoque eiusmodi cultus est, qui ab omnibus potest præstari, Quamvis tam utilis conditio est, in qua non possis prodesse alijs? Deterrima iudicatur conditio, seruorum & ancillarum, Sed hi dum imperata sedulo faciunt, dum

Conditio seruorum.

in ubi huius
pan ibi
ambon xpus
rhm

In paup
pupulos
viduas
paucri

PHET. MICHAN.

dum curant rem familiarem aut liberos, sanctius opus faciunt, quam omnes monachi & moniales, Faciunt. n. quod Deus mandat. Illi sponte susceptis laboribus defatigantur, sine mandato Dei, imo etiam contra mandatū Dei.

Tertium est, Humilem ambulare coram Deo. Hoc non solum eo pertinet, ne simus arrogantes, superbi, presumptuosi, sed ut in cruce simus patientes, Sicut Petrus dicit, Humiliamini sub potenti manu Dei, hoc est, i. Pet. 5. ferte voluntatem Dei aequo animo, Nolite indignari, Nolite auerti a Deo ad humana & illicita praesidia, Sed humiliamini, id est, agnoscite poenam peccatorum, aut saltem necessariam mortificationem veteris hominis, Deinde, petite & sperate liberationem per Christum.

Hi sunt veri cultus, & vera poenitentia, quam qui praestant, hos amare, tueri,

Humilem
ambulare
coram deo
i. Pet. 5.

Veri cultus.

COMMENT. IN PRO

tueri, defendere vult Deus, Ac vera Ecclesia in id incumbit, ut hos cultus Deo præstet, & homines ad talem rationem uitæ & morum, excitentur.

Antichristi
Ecclesia.

At Ecclesia Antichristi diuersum facit, Nam & verbum persequitur ac blasphemam, Deinde crudelis est in veram Ecclesiam. Crucem autem abominatur, querit voluptates & otium, Ideo etiã prement eam eadem poenæ, quas impijs Propheta iam minabitur.

Hom.
In Hebraeo al.

Aug. 300 Cap. 10.

exordium e, Apd.

LXX vero Imper. mat.

finitis Imper. i.

7. h. non m.

Aug. 300. d.

his fuit p.

No p.

p.

m.

Expositio.

Duplex

vox Dei.

VOX DOMINI ad Ciuitatem clamat, Et salus timentibus Nomen tuum.

Cohærent hæc cum superioribus. Reprehendit hæc Propheta hypocriticos cultus, tanquam inutiles ad placandum Deum, & docuit de veris cultibus, & vera ratione placandi Dei, & mitigandarum poenarũ. Hanc vocem Dei placidam & salutarem, cū videt negligi, minatur Deum alia voce locuturum, quam nō solum audire, sed

PHET. MICHAM.

sed etiam experiri cogantur. Sicut .n. tota scriptura ostendit, Deum poenitentibus ignoscere velle, Ita minatur impoentibus exitium.

Porro non pertinet hæc irata Dei vox ad unam Ciuitatem, sed ad omnes. Itaq; vocabulum (Lair) collectiue accipiendum est, Sicut cum Paulus ad Titũ cap. 1. dicit, Constitues presbyteros κατὰ πόλιν, Id quod nos reddimus, per singulas Ciuitates.

Tit. 1.

Addit autem hic quoq; consolatio nem ad erigendos pios, ne in publica calamitate despondeant animum. Loquetur, inquit, Dominus ad singulas Ciuitates, Ea erit vox iræ & furoris, Pertinet tamen ad eos tantum, qui sunt impoententes, & non auscultant verbo, Ceteri autem qui timent nomen Domini, his erit salus.

Esai. 40. 1.
p. 70

Et si enim Ebræa vox uarie a Rabinis exponitur, tamen satis constat, significare salutem, successum, foelicitatem,
V. tem,

COMMENT. IN PRO

Prou. 8

Tuschjah

tem, & si quid simile est. Sicut ostendit locus Prouerb. 8. (Liazah ue Tuschjah) Meum est consilium & successus. Nam quod recta consilia instituis, Dei donum est. Quia autem etiam recta consilia nonnunquam male cedunt, requiritur (Tuschjah) successus. Item capite. 3. Recondet rebus (Tuschjah) hoc, Fortunabit eos, seruabit in periculis, ubi impij peribunt &c.

Oratio
Auaritia

Opes in
iustis.

Nomen
Domini
timere.

Includit autem Propheta pulchram antithesin, videt omnes occupatos studio augendae rei familiaris, quod putent in opibus praesidium esse contra communes calamitates, Dicit igitur. Fallimini si hoc sentitis, Nam opes iniustae causa sunt exitij, Hi autem saluabuntur, qui timebunt nomen Domini, hoc est, qui verbum amplectuntur, qui obediunt verbo. Ideo autem hac phrasi utitur, ut diserte dicat, qui timeant nomen tuum. Quia Hypocritae nunquam patientur de se hoc dici, quod Dominum

PHET. MICHAM.

Dominum non timeant, Ideo enim sancti hypocrite crificant, ideo in externis cultib. praestant tam sunt assidui. Sed si ad verbum respicias, ibi produnt se, qd, sicut Psalmus dicit, Non est in oculis eorum timor Domini, Nam verbum aut persequuntur aut negligunt, Indulgent cupiditatibus pro occasione, sunt auari, ambitiosi, crudeles.

Porro hanc Concione ad nos quoque pertinere statuemus. Nemo est qui non exhorrescat Turcicam immanitatem quotidie magis ac magis appropinquantem, Hae est vox Domini, quae clamat super inobedientem Germaniam, Sed salus timentib. nomen Domini, Hos .n. sicut Daniele in Babilone, in media Turcia, seruare, & euehere nouit Dominus. Similis sententia est Prou. 16. Misericordia & veritate redimitur iniquitas, & per timorem Domini declinatur a malo.

A Vdite tribus, Sed quis testificabitur ei?

V ij Est

Hypocrite
volunt
qd
Nō dñi,

TURCA

prou. 16

Audore y m... i. divina vltorij

COMMENT. IN PRO

Grammatico
difficilis,
Match.

Hinc
duplex
lectio

Jaad.

EST hic aliquid negocij in Gram-
matica, Nam alij vocabulū (Ma-
teh) accipiunt pro virga, ut sit senten-
tia, Audite virgam seu flagellum, &
eum qui testificatur de eo. Hierony-
mus autem uertit, Audite tribus, &
quis approbabit illud? Sed in cōmen-
tarijs sequitur aliam sententiam, Sic
enim dicit, Audite tribus, quæ vobis
contestatur Dominus, Nam verbum
(laad) usitata phrasi significat conci-
onari, prædicare, docere.

Ses.

Sed si ad textum respiciamus, sim-
plicissima sententia est, Iubet Prophe-
ta primum, ut tribus audiant. Postea
tanquam desperans de fructu, Quis,
inquit, testificabitur ei? hoc est, Quis
hunc populum doceat? Quis ei conci-
onetur? cum nullus fructus sequatur,
sed ipsi pergant in suis peccatis, sine o-
mnī pœnitentia. Sicut sequitur in tex-
tu.

Nonne

PHET. MICHAM.

NONne adhuc ignis in domo im-
pij, thesauri impietatis, & modius
macilentus, ira plenus.

IN priorē sententiæ parte Ebraei ha-
bent duplicem lectiōem, Alij enim
legunt (Haisch) Nunquid est? Cum
in textu sit (haisch) quod alij uirum,
alij ignem exponunt. Sententiæ autē
conuenientius est, ut exponas pro
igni, Quamquam Grammatici aliam
punctorum rationem requirant. Signi-
ficat autem ignis hic pœnam, sicut su-
pra Amos 5. Querite Dominum &
uiuētis, Ne forte erumpat quasi ignis
in domū Ioseph. & deuoret, & non sit,
qui extinguat in Bethel.

Atq; hæc bellissima figura est, quæ
pingit opes fraude & iniurijs partas,
quod sint tanquam ignis, quo necesse
sit ipsos conflagrare, qui eas possident.
Sicut etiam testantur vulgo nota Di-
cta. De male quesitis non gaudet ter-
tius heres, Male quaesita male dilabun-
tur.

V ij tur.

Corbent 154
Azzag.

Pano purnon

Ignis
& pœna

Opes mas
le parte
comparan-
tur igni.

Male q. J.
male q. J.

COMMENT. IN PRO

Et Salomo, In domo impij corrosio.

Sed hic uide impiam hominum impietatem, ne an incredulam pertinaciam dicam? Nemo non cohorresceret, si uideret facem ardentem admoueri tecto suo, Manifestum enim in ea re est periculum, & saepe ex parua scintilla neglecta, maxima oriuntur incendia. Sed cur non eodem etiam modo abhorremus ab opibus per auariciam & iniurias partis? quas Propheta hic dicit esse ignem. Verum enim est, quod alicubi Chrysostomus dicit, quod parua opes fraude partae, etiam magnas opes honeste & bene partas, quasi absumant, Christus etiam recte parta spinis comparat stragulantibus segetem. Male autem parta, aut diffluunt turpiter, aut, sicut experientia testatur, nocent heredibus.

Et tamen in id incumbunt omnes, ut quo iure, qua iniuria ditescant, Has autem cominationes tanquam aniles fabulas

PHET. MICHAM.

fabulas contemnunt. Fit autem hoc, quia Dominus ad tempus ignem quasi sopit, nec sinit statim collucere & deuorare. Nam impij florent aliquandiu, ut Cedri libani. Sed paulo post fit, quod Psalmus dicit, Transiui & ecce non erat, Quasiui eum, & non inuentus est locus eius. Quomodo hoc? Quia ignis deuorauit eum, quem domus sua fouit, cumulaui & in tantum auxit, ut esset inextinguibilis. Psal. 37.

Adem sententia est particulae quae additur, Quod modius macilentus, sit indignatio. Est autem haec quoque bellissima figura, quod vocet (Ephathra son) modium maciei, qui non abundat, sed cui deest aliquid. Sicut et contra Christus vocat καλὸν μέτρον, καὶ ἐσομένον, καὶ σεσλευμένον, καὶ ὑπερεκχυσνόμενον. id est, mensuram bonam, presam, agitaram, & super exundantem, Luca 6.

Fit autem hoc quoque, ut homines utantur

Auaricia
homines
perdit.

Chrysostomus
fuit

Luc. 8.

Diuine Spine

Poppo

HR

modig mar
lensus

Mensura
minus ple
na.

Luce 6

COMMENT. IN PRO

Mensura utantur mensuris, ut Propheta appel-
iniqua. lat, macilentis, acea in re sperent lu-
crum. Sed quale id est lucrum? Pro-
Lucrum pheta respondet, est (Seumah) hoc
Indignatio est, indignatio, seu comminatio certi
mali, quod sequetur. Quis autem tam
stultus & amens est, ut optet opes con-
iunctas cum indignatione Dei? Nimi-
rum omnes hi, qui mensuris non iustis,
sed parcis & deficientibus utuntur in
vendendo.

NVM excusabo stateram impiam,
& fraudulenta pondera in sacco?
per quæ diuites eius omnia implent
iniurijs? & ciues eius loquuntur
mendacium, & lingua eorum dolo-
sa est in ore eorum.

Pondera
iniqua.

HIC pondera reprehendit, sicut
supra mensuram iniquam, Nam
in eo quoque lucrum esse homines pu-
tant, si pondera vitient, sed Dominus
ea damnat. Ideo fit, ut quanto plus se
adimere alijs fraudulententi venditores
confidant,

PHET. MICHAN.

confidant, tanto plus sibi adimant,
Prouocant enim iram Dei, sicut etiam
alibi scriptura minatur, Prouerb. 11.
Statera dolosa abominatio est apud
Deum, At aqua mensura ei placet.

Quod fecimus fraudulenta pon-
dera, in Ebraeo est (Abne Mirma) la-
pides dolosi, Vtebantur enim Iudæi
ponderibus ex lapide, non, ut nos, ex
ære & ferro ferè. Eadem phrasis est
Prouerb. 16. Pondus et statera iudicia
Domini sunt, & opera eius omnes la-
pides sacculi, Vbi in nostris cordibus
corrupte legitur, seculi.

Quod de mendacio & lingua do-
losa addit, etsi uideatur ad doctrinam
referri posse, tamen rectius intelligi-
tur de illa, toti mundo nota, mercato-
rum & opificum perfidia & vanitate,
qua imponunt omnibus.

¶ Gitur ego quoque cepi percutere te,
& perdere propter peccata tua.

V v Verbum

Verbum pauperum
medam dunt nati
parit, Hing) 158

Statera
dolosa.

Dant 25 No
aut i Samlo
no pody grad
et m p
pondus
x lapide

Prouer.

16.
corrupt
*occupy **

lingua
iniqua
non

No pauprs qd
ex parte pover
uinas Hing

Alio vnam
vedens. Alio
emendat. Dant

125

i pua
Prima pua bar noem glanobans
Egle mays mansi zis pabok.
Em subri alio, dan in noem noem,

COMMENT. IN PRO.

Hmg

Osee - A.

Verbum (Hehelethi) Hieronymus, format. a (halal) quod significat incipere. Sed alij contendunt esse a (Halal) & exponunt, Ego te agro-
tare feci, sicut etiam Osee 7. Incipit autem Propheta hic minari peccatis, quæ supra recensuit. Ea duplicia sunt, Non enim in eo tantum peccarunt Iudæi, quod per auariciam iniustis ponderibus et mensuris usi sunt, Sed etiam quod retinebant idolatrias suas, nec patiebantur emendari impietatem per sanam doctrinam.

papa per
idolatrias
am seipsam
destruit.

Hic igitur panditur iudicium Dei plane diuersum a iudicio hominum. Papistæ hodie non ideo urgent cultus & doctrinam suam, quod velint perire, Putant enim se hoc modo stabili-
ros suum regnum, & certo statuunt, si doctrinam nostram sequantur, se beneficia, redditus, dignitates, quas retinent, amissuros esse. Sicut Iudæi quoque non ideo sacrificabant Reginæ cœli, ut est apud Ieremiam, quod vellent perire

Cap. 44.

Regina cœli

PHET. MICHAM.

51

15A

perire, putabant eum cultum unicam esse causam felicitatis & successus. Sed quid fit? Hi ipsi cultus perdiderent Iudæos, & sine dubio perderent quoque Papistas nostros. Quanto enim impia studia urgent diligentius, tanto in se magis prouocant iram Dei, donec tandem penitus excidentur.

Similis ratio est peccatorum secundæ Stabulæ, Diuites putant iniquam mensuram & pondus fraudulentum addidit Stabulæ, Diuites putant iniquam mensuram & pondus fraudulentum addidit turum aliquid suis opibus. Sed sic paratæ opes, etiam honeste acquisita absument. Si igitur liceret nobis omnis generis mala imprecari auaris hominibus, quid aliud imprecaremur eis, quam quod faciunt, ut fraude, mendacijs, periurijs pararent diuitias? Nulla .n. compendiosa magis ad interitum uia est, sicut Propheta testatur, qui iniustas opes ignem vocat, & mensuram iniustam, indignationem Domini.

Auari se
ipsos spoliant.
unde ex digne
fine libere

Iniuste
opes.

Sed mundus non credit hæc, Ideo hoc

COMMENT. IN PRO.

hoc unum agit & urget, ut quam plurimum possideat. Sequuntur autem hoc studium suæ certæ calamitates, ut auari & iniusti homines sibi ipsis sint carnifices, aut habeant additas penas & morbos insignes, aut ut iterum redigantur ad inopiam, aut occasione optimam palam fiant impij, aut calamitates illæ uel singulæ, uel aliquæ etiam in heredes deriuentur.

Quare hoc potius faciendum erat, ut non de opibus colligendis, sed de peccatis cauendis cogitaremus, ibi enim cessaret ira, & abesset ignis ille. adesset autem benedictio Domini. Nam etsi non habeas magnas opes, tamen Dominus vult largiri panem quotidianum, hoc est, quantum satis est, Sicut dicit, Pater vester scit, quibus habeatis opus, Item. Primum querite regnum Dei, & omnia illa adijciuntur vobis. Et Psal. 37. Quotidie miseretur & dat mutuum, & semen eius in benedictione est, hoc est, qui liberaliter dant

pena auarorum.
S. i. p. p.
est Car.
m. f. m.

Panis
quotidianus.

ps 37.
L. m.

PHET. MICHAM.

dant & sunt benefici, his non solum nihil deerit, sed redundabit benedictio etiam in posteros. Sed quia mundus neque credit, nec facit hæc, ideo cogitur experiri, quæ Propheta minatur impijs & incredulis suis Iudæis.

^{Fam. m.} TV comedes & non saturaberis, & oppressio tui in medio tui.

VIDE ingentem iram, quam illa hominum malicia meretur. Pannis quotidianus promissus est pijs, sed auaris hominibus hic negatur. De pijs dicit spiritus Sanctus, Non uidi semen iusti querere panem. Sed auari & iniusti homines, etiam cum quærent panem non inuenient, etiam cum panem habent, non poterunt eo exaturare famem. Etsi autem hæc tempore pacis quoque possunt accidere, ob difficultatem annonæ, Tamen Propheta respicit ad belli tempora. Sicut nunc miseris captiuis accidit in Turcia, Hi enim cum in summa vini & frumenti copia vixerint

pene idola
latricie et
auaricie.

Psal. 37.

Ex. m. Rufin.
ry. g. m. f. l.
f. m. m. n.
v. d. m. m.
p. f. p. d. m.

Capitulum
Turcia

COMMENT. IN PRO

uixerint, nunc uix habent, quod tolerandæ uitæ satis sit.

Oppressio
tui in me,
dio tui.

Quod addit, Oppressio tui in me-
dio tui, significat quod nullum sint has-
bituri successum, urgente & deprimen-
te eos ira Domini. Itaq; latine reddi po-
test, Ex omni parte opprimeris. Nam
Ebraeum vocabulum (Ieschah) signifi-
cat humiliationem seu depressiōem.
Sicut germanice, cum volumus signifi-
ficare aduersissimam fortunam, dicimus.
Er kan nicht vber sich komen.
Premitur manu Domini, ut emergere
nō possit. Sic Psalmo 38. (Schahothi)
depressus sum vehementer. Nostra
translatio habet, Curuatus sum in fi-
nem, Sed loquitur ibi de spiritali hu-
miliatione, quæ nascitur ex sensu iræ
Dei, & conspectu peccatorum.

Apprehendes quidem, sed non eri-
pies, quod autem eripueris, gladio
dabo.

Abominis

Kinibz, m
Aban Ezra,
ejus p parum p parum gladij abstinent,

RAbini nescio quid de abortiuis
hic cōminiscuntur, Sed Prophetæ
alia

PHET. MICHAM.

alia sententia est, Vult enim ostende-
re, quod non solum corpora, sed om-
nes ipsorum fortunæ in extremis peri-
culis versabuntur. Ac verbum appre-
hendendi ostendit magnum studium
emergendi ex calamitate, quod impli-
citi et inuoluti malis uaria conabuntur,
& tentabunt eluctari ex præsentī cala-
mitate. Sed minatur Propheta, eos
quoq; conatus frustra fore. Non quod
nō aliquando sint aliquid effecturi, sed
quod etiamsi quid confecerint, id ite-
rum diffluet, aut in hostium manus
veniet, Sicut sequentia ostendunt.

Apprehen-
dere.

T V seminabis, & non metes, Tu
calcabis oleam, & non ungeris oleo,
Mustum quoq; calcabis, sed vinum
non bibes.

QVI seminauit, videtur aliquid
apprehendisse, & sperat mes-
sem. Sed propter peccata vestra fi-
et, ut non solum non demetatis, quæ
seminastis, sed ut hostis ea conculet
& perdat.

Ser m -
Hugaria

Ser Tura

COMMENT. IN PRO

& perdat. Ad hunc modum, qui oleas
& vvas collegit, videtur apprehendis-
se quo frui possit. Sed propter peccata
vestra fiet, ut hæc non possitis saluare,
nec ips frui. Nam hostibus illa offa pa-
rata est, quam vobis e faucibus eripie-
ent.

Sunt hæc tragica figura. Sed euen-
tus ostendit multo atrociora passos Iu-
dæos. Et habemus nos similia exem-
pla in foribus Germaniæ, Imò in ipsa
Germania. An nō enim putas miseros
Hungaros, & omnes Austriacos nunc
aliquoties seminasse, quæ ab hostibus
Turcis obtrita sunt, & multa calcasse,
quæ immanis hostis temere effudit?
Proponuntur autē hæc Prophetarū con-
ciones ideo, ut postq̃ certum est, pro-
pter peccata nostra hæc ita accidere,
agamus pœnitentiam & emendemur.

QVia obseruastis ritus Amri, &
omne opus domus Abab, & ambu-
lastis secundum cōsilia eorum. Ideo
dedi te in desolationem, & Ciues
tuos

PHET. MICHAM. Cap. ab Asijis

tuos in sibilum, & opprobrium po-
puli mei portabitis.

MEminit Amri & Ahab, qui post
Hieroboam, nouæ idolatriæ po-
pulo Israel fuerunt autores. Nam Am-
ri edificauit Samariam, & ibi instituit
cultum Dei contra mandatum Dei.
Ahab autem etiam Templum ibi edi-
ficauit idolo Baal. Propter hanc impi-
etatem regnum Israel a Salmanasser
vastatum est. Et cum eadem peccata
postea imitarentur Reges Iuda, est id
quoq; regnum a Nebucadnezar Babi-
lonio vastatum, & populus captiuus
abductus. Auaricia .n. & alia peccata
secundæ tabulæ, ut fame, bellis, & alijs
calamitatib. solent puniri. Ita peccata
primæ tabulæ, impia doctrina, cultus
impij, & idolatriæ, solent puniri, sicut
supra audiuius, extrema vastitate.
Sicut Iudæorum exemplum ostendit,
quibus & in captiuitate Babilonica, &
hodie summum opprobrium est, quod
fuerint populus Dei, & tam turpiter a

X Deo

Mysori —
Hungarij m.
Anfruary

Cā om̃ malorū
posse p̃sumari

Duo Reges. q̃ vob̃ malicia sup̃arū
Nihil Regis impio p̃nosq̃.

ol̃i ṽr̃orū
ut ṽr̃orū
de d̃m̃ G̃r̃p̃m
p̃m̃ṽm̃
ṽr̃e d̃m̃ṽr̃o.

Amri.

Ahab.

Pena pec-
carum
i. et q̃. tab-
ule.

Expositio

103 feign
 SES. Arndt pto mo. 4° arndt feign
 et ius et vis. q. pannis fini reliquit
 p. Collatorum et videmant. Sur ego in unius
 so pto mo. n. i. v. n. ut v. p. et r. r. r.
 h. g. n. i. f. d. n. s. g. n. i. et m. l. n. A. v. n. e.

COMMENT. IN PRO

HAEC est querimonia, Dolet .n. pio Doctori tantam esse hominū peruersitatem, ut non solum nō emendantur impij, sed quasi data opera, quotidie deteriores fiant, & licentius peccent. Cum tamen Deus eo animo verbum suum mittat, ut & homines admoniti, peccare desinant, & futuras poenas, tum corporales tum aeternas, cūtent.

Similitudo de vinea.

Esa: 5.

Ex Cantu Mosi Deut. 32

Vititur autem similitudine de vinea, qua etiam Esaias utitur cap. 5. saepe enim iam vidimus hos duos Prophetas, qui iisdem temporibus docuerunt, etiam iisdem verbis uti. Est autē sumpra similitudo ex Cantico Mosi, Deut. 32, ubi de impijs Iudæis dicit, De vinea Sodomorum vitis eorum, & de agris Gomorrae vua eorum, vua fellis & botrus amarissimus.

Imitatus autem est similitudinem hanc Christus quoque Matthæi. 21. ubi Scribae & Pharisei sibi ipsis Prophetæ sunt, quod vinea elocabitur alijs. Mattheos autem

PHET. MICHAM.

Ios autem Deus male perdet. Et Ioh. 15. Christus suam Ecclesiam vineam comparat, ac similitudinis partes pulcherrime explicat. Dicit se esse vitem, Discipulos autem suos seu Ecclesiam, esse palmites, Deum dicit esse Vinitorem, ac purgare vitem verbo, ut uberiores fructum ferat. Sicut autem palmites à vite excisi, fructum ferre nō possunt, Ita, inquit, si nos maneamus in vite Christo, futurum, ut per eum feramus fructum, Nam ipse solus est, qui dat spiritum & uitam.

Ecclesia vince contra parata.

Ioan. 15. Long

Ad hunc modum Propheta hoc in loco populum comparat vineam, se autem dicit esse Vinitorem, qui per verbum haec tenus eam coluerit, Sed queritur nullum inueniri ase fructum.

pply vinea propheta vinitor

Vocabulum (Bejudah) Hieronymus vertit praequas ficos, Sed in genere significat primitias omnium frugum. Diserte autem dicit Propheta, Anima mea primitias desiderabat,

primine

X in Has

COMMENT. IN PRO.

Has enim quia tempore vindemiæ se non inuenire posse dicit, frustra decimæ, frustra plenitudo vuarum expectatur.

PERTinet autem hoc, ad illud com-
mune scandalum, quod omnibus
seculis pios Doctores exercuit. Sic eni-
m solet mundus, hominum uita im-
putat doctrinæ & Doctoribus. Sicut
hodie cum aduersarij atrocissime con-
tra doctrinam nostram loquuntur, ur-
gent fructus, obijciunt seditiones, fe-
ctas, auariciam, tyrannidem Princi-
pum, & alia.

Sed dic mihi, Num Micham accusabimus, quod aut in docendo negligentior, aut in obiurgando non satis vehemens fuerit? Nam doctrinam eius culpare non audebis. Et tamen ipse testatur, se nullum uidere fructum suæ doctrinæ in populo. Imo quanto ipse acrius reprehendit uitia, tanto maiora incrementa sumpsere. Huius igitur incommodi quæ causa est? Profecto non

PHET. MICHAM.

cto non Doctores, ac multo minus doctrina. Sed Satan est causa, qui Zizania hominibus dormientibus serit in bono agro, Ea postea sic pullulant, ita succrescunt, ut bonum semen non solum obruatur, sed plane stranguletur.

¶ Sed non ideo aut vocatio penitus
abijcienda, aut negligentius faciendū
officiū est. Hæc. n. duo incumbunt
Doctorib. Primum ut animam suam
redimant, sicut Ezechiel loquitur. De
inde etiam ut impius mundus habeat
testimoniū publicum contra se. Sicut
Christus dicit Ioan. 15. Si nō venissem
& locutus essem, peccatum non habe-
rent, Nunc autem excusationem non
habent de peccato suo.

Ad hæc accedit tertia causa & quidē
potissima, quod & nomen Dei sanctifi-
candum est, alijs omnib. blasphemant
tibus, & semper aliqui erunt, qui ver-
bum amplectentur. Habet. n. Deus
semper suam Ecclesiam, ubi verbū est,
etsi varijs scandalis deformata & pene
oppressa sit, X iij Perijt

Matt. 13.

Z. Rama
sup feni
" nure;

Propter
multitudi-
nem in-
proborum
non dese-
rendam
vocatio

neque
Et in aliquo
consequi o pome
no dicitur. B
O pome. Vide
Bion.

Abysdina
Eritia

$\frac{2}{\text{cure}} \text{ rae} =$
 cure mimprom v. ppy
 malina ppy. no def. curd
 fuppo deam

pedicularis Sproutii

COMMENT. IN PRO.

Perijt Sanctus de terra, & Rectus inter homines non est. Omnes insidiatur sanguini, unusquisque venatur Fratrem suum ad perniciem.

HOC Prophetis usitatum est, ut quod antea figurate dixerunt, postea simpliciter et sine figura dicant. Idem Micha hoc loco facit, Botri, q̄s in vinea sua quassuit, hi erant de quib. in superiore capite dixit. Facere iudicium, diligere beneficentiam, & humilem esse coram Deo. Sed hæc cum quærit in suo populo, contrarium inuenit. Perijt, inquit, de terra Sanctus & Rectus non est inter homines.

Vocabulum Sanctus (Hasid) apud Ebraeos actiue & passiue significat, nempe, qui misericordiam a Deo consecutus est, & qui misericordiam exercet erga alios. Debent enim hæc duo concurrere, ut seruus cui debitum remissum est decies mille talentorū, viciissim remittat conseruo centum denarios.

Rectum

ut omne manifeste in q̄b p̄mittitur ut iudicij, fœdus, verb. fœdus raptat, Sic Anac oia vras. ut fraude non veniat p̄xm;

PHET. MICHAM.

Rectum vocat, qui recta incedit, & neq; ad sinistram nec ad dexteram deflectit, hoc est, qui ambulat in timore Dei, & sperat in eius misericordia. Talem negat amplius inueniri, quod vix debet omnes, rebus lætis, sine timore & in summa licentia uiuere, Contra in calamitatibus aut desperare, aut conuertere ad carnalia præsidia.

Hæc recte opponuntur ei, quod supra dixit, iudicium facere, hoc est, at tendere verbo, quod hos duos cultus præcipit. Timorem & fiduciam in Deum. Hi cultus cum non adsunt, sequuntur ea, quæ Propheta commemorat, ut omnes insidiantur sanguini.

Hoc etsi ad cædes referri poterat, quas sæpe ambitio & auaricia parit, Tamen rectius refertur ad cædes Prophetarum, obnitentium cupiditatibus mundi. Sicut uidemus, si quis Papistarum impietatem libere insectetur, ei omnis generis insidias & supplicia

X v sube

Figurare p̄g dixit
Nur si phor

Lxx Unggoy
p̄xm p̄m m̄
bulat subu
a larvæ;

Botri in
vineis Do
mini.

6. Bom
Botri

Sanctus
quid?

Matt. 18

Venerat

Rectus.

ans Samu
Sine timore

Judicium
facere. S.

Omnes
insidians
tur sangui
ni.

p̄drazors
farius Mar.
Hys,
Jo: Hus,

COMMENT. IN PRO.

subeunda sunt. Quia autem paucissimi sunt, qui Prophetis recta monentibus parent, quid tum futurum putamus, cum qui recta monent, per crudelitatem è medio sublatis sunt?

Quod addit, Vnusquisque venatur Fratrem suum ad perniciem. Idem est, quod Esaias 5. cap. dicit, Expectavit Dominus iudiciū, & ecce oppressio, iusticiā, & ecce quærelæ. Væ igitur vobis qui coniungitis domum domui, & agrum agro, nec relinquitis pauperi locū, ut vos soli occupetis omnia etc. Notat simul tyrannidem & avariciam grassantem inter impios.

*Simili. ut
de venatis
onis.*
*Venatoris
Anlij m.
manu*
Operosa res est venatio, canes adhibentur ad vim, & retia ad dolum. Nec Venator se nudum feris obijcit, hastis, bombardis, gladijs instructus est. Hæc similitudinem affer ad aulas Principū, insidiantium facultatibus subditorum, ad mercaturam, ad alia questuosa negotia, & inuenies miras artes, quibus omnibus

PHET. MICHAM.

omnibus homines hoc agunt, ut quā plurimum corradant, etiamsi alijs omnibus egendum & fame pereundum sit.

MALUM manuum suarum, dicunt bonum.

*Et hæc oia p'm inuicem affirmant
ut sibi bene sit.*
Et hæc quoque magna perversitas, quod mundus non solum excusat, sed etiam ornat peccata sua. De hac labrusca in vinea Domini etiam Esaias queritur, Væ qui dicunt malum bonum, & bonum malum, qui ponunt tenebras in lucem, & lucem in tenebras, qui ponunt amarum in dulce, & dulce in amarum.

Fit autem hoc maxime in ijs, quæ ad verbum & ad Ecclesiam pertinent. Iudei cum Stephanum occidunt, neutiquam volunt uideri quod peccarint, sed etiam pietatis laudem inde querunt, quod occiderint eum, qui blasphemus fuerit in Moſen & Deū, Act. 6. Sicut Christus vaticinatus est, Putabant se Deo obsequiū præstare, cū vos occiderint.

Sic

*Hæc enim
de vna,*

COMMENT. IN PRO

Impq̃ me
lum manu
um suarū
Dicunt boz
num?

Quaricia.
Umsg.

Usure
Centosime

Ex p^{re}mis n^{ost}
que Mater manu.

Ors oydmes
romph
:- epr umbna
indout, Marfr
Pn'kome luy

Indox. pūm̄ps. pōis fūnē rēx̄r tūphr̄, ne
in p̄rē Etl̄s, ca. mīno p̄ dēfēdōm̄s, aīx d̄m̄
p̄h̄m̄s, et īst̄y fūm̄b̄s,

Changus Andra, bint de fingo
mit den Absenker zu stant

Sic Pontifices & Episcopi hodie,
an nō malum suarum manuum dicunt
bonum, cum & sua defendunt ac sta-
biliunt, veram autem Euangelij do-
ctrinam damnant, tanquam nocentis-
simam hæresin? Manifesta autem fla-
gicia quæ committunt, etsi nō possunt
defendere, quasi sint bene facta, tamen
videmus eos in summa securitate, tan-
quam re bene acta, indulgere cupidis-
tatibus. Imprimis autem auaricia pul-
cherrimis coloribus pingitur, ut non
vitij, sed uirtutis loco sit & colatur. Ne-
quidem maxime insignes usurarii, us-
uras agnoscunt, sed eas quoq; defen-
dunt, quæ Centesimam excedunt. Sic
malum manuum suarum impij dicunt
bonum.

PRinceps petit, Iudex munera acci-
pit, Potens loquitur secundum pra-
uitatem animæ suæ, & coniungunt
studia.

Distributione hic Propheta utitur,
ut ostendat omnes Ordines ex-
treme

PHET. MICHAM.

treme corruptos & deprauatos esse,
qui tamen reliquos exemplo suo ad
pietatem & honestatem debebant in-
uitare.

Principum est consulere suorum
commodis, ut in pace rem parare &
suos alere commode possint. At hoc,
inquit, nostri Principes nō faciunt, sed
assidue postulant a subditis. Verū au-
tem est quod Græci dicunt, τῶν ἀρχόντων
τῶν δέσποιν ἀναγκαι, Naboth cum vine-
am postulanti Ahab negat, occiditur.
Hos Principum mores imitatur reli-
qua aula.

(Hafchophet baschillum) Iudex
propter retributionem, Hoc est, non
administat ius ex æquo, sed ex suo Iniquus
commodo, Danti æquus est, etiamsi Iudex. *Unum*
causa sit inferior. Non danti, est ini-
quus, etiamsi causa vincat. Sicut Esa:
as quoq; hanc sententiam eleganter
exponit. Iustificat impium, inquit,
propter munus, Iusticiam autem ius-
torum, auferunt ab eis / Cum hac sen-
sentia Iudex pariter in bonis et in malis
quod idem est, ut si dicitur, Iniquus Iudex,
iniquus Iudex ad reddendam, iniquis
Simone Simonis nomine, et pariter in bonis
et pariter in malis.

COMMENT. IN PRO

tentia nō pugnat, si (Baschillum) res
feras ad ipsum Principem, cuius tyran
nidem Iudex ideo adiuvat & defendit,
quia sperat retributionem ab eo.

Tertius gradus est, privatorum ho
minum, sed potentum & diuitum. Hi
quales sunt? Loquuntur, ait, secun
dum prauitatem cordium suorum, hoc
est, sequuntur cupiditates suas, omnia
gerunt pro libidine sua, confisi opibus
& potentia.

(Vaieabethicha) Hoc refero in ge
nere ad omnes istos tres Ordines, est
enim plurale, quod coniunctis studiis
ad maliciam, uincunt & perrumpunt.
Nam verbum (Abath) significat intri
care, condensare, & per metalepsin,
quæ huic linguæ communissima est,
roborare, fortem facere. Sicut Pro
uerbium testatur, Funiculus triplex
difficilius rumpitur. Hinc à connexi
one vocant (Aboth) funem densum
& fortem.

Quod

PHET. MICHAM

Quod Hieronymus vertit, Secun
dum desiderium animæ suæ, sententi
am magis quam verba reddidit, quan
quam sententia minus significans est,
Nam vocabulum (Hauah) significat
pœnam & culpam. Sicut cum germa
nice dicimus, Nach vnglück rîngen/
Vnglück stifften. Sic in Psalm. 91. vbi
nostra translatio habet, A peste noxia,
in Ebreo est (Mideber hauoth) a peste
noxia, seu a re infortunata. Sententia igitur
est, Qui opibus valent, pleni sunt
prauis cupiditatibus, his obsequuntur
& indulgent libere.

V Ide autem quam breuib, & ta
men mire significantibus vers
bis, descriptas ac proprijs colorib, des
criptas habeas aulas omnium ferè Prin
cipum. Quibus unquam seculis audis
tum est, tanta onera imposita esse sube
ditis, tantum ut sumptuose edificare,
splendide vestire, & magnam aulico
rum turbam, ad fruges consumendas,
aptam et natam, possint alere. Hæc .n.
faciunt

Hauah,

nach vnglück
rîngen
ps 91 209

Aulorum
pictura.

Mandris
Elamor
Curt Moyn
"rîngs"

garpsabk

Diuites
mercatores.

Qp dîngsme
exrogatam nō
vult. Exm
dîm empare
Gama Gamar
Em vno offit
noie d'andor

Metaphysis
1016. Hebreis

Funeribus nix
difficile inquit

COMMENT. IN PRO

fuerit null
pudens

faciunt, ut nulli ordinarij reditus eis sa-
tis sint. Itaq; postea alijs quoq; magis
stri auariciae sunt, qui ius administrare
& publica officia. Reip. necessaria ad-
ministrare debebant.

Vita ma-
gnarum
rerump.
vita diuina

Eadem magnarum rerumpub. ui-
tia sunt. Nam inter opes, omnia uitia
liberrime grassantur. Putant enim ho-
mines potentes, se una cum opibus,
omnium scelerum licetiam possidere.
Hinc sunt illae oppressiones pauperu,
immanes usurae, adulteria, fornicatio-
nes, manifestus contemptus verbi &
ministrorum, iniuriae manifestae, eaq;
indignissimae. Haec itaq; sunt illa foe-
cunda semina, ex quibus postea vasti-
tas & interitus regnorum & rerump.
enascitur, Nisi & Concionatorum dili-
gentia & Magistratus seuera discipli-
na, publicis his scandalis eatur obui-
am.

Vinea.

Arctius ad
remis dante
Nemo ab Auarijs
no habere

QV i optimus inter eos est, est quas-
si paliurus, & qui rectissimus est, est
quasi nepretum.

Simile

Amplius e p copanv
si opm palmis vna dant
seu bga assimilant qlos p riteri vnu
Sang prap d nra ps, no i q fatur boni
osca. Vto i vnu. Ma. i vna & fignum
uaria hys. Sagms fignu vnu.

PHET. MICHAM.

Simile est quod Esaias dicit, Expe-
ctauit Dominus, ut vinea vuas fa-
ceret, sed fecit labruscas. Alludit enim
Propheta hic quoq; ad similitudinem
de vinea. Q. d. Debeant Principes
& Ciues mei esse iucundae & suauis
vuae, Nam in hunc finem doceo, & ad
pœnitentiam eos reuocare conor. Sed
sunt spinæ & vepres, quorum omnis
vita eiusmodi est, ut ubiq; pungant &
lacerent. Non solum enim exemplo
nocent, sed iniurij quoq; sunt in proxi-
mos.

Esai. 56
Kindi. Tantiq
vne boni vni
fauit vpi.
nas qd m p.
m pbs vlos bo.
minis. De
Hypocritis SES.
Bon. qd vnt nos
videt n boni
p pime. m qd
puras p m q
qst mli p d

Ad hunc modum, utitur similitu-
dine hac Christus Matth. 21. Num po-
terunt vuæ colligi ex spinis, & ficus de
tribulis? Dauid in verbis suis nouissi-
mis, 2. Samuel. 23. etiam hac figura
utitur, sed respicit ad euentum. Praua
ricatores, inquit, quasi spinæ euellens-
tur. Propheta magis ad mores respi-
cit, quod sicut spinæ pungunt, & ta-
men glaberrimam corticem habent,
Ita, qui aliorum incommodis sua quæ-
runt

Matt. 21.
2. Sam.
23.
Dona habent
enim glatte
imiles,

Y

*Ang. dicit. dñi mōp. die dñi pñt pñt In 1
dñi pax. et vñi pñt*

Aduent. lxx et vñi pñt dñi pñt pñt
COMMENT. IN PRO

Ab sing. vñi pñt
runt commoda, & in omnibus flagitijs
vñi pñt
licentissime viuunt, tamen palliant im
vñi pñt
pietatem.

Epōi
Cum vero dies Speculatorū tuo-
rum, ac visitationis tyæ adueniet,
tunc angentur animo.

*Impiū Do-
ctores.*
HIC minatur etiam impijs Docto-
ribus, qui auariciæ suæ causa Prin-
cipibus adulabantur, Non reprehē-
debant vitia, non comminabantur pœ-
nam peccatis, Sed se pijs Prophetis e-
tiam opponebant, quasi non essent illa
euentura, quæ minati erant peccatori-
bus. Dicit igitur, Cum tales vestri
mores sint, profecto non dormitabit
pœna, & ultio diuina. Sed veniet dies
cum Speculatores tui, hoc est, Episco-
pi & doctores, arguentur mendacijs, &
vos visitabimini per Assyrium, & Ba-
bilonium, ac fiet tum, ut qui nunc vos
consolantur, qui magnifica promit-
tunt, quasi Deus ad peccata vestra,
propter templum & cultum suum con-
niuere

*Dñe Dñe
Eplo mōi.*

Monst. pñt. A.
ab oib. rñt. qd. mōp. x
PHET. MICHAM.

vñi pñt
niuere velit, hi impliciti subitis terræ
bus & malis, quo se vertant nescient,
hoc enim fere significat Ebraum vera-
bum.

Hor. 9. Math. 10. Curs. pñt
NE credatis amico, ne confidatis in
Principe. Ab ea quæ in sinu tuo ia-
cet, custodi ostium oris tui. Nam &
filius in patrem contumeliosus est,
& filia consurgit aduersus matrem
suam, & nurus aduersus socrum su-
am. Et inimici cuiuslibet, domesti-
ci eius.

Admonit.
HActenus querimonia Prophetæ
est de peruerſitate morum in to-
to populo, & scandalis magno impetu
in omnibus Ordinibus grassantibus.
Nunc subiicit admonitionem admo-
dum necessariam. Hanc Hieronymus
accommodat ad Pseudoprophetas,
quem Lyra sequitur. Glosa ordinaria
inepte accommodat ad diuersos Præ-
latos in Ecclesia, quib. quidem honos
deferendus, sed non fidendum est.
Qui Rabinos sequuntur, putant Pro-

phetam

*Amig. Admonit. Judas & dñi
pñt. Abmclor. Susimmas Jud. 9.
uxor. Dalila. Saffor. — Jud. 16
Tibig. Abfalon.*

vñi pñt
169

*10. No vñi
mōi pñt
x opo rñt ipi
Dñi mōi*

Admonit.
*Funia ampla
pñt rñt mōi
Nūq. rñt pñt*

*uxor Esau
rñt pñt
Tōing. Heriz
omñs Sorens
deant Nūq.*

*Hmy
Lyra
Glosa ordi.*

Rabin

COMMENT. IN PRO

phetam pollice loqui, contra perfidi-
am hominum. Sicut anus apud Comi-
cum dicit, Quid credas iam, aut cui
credas? Ac profecto non inutile illud
Græcorum præceptum est, *Πίστις* πῖσις, Tam. n. altæ humanarum men-
tium sunt latebræ, tantæ ingeniorum
& morum prauitas est, ut quid cui cre-
das nescias. Non inusitata exempla
sunt, Sicut etiam Hieronymus hoc in
loco queritur, ubi filius parenti, fra-
ter fratri insidiatus est. Nam ut Poeta
inquit,

Viuitur ex raptō, non hospes ab
hospite tutus, Non socer a genero,
Fratrum cōcordia rara est. Imminet
exitio vir coniugis, illa mariti, Lu-
rida terribiles miscent aconita no-
uercæ. Filius ante diem patrios in-
quirit in annos.

Huiusmodi exempla cum non ra-
ra accidunt, recte monentur ho-
mines, ne temere quibusuis credant.

Acmos

PHET. MICHAM.

Ac monet idem Scriptura quoq; sed paulo alia ratione. Sic enim prohibet
fiduciam in homines, ut fiduciam om-
nem habeamus positam in diuino aus-
xilio, quod non potest fallere. Homi-
num autem tum consilia, tum auxilia
fallunt, Imo etiam saepe nocent. Sicut
Esaïas dicit, Aegyptios Iudæis fore
tanquam arundinem, cui si innitaris,
frangitur, & lauciat brachium, Et om-
nes gentium historiæ plenæ sunt ex-
emplis, quæ ostendunt, eos qui fiducia
humanorum auxiliorum, res nouas
moliti sunt, periisse. Est enim illa in ho-
mines fiducia peccatum contra primū
præceptum, Ego sum Dominus De-
us, Igitur certæ poenæ eam consequun-
tur.

Sicut igitur scriptura ubiq;horta-
tur ad fiduciam in Deum, ita fiduciam
in homines ubiq; damnat. Relinquit
tamen fiduciam, ut sic appellem, æco-
nomicam & politicam. Caritas, inquit
Paulus, non est suspicax. Cum igitur

Y ij

mans. Ne phibent

Fiducia omni hominibus
in politica,

Anus apud
Comin

Matth. 10. 27. non confi-
dendum in
ab hominibus.
Nusq; una fide

Horatius

Scriptura
ea damnat
fiduciam
in homi-
nes.

Hominum
consilia et
auxilia fal-
lunt etc. Esa:
San. Acimdo,

No famas alie
fiducia in nos
homines. Dros

Non ubiq;
que diffi-
dendum
hominibus

COMMENT. IN PRO.

*Fiducia
inter con-
iuges.*

*Salom. p. 31
Lug.*

mandatum sit, ut viri diligant uxores suas, profecto debet longissime abesse a coniugibus, uel diffidentia uel suspitio omnis. Si ut Salom. dicit, Confidit in uxore cor uiri. Pro. 31. hoc est, Nō solum credit ei administratio- nem rei familiaris, sed etiam se redamari credit, & amore alienorum non affici. Hęc fiducia inter coniuges debet esse perpetua, nisi res aliud ostendat.

*fiducia Principis
in subditos.*

*Fides po-
litica.*

Sic Paterfamilias committit operas domesticas familiae. Princeps credit se diligi a suis, Vtissimū subditi credunt se Principi suo caros & curā esse. Hęc fiducia non solum alit amorem, Sed est unicum uinculum animorum, & negotiorum omnium. Itaq; necessaria est, & diuinitus praecepta. Sed est ut dixi, fides oeconomicā & politica, quā non tollere debet fiduciam in Deum. Quia autem fieri potest, ut alicubi fallamur, etiam orandus Deus est, ut hoc animorū uinculum conferuet.

Et simul

PHET. MICHAM.

Et simul diligenti inspectione et studio opus est, saepe enim homines incuri negligentia sua alijs dant occasionem peccandi. Si Paterfamilias non inspiciat operas familiae, & gubernet, nihil mirum est, si familia alicubi aut cesser, aut deprauet aliqua. Sic Princeps suarum rerum curam ita mandabit alijs, ut tamen ipse in parte aliqua administrationis sit.

*only dñi
pignat Equi.*

*Salom. m. 31
p. 31*

Sed quod ad praesentem locum attinet, non loquitur Propheta de illa civili diffidentia, qua, propter perfidiam hominū, uti aliquando necesse est. Ad grauiiores res hęc admonitio referenda est. Conquestus est, quod neq; Principes, nec Iudices, officium faciunt, De priuatorum quoq; cupiditatibus dixit, Nunc igitur hanc admonitionem subiicit, ne talibus scandalis pñ se quoq; ad impietatem patiantur abducī. Magnum enim periculum est in illa scandalorum multitudine, sicut tot

*propheta
loc. utur
de cauens
dis scan-
dalis cor-
qui pñ
sunt.*

Y III Pro

*An den pñ
Lamor. 51
m. 31*

CCMMENT. IN PRO

Prophetarum Conciones restantur.
 Psal. 123. Psalmus 125. dicit. Non relinquet Do-
 minus Sceptrum impiorum super
 sortem iustorum, ne forte iusti quoque ex-
 tendant ad iniquitatem manus suas.

*scandalum
 dicitur ab eorum*

*Scandalum
 vitandum*

*Matth. 18. 6.
 mag. pro pty
 Long*

Et Christus Matth. 18. graviter mo-
 net. Si manus tua, aut pes tuus te scan-
 dalizat, excinde eum & abijce. Meli-
 us est tibi, ut claudus & mancus ingres-
 diar ad uitam, quam ut ambas manus
 & pedes ambos habens proijctaris in
 aeternum ignem. Esi oculus tuus te
 scandalizat, exime eum & abijce, Me-
 lius enim tibi est, unoculo in vitam
 ingredi, quam duos oculos habentem
 proijci in gehennam ignis. Hoc est,
 non patiaris te a quoque induci in scan-
 dalum, etiamsi eo tam non videaris
 posse carere, quam oculo aut pedibus.
 Erue oculus, excinde pedem, & qua-
 cumque ratione potes, te libera, noli as-
 sentiri &c.

*Cave non
 tuos oculos
 Amicos, ppr
 scandalum*

Ad hunc modum Propheta quoque
 hoc in loco concionatur, ne Principis

PHET. MICHAM.

ne Principis, ne denique nobis confusa-
 tissimorum tantam rationem habeamus,
 ut eorum exemplis iniquitati a ver-
 bo discedamus, aut contra verbum fa-
 ciamus, sunt enim homines, quicunque
 tandem sunt. Deo igitur potius grati-
 ficandum, & eius verbum sequendum
 est. Is enim maior est homine, & ex
 calamitatibus, quas homines struunt,
 eripere potest, ubi contra homines fal-
 lunt, & si non in pericula inuoluunt, ta-
 men in periculis deserunt.

*Secg phor
 In greg nullig
 Dignus von
 Dei,*

*homo nos
 digne i. probis
 in de non*

EGO autem ad DOMINVM res-
 piciam, sperabo in Deo salutis meae,
 Et exaudiet me Deus meus.

*non em vici
 tre non nimen
 digne fuf
 nonf vomb fuf*

HIC Propheta exponit se, Quod
 enim supra dixit negative, hoc
 nunc affirmative dicit, et transfert rem
 in suam personam. Nolite, inquit, crea-
 dere in homines, in Deum credite, si
 seruari vultis, sicut ego facio. Sunt au-
 tem haec verba plena fidei & consolati-
 onis, quae ut rectius intelligi possint,

*In Deum
 credenda,
 non in homi-
 nes.*

Y v in rem

5 Negative, nur Affirma

COMMENT. IN PRO

in rem quasi praesentem cogitatione
insistamus.

Est haec ultima Concio Prophetæ,
quem uidemus maximo animo inse-
ctatum esse uitia suorum temporum.
& cōminatum poenas. Nec id satis ei
fuit, Etiam rationem ostendit, emen-
dandæ uitæ & placandæ iræ Dei. Cum
itaq; uidet impiū mundum, neglectis
comminationib; & doctrina salutari,
pergere in peccatis, duo facit quæ ma-
xime sunt insignia. Primum non mo-
uetur scandalis impię multitudinis, sed
manet firmus in sententiā suā, non mu-
taturus eam, si capiendi ideo inimici
sint omnes homines. Hæc Propheti-
ca & heroica constantia in fidei Do-
ctore imprimis est necessaria.

Sed alterum maius est, quod cum
in talibus moribus non posset abesse
longius poena & uindicta diuinā, non
tamen spem omnem abiicit, sed oculos
in Deum reijcit, certus quod etiā
ampli vniversalis poena tanquam dilu-
uium

PHET. MICHAM.

uium grassatura sit, tamen Deus norit
eripere & seruare suos, Sicut Petrus
quoq; dicit.

Nostrorum temporum plane ea-
dem cōditio est, Mundus sic im-
mergitur peccatis, ut non possit spera-
ri aliud, quā certa vastatio totius Ger-
maniae. Hanc enim meruerunt non so-
lum idolatriæ & blasphemiae tempore
Papae, sed etiam augent eam con-
temptus verbi reuelati, ingratitude,
inobedientia, deniq; omnium uitiorū
infinita licentia. Oportebit itaq; nos
quoq; Prophetæ exemplum imitari.
Primum ne decepti scandalis, patia-
mur nos quoq; ad impietatem abripi.
Cogitandum. n. est singulis nobis, etiam
ampli totus mundus libidini, avariciæ,
crapula indulgeret, nos tamen castos,
beneficos & sobrios velle viuere. Se-
cundo ne prorsus abijciamus spem salu-
tis, etiam si hac hora ingruat Turca
& omnes calamitates.

Propheta

Constantia
Miche

1. p. dicitur
sua sua

2. Sprus
Dro.

Dog ruper
mus. m.
Exandro
Huly.

Mudy. mudy

Vastatio
Germanie
imminens

ve p. que

Sprus
Cius

offimus
solus
m.

COMMENT. IN PRO

q mala videt Micham
Propheta excidium Hierosolymitanum non erat uisurus, vastationem regni Israel uidit, & fortasse obsidionem Hierosolymitanam quoq; factam a Sanherib octauo anno post occupatum regnum Israel. Pertinent igitur hæc eius voces, ad Ecclesiam tempore vastationis futuram, ad illum pusillum piorum gregem, qui calamitates illas uidit. Hunc docet, ne abijciant spem salutis, Sed ut leuent oculos ad Dominum, qui est Deus salutis, & audit preces suorum. Breuia verba, sed quæ ingens pondus grauissimarum rerum secum trahunt. Non solum enim bellam antithesin includunt, sed etiam doctrinam maxime necessariam complectuntur.

Ad Domini respiciam.
Respiciam, seu spectabo ad Dominum, inquit, Non eos sequar qui respiciunt, ad suam iusticiam, sapientiam, potentiam, qui in aliorum hominum opibus & amicicia confidunt. Nam omnia, quæ ab hominib; præstari possunt,

PHET. MICHAM.

sunt, sunt fallacia. Oculos igitur ad eum uertam, qui est Deus omnipotens, de eius manu accipiam. Sicut hunc affectum eleganter pingit Psal. 123. At te leuaui oculos meos, qui habitas in celis. Ecce sicut oculi seruorum ad manus dominorum suorum, Sicut oculi ancillæ ad manus Dominae suæ, Ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. Singularis itaq; emphasis est in vocabulo, ad Dominum, Opponit enim hunc omnibus humanis præfidijs.

Secundo addit, Expectabo Deum salutis meæ. Magna fides, quod nominat Deum salutis, qui velit & possit saluare. Addit autem diserte, meæ, Nam hæc demum vera fides est, quæ sibi ipsi applicat misericordiam Dei & salutem. Hunc Deum, inquit, expectabo. Cur hoc addit? Nimirum, ut ostendat, se etsi de salute certus sit, tamen Deo non præfixurum tempus, non modum, non media salutis.

enim

Psal. 123.

Expectabo Deum salutis meæ.

Vera fides sibi ipsi applicat misericordiam Dei & salutem.

Enimvero non modum, non media salutis.

COMMENT. IN PRO.

Deo nō q
subi nō
nōq mod

Adiuvet in
oportunitate

Dng MEVS

Sperat
Deum au
diturum
preces su
as.

enim esset tentare Deum, quasi omi
so hoc articulo temporis, postea salus
esset impossibilis, quasi tantum uno
modo & medio salus possit continge
re. Ab hac tentatione qui se liberare
volunt, illi expectant, dum ipse Deus
oportunum tempus & modum desig
nat, Est enim Adiutor in oportunitate
te, sed oportunitatem desinit ipse.

Tertio dicit, Et audiet me Deus
meus. Vide quam pertinaciter urges
at, se habere Deum, quasi reliqua im
pia turba Deum non habeat. Habent
quidem Deum etiam impij, sed iras
tum, & Deum vindictæ, non salutis.
Propheta autem gloriatur de Deo suæ
salutis, & de suo Deo, qui non probet
contemptorum verbi impietatem.

Hic Deus meus, inquit, exaudiet
me. Cur hoc? Nimirum, quod dum
tardat auxilium, Propheta tamen non
cessabit orare, non desinet clamare pro
auxilio.

PHET. MICHAM.

auxilio. Hoc enim modo, si incessan
ter orauerimus, probamus Deo fidem
nostram, quod de salute eius nondum
desperemus. Probamus etiam Deo
patientiam nostram, quod mora illa
non frangit animos nostros. Est enim
hæc non rara tentatio, quod homines
dum expectant & petunt opem, & es
am differri vident, putant aut Deo nō
curæ esse sua, aut orationem minus gra
tam, Itaq; desperatione quadam abij
ciunt Orationem.

Sed Propheta expectans, & adhuc
sperans salutem, etiam hoc pertinaci
ter sperat, Deum auditurum, Ergo o
stendit se de oratione nihil remittere,
sed eam, fiducia salutis impetranda,
de die in diem urgere, Sicut Christus
docet in parabola illa de iniquo iudice,
& de Vicino improbius flagitante pas
nem. Huiusmodi tum præcepta, tum
exempla nobis in omnibus periculis
debent esse ob oculos, ut excitemus
ipsi

Incessanter
orare,
valde utile

Et non nos
nos am
baptis est,

Luc. 18.
11.

Iudex Iniquus
Imposuimus
Iuring

COMMENT. IN PRO

ipsi quoque ad pertinacem spem, etiam
tum ubi simpliciter desperandum esse
videtur.

Agitur p. d. i. p.
Michae
Consolatur pios

NE lateris inimica mea super me,
quod cecidi, surgam, Et si sedero in
tenebris, DOMINUS lux mihi est.

denotatur
p. d. i. p. q. f.
m. q. r. a. l. u.
m. i. t. a. s. f. o. r. t. i. b.

Via ostendit
p. d. i. p. h. a. n. o. s.
in Deo,

Sic vocatur
d. i. p. v. o. l. u. n. t. a. t. e.
m. i. t. a. t. i. o. n. e.

ECCE Propheta officium suum, qd
attinet ad securos & impoeniten-
tes peccatores. Nam & reprehendit
peccata & cōminatus est grauissimas
pœnas. Ac ne quid intermitteret, ui-
am quoque ostendit, qua possint recons-
ciliari Domino, Si nō indulgeant scan-
dalis, sed sequantur verbum, & respi-
ciant ad Deum. Postquam autem ui-
det, nihil a se profici, dimittit eos se-
cundum desideria cordium suorum.
Nam apud tales nihil est reliquum,
quam ut experiantur uera esse, quae ri-
debant, cum ex Propheta audirent
ventura esse.

Vertitur igitur iam ad alteram par-
tem, ad pios, qui admoniti Concioni-
bus

Cū sedero i. e. i. p. p. l. l. u. m. i. n. i. s. m. a. m. a. r. a.
Dñs lux mibi. i. e. v. o. i. g. c. o. n. s. o. l. a. t. o. r. m. e.
m. d. i. p. p. l. l. a. r. e. p. r. e. s. e. n. t. i. a. c. o. r. d. i. s. m. e. i. q. u. i. n. o. n.
i. r. a. s. t. u. r. i. f. u. i. t. m. o. q. u. i. d. e. m. f. o. r. t. i. s. a. p. p. l. l. u. m.
r. o. s. t. r. a. t. u. r. q. u. i. e. x. t. e. n. d. i. t. u. r. B. i. l. l. i. a. n.

PHET. MICHAM

bus Prophetae, & agnoscebant peccata,
& penitentiam agebant, & tamen
communem calamitatem, certo Dei
consilio cogeantur simul ferre. Cons-
olatur autē hos pulcherrime, & pro-
mittit futurum, ut non solum hostes
crudelitatis suae satis graues pœnas lu-
ant, Sed ut etiam reedificetur Ierusa-
lem, & longe splendidior fiat, quam
unquam fuit. Nam cum hactenus ini-
micos habuerit omnes vicinos, futu-
rum posthac, ut omnibus dominatura,
& hostes eius omni genere honoris
eam persecuturi sint, Deum quoque lon-
ge clariora fauoris sui signa esse editu-
rum, quam illa in Aegypto fuere. Tos-
ta autem hae consolatio referenda est
ad spirituale regnum Christi per Euan-
gelium.

INITIO apostrophe est ad Assyrios
& Babilonios, per quos diuersis
temporibus populus Israel grauissime
afflictus est. Nam hi regnum Iuda, illi
decem tribus Israel vastarunt & capti-
uos ab-

Consolatur
Dios
de Nomina
H. i. p. p. p. p. p.
H. i. p. p. p. p. p.

Apostrophe
ad Absur-
m Babil-

Vniversi Supb

PHET. MICHAM.

Impiis uos abduxerunt. His uictorijs barba-
secutitas. ra & impia gentes non potuerunt nō
efferrī. Sicut uidemus in Rabface apud

Esa. 37. Esaiam, & Belsazer apud Danielem,

Dan. 5. Vterq; enim insolefcit victoria & bla-
sphemat Deum cœli, Laudant sua ido-
la tanquam largitores tanti successus,

Deus Iste Iui
dixit. in 3o
Dixit Quamvis
a Zueris,
Tibz
Deum autem Israel contemnunt, &
rident tanquam Deum imbellem, qui
non potuerit suos liberare. Sicut hic
dicunt, Vbi est Deus tuus? Hæc impi-
orum summa securitas, priorū calamita-
tem etiam auget, ut & uideantur sibi
penitus a Deo deserti, & nullam salu-
tis spem existiment esse reliquā. Hæc

Natura
carnis
i. aduersus
dopriore
enim perpetua carnis nostræ est natu-
ra, nisi gubernetur uerbo Dei et spiritu
sancto, ut lætis rebus insolefcant & ad-
uersis frangatur.

Propheta igitur, ac si in re præsentī
esset, & suorum pusillanimitatem, &
aduersariorū insolentiam uidet. Mo-
net igitur hos, ne efferantur in illa ca-
lamitate populi sui, Ac addit causas, fu-
turum

ad supbos
vntous

COMMENT. IN PRO.

turum, scilicet, ut lapsi iterum resur-
gant. Pertinet autem hoc eō, ut suū po-
pulum in spem salutis erigat & laban-
tes animos confirmet. Ideo inquit, Ne
læteris inimica mea super me, quod ce-
cidi. Videt humanitatis esse, ut occu-
ramus lapsis, & eos uel erigamus, si
possumus, vel saltem commoueamur
eorum calamitatibus ad misericordi-
am.

Sed hæc Ecclesiæ perpetua fortu-
na est, ut calamitatibus eius nemo mo-
ueatur, sed ut inimici, calamitatem
calamitati addant, nec ulla supplicio-
rum acerbitate exaturari possint. Ad
hunc modum Christus, Ecclesiæ caput,
in cruce uidit exultantem gau-
dio Synagogam, & insultantem mo-
ribundo. Sed fuit hæc impiorum læ-
ticia & risus breuissimī temporis, Vix
in sepulchrum positus erat Christus,
ac iam exaturata crudelitas hostium
eius quietura videbatur, ibi nouus
& inusitatus metus eos inuadit, ut

Z ij etiam

Spas adflumis

Ecclesie
calamita-
tibus im-
pij nō affi-
ciuntur,
liberant en-

Es ppheta
Im raga
III

Breuis. spion
unipus

COMMENT. IN PRO

Judij & exors ut etiam mortuum cadaver metuant,
metur mortu & Christus tertia die resurgens ad in-
Cadaver, firmissimum mendacij praesidium eos
- dno Tunc cogit, Sunt enim resurrectionis Chris-
 sti nuncij & testes, illi ipsi hostes Chris-
 sti.

Ad hunc modum Propheta quoque
 hic consolatur suos, qui oppressi gravi
 calamitate iacebant, atque ideo etiam
 trepidabant animo, ubi contra inimici
 laetabantur. Surgetis, inquit, Mira pro-
 fecto & pene incredibilis vox, ihs, qui
 se ita lapsos uidebant, ut nulla huma-
 na ui viderentur erigi posse. Maxima
 pars populi bello absumpta, reliqui ca-
 ptiui abducti erant. Praesiniebatur a-
 Jeremia captiuitatis tempus pene infir-
 mitum anni septuaginta, paucissimi .n.
 qui Hierosolymam uiderant, redierunt
 in terram Canaan, Alia multitudo, in
 Babilone, inter gentes, sine patrijs Ce-
 remonijs & ritibus educati sunt. Itaque
 omnes in gentilitatem uidebantur de-
 generaturi, inter tot & tanta impiaru
 gentium

In solis mundi
anff. Roman,

Hic.
Capitulum 2
Lxx An

Capitulum 2
ra Judos in
Grms,

PHET. MICHAM.

gentium scandala. Et tamen Prophe-
 ta certam spem incolumitatis populo
 promittit. cum dicit, Surgam, Nec fal-
 sus est, nam regnum Iuda reductum
 est in terram suam, muri Ierusalem,
 quanquam in angustia temporis, ut
 Daniel loquitur, reaedificati sunt. Do-
 nec tandem Christus venit, & per prae-
 dicationem Euangelij etiam decem
 tribus Israel surrexerunt, & cum vera
 Ecclesia fidelium consociatae sunt.

Juda reding
& Capm. R.
Dan. 9.

Sed maxime insigne est, quod Pro-
 pheta addit. Si sedero in tenebris, &
 DOMINVS est mihi lux. Potest .n. &
 Prophetae obijci, In longinquum tem-
 pus est, quod promittis, Varie inter-
 rim affligentur omnes, multi autem
 morte praeuenientur, De his quid fiet?
 Profecto promissiones hae eis nihil
 proderunt, post tam longum tempus
 secuturae. Respondet itaque, Calamita-
 tes istas, & mortem quoque esse ceu hor-
 ribiles tenebras, Sed illustrari tamen

Lxx Anm

Lux in tes
nebris.

Z iij eas

COMMENT. IN PRO

2. Pet. 1. ipso Deo, cuius verbum tanquam lucerna in caliginoso loco prælucet, ne calamitatib. fatigati frangamur, & despondeamus animum.

Hæc illa insignis consolatio est, qua vincenda sunt omnia incommoda corporalia, etiam mors ipsa. Quid enim est, detineri morbo incurabili & quotidiana quasi morte absumi? Quid est captivum esse Turcæ? Quid est egere, & premi inopia? Quid laborare alijs incōmodis siue æconomicis, siue politicis? Nonne omnia hæc sunt temporalia, & conditionem hanc perpetuam secum afferunt, Quod aliquando necesse sit ea mutari, saltem tum, cum vita mutanda est? Sunt igitur, ut Propheta appellat, tenebræ, & quidem horribiles, quas omnes naturaliter fugimus & auersamur, Caro enim non potest non abhorrere ista incommoda.

Sed respice in verbum, ad hanc lucem

PHET. MICHAM.

cem spiritualement, de quo Propheta hic loquitur, & senties vinci tenebras illo lumine, ex quo hi radij consolationum oriuntur. Pater filium quem diligit, castigat. Corripimur a Domino, ne cum hoc mundo damnemur. Non sunt dignæ passiones huius temporis gloria, quæ reuelabitur in nos. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuatur. Linum fumigans non extinguet. Cor humiliatum & contritum Deus non despiciet. Qui relinquit propter me Patrem & Matrem, centuplum inueniet. Qui vitam propter me amittit, inueniet &c. Sunt enim in finitæ huiusmodi sententiæ in Concilio onibus Prophetarum, Apostolorum & Christi, quæ in ipso sensu calamitatis pijs prælucet, ne desperent, hoc est, illustrant tenebras carni intollerabiles.

Nec vero impedit, quod calamitates illæ

Consolatio verbi
est lux in tenebris, 1 Cor 11

Ro. 8.

Matth 11

Ec.

Esa

Ps 51

Matth.

COMMENT. IN PRO.

Calamitates, quas
primū peccata
meruerunt
pqs sunt
signa gra-
tie.

tes illæ sunt poenæ peccatorum, Nam
Propheta statim peccatum in sua &
Sanctorum persona profitetur ac ag-
noscit. Hoc solum restat, ut tu quoq;
peccata tua agnoscas, & in ijs non per-
gas obstinate. Castigat Pater quoq; fi-
lium propter peccata, & tamen ipsa ca-
stigatio est signum paterni animi. Sic

1. Cor. 11. Paulus dicit, Corripi nos a Domino,
ne cum hoc mundo damnemur. Fiunt
igitur etiam ille calamitates, quas pro-
pter peccatum infligit Deus, pijs seu
poenitentibus, certa signa gratiae Dei,
& uera Sacramenta, Sicut Epistola ad
Ebræos hunc ipsum locum pulcherri-
me explicat cap. 12. Fiunt etiam exer-
citia fidei. Fiunt opera obedientiae erga
Deum, & habent promissionem
compensationum aeternarum. In hanc
igitur lucem nos quoque intueamur ocu-

Feb 12

Rom. 5. lis & animo, & fiet, sicut Paulus dicit,
ut etiam gloriemur in tribulationibus,
Scientes quod tribulatio patientiam,
patientia probationem, probatio spem
efficit.

PHET. MICHAM.

efficit, Spes autem nō confundit/ Sci-
mus enim per spiritum sanctum, qui
nobis datus est, nos a Deo diligī, &
gratiam tanquam diluvium inundare
in nos.

I Ram DOMINI ^{parabo} feram, quia peccau
caui ei, donec iudicauerit causam
meam, feceritq; meum iudicium,
Educat enim me in lucem, & cum
gaudio videbo ^{facile venio, p. 158} iustitiam eius. ^{Tom. 1.}

HIC clarius exponit, quod supra de tenebris & luce dixit. Ac initio est insignis confessio, Agnoscit illam calamitatem proficisci ex ira, & quidem ex ira DOMINI, Deinde nihil dissimulans addit causam, Quia peccaui Domino, ideo plector.

Continet igitur hic locus doctrinam longe utilissimam, ut nos quoq; in calamitatibus non tantum mulierum more, querulemur & eiulemus, Sed attollamus oculos & circumspeciamus de causa calamitatum. Tunc enim fiet,

Z v ut non

Smulch roia Mudo. Soumo
Tine dunt ad Indior. Tu
misi veang vs qz fure
fari. Pogo. Joff mune
pago Sin. fur miz Syngus

COMMENT. IN PRO

ut non solum statuamus nos leuius puniri, quam pro merito, & ideo sumus patientiores & animo magis presenti. Sed etiam desinamus peccare, & uiuamus in timore Domini, quæ uera pœnitentia est.

Doctrina
penitentiae

Complectitur igitur locus hic grauissimam doctrinam de Pœnitentia. Quia enim diserte dicit, Iram Domini feram, quia peccaui ei, profecto hoc significat futurum, ut semper peccatum consequantur suæ pœnæ. Hoc si statutum habeat adulter, auarus, uisurarius, impius uerbi & ministrorum contemptor, num putas adeo secure peccaturos esse? Diuersum credunt, Nam cum uident, quod homines possint honesta specie falli, etiam Deum se fallere posse confidunt. Putant Deum tanquam Cupidinem clausis oculis inter homines, sine sensu, sine cura aliqua humanarum rerum volitare. Ideo tam secure peccant, sine ullo metu pœnæ se-

Pœna con-
sequitur
peccatum.
gs rrdn

Dei huius
Cupidine,

Serue
pœnare
In

PHET. MICHAM.

nae securæ, donec post longum spatium, quod Deus ex thesauro bonitatis suæ dat ad pœnitentiam, pœna eos arripit, ibi in horribilem ἀσπλυν, seu desperationem, incidunt, Sicut exempla ante oculos sunt, ubi in leuissimis incommodis, mirabilis animorum consternatio sentitur.

Necessaria igitur hæc doctrina est, ut in omnibus calamitatibus & periculis, Prophetæ exemplum imitemur, ac respiciamus ad causam mali, & fateamur peccata nostra talium incommodorum non occasionem tantum, sed veram causam esse. Ita fiet, ut cum Prophetæ humili, & tamen forti & constanti corde dicamus, FERAM IRAM DOMINI. Vbi è cōtra mundus, in summa impatientia, aut desperat, aut circumspicit ad illicita præsidia hominū & dæmonum.

Ridiculū uideri potest, qd Basilii in Epist. quadā ubi de matris morte queritur, addit hoc accidisse propter peccata sua, Sed

pm causa
malum

Basilii
manu &
ppr sum
pm

COMMENT. IN PRO

*Remedium
et immo
fin*
Sed profecto qui etiam leuissima in
commoda ex hoc fonte enasci sentit,
non errat, sed pulchre uiuit in timore
Domini.

*Long
Psal. 116.
Credidi.*
Nec dissimilis doctrina proponitur
in Psalmo 116. Primum queritur se af-
fligi, ac libere fatetur omnem homi-
nem esse mendacem, hoc est, omnes
homines coram Deo esse peccatores
& iuste puniri. Postea addit, Calicem
salutaris accipiam, & nomen Domini
inuocabo, hoc est, patienter feram poe-
nam, praebebo me castigandum, & si-
mul inuocabo nomen Domini, tanquā
qui iterum sit liberaturus, Et sicut in-
fra Micha dicet, Cuius ira non aeterna,
sed momentanea sit. Hæc n. spes per-
tinaciter retinenda est, nam qui hanc
spem amittunt, non possunt Deum ha-
bere pro Patre, sed pro tyranno ha-
bent, tanquam qui in æternum irasca-
tur, nec ullum veniæ locum relinquat.

*Tua dei Mo
in mura
ps 103*
Pulcherrime autē hanc spem Pro-
pheta hoc in loco expressit. Ferā,
inquit,

PHET. MICHAM.

inquit, iram Domini, sed non in ætero-
num, eousq; tantum eam feram, dum
Dominus iudicauerit causam meam &
iudicium fecerit.

Hæc obsecro quomodo conueni-
unt? Nam & peccatorem se esse con-
fessus est, & propter peccata ferre
iram Dei. Et tamen dicit, Deum iudi-
caturum causam suam, At quam cau-
sam? quod iudicium? Quid peccato-
ri præter poenam debetur?

Hoc quidem verū est, si legem sequa-
ris. Sed Propheta habet aliud lumen
qd sequitur. Videt Ecclesiam non solū
admixtam in hac uita malis, sed etiam
ipsam Ecclesiam per infirmitatem va-
rie labi. Hoc igitur est iudicium, quod
Deus facit, & hæc est causa, quam a-
git, quod & ingratum mundum punit
pro merito, & etiam Ecclesiam suam
inuoluit cōmunibus periculis, ut cor-
repta a Domino, agnoscat peccatum,
precetur veniam, uiuat in timore Dei,
resistat carni, & nō indulgeat peccato,

Hæc

*Condign
propheta **

*Iudicium
et cum
punit: pro
quale: Tempus*

COMMENT. IN PRO

Hæc cum Dominus per pœnas corporales efficit, sicut mitis pater, iterum blanditur filiis, iterum eos complectitur. Hæc est illa contentio & iudicium hoc, affligere, scilicet non ut perdat, sed ut peccatum in nobis puniat & perdat. Nos autem saluet & iterum consoletur.

Ecclesie
oppressio
nostro tem
pore.

SIC Ecclesia his nouissimis temporibus varijs calamitatibus est oppressa. Nam & Pontifices persequuntur doctrinam, & defensam volunt veterem idololatriam, & Turca immantiter sault, id est cum magno successu.

Hic igitur Prophetæ exemplo iram Dei agnoscere, & fateri peccata nostra debemus. Et simul retinere hanc spem, quod Dominus dum affligit nos, iudicat iudicium nostrum & agit causam nostram, ut scilicet reuocet ad penitentiam per hoc flagellum, & penitentes tandem liberet & saluet, Turcam autem suo tempore perdat ac damnet.

Sicut

PHET. MICHAM.

Sicut Propheta hic dicit, Educet me in lucem, hoc est, iterum consolabitur populum captiuum & oppressum. Et uidebo iusticiam eius. Hoc est, cum gaudio uidebo eius iusticiam, qua iustificat agnoscentes peccata, & sperantes in misericordia eius. Hæc enim particula explicat, quod supra de iudicio dixit, ut intelligas tale iudicium, quod cum iusticia Dei, hoc est, cum remissione peccatorum coniunctum est, quod Deus agnoscentibus peccatum, & patienter tolerantibus pœnas meritas, vult ignoscere, vult eorum misereri, & eis salutem ferre.

Videbit inimica mea, & operiet eam confusio, quæ dicebat mihi, ubi est DOMINVS Deus tuus? Oculi mei cum gaudio aspicient eam, Tunc enim conculcabitur, sicut lutum platearum.

Nota emphasis est in verbo (Raah) significat enim cum singulari

cura
Utinam hodie
veneris in iherusalem,
ut uideamus
te. Nimine autem
Babylon.

COMMENT. IN PRO,

cura & cogitatione aliquid intueri.
Porro hic locus ostendit, quod Deus
eouſq; ſinit inualeſcere tentationes, ut
impij exiſtiment Eccleſiam non ſolum
ſine Deo eſſe, ſed proruſa Deo abie-
ctam eſſe, Sed cum ad hoc punctum
tanquam ad ἀκμην tentationis ventum
eſt, tum retinenda eſt ſpes, futurum,
ut qui nunc conculcant, iterum concul-
centur. Hæc conſolatio etiam ad alias
tentationes ſpirituales peccati & mor-
tis transferenda eſt, Nam fidem & mi-
ſericordiam Dei neceſſe eſt vincere,
etiam in media morte.

¶ Sed quid ad hoc dicemus? Prophe-
ta supra Gentes accusauit, quod in ista
calamitate populi Iudaici, gauderent.
Nunc autem quod in Gentib. damna-
uit, ipse se facturum dicit, scilicet, cum
gaudio interitum & conculcationem
Babiloniorum spectaturum. Hoc po-
tius decebat, etiam illorum calamita-
te affici, & condolere, non insultare
afflictis, non gaudere in eorum cala-
mitatibus &c. **Respondeo.**

PHET. MICHAEL.

Respondeo. Duplex hostiū Eccle-
siae peccatum est, Peccant enim non
tantum in secundam tabulam, dum cru-
delius tractant populum Dei, sed etia-
am in primam, Nam odio Dei & veri
cultus sic sœuiunt in populum Dei. Hi
cum diuinitus rapiuntur ad supplici-
um, non solum liberatur Ecclesia, sed
etiam prohibentur blasphemiae, datur
facultas exercendi uerbi et cultus dei.
Hæc an non digna gaudio, & votis o-
mnibus postulanda sunt? Sicut etiam
Oratio Dominica iubet rogari sancti-
ficationem nominis Dei. Ea autem
semper coniuncta est, cum interitu
blasphemantium & persequentium Ec-
clesiam & verbum Dei. Non igitur
simpliciter gaudent Sancti in interitu
impiorum, mallent eos credere & ser-
uari, Sed cum id non volunt, gaudent
& letantur, quod Dominus impiorum
conatibus resistit, quod verbum & cul-
tum suum non sint penitus opprimi,
et si laborare ad tempus sinit.

а Нас

Duplex
peccatum
hostium
Ecclesie.

Uma ablang
cet Caret Mo.
"garing,

Sanctifi-
cationem
nis Dei.

quo pjs gauden
De inuicem puen

COMMENT. IN PRO

Consolatio e. q. lenitudo
plenus afflicto
spe finis solis
trans,
spes,
facta una est.
 Hæc erit dies, in qua ædificabuntur maceria tua.

Hinc ad apte
mag. mag. p. p. p.
Quomodo Hieronymus hunc locum exponat notum est, coniungit eum cum superiorib. & transfert ad vastationem regni Babel per Medos & Persas / Sed longe alia Prophetæ sententia est. Absolvit illas consolationes de regno corporali, quod populus sit reducendus, & gentes vastandæ, quæ eum tenuerunt captivum.

Cor. reformet
Regnum Iuda
Ædificatio
trio mace
riarum etc
 Nunc ad ea pergit, quæ corporalem restitutionem regni Iuda secuta sunt, quod scilicet Christus tum reuelandus sit in carne, & allaturus novum doctrinæ genus, de gratuita remissione peccatorum, Hæc dies, inquit, cum veniet, erit dies ædificandarum tuarum maceriarum, Ibi enim primum firmabitur solium regni David, non eius, quod in terra est, &, sicut alia regna mundi, dissolvetur, sed spirituale & æternum, nempe regnum remissionis peccatorum & vitæ æternæ.

IN

PHET. MICHAM.

IN die illa longe propagabitur præceptum. *1. filio*
et agitur primum

Hic exponit ædificationem de qua dixit, quod Ierusalem sic ædificabitur, ut propagetur in longinquas terras præceptum, Est enim hic vocabulum (Hok) quod in secundo Psalmo, plane in eadem significatione usurpatur, ubi de regno Christi concionatur Propheta, et dicit, Quod Christus prædicabit præceptum, nempe hoc, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, Hæc enim Evangelij vox est, quod Iesus, ex Maria virgine natus, sit filius Dei, in quo Patri complacuit, ut omnis, qui in eum credit non pereat, sed habeat vitam æternam.

Hoc præceptum Domini, seu doctrina hæc, in Ierusalem & monte Zion incepit quidem, sicut supra quoque dictum est, Sed ibi non restitit, evulgatum enim est in totum orbem terrarum.

Evangelium. Zion
inceptum, non
quiescit, in
omni terra

a ij

rarum.

COMMENT. IN PRO.

*Euangelio Euangelij
e Edificatione
Hic*
rarum, & hæc ipsa euulgatio fuit vera
ædificatio ciuitatis Ierusalem, hoc est.
regni Christi. Nam sic Christo magnū
& infinitum regnum paratum est per
verbum Euangelij, Sicut Propheta et
tiam hoc ipsum clarius iam exponit,
ut nihil opus sit peregrinas & ineptas
sententias comminisci.

*Proprii Mosi
nihil ad finem*
Sed hic etiam antithesis obseruan
da est, Non dicit de præcepto Moisi,
quod id vulgandū sit in gentes, quod
gentes circumcidendæ, ad sacra lega
lia & alios ritus adigendæ sint, Nam
præceptum id mansit tantum in popu
lo Dei. Sed hoc præceptum de Filio
audiendo, adorando, osculando, hoc
Psal. 2.

Matt. 13.

*Euangelio Evangelij
e Edificatione*
Sicut etiam Christus hanc ipsam
ob causam comparat Euangelium fers
mento, quod totum mundum sit per
uasurum. Item, Fulmini, quod subito
ab oriente in occidentem fertur, nec
potest ulla humana ui impediri.

IN die

PHET. MICHAM.

IN die illa usq; ad te ibitur ab Assur *termini pmo se
vire qd: 43*
& ciuitatibus munitis, & a munitis
one usq; ad flumen, & a mari ad ma
re, & a monte ad montem. *Hor.*

*Malor
Tyrus*
Mitto nugas illas, an (Mazor)
sicut Septuaginta reddiderunt,
sint duæ voces, & significetur Tyrus.
An sit vna vox & significet munitio
nem, Retinet enim hic Propheta usi
tatam phrasin, qua etiam alij Prophe
tæ usi sunt, cum de regno Christi lo
quuntur. Sicut Psalmus. 72. Domi
nabitur à mari usq; ad mare, & à flu
mine usq; ad terminos terræ. Hunc lo
cum quis non videt Micham voluisse
imitari, Sicut Zachariam quoq; cap. 9.
Loquetur pacem ad gentes, & domi
nium eius à mari usq; ad mare, & à flu
mine usq; ad terminos terræ. Nihil igit
tur hic opus est disputare, quæ sint flu
mina, qui montes, quæ ciuitates mu
nitæ, de quibus Propheta loquitur.
Nam in genere & simpliciter hoc vult,
a iij quod

*Euangelio
um predi
candum
per totum
mundum*

*In ps 12
supponit Mosi
eas i. ch
Zach. 9*

COMMENT. IN PRO

Peccata autem contra secundam tabulam, etsi non possunt semper ab impijs excusari, tamen videmus augeri securitatem, quia non statim ea punit Deus. Itaque avarus pergit in avaricia & cumulat opes, quacumque occasione, scortator indulget libidini &c.

Sed quis tandem horum studiorum erit finis? Nimirum, quem Propheta hic indicat, Desolabitur terra propter habitantes suos, & propter fructum studiorum suorum. Studia sunt mala, ideo etiam enascuntur fructus mali, Hic autem finis erit, ut arbor tandem excidatur & tradatur igni. Hæc generalis Regula est, proposita omnibus, qui non poenitent.

Pasce populum tuum in virga tua, gregem hereditatis tuæ, qui solus moratur in silva, in medio campi. Pascantur in Basan & Gilead, iuxta dies pristinos.

Hæc

Entha
Solmaria
Romana.

PHET. MICHAM.

Hæc particula est quasi Oratio Ecclesiæ credentis Evangelio, & uidentis illam ruinam Synagogæ.

Porro singula verba diligenter pensanda sunt. Magnum est, quod Ecclesiæ Evangelio credens, se vocat populum Dei. Hoc enim Synagogæ hæc nomen fuit, quæ habuit legem divinitus traditam, circumcisionem, sacrificia, templum, Prophetas, Patres. Hæc satis illustria testimonia fuere, quibus Deus testatus est, hunc populum ad se pertinere. Quid simile habet Ecclesiæ collecta ex reliquijs Iudæorum & Gentibus? quæ etiam à lege discedit. Atque hæc quoque causa fuit, cur Synagoga tanto conatu se opponeret Evangelio.

Si igitur externam speciem sequeris, Synagoga maiora testimonia & plura habuit, quam Ecclesiæ novi Testamenti. Hic enim non templum, non circumcisionem, signum corpori impressum, non magnificos cultus uides.

a v Itaque

Collatio
Synagogæ
et Ecclesiæ
in no-
Testam-
mento.

ppty Dm
Synagogæ
Nt Entia

Prophetia
Synagogæ

Mali Comm
mali om

Restat gna
in Impenitentia

Sic emphaticum
p pty

ne iura
alieno
mistris

COMMENT. IN PRO

Ecclesie Itaq; ipsa Ecclesia credentium hoc lo-
habratio. co fatetur, se habitare solam in campo
In Campo siluæ, ubi Synagoga ceti in cultissimo
Synagoga in horto & munitissima urbe habitauit.
Horto, Nam quæ habet, sine omni specie sunt.
 Remissio peccatorum & uita æterna
 proponuntur, sed in verbo tantum.
 Huius promissionis signum est, baptis-
Sancte vere mus, quo cutis abluitur. Item cœna
in Ecclesie, Domini, spectacula uere ridicula Gen-
sunt con- tibus & ludæis, imo etiam Papistis.
temptibis Nam his parum uisum est baptisari a-
biles in qua, Ideo excogitarunt alium Baptis-
specie. mum splendidiorem, nempe, vota
Sacramen- Monachorum, Abiurarunt coniugi-
um, non cibo, non vestitu, non alijs re-
Papiste bus communi modo usi sunt, Atq; eas
alias Ec- putauerunt magnificas & populo Dei
clesie nos dignas notas, quas qui habuerunt, eos
tas addi- spirituales & Dei populum vocarunt.
derunt.
Baptis-
Monachorum

SED miseri & his cœci homines,
 non uident Ecclesiam & populum
 Christi esse spirituale regnum. Itaq;
 non

PHET. MICHAM.

non habet externas notas, nisi ualde
 contemptibiles, scilicet, verbum remis-
 sionis peccatorum, Baptismum in mor-
 tem Christi, & cœnam Domini. Quæ
 cum intuentur Gentes, ludæi & Papi-
 stæ, leuia ducunt, Non enim conside-
 rant in qua re nitantur ista, nempe in
 sanguine filij Dei.

Ecclesia autem hoc considerat, &
 hunc thesaurum agnoscit, Videt sibi
 filium Dei datum & natum, ut Pro-
 pheta loquitur. Imo uidet eum etiam
 in cruce propter nos occisum, ut nos
 uiueremus. Agnoscit ipsum verbum
 Euangelij, Baptismum, & cœnam Do-
 mini, sanguine filij Dei signata, Ideo
 uere se iactat populum Dei.

Confer enim huc Legem, circumci-
 sionem, sacrificia, templum, terram Ca-
 naan, & alia omnia, quæ populus ille
 habuit, & de quibus magnifice est glo-
 riat, Ea quid obsecro sunt ad sangui-
 nem filij Dei? Porro si hæc, quæ Deo
 mandante

Ecclesie
note in spi-
ritu et usu
presentis
sine, in
proph.

enlucos
Parum lg Nat
e nob,
Isa. 9.

Sanguis filij
dm. ora
dona Syn.
Yoseph

COMMENT. IN PRO

mandante instituta & facta sunt, non merentur huc conferri, Vbi quæso manebunt vota Monachorum, impurus coelibatus, & alia id genus, quæ ab hominibus conficta, à Deo autem nusquam nec mandata, nec approbata sunt?

Ergo cum Propheta definimus Ecclesiam, seu populum Dei, non carnalem Israel, ornatum circumcisione, donatum terra Canaan, institutum ceremonijs & legibus a Deo, Si. n. ita definiens populum Dei, cogeris excludere omnes Patres, qui fuerunt ante circumcisionem, fuerunt enim hæc ornamenta externi regni. Sed populus Dei est & semper fuit, qui credidit in promissum semen, Itaq; semper extiterunt in Ecclesia promissiones de semine, & postquam exhibitum est semen illud, comendatur nobis non tantum per verbum, sed etiam per baptismum & cœnam Domini, quæ utraq; instituta sunt, ut sciamus filium Dei nobis datum & pro nobis

PHET. MICHAÏ.

pro nobis in cruce oblatum esse &c. Sicut etiam ante exhibitionem seminis huius, fuerunt sacrificia, typi huius sacrificij, per filium Dei celebrandi.

Hæc definitio populi Dei vera & certa est, quare certum iudicium inferri potest. Vbi enim non est sanguis filij Dei, seu fides in semen promissum, ibi non est populus Dei, licet sit ibi lex, sacrificia, boni mores, potentia, successus, & quicquid ab hominibus optari, aut prædicari potest.

Sicut autem Ecclesia credentium, Synagoga eripit nomen & titulum populi Dei, & se vocat populum Dei, Ita etiam eripit Synagoga magnificum nomen, hereditatis Dei, & se vocat Gregem hereditatis Dei. Habuerat hæc hunc titulum Synagoga, solum enim hunc populum delegerat Dominus, in quo habitaret, cum quo loqueretur, quem defenderet, in quo nasceretur Christus. Sed cum Christus & Euang.

COMMENT. IN PRO

*Democritus dicit
in Smaragda*
Psal. 2.
Long
Et Evangelium eius nollet complecti,
repudiatur Synagoga, & assumitur in
hereditatem Ecclesia credentium, Si-
cut in secundo Psalmo David loquitur,
Postula à me, & dabo tibi Gentes
hereditatem tuam, Q. d. Parum Chris-
to est, ut habeat Iudæos fastidientes
Evangelium, totius mundi oportet es-
se Dominum.

*Differen-
tia Regni
Christi et
mundi.*
Long Pascha
Q. uod igitur ad hunc locum attie-
net, Ecclesia quæ se agnoscit po-
pulum & gregem hereditatis Christi
esse, orat, ut velit pascere, idq; in virga
sua. Hic primum alia conditio huius
Regis ostenditur, quam est Regum
mundi, Hi enim dominantur, & fru-
untur subditorum laboribus. At Chri-
stus, sicut Pastor, suorum subditorum
curam gerit, ponit animam suam pro
eis. Non fugit Lupum, ut Mercenarius,
sed se obijcit lupo, ut paretur securitas
Ouibus.

Diserte autem dicit, Pasce in TVA
virga.

PHET. MICHAM

*Virga Pas-
choris,*
VIRGA. Est enim hic vocabulum
(Schebet) quod est in Psal. 23. Vir-
ga tua & baculus tuus, ipsa me conso-
lata sunt. Non igitur vult virgam Mo-
si, quæ aberrantes oves castigat, Sed
qua monstratur pabulum, & arcetur
lupi. Videt enim Ecclesia sibi perpe-
tuo præsidio verbi esse opus contra Sa-
tanam & eius membra. Nec contra spi-
rituales nequicias & insidias aliud re-
medium est, quam virga Pastoris, hoc
est, Verbum Evangelij, quod ostens-
dit Principem mundi esse iudicatum.

Hoc periculum pulchre indicat
Propheta, cum dicit, Hunc gregem
solum habitare in silua, ubi magna co-
pia immanium ferarum est, & ideo ma-
ius gregis periculum est. Significat
enim Ecclesiam undiq; cinctam hosti-
bus, Sicut Christus dicit, Ecce ego mit-
to vos, sicut oves in medio luporum,
Non tamen in hoc periculo desunt cō-
solationes verbi, Ideo dicit siluam esse
in Carmelo, loco fertili.

Huc

COMMENT. IN PRO

Huc pertinet, quod addit, Pascantur in Basan & Gilead, Fuerunt hæc fertilis pascua in regno Israel. Voluit autem Propheta recte etiam hoc ostendere, Redituras ad Regnum Christi etiam reliquias regni Israel. Libenter autem utuntur Prophetæ, cum de regno Christi loquuntur, similitudine prioris regni, quod typus fuit futuri, Sicut paulo post Micha etiam utitur similitudine exitus de Aegypto. Sed non ideo hæc de corporali restitutione accipienda sunt, sicut Hieronymus & post eum Lyra facit. Allegorica hæc sunt & significant magnam copiam doctorum & verbi. Hæc sunt illa lata pascua Basan & Gilead in hoc regno, quæ ues Christi desiderant & petunt.

Ostendam ei mirabilia, sicut in diebus exitus de terra Aegypti.

O Ratio est exaudita. Promittit, n. se etiam huius populi curam habiturum, sicut illius veteris.

Lyra

PHET. MICHA.

Lyra hæc refert ad populum redemptum ex captiuitate, sicut Iudæi quoque. Sed quis non videt populum legis post captiuitatem nihil istarum gloriarum & miraculorum uidisse, quæ uidit primus Israel in Aegypto. Itaque Daniel promittit quidem muros Ierusalem ædificandos, sed in angustia temporis, hoc est, non sine magnis periculis & aduersitatibus.

Quod igitur Dominus dicit, Ostendam ei mirabilia, sicut cum ex Aegypto egrederetur, Profecto non potest intelligi de populo legis, & corporali regno. Ad Christi regnum hæc pertinent, per quem liberatio longe præstantior & melior facta est, quam illa in Aegypto fuit. Non enim liberauit Ecclesiam suam Christus à tyrannide hominum, à morte, peccato, & tyrannide Diaboli liberauit. Hi spirituales & æterni hostes generis humani sunt, nec ulla humana uis possunt vinci. Ideo Dei filiū oportuit hostiam fieri,

b Is solus

Lyra linc

Dan. 9. Long

Liberatio
noui Testa
menti præ
clarior
quam illa
in veteri
Testamen
to

Enitit hostes
spirituales
generis
humani

Lyra
long
or Lyra
O

Primum Israhel populum
e typus pnat regni
Christi & pphete loquuntur
p filium domus

Ioan. i.
Ever Aging Day

Is solus mundi peccata, sicut Baptista loquitur, tollit, & pro ijs satisfacit, ut credentes in eum, habeant simul remissionem peccatorum, spiritum sanctum, & uitam æternam. Hæc an non infinitis modis maior possessio est, quam illa terræ Canaan, populo legis concessa?

Micabolia
virens Zephal

Sed cur vocat (Niphlaoth) mirabilia, seu miranda ? Illa potius ueteris populi fuerunt mirabilia, cum mare se diuifit, cum Iordanis cursum cohibuit, dum transiret populus, cum sol ad aliquot horarum spacia retrocederet etc.

Mirabilia
non
Testamen
ti.

Sed, licet liberatio in nouo Testamento, multis modis maior fuit & præstantior, quam illa ex Aegypto. Sic etiam miracula infinitis modis sunt maiora. Quid enim potest dici admirabilius, quam Dei filium induere carnem hominis, & ex Virgine nasci?

Intentional De.

Quid magis stupendum est, quam cū
filius Dei cum morte & Satana con-
greditur.

greditur, se vinci sinit, suam uitam ho-
stibus his obijcit, & dum vincitur uin- } *Uincit*
cit. Sic summum miraculum est, Chri-
stum hominem in cruce mortuum,
tertia die ex morte & sepulchro clau-
so resurgere, & cum carne posthac im-
mortali ascendere in cœlum, & sedere
ad dexteram Dei. Hisce miraculis,
quid simile dici imò cogitari potest?
Sed hæc non sola sunt in regno Chri-
sti, nam Propheta etiam alia comme-
morat.

VIDE^{ab}bunt Gentes & confundentur cum omni fortitudine sua, ponent manum super os, & obturabunt aures, Lingent pulverem ^{supra}sua percutiens, & sicut vermes terrae contremiscunt in latibulis suis, coram DOMINO Deo nostro pauebunt, & timebunt te.

LYra varie se torquet dum hæc ad
populum ex captiuitate restitutū
b ij accomo

Lijra ft
roqz

accommodat. Sed respicienti ad nouum Testamentum & Euangelij prædicationem, omnia fiunt facilia et expe-
dita. Christus liberat reliquias Iudæo-
rum miraculose. Hæc miracula cum
per Apostolos inter gentes prædican-
tur, accedunt ipsæ quoq; ad Ecclesiam.
Id quod etiam maximi miraculi loco
merito habetur. Primum enim con-
funduntur cum omni sua fortitudine,
hoc est, Agnoscunt religionem, cultus
& fiduciam suam omnem, quam in
idolis posuerunt, frustra esse. Hoc. n.
proprie est confundi, uidere quod de-
ceptus sis, quod spem tuam posueris
in res nihili, imò quod uerum Deum
tum offenderis maxime, cum existi-
mastî, te eum sanctissime colere.

Hanc confusionem sequitur, quod ora velant manibus, hoc est, quod non amplius prædicabunt illos suos idolatricos cultus, sed gaudebunt ex sermone & memoria omnium hominum sublato esse.

Tertium

Vorrede
p. Euzen.

L. Confundi
in fortitu-
dine.

cofined

21. Velare
ora.

Obtundere
sures.

Quartum est, quod puluerem lin-
gent sicut serpens. Hac figura signifi-
cat Propheta non solum externam hu-
miliationem, sed etiam humiliationis
causam, nempe agnitionem peccati &
sensum maledictionis propter pecca-
tum. Ideo etiam utitur similitudine
serpentis propter peccatum hominis
maledictæ, Gen. 3. Porro huius sen-
sus insignis imago in adultero Davide
proposita est, cum a Propheta corripi-
tur.

Quod de vermibus addit, etiam
ad istos conscientiae terrores pertinet.
Sicut Propheta ipse se exponit, *Paues* *pauebunt*
bunt coram Domino Deo nostro & *coram Do*
timebunt te. Hic timor vere est inici *mino.*
um sapientiae & salutis, Qui enim ad *timor Inimic*
hunc modum territi sunt, & *salutis.* pauent,

b ij hi Chris
Habeis Reprehē a panore dñi
Symbola Temporis. q̄ p̄p̄ris m̄m̄s
or fugis. s̄ ut auferas
Mors cadere sup Nos

COMMENT. IN PRO

Prm C. Sum
panne
hi Christum docentem de remissione peccatorum & uita æterna audissime audiunt, & cum violentia rapiunt regnum Dei, Matth. ii.

Hec mira
cula sunt
omnium
temporum
Papatus
q. h.
olim,
Porro hæc non unius tantum temporis sunt, Vbicunq; enim & quandoq; Euangelium docetur, ibi ad hunc modum fructificat inter Gentes. Sicut etiam nostra experientia testatur. Quantum erat studium redimendarum Missarum? quā frequens inuocatio Sanctorum? in peregrinationes quantum impendebatur? quantum in ornamenta templorum? &c. Hæc omnia Euangelium de morte filij Dei pro peccatis nostris, ita ex animis nostris excussit, ut etiam ad mentionem talis idolatriæ horreamus.

Adhuc mty
papae
Sed, inquires, hoc non omnes faciunt, Declarant enim tot Conuentus, quam nihil de idolatria illa maior pars Principum uelit mutatum, & accedunt porcini Sophistæ, hi nouo modo theologicantur

PHET. MICHAM.

ologicantur, simpliciter nullum neq; in doctrina veteri, nec ceremonijs, uisum agnoscere volunt, Sed etiam manifestas blasphemias impudentissime defendunt. Hoc quomodo conuenit cum hac promissione Prophetæ?

Respondeo. Hodie non alia nec melior conditio Euangelij est, quam cum id Christus & Apostoli prædicarent. Nam non nisi pauperes Euangelizantur, Magni, potentes & sapientes coram mundo, id oderunt & persequuntur. Hi postea inueniunt suos sacerdotes, qui cultum Baal defendant & pium Eliam persequantur. Sufficit autem Prophetæ, quod inter omnes gentes ubi Euangelium prædicatur, tales fructus certo sequuntur. ut aliqui miracula ista uideant & conuertantur ad fidem in filium Dei, factum uictimam pro peccatis mundi.

ap. i.
Q Vis Deus, sicut tu? Remittens iniquitatem, et præteriens transgressiones

Matt. ii.

1 Cor. i. nō
mty nobis

Ex ps 11.

Tans. S. r

Pharise

2. i. fme legi

Ena. g.

In cura

Vinn. opr

i. fme.

gressiones reliquiarum hereditatis
sue. Non retinet iram suam in æter-
num, sed ^{volens in pœnā ipse.} misericordiam amat. Re-
uertetur igitur & miserebitur nos-
tri. ^{peribit} Pessundabit iniquitates nostras,
& proijciat in abyssos maris omnia
errata nostra. Dabis veritatem Ia-
cob, & Abrahamæ misericordiam, quā
iurasti Patribus nostris ab antiquis
diebus.

EST hic unus ex insignioribus lo-
cis totius scripturæ, in quo doce-
mur de voluntate Dei erga nos. Pertin-
et autem hæc pars ad explicationem
superiorū, ut intelligamus clare, quid
sit amplificari muros Ierusalem, quod
sit pabulum gregis Domini, & quæ
sint mirabilia, quæ ostendit Deus suo
populo, nempe, prædicatio Euangelij,
quod longe aliter de Deo nos docet,
quam uel Lex, uel Ratio nostra. Sicut
igitur liberatio per filium Dei facta,
plena miraculorum est, ita etiam do-
ctrina

PHET. MICHAM.

ctrina Euangelij, quæ de liberatione
illa docet, est miraculosa.

Nos homines omnes sic sumus, ut
cū exactissime nos & nostra omnia cō-
sideramus, cogamur fateri, quod simus
peccatores. Nam quod ex lege scimus
voluntatem Dei, non subleuat nos, ^{Lex augeat pñ}
sed potius auget peccatū. Sicut Chris-
tus in Parabola ostendit, de seruo sci-
ente quidem voluntatem Domini sui,
& tamen non faciente. Si igitur secun-
dum legem iudicare volumus, quod
iudicium nos maneat, in promptu est,
quid speremus. Sic enim Deus ipse
in lege concionatur. Ego sum Domi-
nus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans
iniquitatem Patrum in filios, in terti-
am & quartam generationem eorum,
qui oderunt me. Et faciens misericor-
diam in millia, his, qui diligunt me, &
faciunt præcepta mea.

Hanc sententiam impossibile est in-
tueri, sine ingenti metu & dolore ani-
mi, Nam peccata negare nō possumus,

b v & in

Quomodo
de Deo cōp
donetur. S. r. g. 4
Lex: nouus. d.
in uari. d. g. l. d. u.

Exo. 20.

plenus fari sua pñ ora maxia
V. Nomen Jesu, liberat a pñis
et fagat, pñis dñi, & pñis pñis
ammin lare g.

COMMENT. IN PRO

Lex minus

pp 14. i. hypocrisis

*Pano s. r. indi-
cat de Deo,*

*Euanges
huius aliter
conciones
tur de
Deo.*

*¶ 2. r.
et Pano*

& inevitabilis poenae necessitas, neces-
sario desperationem affert animis sic
territis. Itaq; anxia mens circumspicit
auxilia, & hac occasione labitur in hy-
pocrisin. Sicut ostendunt exempla Pa-
patus, qui enim huiusmodi tristitiam
volebant euadere, conuertebantur ad
merita Sanctorum, ad propria bona
opera, ad monasticen &c. Quid enim
aliud potest Ratio facere, quae nullam
aliam Dei cognitionem habet, quam
eam, quae in Lege praescripta est, quod
scilicet Deus sit bonus bonis, & ma-
lus malis, Sicut etiam Micha supra di-
xit, Hae cognitio aut ad desperatio-
nem, aut ad hypocrisin & uana operu
praesidia cogit.

In Deo Micha, simpliciter auertit ocu-
los suos a Lege, nec vult iam talem
Deum nosse, qui irascatur peccatis &
peccatoribus, & describit nobis alium
Deum, nempe, qui non puniat pecca-
ta, sed remittat. Hae est doctrina, quae
cum lege uidetur plane pugnare. In-
cumbit,

PHET. MICHAM.

*Dysnomus
Lexis m
Euangelij*

cumbit igitur nobis, ut causas utriusq;
doctrinae videamus. Cur & minetur
Deus peccatoribus per Legem, & cur
per Euangelium cõsoletur peccatores
& promittat eis gratiam? Ac uidemus
utrumq; in concionibus Michae. Con-
ciones ad praesentem populum factae
legales sunt, ac faciunt Deum atrocem
vindictam in peccatores. Conciones
autem de regno Christi, non poenas
minantur, sed promittunt remissionem
peccatorum.

*Dysnomus
Cononius
Lexis m
Euangelij.*

Num igitur Propheta secum pug-
nat, aut num verbu Dei falsum est?
Minime, sed sicut non pugnant timor
Dei & fides in corde, Ita doctrina Le-
gis & Euangelij non pugnant, si modo
dextre explicentur. Lex minatur ira
peccatoribus, ut hoc modo discant ho-
mines agnoscere peccata, & humilien-
tur coram Deo. Euangelium autem
humiliatis promittit gratiam per Chri-
stum, qui & pro peccatis satisfecit, &
uitam aeternam promeruit omnibus
credens

Lexo Prody

*Euanges signi-
lium.*

Deus est iustus pro
in remissionem pro

COMMENT. IN PRO.

credentibus in eum, sicut dicit, Qui credit in me, non morietur.

Deus ita
scitur pec
catorib.

Ergo in æternum manet verum, qd Deus irascitur peccatoribus, qui non pœnitent, & etiam damnabit peccatores, qui non pœnitent & humiliantur.

Deus res
mittit pec
cata peni
tentibus.

Ergo manet in æternum verum etiam hoc, quod Deus remittit peccata pœnitentibus, seu contritis, seu humiliatis, & credentibus in Christum. Atq; hanc sententiam ipse Propheta pulcherrime ostendit. Minatus est supra omnis generis calamitates, tum regno Iuda tum Israel, Humiliatis autē hoc modo iterum promittit gratiam & remissionem peccatorum.

Nose ue
Ober.

Sunt autem hic in Ebraeo, duo insignia vocabula (Nose ue Ober) Primo utitur David Psal. 32. Beatus vir cui remissæ sunt iniquitates, Id in Ebraeo sonat, qui est leuatus iniquitatis. Ac videtur Ioannes hanc figuram imitatus, cum dicit, Baptistam vos

Psal. 32.

2079

Deus p[ro]p[ri]us remissionis p[ro]p[ri]a Matt. 18 - casse
nihil grauius remissionis p[ro]p[ri]a & n[on] n[on] n[on]
nec uolunt. s[ed] p[ro]p[ri]a n[on] n[on]. N[on] n[on]
p[ro]p[ri]us. in p[ro]p[ri]a d[omi]ni, & p[ro]p[ri]a belandis
T[em]p[or]e n[on] n[on], remissionis p[ro]p[ri]a d[omi]ni p[ro]p[ri]a
nec n[on] n[on]

PHET. MICHAM.

caste Christum agnum Dei, ἀγνὸν τοῦ Θεοῦ Ioan. 1. *Ene*
τὸν ἀμάρταν τὸν κόσμου, tollentem peccata, *Agny Day*
Vt scilicet intelligas, peccatū esse intollerabile onus, & demēgens nos usq; in profundum inferni, Quo onere tamen sic liberamur, quod filius dei id in se recipit, & nos eo leuat.

Peccatum
onus intol
lerabile.

Alterum verbum significat præterire, transire. Hoc etiam belle nobis adumbrat misericordiam Dei, qui cum in Christum credimus, non patitur, se nostris peccatis remorari, transit seu præterit ea tanquam rem indignam, ad quam moretur, Sicut viator urget iter suum, et negligit quæ temere inter eundum obijciuntur. Nam Deo bene placitum est, in filio suo, In eum qui credunt, horum peccata præterit, non inquit in ea &c.

Misericor
dia Dei. p[ro]p[ri]a
p[ro]p[ri]a n[on] n[on]
fuit n[on]

SED pulcherrimum est quod subiijcit Propheta, Non tenet iram suam in æternum. Hic enim utrunq; cōplectitur, quod & irascatur peccatis Deus

Deus non
tenet iram
in æternis.

p[ro]p[ri]a 103.

Tras nunc Dng
B no pmanm

COMMENT. IN PRO

Deus ac puniat, & tamen iram hanc non pertinaciter sine modo grassari sinat, sed eam remittat, cum humiliamur coram Deo, hoc est, cum agnoscamus peccatum, & petimus ac speramus ueniam per Christum. Hæc igitur est illa doctrina, erigens corda, metu mortis & iræ Dei territa, quod Deus etsi irascitur, sicut iram eius uarie sentimus, tamen non irascitur in æternum, sed statuit modum iræ, cum nos poenitentiam agimus, Sicut docet Ezech. quocq; cap. 18. & 33.

Sed quæ huius bonitatis causa est? Num merita? Num intercessiones Sanctorum? Num alia quæ sibi fingunt homines? Minime, Sed qd Propheta dicit (Ki Haphez Hesed hu) Quoniam tu gaudes esse beneficus, quoniam es misericors, Es ist dein herz vnd lust den Leuten helfen, Hoc est proprie & vere de Deo loqui. Et comprobantur hæc ipsa experientia, An

non

Deus beneficus est

Eph. 28
spm op
mismoy

PHET. MICHAM.

non enim misericordem & beneficum dicemus, qui initio hominem condidit ad immortalitatem et ad imaginem suam, etq; terram et omnia quæ in mundo sunt, seruire iussit? Deinde, an non misericors & beneficus est, qui lapsum hominem in peccatum & mortem, non abiecit, sed promisit liberationem per semen benedictum? Hæc cum cogitas, quomodo aliter de Deo cogitare potes, quam Propheta hic facit?

Quia autem hæc cognitio Dei uitam & salutem affert, Ideo eam tam uarie conatur Satan obnuere, Excitat Pseudopphetas, qui operum fiduciam & merita docent, sicut totus Pappatus facit. Deinde nostris cordibus pingit longe aliam Dei imaginem, quam hic à Propheta describitur, Sic enim terret peccatis, sic mortem ob oculos ponit, ut hæc Dei amica facies penitus ex corde & oculis effluat, & substituatur alia tyrannica, ac si Deus, cum

Hæc Ceruus

lapp inphmoy

Satan facit Deum crudelē

lappm
pdiramoy
opm

COMMENT. IN PRO

cum semel ferire cepit, nulum finem irae statuatur. Itaque corda a Deo refugiunt & incipiunt eum odisse, ac in desperationem ruunt.

Itaque retinenda diligenter haec Michae Concio est, qua Deum misericordem & beneficium facit. Sicut Christus

Ioan. 3. *Sur Deo dilexit mundum* ut unigenitum suum Filium daret. Non dicit, quod oderit mundum, quod auerfetur aut abiciat, sed quod diligat, & det summum donum, filium suum. Hac sententia firmiter impressa animo, sequetur ut etiam in medijs periculis & malis, cum Propheta credamus, ac statuamus, Quod reuertetur & miserebitur nostri, Quid enim aliud faciat, misericors Deus?

Quid autem est hoc reuerti et misereri? Nimirum aliud nihil quam peccatum concutere, & peccata nostra proficere in profundum maris, hoc est in talem locum ubi non amplius a quoque

Conuertet
tur et misere
bitur no
stri.

pm p. in p. fund. maris conspici

PHET. MICHAM

conspici possunt. Est autem hic quoque insigne verbum (Kabasch) quod significat subiungere, subiicere, pessundare. Ac usus simili phrasi Paulus est, sed negatiue, Rom. 6. Noster vetus homo simul crucifixus est, ne amplius nos seruiamus peccato. Item, Non igitur regnet peccatum in mortali corpore vestro, ut obediatis ei in desiderijs ipsius. Sunt autem haec phrasae natae ex illa concione Adae ad homicidam Cain, ubi iubet, ut ipse dominetur peccato, & ei resistat.

Complectitur itaque Propheta hic, duplex beneficium, remissionem peccatorum, & spiritum sanctum. Nam primum, Peccatum sic calcatum seu pessundatum est, ut non possit nos accusare nec damnare, Per Christum .n. expiatum et remissum est. Deinde datur credentibus spiritus sanctus, ut vere dominantur peccato, hoc est, ei resistant, id mortificent, se ad veram & spontaneam obedientiam exsuscitent &c

c Porro

Duplex
beneficium
1. Remissio peccatorum
2. Spiritus sanctus

Gen 3.

Rom. 6.

Bapt. Marius p[ro]f[und]
Collige & Colom[en]
Baptismum

COMMENT. IN PRO

Porro non ineptum est, si, quod de peccatis in mari, seu aqua mergendis dicit, referas ad Baptismum, In quo vere per sanguinem Christi (baptisamur enim in mortem Christi) abluntur & delentur peccata. Sicut simili allegoria de diluvio Petrus usus est, & Patres plerumq[ue] similes locos Prophetarum ad Baptismum transtulerunt.

Baptis-
mus.

1. Pet. 3.

Fidelit[er] d[icitur]
p[er] misericordiam

Nolo mori
propter

Gen. 49

Nō an[te]f[er]unt

Postrema particula de fide & misericordia promissa Patribus & fideliter servata, pertinet eò, ut causam discamus tantorum beneficiorum aliam non esse, quàm q[uo]d Deus natura sua est misericors. Itaq[ue] non voluit, nos demeritos in mortem & iram Dei perire, saluare voluit, ac salutem promissit Abraham per Semen benedictum. Hanc promissionem etiam Iacob habuit, Vidit enim Christum ex posteris Iudæ nasciturum esse, sicut testatur eius vaticinium Gen. 49.

Ad hunc modum meminerunt promissio-

-A-

201

PHET. MICHAM.

promissionis Maria in Cantico, Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordie sue, Sicut locutus est ad Patres nostros, Abraham & semini eius, in secula. Et Zacharias Pater Ioannis Baptistæ Lucæ .i. Recordatus est testamenti sui sancti, Iuramenti quod iuravit Abraham Patri nostro &c.

Luc. 1.

Magnificat

Benedictio

Epilogus d[icitur]

Ad hunc modum videmus, quam diligens Doctor sit Micha, qui tam bellice coniungit doctrinam Legis & Evangelij. Ad Legem pertinent, quæ in primo Capite de poenis idolatriæ, In secundo & tertio de poenis avariciæ concionatus est, & in sexto de falsis cultibus. Quia autem similia peccata Germaniam premunt, facile apparet, quid sperari possit, Præsertim cum barbarum hostem tam vicinum habeamus.

Michaas d[icitur]
domin[us] d[icitur]
& Evangelij

Argum[entum]

long[um]

ph[ilosophia]

Lucæ

Ad Evangelium pertinent, quæ de Christo & regno eius satis copiose vaticinatus est, Docuit enim de persona Christi, quod sit nasciturus in Bethle-

c ij hem, &

COMMENT. IN PRO

hem, & sit filius Dei, qui ab aeterno sus-
erit. Deinde de ipso Christi regno do-
cuit, quod in Ierusalem incia sumet,
& deinde propagabitur in totum or-
bem terrarum, Sic tamen ut eant alij
populi omnes in nomine Dei sui, Hoc
est, ut mundus sit habiturus suos pro-
prios cultus, quos dum stabilire cona-
bitur, vera Ecclesia in periculo erit,
sed non opprimetur penitus. Hæc &
alia multifariam sunt utilia, erigunt .n.
perculsos animos, docent, augent fi-
dem, excitant ad orationem, cum cer-
ta spe exauditionis. Ergo & merito
pro tam uberis cognitione gratias agi-
mus Deo per Christum, & cum Pros-
phera, sicut Hieronymus quoque in fine
sui commentarii facit, oramus.

O Deus quis est similis tibi, Remit-
tens iniquitatem & præteriens pecca-
ta reliquiarum hereditatis tuæ. Qui
non tenes iram tuam in æternum, sed
uis esse misericors, Reuersus es ad
nos,

PHET. MICHAM.

nos, & misertus es nostri, Pessumde-
disti iniquitates nostras & proiecasti in
profundum maris omnia peccata no-
stra. Hanc misericordiam nobis ser-
ua perpetuam, ut in lumine uerbi tui
ambulantes, omnia Satanae & mun-
di pericula effugiamus, Per Ie-
sum Christum filium tuum
& Liberatorem nostrum.

Amen, Amen,

Amen.

Finis commentarii in Mi-
cham Prophetam.

c iij Princi

PRINCIPALES LOCI ET
sententiæ Concionum Pro-
phetæ Michæ.

CAPVT .I.

*De Idolola-
ria fugienda* **P**rimum caput habet prophetiam
de vastatione utriusq; regni per
Sanherib Assyrium. Etsi enim per An-
gelum a portis Ierusalem ingenti suo-
rum strage depulsus est, tamen regnū
Iudæ ualde afflixit.

Huius calamitatis dicit causam esse
idolatriam, quod relicto uero Deo &
templo, sacris cultibus destinato, sacri-
ficabant idolis & eligebant profana lo-
ca, sicut historiæ regni Israel & Iuda,
tempore Ahas ostendunt.

Hæc doctrina ad nostra tempora
utilis est. Nam idolatria, quæ in Papa-
tu multiplex imò infinita fuit, per E-
uangelium reuelata est. Igitur qui eam
non emendant, sed urgent, sicut im-
pia Episcoporum & Sophistarum tur-
ba facit, hi sine dubio vastitatem sibi
accere-

203
accerent. Sicut ante oculos sunt ex-
empla Ecclesiarum, quas Christi hos-
tis Turca, crudelissime perdidit.

Habet hoc Caput unam insignem
sententiā, Quod opes meretricis, in
mercedem meretricis conuertentur,
hoc est, quod unus Idolatra alium per-
dit. Sicut hodie Monasteria & Eccle-
siarum opes, per idolatriam partas, eti-
am ij diripiunt, qui summi Pontificiæ
dignitatis defensores haberi volunt.

II.

*Punt q.
p. r. m. i.*
Secundus Sermo habet grauem ac-
cusationem auariciæ, quæ est tan-
quam fons iniuriarum & uiolentiæ.
Minatur autem Dominus etiam Aua-
ris vastationem.

Atq; hic imprimis notanda est se-
curitas Impiorum etiam in manifestis
peccatis. Putabant enim Iudæi se licen-
tius peccare posse, quod essent popu-
lus Dei, & inflabantur promissionib.
Sed insignis Prophetæ sententiā est,
Sermones mei, inquit, boni sunt, seu

c iij bona

Barbari dñi
bonis m
viris

bona promittunt, bonis. Cum igitur
vos sitis mali, Quomodo potest a vo
bis longius abesse malum? Ergo defini
ta sententia est, quod Deus velit pec
catores punire, nisi poenitentiam agant
& conuertantur a peccatis.

Pastor xeo

Porez.

Huic Concione legali subiungit Pro
pheta promissionem de Christo, quæ
facit Pastorem colligentem reliquias
credentium. Vocat quoq; Porez,
dissipatorem, qui regnum Satanæ mor
tis et peccati sit destructurus. Ac conso
latur futurum, ut Ecclesia quoq; Chri
sto præeunte, defendente, ac iuuante,
omnia ista mala sit superatura, & ita
perruptura ex miserijs huius uitæ ad
æternam uitam. Notabile autem hoc
est, quod tribuit Domino nostro Iesu
Christo nomen Dei ineffabile.

III.

Sicut in secundo Capite accusauit in
S genere auariciam, Ita hic in specie
auariciam Magistratus tum Politici
tum Ecclesiastici reprehendit. Mina

tur

tur autem futurum, ut cum clamabunt
ad Dominum, eos nō sit exauditurus,
hoc est, quod velit eos obijcere gladio
& tradere hosti, qui uicissim in eos se
quatur, sicut seuiuerunt in suos subditos.

Atq; in hac Concione est insignis
collatio Pseudoprophetarum cum ue
ris Doctoribus. Hi spiritu pleni sunt
& libere reprehendunt peccata Prin
cipum & populi. Illi questus causa cō
niuent ad peccata, & non poenitentib.
promittunt omnia secunda.

IIII.

EST insignis Prophetia de regno
Christi. Primo nominatur locus,
quod in Zion hoc regnum sumet ini
tia.

Secundo promittit futurum, ut etia
am Gentes hoc regnum quarant.

Tertio dicit de officio Regis, quod
ipse Rex docebit suas uias, per nouū
verbum & nouam legem, hoc est, ali
am quam Moysi fuit. Hæc enim accu
sat peccata, & minatur peccatoribus.

c v

Illa

Collatio
Domini

Zion

Illa autem Christi remittit peccata, & promittit spiritum sanctum per Christi meritum & mortem.

Itaq; (quod quartum est) sequitur hanc doctrinam Pax conscientiarum & multiplex fructus. Sicut Propheta hic dicit, Sedebit unusquisq; sub ficu sua & uite sua, hoc est, Singuli in suo genere uitæ & officio edent fructus fidei uarios & optimos.

Quinto docet hoc regnum habiturum suos aduersarios in mundo, Si quidem singuli populi ambulabunt in nomine sui Dei. Ecclesia autem in nomine Dei nostri. Promittit tamen hoc regnum non oppressum iri, sed fore æternum regnum, Nos enim, inquit, ambulabimus in nomine DOMINI Dei nostri in æternum.

Ad hanc consolationem pertinent quæ de claudicante & abiecta dicit. Etsi enim in commentarijs de reliquijs regni Israel inter Gentes id exposuimus, tamen nihil prohibet ad totam Ecclesiam, in mundo contemptam & afflictam

205
afflictam accommodare, sicut Sophonias facit, qui eadem appellatione Ecclesiam notat, cap. 3.

Quia autem antequam promissio hæc de regno Christi impleta est, populus erat captiuus abducendus in Babilonem, Ideo consolatur Propheta pios, ne huius Regis obliuiscantur. Et addit simul hanc consolationem, futurum, ut non solum liberentur ex captiuitate Babilonica, Sed per Euangelium dominantur Gentibus, quæ verbum amplexuræ sint.

V.

EST promissio de Christo & Regno eius, Initio locum ostendit, in quo Christum nasci oporteat.

Secundo docet de persona Christi, quod non tum primum ceperit esse, cum ex Maria natus est, sed sit ab æterno, hoc est Dei filius.

Tertio de officio docet, quod pascet populum suum & secure habitabunt. Nam per Christum destructum est regnum

gnum Satanae & peccati. & hanc Christi uictoriam affert Euangelium credentibus.

Quarto docet, Regnum hoc pertinere etiam ad Gentes. Magnifice autem commendat ministerium uerbi, cum comparat ministros Euangelij rori & pluuiæ. Ac minatur exitium ijs, qui Euangelio se opponunt, Sicut etiam synagogam ideo dicit vastandam esse.

VI.

EST Concio Legis, in qua accusat populum summæ ingratitude, & damnat impios cultus, quibus sperabant se Deum placaturos esse.

Quod autem pulcherrimum est, ostendit, quib. cultibus delectetur Deus, Nempe obedientia erga verbum, Misericordia erga pauperes, ac patientia & spe in aduersis.

Hos cultus cum uideret a suo populo negligi, Avariciam autem & alia uitia cum idolâtria crescere, minatur eis extremam vastationem.

Insignis

206
Insignes hic sunt figurae, quibus Avariciam pingit, quas aliquo modo imitatus uidetur Chrysostomus in quinto capite primæ ad Corinthios ubi inquit, πολλὰ κίς τὰ εἰσενεχθέντα κακῶς ὀλίγα, τὰ καλῶς κείμενα ἐξέβαλε πολλὰ ὄντα, οὐδ' ἐρ γὰρ σαθρότερον πλεονεξίας, καὶ τὴν κλῆρ ἐπιθήξ τῷ τοιούτῳ ταμίῳ, καὶ θυραὶ καὶ μοχλὸν, εἰ καὶ πάντα ποιεῖς, πλεονεξίαν ἐνδορ τὴν χαλεπώτατον ληστὴν ἀποκλείσας καὶ πάντα δυνάμενον ἐξενέγκειν.

Id simpliciter, sed parum eleganter sic reddidimus, Saepe exiguum lucellum fraude quaesitum, magnas opes recte partas euertit. Nihil .n. est, quod facilius omnia corrumpit, quam fraus. Quod si capsam illam sera, ostio, uerte quoque communieris, tamen frustra id facis, siquidem fraudem intus conclusam habes uolentissimū Praedonem, qui quicquid inuenit diripit.

Similis apud Isocratem quoque sententia est, Docet enim gentes ipsa experientia male parata male perire.

7. Hæc

Franc.
abst.

IAEc Concio est tanquam Epilō-
 gus superiorum Cōcionum. Ha-
 bet initio querimoniam, quod frustra
 doceat impēnitentes.

Deinde monet pios, ne his scanda-
 lis patiantur se a vera uia abduci, quan-
 quam enim pōnas publicas subituri
 erant, tamen hortatur, ut respiciant ad
 regnum grātie per Christum futurū,
 quod magnifice commendat, quod
 sit regnum remissionis peccato-
 rum, grātie, & uitę aternę.

Reliqua in commen-
 tarijs explicantur
 uberius.

IMPRESSVM VVITTEM-
 BERGAE, APVD VITVM
 CREVTZER.

Anno, M. D. XLII